

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Юридичний факультет СНУ ім. В. Даля

Департамент міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку
та зовнішніх зносин Луганської облдержадміністрації

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
з відновлення та налагодження миру

УКРАЇНА-ЄС: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

З нагоди Дня Європи в Україні

МАТЕРІАЛИ

Форуму «Україна-ЄС: виклики сьогодення» та

Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів,
студентів, науковців «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми
та перспективи розвитку права в Україні»

16-17 травня 2019 року

Сєвєродонецьк – 2019

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол №8 від 25.04.2019 р.)

Редакційна колегія:

Денищенко Д.В. - директор Департаменту міжнародної технічної допомоги,
інноваційного розвитку та зовнішніх зносин Луганської ОДА
Марченко Д. М. - д.т.н., професор
Розовський Б.Г. - д.ю.н., професор, Заслужений юрист України
Арсентьєва О.С. - к.ю.н., доцент
Івчук Ю.Ю. - д.ю.н., доцент
Капліна Г.А. - к.ю.н., доцент
Котова Л.В. - к.ю.н., доцент
Колесник В.Е. - заступник начальника управління – начальник відділу
зовнішніх зносин управління зовнішніх зносин, промоції та
інноваційного розвитку ДМТДІРтаЗЗ Луганської ОДА
Татаренко Г.В. - к.ю.н. доцент
Тютюнник В.К. - головний спеціаліст відділу зовнішніх зносин управління
зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку
ДМТДІРтаЗЗ Луганської ОДА

Рецензенти:

Ярошенко О.М., проф., д.ю.н.
Іншин М.І., проф., д.ю.н.

Україна-ЄС: виклики сьогодення. Матеріали Форуму та Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, студентів, науковців «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні» 16-17 травня 2019 року. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. – 366 с.

Мета Форуму – зміцнення зв'язку і довіри між освітнім середовищем, науковцями, міжнародними партнерами, органами влади; обговорення нагальних питань розвитку та правового регулювання євроінтеграційних процесів в Україні; формування світогляду молоді, її ціннісних орієнтацій в умовах інтенсифікації європейських прагнень України; напрацювання пропозицій та розробок щодо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, удосконалення правових механізмів.

Друкується в авторській редакції

УДК 340

© Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, 2019

© Юридичний факультет СНУ ім. В. Даля, 2019

© Луганська обласна державна адміністрація, 2019

Шановні учасники Форуму!

Щиро радий вітати Вас на Форумі «Україна – ЄС: виклики сьогодення» та Всеукраїнській науково-практичній конференції аспірантів, студентів, науковців «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні», присвячених святкуванню Дня Європи на Луганщині!

День Європи. Це словосполучення стало вже звичним для України – з року в рік свято шириться нею, набуваючи різноманітних форм, залучаючи все більше людей. Відзначаючи цей день, ми підтверджуємо своє прагнення стати частиною євроспільноти. Ми демонструємо, що бути повноправним членом Євросоюзу – це не тільки державна політика, а щире бажання українців. І цей вибір є вільним і усвідомленим!

Водночас дуже важливо, щоб не менш помітним був інший аспект святкування – серйозна розмова про європейську інтеграцію, європейські цінності. Щоб свято змушувало українців замислюватися над тим, що вже зроблено, а чого бракує для реального поступу України в напрямку Європейського Союзу.

Переконаний, що результати Форуму та науково-практичної конференції стануть своєрідною інтерпретацією бачення європейського майбутнього України очима молоді!

Адже наша мета – Україна в Об'єднаній Європі, наше місце – в Європейському Союзі, в складі якого – історичний шанс нашої країни розкрити свої можливості. Україна збагатила палітру Європи новим відтінком, на черзі – нові яскраві барви. Тож завдання кожного з нас – разом будувати щасливе європейське майбутнє нашої держави!

З повагою

Директор Департаменту міжнародної
технічної допомоги, інноваційного розвитку
та зовнішніх зносин Луганської обласної
державної адміністрації

Д. Денищенко

Шановні учасники конференції, студентство!

Від імені Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля щиро вітаю усіх учасників Форуму «Україна-ЄС: виклики сьогодення» та Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, студентів, науковців "Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні"!

Сьогодні, коли наша країна остаточно підтвердила свої європейські прагнення, прихильність до європейських демократичних цінностей, перед нами постає пріоритетне завдання – євроінтеграція України та інтенсивне впровадження Угоди про асоціацію України з ЄС. Точкою відліку цього тривалого процесу можна вважати підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, що відбулося у 2014 році та ратифікація її Верховною Радою України та Європейським Парламентом. Водночас тривалий процес ратифікації завершився лише у 2017 році й Угода набула чинності у повному обсязі.

Наразі пріоритетами у співпраці з ЄС є економічний розвиток і торгівля, урядування та громадянське суспільство, енергетика та енергоефективність, соціальна інфраструктура та послуги, транспорт та інфраструктура, аграрний сектор, банківський та фінансовий сектор, національна безпека та оборона, відновлення Донбасу та ВПО тощо.

Водночас нашим завданням є утвердження та підтримання європейських цінностей - повага до людської гідності, свободи, толерантність, справедливість, солідарність, рівність жінок та чоловіків, верховенство права та повага до прав людини. Переконалися, що ми, які провідний заклад вищої освіти нашого регіону, вживаємо усіх заходів задля підготовки для нашої України майбутніх фахівців, вихованих на європейських цінностях та прагненнях, здатних до служіння суспільству.

Хочу висловити слова подяки усім, хто долучився до заходу, усім організаторам й учасникам форуму та конференції, та побажати натхнення, плідної дискусії та наукових здобутків.

Перший проректор
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля,
доктор технічних наук, професор

Д.М. Марченко

**Шановні учасники Форуму «Україна-ЄС:
виклики сьогодення» та всеукраїнської науково-
практичної конференції «Молодь і наука: сучасний стан,
проблеми та перспективи розвитку права в Україні»!**

Цьогорічний форум – важливий захід у науковому та громадському житті нашого університету, нашого регіону, адже питання реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, вирішення проблем розвитку гуманітарного простору України в умовах євроінтеграції та тенденцій вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина, з’ясування особливостей правового регулювання інститутів громадянського суспільства в умовах євроінтеграції, питання впливу євроінтеграції на молодіжну політику в Україні є нагальними та значущими з огляду на європейські прагнення України та збройну агресію РФ.

Хочу висловити слова подяки нашим партнерам, представникам органів влади, міжнародних організацій, науковцям та практиками за можливість створення плідної дискусії щодо реформування широкого спектру сфер соціально-економічного розвитку України та європейської інтеграції та висловити сподівання що наробки та пропозиції, вироблені під час дискусії, сприятимуть досягненню нашої спільної мети - процвітання України.

Бажаю всім учасникам плідної роботи та приємного спілкування.

Декан юридичного факультету
СНУ ім.В.Далія

О.С. Арсентьєва

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ

Відкриття форуму:

Денищенко Д.В., директор Департаменту міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку та зовнішніх зносин Луганської обласної державної адміністрації;

Марченко Д. М., доктор технічних наук, професор, перший проректор СХУ ім. В. Даля;

Божок Є.В., заступник міністра закордонних справ України

Арсентьєва О. С. – кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету СХУ ім. В. Даля

Доповіді:

Лисянський П.Л., представник Уповноваженого з дотримання прав жителів Донецької та Луганської областей

Адвокація та просування прав людини в сучасному світі

Татаренко Г.В., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права СХУ ім. В. Даля

Ідея гендерної рівності у політиці Європейського Союзу: орієнтири для України

Філатова Т.Д., начальник Головного територіального управління юстиції в Луганській області

Регіональне відділення Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини як складова частина захисту державою прав людини

Власенко Р.Г. заступник директора Агенції регіонального розвитку Луганської області

Роль інституцій громадянського суспільства в євроінтеграційних процесах в Україні

Кострицький В.В., к.ю.н., слідчий суддя Луганського апеляційного суду
Політична корупція під час виборів та шляхи її превенції

Марченко Д.М., д.т.н., професор, перший проректор СНУ ім. В. Даля,
Арсентьєва О.С., к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Реалізація права на освіту в умовах збройного конфлікту на Сході України

Івчук Ю.Ю., д.ю.н., доцент, професор кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Порівняльний аналіз впровадження інституту медіації в Україні та країнах ЄС

Антоненко М.І., к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Реалії та перспективи інтеграції України в ЄС

Клюс Ю.І., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування СНУ ім. В. Даля

Формування інноваційних стратегій стійкого розвитку промислових підприємств

Держак Н.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри публічного управління, менеджменту і маркетингу СНУ ім. В. Даля

Проблемні питання прояву принципу субсидіарності в умовах проведення реформ в Україні

Семененко І.М., д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва СНУ ім. В. Даля

Сукцесія цінностей на шляху України до ЄС

Шляхтіна А., адвокат БФ "Право на захист

Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина

Капліна Г.А., заступник декана юридичного факультету з наукової роботи, к.ю.н., доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля, керівник ЮК «PRO BONO»

Використання досвіду європейських юридичних клінік в українському клінічному русі

Колесник В. Е., заступник начальника управління – начальник відділу зовнішніх зносин управління зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку Департаменту міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку та зовнішніх зносин Луганської обласної державної адміністрації, **Татаренко Г. В.**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права СХУ ім. В. Даля

Гармонізація українського законодавства до законодавства Європейського союзу

Суржан Б.П., провідний юрисконсульт групи юридичного забезпечення Луганського НДЕКЦ МВС України, аспірант кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля, **Котова Л.В.** к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

Європейські стандарти якості при проведенні судової експертизи

Борова Г.О., аспірантка кафедри економіки і підприємництва СХУ ім. В. Даля

Відбудова та встановлення миру на Сході України: досвід та отримані уроки

Жидков А.Б., к.т.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи СХУ ім. В. Даля

Особливості забезпечення прав осіб з інвалідністю в умовах децентралізації

Джафарова В.М., начальник юридичного управління Держгеокадастру у Луганській області

Переглянута Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті

Нікітіна О.В., студентка 4 курсу спеціальності «Право» юридичного факультету СХУ ім. В.Даля

Мобільність молоді як інструмент формування та розвитку «soft skills»: європейські прагнення

Тютюнник В. К., головний спеціаліст відділу зовнішніх зносин управління зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку Департаменту міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку та зовнішніх зносин Луганської обласної державної адміністрації, *Котова Л.В.,* к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства юридичного факультету СХУ ім. В. Даля

Необхідність правового співробітництва держав в умовах глобалізації

Сітченко Л.В., студент 3 курсу спеціальності «Право» юридичного факультету СХУ ім. В. Даля

Запровадження інституту публічних консультацій, як інструмент залучення громадян до прийняття рішень

*Біляєва Л.М.,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сілютіна І.М.*

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

Становлення інформаційного суспільства, в якому роль інформації та знань набуває надзвичайної ваги, спричинило інтерес науковців до інформаційних ресурсів, що поряд з матеріальними та енергетичними, визначають рівень розвитку соціуму. У науковому дискурсі поняття «інформаційний ресурс» з'явилося в останні десятиліття минулого століття як реакція на бурхливий розвиток інформаційних технологій. Формування національних інформаційних ресурсів та проблеми їх промислового виробництва були за радянських часів розглянуті у монографії Г.Р. Громова. Науковець запропонував визначення, в якому інформаційні ресурси розглядалися як безпосередній продукт інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої і творчо активної частини працездатного населення країни [3, с.53]. Вказана дефініція з боку сучасних дослідників піддається критиці з огляду на ототожнення Г.Р. Громовим понять «інформація» та «смысл», абсолютизацію колективної праці в процесі створення ІР без урахування значущості індивідуальної інтелектуальної діяльності та відсутність згадки про обов'язковість матеріального носія. Це, на думку Т.Ф. Берестової, значно ускладнює використання визначення у науково-інформаційній та іншій практиці [1, с.6]. Дослідниця пропонує трактувати інформаційний ресурс як «цілеспрямовано створену інформацію, що володіє інструментальною функцією і використовується в якості засобу певного виду діяльності» [2, с.4].

Особлива значущість інформаційних ресурсів проявляється в управлінській діяльності, адже постановка мети, побудова стратегії, формування завдань, організація, контроль та оцінка результатів процесу управління, розпочинається і закінчується інформацією. Ці ресурси, зауважує Н.Ю. Шемякіна, покликані акумулювати різномірну, часто неформалізовану інформацію, в єдиний інформаційний масив, що забезпечує не тільки доступ до окремих документів, а й можливість проведення аналітичних дослід-

джень, виявлення неявних, невідображених у початкових документах зв'язків між накопиченими відомостями [5, с. 22].

Інформаційні ресурси характеризується певною самостійністю, невідчужуваністю, практичною невичерпністю, структурною розмаїтістю, необмеженістю у просторі, багаторазовістю та своєчасністю застосування, тривалістю зберігання, системністю, комунікативністю, що сприяє зростанню ефективності діяльності, а також доходів їх власників.

Розвиток новітніх інформаційних технологій, впровадження автоматизованих інформаційних систем обумовили появу електронних інформаційних ресурсів (ЕІР), таких як: бази даних, електронні видання, мультимедіа та гіпертекстові системи, інтернет-ресурси. Основними їх перевагами є повна незалежність від форми документа чи іншого носія, необмежений термін зберігання значних масивів документів та високошвидкісний пошук. Будь-який ЕІР характеризується наявністю в ньому об'єкта, який є їх джерелом, суб'єкта, що їх використовує з метою вирішення різних управлінських завдань. Інформація про об'єкт набуває статусу електронного інформаційного ресурсу у випадку набуття змісту і форми, які можна використовувати в процесі управління та виробництва [4, с.10]. Отже, в умовах повсюдного використання інформаційних технологій, найбільш зручною формою представлення даних є саме електронний інформаційний ресурс, що забезпечує оперативний доступ до різноманітної інформації. Зазначене обумовлює необхідність формування власного інформаційного ресурсу установи, закладу чи підприємства.

Комплектування таких ресурсів є, на переконання Н.Ю. Шемякіної, складним процесом, що включає відбір у вхідному інформаційному потоці відомостей, що становлять інтерес з точки зору їх використання в діяльності організації, їх формалізацію, тобто переведення на формалізовану інформаційну мову конкретної інформаційної системи, підтримку цілісності, несуперечності, актуальності даних, що зберігаються. Виконання вказаних процедур вимагає залучення кваліфікованих фахівців та створення спеціалізованих інформаційно-аналітичних підрозділів. Оцінка ефективності роботи таких підрозділів з комплектування є одним із завдань управління інформаційними ресурсами і повинна реалізовуватися в руслі загальної оцінки ефективності роботи організації [5, с.22].

Таким чином, нагальною потребою сьогодення є формування сучасними організаціями, підприємствами та установами власних інформаційних ресурсів, які сприятимуть досягненню поставлених цілей шляхом надання формалізованої, чітко структурованої та оперативної інформації, забезпечать стабільне існування підприємства, нададуть додаткові можливості для ефективного функціонування, вирішення конкретних оперативних, тактичних та стратегічних завдань.

Л і т е р а т у р а

1. Берестова Т.Ф. Информационное ресурсоведение как новое научное направление: постановка проблемы *Научно-техническая информация. Орг. и методика информ. работы.* 2015. № 7. С.1–9.
2. Берестова Т.Ф. Понятие «Информационные ресурсы» и другие понятия информационного ресурсоведения *Научно-техническая информация. Сер. I. Орг. и методика информ. работы.* 2016. № 4. С.1–6.
3. Громов Г.Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации. М. : Наука, 1985. 237 с.
4. Оксентюк Р.А., Сороківська О.А. Управління інформаційними зв'язками: конспект лекцій. Тернопіль: ТНТУ, 2016. 130 с.
5. Шемякина Н.Ю. Об оценке работы по комплектованию информационных ресурсов организации *НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы.* 2017. № 1. С. 23 – 27.

Болгарсва К.В.,

*студентка 1 курсу магістратури спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Арсентьева О.С.*

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Будь-яка особа наділена правом вільного переміщення, як в межах країни громадянства (проживання), так і поза її межах, причиною якого є досягнення певної мети, зокрема і реалізація проголошеного ст. 53 Конституції України права на освіту. В цьому випадку можна говорити про освітню міграцію, яка наразі, особливо в умовах збройного конфлікту на території України, набуває актуальності серед молоді та потребує удосконалення правової регламентації, зокрема з метою недопущення втрати молодого потенціалу нашої країни, який суттєво впливає на соціально-економічний розвиток і функціонування українського суспільства та країни в цілому.

Актуальність досліджуваного питання полягає у складності процесу реалізації в умовах збройного конфлікту на території України гарантованого права особи на освіту, особливо внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), з огляду на їх певну правову незахищеність та постійне прагнення відстоювати законні права, і, як наслідок, відсутність дієвого правового

регулювання освітньої міграції на сучасному етапі, в умовах збройного конфлікту в Україні.

Різні аспекти освітньої міграції в умовах збройного конфлікту наразі регламентується такими національними та міжнародними нормативно-правовими актами: Конституцією України, Законами України «Про вищу освіту», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», низкою актів Президента України, Кабміну, МОН України, міжнародними документами (Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, Керівними принципами ООН з питань про переміщення осіб в середині країни, Рекомендаціями ПАРЕ) тощо.

Дослідженню освітньої міграції в умовах збройного конфлікту присвячені праці таких вчених та науковців: І. Алімова, О.С. Гринькевич, Д. Дрбохлав, Є.П. Немеш, О.В. Позняк, М.Д. Романюк, Г.В. Смалійчук, М. Ярошевич та ін.

Метою статті є аналіз сутності та правового регулювання освітньої міграції в умовах збройного конфлікту, виявлення прогалин механізму реалізації процесу освітньої міграції за національним законодавством та вироблення пропозицій щодо його удосконалення.

Для досягнення мети постають такі завдання: охарактеризувати освітню міграцію, її особливості, види, причини; проаналізувати міжнародний та зарубіжний досвід щодо правового регулювання освітньої міграції в умовах збройного конфлікту; охарактеризувати сутність та механізми практичної реалізації процесу освітньої міграції в умовах збройного конфлікту в Україні; визначити прогалини законодавства України щодо досліджуваного питання та окреслити можливі напрямки їх вирішення.

Мета дослідження зумовлює використання методів аналізу, синтезу, узагальнення, пояснення, формально-юридичного, системного, логіко-систематичного та ін. – при характеристиці освітньої міграції (освітньої міграції в умовах збройного конфлікту) та дослідженні її правового регулювання за національним законодавством; метод аналізу, порівняльно-правовий метод – при розгляді міжнародного та зарубіжного досвіду з правового регулювання досліджуваного питання; метод аналізу, логіко-систематичний – при виявленні неточностей та прогалин законодавства України стосовно даного питання та поєднання всіх методів – при окресленні можливих напрямків удосконалення правого регулювання досліджуваного питання.

Останнім часом в умовах різного роду інтеграційних потоків все більш актуальними стають різні міграційні рухи: робочої сили, товарів, послуг, технологій, виробництва, капіталу тощо.

На фоні цих міграційних потоків кожній людині відповідно до Загальної декларації прав людини надається особисте немайнове право - право свободи вільного пересування, право вільно залишати територію своєї країни та право повертатися до неї [1, ст. 13], український законодавець також в Головному законі країни передбачив це право [2, ст. 33]. Потрібно відзначити, що це право людина реалізує з певною, конкретною метою та з певних, конкретних причин, так би мовити передумов.

Останнім часом серед таких міграційних потоків одним із привілейованих напрямків міграції стає і освітня, яка наразі є актуальним міграційним потоком і для України.

Дефініція «освітня міграція» не знайшла своєї легалізації в українському законодавстві: ані в Концепції державної міграційної політики [3], ані в Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [4], ані в інших нормативних актах. Науковці та вчені наводять власні визначення поняття «освітня міграція». Так, на думку О.С.Гринькевич, яку ми підтримуємо, освітня міграція – це «масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань» [5, с. 256].

Потрібно відзначити, що освітня міграція як особливий вид міграції та актуальне соціальне явище має певні особливі риси. Так, на думку Г.В.Смалійчука до цих рис належить: по-перше, вікова обмеженість - віком категорії здобувача освіти; по-друге, наявність певної мети у здобувача освіти (здобуття освіти відповідного рівня, підвищення чи удосконалення освіти); по-третє, добровільність здобуття освіти, здебільшого; по-четверте, обмеженість терміну міграції – проміжок часу навчання [6, с. 68]. Проте, на нашу думку, до означених рис освітньої міграції можна додати ще одну рису: наявність кінцевої мети (здобуття освіти за кордоном (за межами регіону проживання) з метою повернення до своєї країни (регіону) чи здобуття освіти за кордоном (в іншому регіоні) з метою подальшого укорінення на цій території).

Акцентуємо увагу, на тому, що найбільш розповсюдженими видами освітньої міграції є зовнішня та внутрішня. Основна відмінність цих різновидів освітньої міграції полягає в тому, що при першій – освітній мігрант перетинає кордон власної країни з метою отримання освіти в навчальних закладах, розташованих на території інших країн світу, а при другому різновиді освітньої міграції – освітній мігрант залишається в межах кордону власної країни, проте здобуває освіту в інших регіонах країни, за межами регіону свого проживання.

Що ж стосується основних передумов освітньої міграції, то до основних причин освітньої міграції на національному рівні певної країни потрі-

бно віднести, зокрема: 1) існування проблеми подальшого працевлаштування здобувача освіти; 2) наявність складних соціально-економічних умов в країні-походження чи в регіоні-проживання (бідність, війна, збройні конфлікти тощо, і як наслідок, підвищення популярності отримання освіти за кордоном чи за регіоном проживання); 3) наявність незадовільного рівня освіти в країні-походження чи в регіоні-проживання (низька якість освіти, відсутність чи мала кількість пілг для обдарованої молоді, наявність корупційної складової, проблема подальшого працевлаштування та ін.).

Потрібно відзначити, що на території України з початку 2014 року - збройної агресії Російської Федерації (анексія Криму та військові дії на сході України) [7; 8, ст. 1; 9], яка призвела до появи особливій категорії населення – ВПО, в Україні з'являється і новий тип освітньої міграції – освітня міграція в умовах збройного конфлікту. Тобто з упевненістю можна стверджувати, що однією з основних передумов актуалізації освітньої міграції на території України останнім часом є саме виникнення збройного конфлікту в нашій державі.

Статистичні дані підтверджують дане твердження. Так, чисельність населення України протягом останніх років має тенденцію до зниження: з 2016 року і станом на 01.03.2019 року кількість населення України зменшилася на 483 тис. чол., і якщо порівняти дану цифру з розміром природного зменшення українського населення, то залишається певна частка – мігранти, серед яких наявні і освітні [10].

Досліджуючи внутрішній міграційний рух населення України протягом аналізованого періоду, можна побачити тенденцію до зростання з кожним роком внутрішнього переміщення українців: за період 2016-2018 роки чисельність прибулих зросла в 2,7 рази або на 165 %, а вибулих – в 3 рази або на 170 % [10]. На дану тенденцію також суттєво впливає наявність збройного конфлікту в Україні, затяжна економічно-соціальна й політична кризи.

Потрібно відзначити, що протягом останнього часу фахівці та експерти відзначають існування посилення міграційного потоку саме молоді та переорієнтацію українського міграційного руху до країн ЄС у зв'язку із зменшенням міграції населення до Росії, а [11, с. 30], здебільшого з метою отримання освіти у зв'язку із стрімким зростанням популярності освіти за кордоном та подальшим працевлаштуванням.

Український уряд також відзначає існування означеної тенденції та виражає занепокоєність нею, зазначаючи, що сьогодні в Україні присутня проблема – «еміграція висококваліфікованих фахівців та молоді, у т.ч. внаслідок неповернення на Батьківщину після отримання освіти за кордоном,

яка зростає через політику ряду держав щодо залучення висококваліфікованих іммігрантів, молодих фахівців з числа іноземних студентів» [4].

Серед країн-лідерів освітньої привабливості українських студентів з 2012 року завжди були Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Канада, Австрія. Останнім часом тенденція змінилася: прихильність українських освітніх мігрантів втрачають США, Молдова, Швеція, на більш стабільному рівні пріоритетності залишаються Німеччина, Франція, Угорщина та Болгарія, а збільшення українських освітніх мігрантів характерно для вузів Польщі, Чехії, Канади, Австрії, Великобританії тощо [12]. Зауважимо, що в роки існування збройного конфлікту на території України, стрімко посилилася освітня міграція української молоді в напрямку Польщі (за 2015-2017 роки кількість освітніх мігрантів з України в Польщу зросла майже втричі (з 10 тисяч до 35 тисяч 584 осіб)) [13] та Чехії, основною передумовою цього є проведення означеними країнами привабливої, гнучкої освітньої політики для іноземних студентів, зокрема і для українців (наявність пільг у навчанні за контрактом та можливість обдарованої молоді отримати навчання за бюджетом; більш спрощена процедура отримання можливості навчання тощо).

Відповідно до досліджень центру CEDOS за періоди вступної кампанії 2018 року на території України освітня міграція абітурієнтів з Луганської та Харківської областей до інших регіонів України склала по 67 % з кожної, що у порівнянні з минулим роком більше на 7 % та 6 % відповідно [14].

Отже, як бачимо, одним із гострих потоків міграції для України наразі є освітня міграція, яка з початку анексії Криму та збройного конфлікту в східних областях України, суттєво змінилася, насамперед її напрямки: внутрішній – за регіонами України, зовнішній – перерозподіл між країнами світу. Гадаємо, що з огляду на наявність збройного конфлікту, економічно-соціальної кризи в країні, на вирішення якої спрямовані зусилля як уряду, так і міжнародної спільноти, слід звернути увагу на правове регулювання міграційних потоків української молоді.

Регулювання процесів освітньої міграції здійснюється на національному та міжнародному рівнях, між якими «існує стійкий взаємозв'язок: без раціоналізації міграційної політики всередині держави неможливо досягти значних успіхів на рівні міждержавного співробітництва», а міжнародна співпраця передбачає «обмін інформацією, дискусії навколо найбільш актуальних питань, а також вироблення єдиної стратегії розвитку міграційних процесів» [15, с. 221].

Аналізуючи міжнародне законодавство з досліджуваного питання, вбачається, що право на освіту, а також освітній транскордонний процес регламентовано низкою міжнародних актів: Загальною декларацією прав

людини [1, ст. 26]; Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права [16, п. с) ч. 2 ст. 13]; Конвенцією про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [17, ст. ст. 1, 3]; Спільною декларацією міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» [18] тощо. А в умовах збройного конфлікту (війни) через появу певної соціально незахищеної категорії населення міжнародне законодавство доповнюється: Женевською конвенцією (регламентовано правовий статус осіб, що перебувають під захистом, під час війни (збройного конфлікту)) [19]; Конвенцією про статус біженців (визначено статус іноземця чи особи без громадянства, що покинули країни громадянства чи постійного проживання через побоювання переслідування, які загрожують їх життю) [20]; Принципи Пін'єйру (надано визначення ВПО, яке отримало широке міжнародне визнання) [21].

Відзначимо, що у світі були і є випадки існування збройного конфлікту, виникнення у зв'язку із ним певної категорії населення та її вплив на міграційний потік, зокрема й освітній. Широковідомими прикладами цього є Грузія, де в умовах збройного конфлікту правового визначення здобуває така категорія населення як ВПО та біженці, Молдова – біженці та особи вимушеного переміщення, Азербайджан – біженці, вимушені переселенці та особи, прирівняні до них. На ряду з вирішенням різних соціально важливих питань уряди цих країн приділили належну увагу і освітньому процесу означених вище новостворених категорій населення (освітній міграції в умовах збройного конфлікту, здебільшого внутрішній). Азербайджан вжив більш дієві заходи щодо уникнення/зменшення негативних наслідків від освітньої міграції, зокрема і за межі країни, серед яких можна виокремити: отримання дітьми переселенців дошкільної та загальної середньої освіти відповідно до освітніх стандартів; безкоштовне забезпечення підручниками та навчальними приладдям учнів цих категорій; проведення державної компенсаційної програми шляхом звільнення від сплати за навчання в державних навчальних закладах та застосування пільг приватними навчальними закладами; отримання безпроцентного кредиту тощо [22, с. 30; 23].

В умовах збройного конфлікту долею та правами ВПО і біженців переймаються й міжнародні організації, зокрема ПАРС визначає необхідність задовольнити додаткові витрати, пов'язані із навчанням ВПО, для можливості їх нормального проживання на території своєї країни, а також вжиття заходів щодо заохочення інтеграції ВПО в їх поточному місці проживання [24, 25].

Зазначимо, що враховуючи норми міжнародного законодавства, що регламентують право кожного на освіту та транскордонний її розвиток, український законодавець також врахував право ВПО на освіту, розробив

вши низку правових актів, в яких передбачив: наявність можливості отримання довідки ВПО студентами з тимчасово окупованої території з метою реалізації ними права на освіту на території України [26]; право ВПО на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування [27, ч. 9 ст. 7]; забезпечення вільного та безперешкодного доступу переселених громадян до безкоштовних освітніх послуг [28]; механізми надання державної цільової підтримки ВПО для здобуття професійно-технічної та вищої освіти у державних або комунальних навчальних закладах [29]; надання квот-2, максимального обсягу державного замовлення в уповноважених закладах вищої освіти, що використовується для прийому вступників, які мають право на вступ на основі вступних іспитів (осіб, що проживають на тимчасово окупованій території) [30] тощо.

Серед дієвих механізмів врегулювання освітніх міграційних потоків ВПО та жителів тимчасово окупованої території України можна відмітити також створення у 2016 році на базі вищих навчальних закладів спільно із загальноосвітніми навчальними закладами комунальної форми власності спеціальних освітніх центрів «ДОНБАС-УКРАЇНА» та «КРИМ-УКРАЇНА», основною метою яких є супровід і допомога абітурієнтам, що проживають на території, непідконтрольній Україні, в отриманні атестата про повну загальну середню освіту та вступі до закладу вищої освіти згідно із переліком вищих навчальних закладів, що розташовані на території Луганської та Донецької областей, де здійснюють свої повноваження обласні військово-цивільні адміністрації, та згідно із переліком вищих навчальних закладів, які було евакуйовано з території проведення антитерористичної операції (на період її проведення) [31, 32].

Більше уваги приділимо впровадженню в Україні такого механізму врегулювання питання освітньої міграції ВПО, що був застосований і Азербайджаном в умовах збройного конфлікту, як пільгове кредитування на здобуття вищої освіти. Цей вид кредитування у навчальних закладах України не є новим механізмом. Аналізуючи статистичні дані (на прикладі СНУ ім.В.Дала), за 2003-2016 роки заклад отримував державні кошти на пільгове кредитування на навчання студентам, при чому пік цього фінансування прийшовся на 2003-2004 роки, а в 2009 році та у період 2011-2016 роки означений заклад освіти зовсім не отримав державних коштів на реалізацію програми надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти. Тобто можна констатувати, що і в період з часу появи ВПО (2014-2016 роки), механізм пільгового кредитування на здобуття вищої освіти не мав належної реалізації.

Наприкінці 2016 року український законодавець передбачив надання державної цільової підтримки для здобуття професійно-технічної та вищої

освіти, зокрема і такій категорії, як дітям, зареєстрованим як ВПО, шляхом повної оплати за навчання та надання в установленому законодавством порядку пільгових довгострокових кредитів [29, п. 4]. Проте, сам процес надання означеного кредитування був розроблений лише наприкінці 2018 року та впроваджений в дію з 01.01.2019 року. Тобто, можна констатувати, що до 2019 року норма щодо надання в установленому законодавством порядку пільгових довгострокових кредитів ВПО на здобуття професійно-технічної та вищої освіти має всі ознаки декларативної норми. При цьому, ВПО перебувають у 4 черзі переваги на здобуття пільгового кредитування на навчання за рівних умов [33]. Зважаючи на це, можна констатувати, що не всі ВПО зможуть реалізувати своє право на отримання пільгового державного кредиту.

Зауважимо, що згідно з механізмом пільгового кредитування для здобуття вищої освіти у навчальному закладі реалізація більшості функцій з процесу надання пільгового кредиту, супровід даного процесу та контроль за поверненням коштів кредитування, покладатиметься на сам навчальний заклад [29, 33], при цьому провадження кредитної діяльності не належить до основної діяльності закладу, і в цьому вбачається певна правова колізія [34, п.п. 7) ч. 1 ст. 1]. Натомість в державних банках України (КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк») відсутні програми пільгового кредитування на здобуття освіти ВПО.

Таким чином, на підставі вищевикладеного вбачаються деякі прогалини правового регулювання освітньої міграції в умовах збройного конфлікту, зокрема: 1) відсутність законодавчого акта, що регламентує основи міграційної політики України, зокрема щодо визначення дефініцій «освітня міграція», «освітня міграція в умовах збройного конфлікту» тощо; 2) наявність правової колізії щодо покладання провадження державної цільової допомоги ВПО щодо надання пільгового кредитування на здобуття професійно-технічної та вищої освіти на заклад вищої освіти, який відповідно до п.7 ч.1 ст.1, ст. ст. 26, 32 Закону України «Про вищу освіту» не покликаний провадити кредитну діяльність; 3) норма, окреслена у п. 4 Порядку та умов надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти [31] щодо надання в установленому законодавством порядку пільгових довгострокових кредитів ВПО на здобуття професійно-технічної та вищої освіти має всі ознаки декларативної норми, бо дієвий механізм розроблено та вводиться в дію лише з 01.01.2019 року, а, отже, результативність та попит на цю послугу можна буде оцінити після вступної кампанії 2019 року; 4) відсутність пільгових програм кредитування для здобуття освіти ВПО в державних банках країни, КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк» та правового забезпечення цих програм.

З метою вирішення означених вище прогалин правового регулювання освітньої міграції в умовах збройного конфлікту, пропонуємо:

- по-перше, законодавчо закріпити основні поняття освітньої міграції, зокрема пропонується легалізувати, до прийняття спеціального законодавчого акта про засади державної міграційної політики України, в Законі України «Про освіту» дефініції «освітня міграція», «освітня міграція в умовах збройного конфлікту», з урахуванням визначення ВПО, наданого в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», шляхом доповнення ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» п. 151) та п. 152) текстом такого змісту:

«151) освітня міграція – процес фактичного переміщення здобувачів освіти за межі адміністративно-територіальної одиниці країни громадянства та (або) проживання в інші адміністративно-територіальні одиниці країни громадянства та (або) проживання (при внутрішній освітній міграції) чи за межі країни громадянства та (або) проживання в інші країни світу (при зовнішній освітній міграції) на тимчасовий період перебування з метою реалізації свого конституційного права на освіту та отримання (продовження отримання) освітніх послуг на різних рівнях, у різних формах та різних видах, підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань тощо;

152) освітня міграція в умовах збройного конфлікту – освітня міграція, зумовлена необхідністю здобувачів освіти з тимчасово окупованої території та здобувачів освіти – ВПО залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру»;

- по-друге, з метою усунення наявної правової колізії щодо покладання повноважень з провадження державної цільової допомоги ВПО стосовно надання пільгового кредитування (всього процесу кредитування) на здобуття професійно-технічної та вищої освіти на керівників вищих навчальних закладів, що не регламентовано Законом України «Про вищу освіту», пропонується делеговані Кабміном керівникам закладів професійно-технічної та вищої освіти повноваження щодо надання пільгового кредитування на здобуття певного рівня освіти відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 року № 975, від 29.08.2018 року № 673 закріпити в Законі України «Про вищу освіту», виклавши в новій редакції п. 19 ч. 3 ст. 34, а саме: «здійснює інші повноваження, передбачені чинним законодавством та статутом закладу освіти»;

- по-третє, враховуючи, що банки країни, зокрема КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк», уповноважені надавати кредитні послуги та зобов'язані

мати структурний підрозділ, функціями якого є надання кредитів та управління операціями, пов'язаними з кредитуванням [35, п.3 ч. 3 ст. 47, ч. 3 ст. 49], вважаємо за необхідне, рекомендувати Кабміну за участю МОН України та Мінфін України опрацювати питання можливості надання державної цільової допомоги освітнім мігрантам в умовах збройного конфлікту (ВПО та жителям тимчасово окупованої території) шляхом надання пільгового кредитування на здобуття професійно-технічної та вищої освіти за участю спеціалізованих юридичних осіб (КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк»).

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що хоча Україна і зіткнулася із таким різновидом освітньої міграції, як освітня міграція в умовах збройного конфлікту, проте український уряд, опираючись на міжнародний та світовий досвід з даного питання, приклав певні зусилля щодо правового врегулювання освітньої міграції саме в умовах збройного конфлікту. В чинному національному законодавстві є певні недоліки та колізії стосовно регулювання досліджуваного питання, проте, вважаємо, що запропоновані нами шляхи вирішення деяких проблем правового регулювання освітньої міграції в умовах збройного конфлікту зможуть стати альтернативою для покращення означеної правової бази та позитивно вплинути на процес удосконалення реалізації ВПО свого конституційного права на освіту.

Л і т е р а т у р а

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 10.12.1948 року № 995_015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 . Назва з екрану.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> . Назва з екрану.
3. Про Концепцію державної міграційної політики [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 30.05.2011 року № 622/2011. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011> . Назва з екрану.
4. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 року № 482-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-р> . Назва з екрану.
5. Гринькевич О.С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання [Текст] / О. С. Гринькевич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3. – С. 254-264.
6. Смалійчук Г. В. Освітня міграція в умовах трансформації ринку праці: значення та особливості регулювання [Текст] / Г. В. Смалійчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2014. – Вип. 26. – С. 64-70.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 14.04.2014 року № 405/2014. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014> . Назва з екрану.
8. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції [Електронний ресурс]: Закон України від 02.09.2014 року № 1669-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18> . Назва з екрану.
9. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 року № 1275-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015-p> . Назва з екрану.
10. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
11. Дрбохлав Д., Ярошевич М. Українська міграція в часи кризи: вимушена та трудова мобільність [Електронний ресурс] / Душан Дрбохлав, Марта Ярошевич. – 169 с. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/EWB/Ukraine/ss-81416566> . Назва з екрану.
12. Романюк М. Д., Смутчак З.В. Проблема освітньої міграції в аспекті реформування вищої освіти [Текст] / М. Д. Романюк, З. В. Смутчак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – № 22. – С. 716-719.
13. Кількість студентів з України у Польщі збільшується [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Польське радіо. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/384582> . Назва з екрану.
14. Стадний Є. Рух абітурієнтів та абітурієнток між областями України: порівняння 2017 та 2018 років [Електронний ресурс] / Єгор Стадний. – Режим доступу : <https://cedos.org.ua/uk/articles/rukh-abituriientok-ta-abituriientiv-mizh-oblastiamy-ukrainy-porivniannia-2017-ta-2018-rokiv> . Назва з екрану.
15. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи [Текст] : монографія / за ред. О.В.Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.
16. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 16.12.1966 року № 995_042. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 . Назва з екрану.
17. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 14.12.1960 року № 995_174. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174 . Назва з екрану.
18. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 19.06.1999 року № 994_525. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_525 . Назва з екрану.
19. Конвенція про захист цивільного населення під час війни [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 12.08.1949 року № 995_154. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 . Назва з екрану.

20. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 28.07.1951 року № 995_011. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 . Назва з екрану.
21. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны [Електронний ресурс]: Принципы ООН 1998 года. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml . Назва з екрану.
22. Балуєва О.В. Шляхи вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / О.В. Балуєва, О.І. Аракелова // Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронне наукове фахове видання. – 2015. – № 12. – С. 1-7. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/4.pdf . Назва з екрану.
23. Алімова І. Практика зарубіжних країн у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: досвід для України [Текст] / І. Алімова // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 3 (52). – С. 54 - 63.
24. Europe's forgotten people: protecting the human rights of longterm displaced persons: Recommendation 1877 (2009)¹ . Retrieved from <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=17759&lang=EN&search=MTg3NyAoMjAwOSl8dHlwZV9zdHJfZW46UmVjb2ltZW5kYXRpb24=> .
25. Education of refugees and internally displaced persons : Recommendation 1652 (2004)¹ . Retrieved from <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=17197&lang=EN&search=MTY1MiAoMjAwNC18dHlwZV9zdHJfZW46UmVjb2ltZW5kYXRpb24=> .
26. Про облік внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 509. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p> . Назва з екрану.
27. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]: Закон України від 20.10.2014 року № 1706-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> . Назва з екрану.
28. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1094. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-p> . Назва з екрану.
29. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 року № 975. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-p> . Назва з екрану.
30. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань прийому на навчання до закладів вищої освіти [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти та науки України від 13.10.2017 року № 1378. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1397-17> . Назва з екрану.

31. Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції (на період її проведення) [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти та науки України від 21.06.2016 року № 697. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0907-16> . Назва з екрану.
32. <https://mon.gov.ua/ua> - офіційний сайт Міністерства освіти та науки України.
33. Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 року № 673. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-п> . Назва з екрану.
34. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 року № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n407> . Назва з екрану.
35. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> . Назва з екрану.

Борова Г.О.,
*аспірантка кафедри економіки
і підприємництва СНУ ім. В. Даля*

ВІДБУДОВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ МИРУ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ДОСВІТ ТА ОТРИМАНІ УРОКИ

Узгоджений та інтегрований підхід до відбудови і встановлення миру в контексті такої складної ситуації, як та, що склалась у постраждалих від конфліктів східноукраїнських областях, та зокрема в Луганській області, є важливим для того, щоб уникнути дублювання між різними суб'єктами розвитку та втручанням донорів, а також для забезпечення відповідності державній політиці. Здатність Програми розвитку ООН (ПРООН) забезпечити реалізацію такого узгодженого підходу підтверджується програмою «Відбудова та встановлення миру» (RPP/ BVM), яка була визначена Європейським Союзом як самостійно отриманий урок, що сприятиме ефективному впровадженню Програми. Сама Програма пройшла довгий шлях до виховання в Україні численних груп громадянського суспільства. Завдяки постійній присутності на Сході, ПРООН створила цінні мережі на місцях, запускаючи ефективні партнерські відносини з багатьма зацікавленими сторонами.

Європейській Союз ще з 2008 року через ПРООН надає спеціалізовану технічну допомогу та багаторічний досвід підтримки реформ децент-

ралізації в Україні. А конфлікт на Сході суттєво вплинув на зміни в місцевому розвитку та назавжди залишив в пам'яті місцевих партнерів Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», який за 10 років впровадження з 2008 року сприяв створенню сприятливих умов для більш ефективного діалогу між місцевою владою та громадами у сільській місцевості. Таким чином, за минуле десятиліття ПРООН активно працювала на сході України ще до початку конфлікту, акцентуючи увагу на розвитку громад, розвитку громадянського суспільства та охороні навколишнього середовища.

Робота над вирішенням конкретних дотичних до конфлікту проблем, засновується і зараз на ранній участі та налагодженні партнерських відносин. Її розпочато в 2015 році в рамках **Програми «Відбудова та встановлення миру» (ВВМ)**, це рамкова програма, що фінансується багатьма донорами, яку розроблено під керівництвом Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) у співпраці з Урядом України та з низкою партнерських агенцій ООН (ООН Жінки, ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація), ЮНФПА (Фонд народонаселення ООН)). ВВМ призначена для **реагування на причини й наслідки конфлікту та їх пом'якшення**. Вона засновується на результатах Оцінки відбудови та встановлення миру (ОВВМ) і узгоджена з Державною цільовою програмою відновлення, а також з обома обласними стратегіями розвитку на період до 2020 року. ВВМ передбачає три основні напрямки дій: 1) відновлення інфраструктури та соціальних послуг; 2) відновлення економіки; 3) соціальна здатність пристосовуватись до нових умов і відновлення миру. Вона є невід'ємною частиною програми ПРООН і тому повною мірою узгоджується з Рамковою програмою партнерства з Організацією Об'єднаних Націй (РПП). Вона тісно пов'язана з Програмою демократичного врядування та реформ, що діє на національному рівні та в усіх регіонах України та узгоджується з ЦСР, зокрема ЦСР 16 («Мир, справедливість і сильні інститути»). Оскільки зональна програма розроблена спеціально для постраждалих від конфлікту районів Східної України, у ВВМ розглядаються ключові питання стабілізації, встановлення миру, пріоритетні потреби економіки та управління на території Східної України після початку конфлікту. У ній розглянуто можливості, що випливають з Мінського протоколу, підписаного у вересні 2014 року, і оновлення положень щодо режиму припинення вогню (останні домовленості щодо припинення вогню були узгоджені в березні 2018 року). Ця програма також повністю пристосована до ланцюгу гуманітарного розвитку. Вона являє собою **уніфіковану структуру заходів із восьми проектів**, що фінансуються з 2015 року дев'ятьма міжнародними партнерами, із загальним обсягом фінансування 41 118 168 дол. США.

Відтак, в рамках Програми з 2018 по 2022 діє Проект «Добре врядування та участь громадян у зміцненні засад правосуддя, безпеки, охорони навколишнього середовища та соціальної єдності на території Східної України».

Він продовжуватиме сприяти миру та стабілізації ситуації на Сході України та появі здібних, інклюзивних, чуйних і відповідальних органів місцевого самоврядування та постачальників послуг. У ньому ведеться робота з місцевими інституціями в частині розвитку їхнього потенціалу і не лише для надання послуг (з акцентом на адміністративні послуги, доступ до правосуддя, правопорядок, громадську безпеку і захист навколишнього середовища), але також в частині планування та контролю за наданням послуг у колективний та дотичний до конфлікту спосіб, а також у контексті відповідальності перед користувачами послуг. Окрім цього, Проект заохочуватиме членів місцевих громад до більш активної участі в розвитку своїх територій. Ця цільова група буде спрямована на подолання прогалин в знаннях громадян, які стосуються їхніх прав та обов'язків. Навчання на практиці (шляхом розробки та впровадження відповідних ініціатив громад) також є ключовим питанням, оскільки практичний досвід планування, впровадження та моніторингу проектів розвитку не лише посилить навички та компетенцію членів громади, але й сприятиме діалогу з іншими ключовими зацікавленими сторонами та дозволить посилити толерантність, громадську ініціативу та соціальну згуртованість. У цьому контексті діалогові платформи для органів місцевого самоврядування, постачальників послуг, груп громадян та ОГС мають вирішальне значення, оскільки вони слугують не лише для обговорення та вирішення конкретних проблем територіального розвитку, але, і загалом кажучи, для стимулювання завершення процесу децентралізації в регіоні.

Багато уваги приділятиметься також питанням **гендерної рівності, прав жінок і права вразливих верств населення**. Як показано в Оцінці Програми ООН Жінки щодо вразливості жінок і чоловіків в контексті реформ децентралізації та відновлення управління в постраждалих від конфлікту районах України, жінки та чоловіки з вразливих груп, зокрема інваліди, ВІЛ-інфіковані, одиноки та люди похилого віку стикаються з проблемами, пов'язаними із залученістю та отриманням рівноправних вигод від розвитку на місцевому рівні.

Оцінка показала, що певні групи жінок, окрім страждань від дискримінації щодо них за гендерною ознакою, також стикаються з різними формами дискримінації з таких причин, як переміщення, інвалідність, вік чи інші чинники, а їхні інтереси, потреби та турботи часто не беруть до уваги. Вразливість груп зростає, оскільки інформація про реформи та місцевий розвиток до них не доходить, і навіть не робляться адресні спроби щодо

залучення їх до процесу прийняття рішень, участі в реалізації та моніторингу реформ і децентралізованому розвитку на місцевому рівні. Факти дискримінації, з якими вони стикаються, загалом не визнаються владою та громадами.

За опитуванням ПРООН (Правосуддя та безпека в Україні – Перспективи громад у трьох областях), у середньому третина жінок не почуваються безпечно вночі у власному помешканні, тоді як дві третини не почуваються безпечно у своїй громаді. Близько 20 % респондентів опитування вважають, що певна форма сексуального насильства з боку партнера (незалежно від того, чи вона призводить до травми чи ні) виникає періодично або регулярно в їхній громаді. Зовнішнє втручання, зокрема з боку працівників поліції, необхідне у разі, якщо сексуальний партнер зазнав фізичної травми. Для цього необхідно звернутися із заявою до поліції. Загалом у всьому регіоні панує низький рівень визнання сексуального насильства з боку партнера, що свідчить про те, що чимало слід зробити аби підвищити обізнаність про наявність і поширеність такого роду злочинів.

Опитування також довело той факт, що учасники ЛГБТ-спільноти або ВІЛ-інфіковані схильні приховувати свою сексуальну орієнтацію або стан здоров'я від громади в цілому й навіть від своїх сімей, оскільки є побоювання за їхню безпеку та громадський осуд (цькування), який, на їх думку, може трапитися. Проте ця проблема не має стосунку конкретно до конфлікту і домінує на всій території України.

Одним з головних пріоритетів також залишається - соціальна єдність і довіра до державних установ. Бо конфлікт також призвів до суттєвого погіршення зв'язків соціальної єдності, довіри до державних інституцій та співпраці по всій країні, руйнування яких тривало роками внаслідок суперечливих і заполітизованих оповідань про історію, мову та патріотизм. Багато в чому конфлікт з подальшим процесом переселення з Донецької та Луганської областей в інші області України посилив «доконфліктну» крихкість в країні. Соціальна єдність, яка торкається якості відносин між групами людей в суспільстві та між людьми та установами, а також почуття соціальної приналежності, є відносно низькими в Україні. Це пов'язано із традиційно низьким рівнем зацікавленості та активності громадян, а також із погано розвиненими діалоговими платформами – спадщиною командної економіки та знищенням протягом десятиліть реальних, висхідних соціальних ініціатив. Рівень соціальної єдності в постраждалих від конфлікту регіонах України постійно відстежується за допомогою індексу USE (Індекс соціальної згуртованості та примирення ООН – SCORE) для Східної України. Індекс USE спільно визначається трьома установами ООН – ПРООН, ЮНІСЕФ і МОМ. Перший цикл USE, який був завершений у жовтні 2017 р., врахував думки близько 10 тис. людей,

які проживають у п'яти областях на сході України: Донецька, Луганська, Запорізька, Харківська та Дніпропетровська області. А основні результати, викладені в першому раунді опитувань, показують, що на Сході України:

- рівень *толерантності та соціальної відповідальності громадян* настільки ж низький, як і в іншій частині України, середній бал 4,9 (0 означає повну нетерпимість та відсутність соціальної відповідальності громадян, 10 – високий рівень толерантності та соціальної відповідальності громадян). Розподіл за демографічними показниками доходів та освіти свідчить про суттєві відмінності – як передбачається, чим вище рівень доходу та рівень освіти, тим більша толерантність і соціальна відповідальність громадян.

- рівень *ненасильницької активної громадської участі* є особливо низьким (середній показник 0,3) на всій території східної України. Така загальна інерція пояснюється загальною думкою мешканців регіону про те, що органи влади не намагаються залучати громадян до процесу прийняття рішень, а також особливо не реагують на вимоги громадян. Другою важливою причиною є брак інформації (тобто громадяни мають низький рівень обізнаності щодо питань, що постають на порядку денному місцевих рад та інших органів влади). Нарешті, хоч і менш важливо, люди вважають, що громадянська участь займає надто багато часу відносно інших аспектів життя (напр., робота, час на родину тощо);

- рівень *соціальної взаємопов'язаності та приналежності* до регіону (середній бал 6,6) – це доволі позитивний результат. Хоча північні райони Луганської області демонструють відносно вищий рівень взаємопов'язаності та приналежності, ніж інші частини Східної України, суттєвих відмінностей в оцінках цих п'яти областей немає. Респонденти похилого віку (60 років і вище) й ті, що проживають у сільських населених пунктах, мають сильніше почуття соціальної взаємопов'язаності та приналежності, ніж інші групи населення.

- рівень *довіри* до державних установ дуже низький. Його оцінюють на рівні 2 у Луганській області та на рівні 1,6 у Донецькій області. Найнижчі рівні довіри зареєстровано в центральних частинах цих двох областей.

В цілому пріоритет щодо соціальної єдності та громадської безпеки залишаються одним з важливих в Програмі для роботи поперед всього з закладами освіти та громадських просвітницьких установ, журналістами, вразливими категоріями громадян, у тому числі з людьми з інвалідністю та молоддю. Реалізацію «на власні очі» можна побачити хоча б у вигляді таких значних і великих заходів, як наприклад «Компанія 16 днів проти насильства» в Луганській області та регіональний форум «Діалог про стратегію підвищення інклюзії у різних сферах суспільного життя» (3-4 грудня

2018). Інноваційний Фестиваль-конкурс «Світ без обмежень», який тривав 12-17 травня 2019 року в Донецькій та Луганській областях та став інноваційною Всеукраїнською масштабною подією, бо його основними учасниками вперше стали сімейні пари з 7 областей України, в яких одна або дві особи – це люди з інвалідністю. Таким чином привертається увага до інклюзії та потреб з людей з інвалідністю в суспільстві та формування толерантного ставлення громадянського суспільства до цієї проблеми загалом і вони починають вирішуватись та наблизитись до європейського рівня якості швидше.

Л і т е р а т у р а

1. Відновлення управління та сприяння примиренню в постраждалих від кризи громадах України / за фінансової підтримки ЄС [Електронний ресурс] / Сайт Програми розвитку ООН в Україні. - Режим доступу <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/projects/restoration-and-reconciliation-eu.html>
2. Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України (USE). [Електронний ресурс]/ Сайт SCORE. - Режим доступу <https://www.scoreforpeace.org/uk/easternUkraine/2017-Schools-1>
3. Конкретні результати. «Діалог про стратегію підвищення інклюзії у різних сферах суспільного життя». [Електронний ресурс]/ Сайт Громадськість Луганщини. - Режим доступу <http://ndo.lg.ua/news/139-konkretni-rezultaty-dialoh-pro-stratehiyu-pidvyschennya-inklyuziyi-u-riznykh-sferakh-suspilnoho.html>

Галкін В.Л.,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Капліна Г.А.

НОВЕЛИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Новий цивільний процесуальний кодекс України приніс найзначніші зміни в цивільне судочинство за останні роки. Суттєві зміни та новели внесено до позовного провадження. Зокрема певну складність щодо розуміння цивільного процесуального закону створює той факт, що крім трьох основних видів цивільного судочинства: наказне, позовне та окреме провадження новий Цивільний процесуальний кодекс містить новелу щодо поняття «справи незначної складності».

У сучасному законодавстві України поняття «малозначні спори» вперше з'явилося у Конституції України з прийняттям у 2016 році Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Так, стаття 131-2, яка гарантує надання професійної правничої допомоги адвокатурою, передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [1].

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Частиною 6 ст. 19 ЦПК встановлено, що для цілей цього Кодексу малозначними справами є:

- справи, у яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [2].

Аналізуючи вказані процесуальні норми можна зробити висновок, що законодавець розрізняє:

- малозначні справи (у вузькому розумінні, за замовчуванням), які є такими за ціною позову (не перевищує 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб);
- справи незначної складності, визнані судом малозначними.

При здійсненні цивільного судочинства часто виникають питання стосовно віднесення справ до категорії малозначних. Наприклад, цивільна справа з ціною позову понад 100 але менше 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, виходячи з норм п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК є справою незначної складності, але ж разом із тим є малозначною. Тобто з'являється певна неузгодженість вжитих понять [3].

Цивільне процесуальне законодавство України не містить визначення поняття «малозначні справи». Не можна не погодитися з І. О. Ізаровою, яка зазначає, що «Використаний термін «малозначні» доволі специфічний, оскільки значення справи для заявника не залежить від його ціни або складності розгляду і навряд чи варто ділити справи на значні та малозначні»

[4, с.18]. Адже для кожної людини справи, що її стосуються - значні. Однак, із набранням чинності новим ЦПК «малозначні справи» є правовою категорією, яка підлягатиме застосуванню за правовими критеріями.

В цілому, для пересічних громадян навряд чи буде малозначним позов на суму 192 100 грн (100 прожиткових мінімуму для працездатних осіб), а тим паче більше 362 000 грн (500 прожиткових мінімуму для працездатних осіб).

Аналізуючи правові норми ст.274 ЦПК України, можна дійти висновку, що у спрощеному порядку розглядаються не тільки малозначні справи. Фактично правова норма ч. 2 ст. 274 є загальною, тобто можна зробити висновок, що у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій статті 274 ЦПК України.

Загалом, віднесення справ до категорії малозначних є однією із форм процесуального «фільтра», зокрема при касаційному оскарженні. Донедавна існувала можливість безмежного конституційного права на оскарження судових рішень у суді, адже пунктом 8 ст. 129 Конституції України однією з основних засад судочинства було визначено забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. З набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02.06.2016, це право отримало певні межі і зазначена норма отримала таку форму - забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення [5]. У відповідності до п.2 ч.3 ст.389 ЦПК України, не підлягають касаційному оскарженню: судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо:

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково [2].

Таким чином, інститут малозначних справ, який раніше ніколи не застосовувався в судовій практиці та є доволі складною у правозастосованні новелою процесуального законодавства України, має важливе значення. Нові для цивільного процесуального права інститути малозначної справи та спрощеного позовного провадження в цілому на практиці доводять свою ефективність, разом з тим, окремі правові норми, що їх регулюють потребують детального вивчення та законодавчого врегулювання.

Л і т е р а т у р а

1. Малозначність справ цивільної юрисдикції як критерій для їх розгляду у спрощеному позовному провадженні та відмови у відкритті касаційного провадження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vgu.gov.ua/mass_media/998;
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492;
3. Новели цивільного процесу: малозначні справи та спрощене позовне провадження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/126440-noveli-tsivilnogo-protsesu-maloznachni-spravi-ta-sproschene-pozovne-provazhennya>;
4. Ізарова І.О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991-2017 / Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. Зб. наук. праць. - К., 2017, С.18);
5. «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», Закон України № 1401-VIII від 02.06.2016/Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст.532.

Держак Н.О.,

*к.е.н., доцент кафедри публічного управління,
менеджменту і маркетингу СНУ ім. В. Даля*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЯВУ ПРИНЦИПУ СУБСИДІАРНОСТІ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Принцип субсидіарності сходить до ідей Платона і Аристотеля, а також до середньовічного міського права. У католицькому соціальному вченні ця концепція була вперше використана єпископом Кеттелер і після опублікування «Rerum Novarum» (1891) папою римським Львом XIII стала частиною офіційної доктрини. Початковою метою принципу було вирішення конфлікту між особистістю і суспільством.

Принцип субсидіарності виходить з автономії особистості і почуття власної гідності. Всі форми суспільства, від сім'ї до міжнародних органів, повинні служити людині. Звідси також випливає, що джерелом політичної влади є народ. У той же час персоналізм стверджує, що люди за своєю природою відчують потребу в спілкуванні і членство в елементарних осередках суспільства. Ці осередки виконують роль посередників між людиною і більшими структурами і тим самим наділяють його реальною вла-

дою. Дана схема відтворюється на рівні середніх і великих громадських структур. Звідси робиться висновок, що делегування владних повноважень більш високих рівнів має здійснюватися виключно в міру необхідності. Зокрема, держава може використовувати свою владу тільки в тій мірі, в якій це необхідно для загального блага [1].

Суть концепції субсидіарності полягає в тому, що на вищий рівень управління необхідно виносити тільки ті питання, які не можуть бути вирішені на нижчому рівні. Ця концепція може бути застосована і в державному управлінні, і в інтеграційному об'єднанні. Субсидіарність заявлена як один з нормативних постулатів європейської інтеграції. Це цілком зрозуміло і логічно: дійсно, більш підходить і ефективне рішення може бути знайдено тими, хто ближче і краще знайомий з проблемою, яка потребує такого рішення. Лише ті питання, які не можуть бути вирішені на даному рівні, повинні бути винесені на більш високий рівень. Розуміння такої концепції просте, проте як її реалізувати в практиці інтеграційного об'єднання? Згідно якими юридичними, політичними або організаційними критеріями визначати рівень найкращого вирішення проблеми, що склалися в середині України? Чи не буде це гальмувати інтеграційний рух України до Євросоюзу? Яка повинна бути юридична природа такої норми? Що в кінцевому підсумку вона означає - межа стосунків між людьми та державою? Між людьми та різними державами? Досвід ЄС в даному відношенні налічує вже три десятки років і відображений в окремих нормах установчих актів, ряді спеціальних актів, судової практики як на рівні Суду ЄС, так і національних судів. Цей досвід становить інтерес з точки зору побудови ефективної системи управління інтеграцією і розвитку євразійського права.[1,3]

Субсидіарність як критерій вперше був закріплений в Єдиному Європейському акті 1986 року і на той момент стосувався питань навколишнього середовища. Через кілька років концепція поширилася на всі сфери правовідносин і була впроваджена нормативно як загальний принцип функціонування всіх Співтовариств. [1,3]

Субсидіарність зобов'язує державу і суспільство до створення умов для повноцінного розвитку особистості, в тому числі, забезпечення соціально-економічних прав людини. Держава зобов'язана поважати незалежність окремих людей і організацій, але при цьому має сприяти встановленню зв'язків між ними. Хоча воно не має права накладати обмеження на справедливі вимоги особистості, воно повинно захищати одних членів суспільства від шкоди, пов'язаної з приватними інтересами інших.

Однак варто відзначити., що на рівні розподілу повноважень публічної адміністрації цей принцип майже повністю не може бути застосований

не кажучи про довіру громади чи інших зацікавлених сторін на рівні місцевого самоврядування.

Принцип субсидіарності націлює процес надання адміністративних послуг на максимальне наближення їх до споживачів. Основне його завдання, згідно до змістовності та наукового тлумачення, полягає в тому, що система повноважень повинна будуватись знизу на рівні публічних адміністрацій. А в умовах гібридного конфлікту та невизначеності на території, де проходить військовий конфлікт такий підхід найбільш актуальний тому, що проблеми в таких умовах ними можуть бути вирішені краще саме військово-цивільною адміністрацією. Тому, перед усім необхідно ставити питання надання адміністративних повноважень для вирішення проблем локального (територіального) характеру.

Безумовно, публічні адміністрації для цього повинні мати відповідні можливості та власні кадри насамперед для вирішення тих завдань та проблем що є найбільш важливими для розвитку регіону. Якщо такі питання не можуть бути вирішено на місцевому рівні, то їх вирішення доцільно передавати іншим органам, вищої ланки управління.

Але, цей принцип має використовуватися в тих випадках, де вже сформована відповідальна демократична система публічного управління, а коли такої немає і формально існуюча система місцевих органів влади не відповідає реальній роботі механізму місцевої влади, децентралізація може навіть призвести до зниження рівня демократизму місцевого управління. Так, насамперед, Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р., пропонує проводити розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності [4].

У випадках, коли події передбачити складно, особливо в умовах проведення військової операції, встановлення правових норм централізовано дозволяє краще скоординувати діяльність місцевих служб та покращити рівень послуг, які надаються місцевими органами. Вивчаючи особливості проведення реформ в Європейських державах, можна зробити висновок, що децентралізація і централізація не розглядаються як діаметрально протилежні концепції прояву та роботи влади на місцях. Головна проблема при проведенні реформ полягає не в тому, щоб зробити вибір між децентралізацією і централізацією, а в тому, щоб встановити необхідну і доцільну збалансованість між ними. Правові норми в умовах невизначеності та гібридності повинні адекватно відповідати реальним соціально-економічним та політичним умовам конкретної ситуації та можливості вирішення виникаючих питань.

Л і т е р а т у р а

1. Європейська хартія місцевого самоврядування, 1985. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
2. Рекомендації No (95)19 Комітету Міністрів державам-членам щодо імплементації принципів субсидіарності (прийнято Комітетом Міністрів 12 жовтня 1995 року). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_828
3. Договір про Європейський союз // Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. С. 31-73.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. No 333-р // Офіційний вісник України. 2014. No 30. Ст. 831.

Колесник В.Е.,

заступник начальника управління – начальник відділу зовнішніх зносин управління зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку Департаменту міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку та зовнішніх зносин Луганської обласної державної адміністрації.

Татаренко Г.В.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права ЧНУ ім. В. Даля

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Одним з пріоритетних завдань для України є інтеграція у європейський простір на всіх рівнях, що неможливо без реформування багатьох аспектів правової системи.

До ХХІ ст., Україна залишалася осторонь від інтеграційних процесів, які відбувалися в країнах західної Європи. Україна приєдналася до цього масштабного процесу тільки з ратифікацією Угоди «Про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» [1].

З цього моменту всі органи влади, які мають повноваження в сфері європейської інтеграції, повинні забезпечити ефективне виконання взятих міжнародно-правових зобов'язань. Стрижневим елементом Угоди є приведення законодавства України до права ЄС. Угода про асоціацію – це бли-

зко 355 актів Європейського Союзу, положення яких повинні бути перенесені до національної системи України, тому розробка ефективного механізму наближення законодавства України до права ЄС є важливим елементом, який має безпосередній вплив на формування державної політики України в цілому.

До дослідників окремих аспектів зазначеної проблеми слід віднести таких вчених, як В. В. Гомонай, Ю. М. Грошевий, А. В. Зайчук, П. А. Калініченко, І. В. Кравчук, Л. А. Луць, М. Н. Марченко, Н. М. Онищенко, В. Опришко, Ю. А. Тихомиров, Ю. С. Шемшученко та інші.

З 1998 року адаптація законодавства в Україні здійснювалась на основі статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. (далі - УПС), а з 2004 року також, що навіть з практичної точки зору більш важливо, відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV (далі - ЗПА) [2]. Для організації виконання цих документів Уряд також прийняв ряд підзаконних актів, зокрема була створена окрема Координаційна Рада з адаптації законодавства, приймався щорічний план заходів та здійснювалась експертиза проектів актів на предмет їх відповідності *acquis communautaire*, також здійснювались переклад актів законодавства ЄС українською мовою.

Слід зазначити, що на сьогодні вказані документи, насамперед ЗПА, застаріли та не відповідають сучасному етапу відносин з ЄС та цілям України. Водночас накопичений досвід роботи запропонованої системи свідчить про необхідність концептуального оновлення підходів до наближення законодавства як формально (через невідповідність підходам, закладеним в Угоді про асоціацію), так і змістовно чи з інституційної точки зору.

Сьогодні система правової регламентації відносин України і ЄС в залежності від юридичної сили, правової природи, кола суб'єктів правотворчої діяльності, меж дії відповідних правових інструментів й іншого включає кілька складових [3].

По-перше, фундаментальні принципи правового регулювання взаємовідносин нашої держави з ЄС, насамперед, закладені в основоположних актах - Конституції України, а також в установчих договорах ЄС, що встановлюють особливий правовий порядок в Європейських співтовариствах і в ЄС в цілому, а також створюють конституційно правові засади їх існування і функціонування.

Основний Закон держави створює правові передумови для застосування положень права ЄС в правовпорядок України. Відповідно до ст. 9

Конституції чинні міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою, є частиною національного законодавства країни. Це положення надає нормам цих міжнародних договорів статус норм національного законодавства. У той же час ця стаття створює принципи для безпосереднього застосування норм міжнародних договорів в національному правопорядку. При цьому слід мати на увазі, що положення зазначеної статті не можуть автоматично надавати нормам міжнародних договорів безумовного пріоритету [4].

По-друге, важливою складовою системи правових принципів співпраці України і ЄС виступають обов'язкові норми міжнародних договорів, укладених між цими суб'єктами. Перш за все це норми, що містяться в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода), що почала застосовуватися у повному обсязі 01 вересня 2017 року [5].

В Угоді проголошується, що важливою умовою для розвитку економічних зв'язків між Сторонами є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством ЄС. Тому Україна зобов'язується вжити заходів щодо приведення свого законодавства у відповідність до законодавства ЄС.

По-третє, як складову системи правових принципів регламентації відносин нашої держави та ЄС можна розглядати також програмні, рекомендаційні, декларативні і інші документи з питань співробітництва між Україною та ЄС, а саме: План дій Україна – Європейський Союз «Європейська політика сусідства», схвалена Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року [6]; Оновлений План дій Україна-ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, схвалений 18 червня 2007 року; «Східне партнерство», ініціатива Європейської комісії 7 травня 2009 року; Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 21 листопада 2009 року; Концепція інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2012, № 767-р. І хоча ці документи не наділені вищою юридичною силою, вони вносять суттєві доповнення в положення УПС та галузевих міжнародних договорів, визначають практичні заходи та дії в рамках поточних відносин між Сторонами, не дивлячись на їх юридичну природу як актів так званого «м'якого права».

По-четверте, найважливішим елементом досліджуваної системи, яку можна охарактеризувати як внутрішню, виступають джерела вторинного права ЄС, тобто акти, схвалені інститутами ЄС щодо України, і вітчизняні євроінтеграційні нормативно-правові акти. Правові акти ЄС, що стосують-

ся взаємин з Україною і спрямовані на реалізацію домовленостей з нею, - це переважно документи програмного характеру [7].

Всі зазначені вище складові системи правових принципів співпраці відрізняються юридичною силою, правовою природою, колом суб'єктів правотворчої діяльності та межами дії, а разом охоплюють загальні правові досягнення та основу розвитку взаємин між Україною та ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС і його державами членами замінила УПС та встановила відносини асоціації між Сторонами. З моменту набрання Угоди чинності усі посилання на УПС та посилання на УПС в діючих угодах між Україною та ЄС тлумачитимуться як посилання на Угоду. Більше того, усі існуючі двосторонні угоди вважатимуться частиною двосторонніх відносин як їх регулює Угода, включаючи відповідні положення щодо спільних інституцій. Це пов'язано, насамперед, із такими чинниками:

- Правовою природою Угоди та характером закріплених у ній міжнародно-правових зобов'язань (наявність норм прямої дії; окресленість, визначеність, структурованість, строковість зобов'язань з правового наближення; пряма обумовленість наближенням законодавства прогресу в поглибленні політичної асоціації та економічної інтеграції, у т. ч. прогресу у відкритті ринків);

- Збільшенням, порівняно з УПС, кількості сфер, у яких здійснюватиметься наближення законодавства, їхнього обсягу та поглиблення ступеня наближення (фіксованість та динамічність обсягу зобов'язань, множинність ступенів наближення);

- Закріпленням зобов'язання щодо забезпечення відповідності правозастосовчої практики в Україні наближеному законодавству та відповідному асquis ЄС (гомогенність/сумісність/відповідність правозастосування та тлумачення);

Визначенням Угоди конкретних актів законодавства ЄС, які необхідно імплементувати, термінів їх імплементації та порядку перегляду і оновлення відповідних переліків [8].

Україна належить до держав, які з різних причин ще не належать до числа реальних претендентів на членство в ЄС. Однак ця обставина, незважаючи на його парадоксальність, може зробити проблему гармонізації національного законодавства ще більш актуальною. Це обумовлюється необхідністю довести членам Європейського Співтовариства реальну готовність України прийняти європейські правові стандарти і таким чином значно зміцнити позиції ЄС на своїй території.

Отже, європейський вибір України - це наближення до стандартів демократії, громадянського суспільства, верховенства права і забезпечення прав і свобод людини. Сьогодні метою стратегії економічного і соціально-

го розвитку України є створення реальних умов для її вступу в Європейський Союз.

Л і т е р а т у р а

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 29.06.2006 — 2006 р., № 24, стор. 203, стаття 1794, код акта 36581/2006. — 1994. — Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
2. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004, № 29, ст. — 367. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
3. Буроменський М. В. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною від 14.06.1994 р / М. В. Буроменський. — Харків: Фінн, 2010. — 392 с. — (Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали).
4. Денисов В. М. Право Європейського Союзу та правопорядок України : механізм взаємодії / В. М. Денисов, В. І. Муравйов. — Київ: Юстиніан, 2006. — 547 с. — (Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України — 2014 р., № 75, том 1, с. 83, ст. — 2125. — Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
6. Шемшученко Ю. С. Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом / Ю. С. Шемшученко, Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. — Київ: Юрінком Інтер, 2003. — 35 с. — (Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы).
7. Бошицький Ю. Л. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності / Ю. Л. Бошицький. — Київ: Кондор-Видавництво, 2012. — 616 с.
8. Гнидюк Н. Наближення законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію: між правовими зобов'язаннями та аналізом політики? [Електронний ресурс] / Н. Гнидюк, С. Павлюк. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29067.pdf>.

Кунченко К.О.,
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

НОВА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ НАЛЕЖНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розвиток України по шляху розбудови демократичної, соціальної та правової держави, розвитку громадянського суспільства на засадах верховенства права, пріоритетності прав та свобод людини, доступності та прозорості механізмів їх реалізації, гарантування та правової охорони тісно пов'язане з новаціями державної служби. Дослідження державної служби крізь призму новітнього законодавства, проблем та тенденцій розвитку у юридичній літературі розглядається в працях таких вчених-юристів, як: В. С. Венедіктов, І. В. Зуб, М. І. Іншин, М. М. Клемпарський, В. Л. Костюк, Д. Є. Кутоманов, С. С. Лукаш, А. Р. Мацюк, В. О. Петришин, П. Д. Пилипенко та інших.

Зародження державної служби України сягає ще з часів княжої Русі. Як окремий інститут національної держави державна служба в її сьогодинішньому розумінні з'явилася у 1918 році у часи Гетьманату Павла Скоропадського, це був період спроб та побудови незалежної Української Держави.

З моменту побудови державного апарату за часів Гетьманату було прийнято та значною мірою впроваджено перелік системних законів, які вперше в історії України на законодавчому рівні закріпили основу інституту державної служби.

Певну ланку в цій системі включає Закон «Про урочисту обітницю урядовців і суддів та присягу військових на вірність Українській Державі» від 30 травня 1918 року. У наслідок якого було засновано один з головних механізмів, який став обов'язковим елементом вступу на державну службу, а саме складання присяги. При цьому присяга не була лише символом – вона була обов'язковою умовою набуття статусу державного службовця.

Саме започаткування національної так би мовити урядової машини й створювана на той час урядова служба мала суттєві елементи демократії, яка взяла за основу кращі традиції українського козацтва того часу [1].

У теорії права державна служба розглядається як врегульована законодавством професійна діяльність осіб, які обіймають у встановленому порядку посади в державних органах та інших державних організаціях,

щодо практичного здійснення їхніх функцій та завдань, що оплачується з коштів державного бюджету [2,с.36].

Побудова в Україні правової, високорозвинутої, цивілізованої держави з високим рівнем життя, культури та демократії неможлива без модернізації системи державного управління. Підґрунтям для реформування державної служби, стала «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (далі – Угода про асоціацію між Україною та ЄС), яка була укладена 27 червня і ратифікована 16 вересня 2014 року, вона передбачає проведення масштабних інституціональних і структурних реформ з дотриманням встановлених рамок [3].

Дана угода повинна створити незламний базис подальшого стійкого політичного і економічного розвитку нашої країни, який стане основою стратегію реформування усіх ключових сфер державного управління та який впровадить європейські стандарти з метою підвищення якості життя населення.

Ефективне державне управління дасть змогу країні надавати якісні адміністративні послуги і забезпечувати її економічне зростання та конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Головними пріоритетами реорганізації та вдосконалення державної служби є:

1. побудувати професійну, некорумповану, престижну, орієнтовану на вимоги осіб державну службу;
2. відділення політики від адміністрування;
3. ведення в дію якісної моделі, щодо управління людськими потенціалами;
4. гармонізація державної служби і служби в органах місцевого самоврядування;
5. створення зручної моделі праці та запровадження засобів кар'єрного росту (мотивації) держслужбовці;
6. штатне забезпечення процесу децентралізації.

Із зазначених пріоритетів особлива увага приділяється "децентралізації", щоб кожен працював у межах своїх повноважень і був відповідальний за свою діяльність.

Для забезпечення, дотримання та здійснення зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію України та ЄС була проведена оцінка стану державного Управління експертами згідно до програми SIGMA, у наслідок якої 18 грудня 2018 року № 1102-р було затверджено нову редакцію Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року та план заходів з її реалізації на 2019-2021 роки, котра було схвалена певним

переліком розпоряджень Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року

Зазначена Стратегія відповідає європейським стандартам належного урядування та європейським принципам державного управління програми SIGMA.

Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management – Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту) — це один з найкращих аналітичних центрів Європейського Союзу, який був створений за ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу. Метою започаткування даної програми стала потреба у наданні допомоги країнам Центральної та Східної Європи котра полягає у модернізації їх систем державного управління. Вказана програма відіграє головну роль у підготовці країн-кандидатів до вступу у Європейський Союз [4].

Основною ціллю стратегії є побудова сучасної, прозорої та ефективної системи державного управління. Котра спроможна покращити якість прийняття урядових рішень, створить нові організаційні структури та інструменти управління, сучасні технології електронного урядування та побудує професійну державну службу, яка працює на результат [4].

Для організації процесу конкурсного відбору на посади державної служби був створений інтернет-ресурс вакансій <https://career.gov.ua/>, який дає змогу зрозуміти які вакансії та можливості для вас відкриті. Також подібну інформацію можна отримати на веб-сайті <http://www.nads.gov.ua/>, а саме про оголошення вакантних посад та результат проведених конкурсів.

Паралельно з метою з'ясування найкращої чисельності державних службовців з урахуванням їх функцій був започаткований у тестовому режимі портал автоматизованого збору даних, щодо кількісного складу державних службовців – ksds.nads.gov.ua у 2016 році. Ця онлайн-система збору даних стала інноваційною в Україні та працює практично в режимі реального часу.

Також НАДС було зазначено перелік таких нормативно-правових актів, а саме “Звіт про кількісний склад державних службовців” та Інструкцію щодо її заповнення (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 14 листопада 2016 року за № 1477/29607). Визначення фактичної чисельності державних службовців проводиться НАДС шокварталу (система КСДС) [5].

Отже здійснення даного напрямку можливо за наявності таких значущих елементів, а саме професійності, підзвітності, результативної та ефективності системи виконавчої влади. Ефективна система державного управління є однією з фундаментальних передумов демократичного врядування, що базується на принципах верховенства права.

Україна разом з Європейським Союзом створила досить чітку програму яка послідовно дає план дій з дотриманням певних рамок, котрі допомагають сконцентруватися на актуальних проблемах, які дають змогу зрозуміти яким критеріям повинна відповідати Державна Служба та як досягнути конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Л і т е р а т у р а

1. ІФОЦППК [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ifocppk.jimdo.com/100-pokiv-dc/?fbclid=IwAR2J9rc3XXFPmGhXrAc_HXM9_y_A9aUR8Dym37tqgauCYk-qxvARkzIuodU8
2. Петришин О. В. Правовий режим державної служби: питання загальної теорії : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / О. В. Петришин ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 1999. – 36 с
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування державного управління України» // [Електронний ресурс]. – <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80?lang=uk>
4. Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management – Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/sigma>
5. Наказ НАДС від 21 жовтня 2016 року № 223 : «Про затвердження форми звітності КСДС (квартальна) «Звіт про кількісний склад державних службовців» та Інструкції щодо її заповнення» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1477-16>

Марченко Д.М.,

д.т.н., професор,

перший проректор ЧНУ ім. В. Даля

Арсентьєва О.С.,

к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету

ЧНУ ім. В. Даля

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

В умовах економічного, соціального, політичного, гуманітарного розвитку, глобалізації та формування єдиного освітнього простору, зближення підходів різних країн до організації освіти, особливого значення набуває питання реалізації права на освіту, проголошеного у ст.53 Конституції України, та зокрема, права на академічну мобільність, закріпленого у ст. 1

Закону України «Про вищу освіту» та визначеного як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами. [1]. У 2015 році КМУ було затверджено Постанову про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, яке передбачає організацію різноманітних форм стажування - наукового, мовного, навчання за програмами академічної мобільності для усіх учасників освітнього процесу [2], який передбачає фактичне переміщення здобувача освіти за межі території країни (регіону) проживання з метою досягнення очікуваного результату: навчання, здійснення наукової діяльності тощо.

Виокремлюють два вектори академічної мобільності: міжнародний, що передбачає її реалізацію учасниками освітнього процесу у закладах освіти (наукових установах) – партнерах поза межами України, та внутрішній, що реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у вищих навчальних закладах (наукових установах) – партнерах в межах України.

Поняття «академічна мобільність» часто вживається в руслі освітньої міграції, тобто переміщення осіб (учнів, студентів, абітурієнтів, стажерів тощо) за межі країни (частини території) їх громадянства та постійного проживання, до іншої країни світу (частини території власної країни) з метою отримання освітніх послуг на різних рівнях.

За статистичними даними число українців що навчаються за кордоном на 2014/15 навчальний рік становила майже 60 000 осіб. У 2016/2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством, які навчалися у закордонних університетах [3]. Наразі існують серйозні побоювання стосовно стрімкого посилення міграційних рухів молоді. Також фахівці та експерти відзначають переорієнтацію українського міграційного руху до країн ЄС у зв'язку із зменшенням міграції населення до Росії, а також існування посилення міграційного потоку саме молоді [4, с. 30], здебільшого з метою отримання освіти у зв'язку із стрімким зростанням популярності освіти за кордоном та подальшим працевлаштуванням.

У період збройного конфлікту на території України спостерігається стійка тенденція до посилення освітньої міграції української молоді в напрямку Польщі (за 2015-2017 роки кількість освітніх мігрантів з України в Польщу зросла майже втричі (з 10 тисяч до 35 тисяч 584 осіб)) [5] та Чехії. Основною передумовою цього є проведення цими країнами привабливої, гнучкої освітньої політики для іноземних студентів, зокрема і для українців (наявність пілг у навчанні за контрактом та можливість обдарованої молоді отримати навчання за бюджетом; більш спрощена процедура отримання можливості навчання тощо).

Також слід зазначити, що збройна агресія РФ на Сході України призвела до появи нового виду освітньої міграції – освітньої міграції в умовах збройного конфлікту, що, у свою чергу, призвело до виникнення проблеми правового регулювання освітньої міграції саме в умовах збройного конфлікту. Відповідно до досліджень центру CEDOS рух абітурієнтів по території України за періоди вступних кампаній 2017-2018 років, чітко сформував три найбільш привабливі напрямки отримання вищої освіти абітурієнтами з інших регіонів України: перша група – м. Київ; друга група – Львівська та Харківська області; третя група – Одеська, Дніпропетровська, Чернівецька області. Щодо руху абітурієнтів з Луганської та Донецької областей, то в 2018 році освітня міграція абітурієнтів з цих областей до інших регіонів України склала по 67 % з кожної, що у порівнянні з минулим роком більше на 7 % та 6 % відповідно [6].

Серед дієвих механізмів врегулювання освітніх міграційних потоків ВПО та жителів тимчасово окупованої території України стало створення у 2016 році на базі вищих навчальних закладів спільно із загальноосвітніми навчальними закладами комунальної форми власності спеціальних освітніх центрів «ДОНБАС-УКРАЇНА» та «КРИМ-УКРАЇНА». Основним завданням цих центрів стало супровід і допомога абітурієнтам, що проживають на території, непідконтрольній Україні, в отриманні атестата про повну загальну середню освіту та вступі до закладу вищої освіти згідно із переліком вищих навчальних закладів, що розташовані на території Луганської та Донецької областей, де здійснюють свої повноваження обласні військово-цивільні адміністрації, та згідно із переліком вищих навчальних закладів, які було евакуйовано з території проведення антитерористичної операції (на період її проведення) [7]. Згідно із даними, наданими представником освітнього центру «ДОНБАС-УКРАЇНА» при СНУ ім. В. Даля, протягом вступної кампанії 2018 року до центру звернулося 330 осіб, з яких 181 особа вступили до вищого навчального закладу. В цьому випадку вбачається дієвість функціонування центру, як ефективного «провідника» внутрішньої освітньої міграції ВПО та жителів тимчасово окупованих територій України.

Наразі, вступ до вищих закладів освіти через освітні центри «ДОНБАС-УКРАЇНА» має деякі особливості: обмежений час роботи освітніх центрів (в період вступної кампанії); територіальна обмеженість вузів. З однієї сторони, вбачається застосування необхідного правового державного важеля щодо можливості пропорційного розподілу освітніх мігрантів – жителів тимчасово окупованої території країни в умовах збройного конфлікту по всій території України, але, з іншої, потрібно завжди дотримуватися збалансованості правової основи, яка б не спотворювала сутність основної мети застосування цього важеля та не переміщалася в площину

ознак дискримінації. Так, відповідно до профільного законодавчого акту, який регламентує освітні питання, Закону України «Про вищу освіту», український законодавець також визначає певний територіальний простір особливих умов прийому на навчання до закладів вищої освіти, розташованих на території Запорізької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, для осіб, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія, за умови отримання цими особами документу про загальну середню освіту, вступу на конкурсній основі за результатами вступних випробувань у межах квот прийому до закладів вищої освіти України [1, абз. 3 ч. 3 ст. 44].

МОН України 07.12.2018 року запропонувало до громадського обговорення проект Закону України «Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про вищу освіту» (щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти) [8], відповідно до якого пропонується усунення правової невизначеності абз. 3 ч. 3 ст. 44 даного Закону, а саме окреслення території надання «пільгових» умов для жителів тимчасово окупованих територій України та конкретизації вищих навчальних закладів як «...прийом на навчання до одного з уповноважених закладів вищої освіти, розташованих на території інших регіонів України, у тому числі на території Запорізької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей...». Але при цьому всьому питання обмеженості певного кола вузів, які уповноважені надати особливі умови вступу в межах наявних квот такій аудиторії здобувачів вищої освіти, як жителі тимчасово окупованої території та ВПО, залишається актуальним.

Л і т е р а т у р а

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 року № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n407> . Назва з екрану.
2. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету міністрів України від 12.08.2015 № 579 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-p>
3. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
4. Дрбохлав Д., Ярошевич М. Українська міграція в часи кризи: вимушена та трудова мобільність [Електронний ресурс.] / Душан Дрбохлав, Марта Ярошевич. – 169 с. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/EWBУкраїна/ss-81416566>. Назва з екрану.
5. Кількість студентів з України у Польщі збільшується [Електронний ресурс.] // Офіційний сайт Польське радіо. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/384582> . Назва з екрану.

6. Стадний Є. Рух абітурієнток та абітурієнтів між областями України: порівняння 2017 та 2018 років [Електронний ресурс] / Єгор Стадний. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/rukh-abituriientok-ta-abituriientiv-mizh-oblastiamy-ukrainy-porivniannia-2017-ta-2018-rokiv>. Назва з екрану.
7. Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції (на період її проведення) [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства освіти та науки України від 21.06.2016 року № 697. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0907-16> . Назва з екрану.
8. Про внесення змін та доповнень до Закону України “Про вищу освіту” (щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти) [Електронний ресурс]: Проект Закону України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorenniya-proekt-zu-pro-vnesennya-zmin-ta-dopovnen-do-zu-pro-vishu-osvitu-shodo-vdoskonalennya-osvitnoyi-diyalnosti-u-sferi-vishoyi-osviti>. Назва з екрану.

Матвієвська А.Л.,

студент 3 курсу спеціальності «Право»

юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г. В.

ПЕРЕВАГИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Децентралізація практично означає перерозподіл прав та обов'язків, бюджетів від органів державної влади до місцевих органів. Особливо актуальним є питання перерозподілу податків та інших надходжень до бюджетів. Якщо раніше зібрані податки у містах і селах спрямовувалися до державного бюджету, де їх перерозподіляли і направляли назад, то при децентралізації вони залишаються у місцевих бюджетах та за її результатами органи місцевого самоврядування набули заочно більшу фінансову автономію і значно розширили сферу своїх повноважень.

Децентралізація надала органам місцевого самоврядування можливість на власний розсуд покращувати умови для розвитку бізнесу на місцях. Кошти спрямовуються на потреби громади: облаштування місцевої інфраструктури, закупівля машин спеціалізованого транспорту, модернізація шкіл, дитячих садків, лікарень тощо. Якщо місцевій громаді на щось не вистачає грошей свою допомогу надає і держава у формі субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад («децентралізаційна» субвенція) [1, с. 125].

На теперішній час реформується система контролю за реалізацією владою своїх повноважень. Напрямку владу на місцях контролюють самі люди, допомагають їм прозорі бюджети до яких кожен має доступ. Державний контроль буде втілено через інститут перфектів. Зазначений інститут буде існувати для нагляду за дотриманням Конституції та законів України органами місцевого самоврядування, запровадження перфектів передбачено проектом закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». Президент за поданням Верховної Ради призначає перфекта, функцією якого є – слідкувати за законністю рішень. Відрізняє перфекта від губернатора те, що він не втручається в справи громад і не вказує їм, що потрібно робити. Різні аспекти аналізу цієї проблематики представлені роботах Ткачук А., Возняк Г.В., Костель М.В., Куценко Т.Ф., Столяров В.Ф.

Для нинішнього етапу розвитку нашої держави актуальним є врахування практичного досвіду формування нового змішаного типу міжбюджетних відносин в рамках моделі бюджетного унітаризму в країнах Європи, зокрема Данії, Норвегії, Польщі та Швеції, що вже реалізується нинішньою реформою бюджетної децентралізації [2, с. 65].

Звісно, фінансова децентралізація в Україні знаходиться на початковому етапі і робити якісь висновки щодо її ефективності ще поки зарано. Та на сьогодні ми вже маємо як позитивні так і негативні наслідки її проведення. Головною інновацією фінансової децентралізації є отримання права на об'єднання територіальних громад [3]. Також можемо відзначити, що однією з найголовніших змін, що була викликана фінансовою децентралізацією стало розмежування податків за новою системою. Відтепер частина доходів місцевих бюджетів формується з податків, які сплачують громадяни.

Окремо можемо виділити розвиток бюджетної децентралізації. Перевагами бюджетної децентралізації в Україні стали такі показники: раціональне використання бюджетних коштів та забезпечення надання якісного рівня суспільних послуг; можливість забезпечення певного рівня інвестиційної активності; забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування; збільшення відповідальності влади перед громадою (зменшення корупції); органи влади отримали стимуляцію для нарощування власного бюджетного потенціалу; забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в прийнятті рішень [4, с. 67].

Зразковою моделлю для децентралізації в Україні стала Польща. Реформа з децентралізації у Польщі є двоетапною. На першому етапі були створенні гміни – територіальні громади. Гміною може бути місто, село, район міста або кілька сіл. «Спершу люди повинні були зрозуміти, що це важливо і сформувати довіру до цієї реформи. За рік-два люди змогли по-

бачити позитивні результати і усвідомити, що вони мають вплив», розповідає Г. Новіцька, представник польської «Школи лідерів». Другий етап був спрямований на децентралізацію вищих рівнів влади: повітів та воєводств. Так, з 1999 року в Польщі стало 16 воєводств замість 49.

Для України під досвідом Польщі, мається на увазі укрупнення територіальних громад та передачу об'єднаним громадам фінансів і повноважень. Досвід Польщі говорить, що саме громада повинна вирішувати і ухвалювати рішення щодо свого розвитку: чи будувати багатоповерхівки на місцях де були зелені зони, будувати якесь підприємство чи розвивати туризм.

Громади зможуть опікуватися місцевим розвитком тоді, коли будуть мати в своєму розпорядженні фінанси, комунальне майно та землю. Так облаштування дитячих садків, ремонт доріг, лікарські послуги - все потрібно передавати на рівень громад, вважають польські експерти, та при цьому звертають увагу на те, що реформа децентралізації повинна співпадати з іншими реформами, бо все повинно бути взаємозв'язаним та націлено на єдиний найкращий результат. Єдиний шлях реформ – це створення нових інституцій. В нашій країні наприклад: нова патрульна служба практично була створена з нуля, тому і систему освіти та охорони здоров'я потрібно теж створювати з нуля.

На переконання німецьких експертів, децентралізація не могла б бути ефективною без посилення системи балансів та противаг. Владу в Берліні збалансовують уряди федеральних земель, тому німці вважають, що в Україні справді незалежним має стати суд та судова система і ми не повинні змінювати свою конституцію кожні п'ять-шість років.

Роблячи висновок в дослідженні проведення децентралізації в Україні ми можемо вказати і на певні недоліки впровадження: це зростання витрат для надання суспільних послуг на невеликих територіях та поглиблення диференціації у рівнях розвитку регіонів. Саме ці недоліки призводять до необхідності впровадження адміністративно-територіальних реформ та внесенню відповідних змін до Конституції України. Та незважаючи на незначні недоліки, цілому впровадження децентралізації демонструє позитивні зрушення в нашому законодавстві і суспільстві, та на законодавчому рівні потребує більш серйозного доопрацювання і вимагає підвищення відповідальності органів місцевої влади. Запровадження політики децентралізації в Україні має стати дуже важливим кроком для стабілізації соціально-економічної ситуації в нашій країні та сприяти виходу із фінансової нестабільності.

Л і т е р а т у р а

1. Костель М. В. Фінансова децентралізація. Переваги та недоліки на локальному рівні / Костель М. В., Я. В. Решетняк // Матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції студентів, аспірантів і молодих учених 2017р. – С. 125-126.
2. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти / Г. В. Возняк // Випуск № 2. – С. 253-257.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України [Електронний ресурс] // <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Куценко Т. Ф. Об'єднанні територіальні громади в Україні: короткий аналітичний погляд / Т. Ф. Куценко // Випуск № 3. – 2017. С. 64-70.

Метьолкіна О.М.,

студент 3 курсу спеціальності «Право»

юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СВОБОДИ СОВІСТІ ГРОМАДЯН ТА В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРАХ

В сучасному світі багато уваги з боку більшості Європейських держав та міжнародних організацій, покликаних захищати права та свободи людини, приділяється захисту свободи думки, совісті та релігії як основних загальнолюдських соціальних і духовних цінностей. В умовах визначення курсу України на європейську інтеграцію та проголошення на конституційному рівні мети розбудови правової, демократичної держави особливою значення набуває питання регулювання, забезпечення та захисту особистих прав і свобод людини. Це вимагає переосмислення та змін законодавства України, що регулює порядок вирішення реалізації адміністративно-правового статусу релігійних об'єднань та зумовлюється необхідністю аналізу адміністративно-правового статусу релігійних організацій в умовах формування громадянського суспільства.

Історично склалося, що людина є основною цінністю держави. Особисті права і свободи, можливість існування людей як особистостей, захищені Основним Законом України – Конституцією.

Одним з найважливіших елементів правового статусу людини, який забезпечує саму можливість її існування є гарантія дотримання прав і свобод – засоби, які забезпечують можливість реалізації людиною прав і сво-

бод, що їй належать. Гарантії реалізації конституційних прав і свобод – це умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснення, охорону і захист зазначених прав, є запорукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них з метою реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина [1, с. 246].

В останнє десятиріччя масштабні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах життя нашої країни, процеси євроінтеграції пред'являють нові вимоги до права, в тому числі, до такої галузі як адміністративне право.

На етапі розбудови суверенної та незалежної української держави правові взаємовідносини церкви й держави визначалися Декларацією про державний суверенітет України та Законом України "Про свободу совісті та релігійні організації" (зі змінами та доповненнями). У 1996 р. була прийнята Конституція України, в якій були закріплені світський характер держави, свобода слова і віросповідань, відокремлення релігійних об'єднань від держави, право на вільний вибір і розповсюдження релігійних та інших переконань.

У статті 35 Конституції України зазначається: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа — від церкви. Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду.

Ніхто не може бути увільнений від конституційних обов'язків за мотивами релігійних переконань. У разі, якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою [2].

Не зважаючи на це, громадяни не завжди можуть реалізувати свої права та виконати обов'язки з бюрократичних причин.

Одною з проблем є те, що Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу» можуть скористатися тільки члени релігійних організацій які зареєстровані. Складали та переглядали перелік релігійних організацій більше 20-ти років. За цей час, на просторі країни, з'явилося багато нових організацій, члени яких не можуть скористатися цим Законом.

Можемо зробити висновок, що для налагодження та реалізації адміністративно - правових відносин з цього питання на часі переглянути та скоригувати перелік об'єднань, та надати можливість віруючим громадянам реалізувати свої права та обов'язки.

Проблеми адміністративно-правових взаємовідносин у даній сфері, зокрема, взаємовідносини держави та церкви досліджують правознавці сучасності. Питання охорони та реалізації права на свободу віросповідання та правового статусу релігійних об'єднань та церкви, релігійної безпеки досліджували вчені різних галузей права, проте в галузі адміністративного права недостатньо досліджені.

З історії відомі події, які не одноразово, доводили багатьом поколінням до яких трагічних, незворотних наслідків може призвести неповага до людської особистості, її прав та свобод. Велика кількість держав та міжнародних організацій розглядають реалізацію основних прав та свобод як основу демократичності держави.

Історичний досвід вирішення проблем захисту прав і свобод людини та громадянина відображений у міжнародно - правових документах про захист прав та свобод людини.

Зростання духовної незалежності людини призвело до підвищення рівня релігійності населення. За останні роки, в Україні, виросла кількість діючих релігійних організацій, посилився вплив релігійних структур на державно-правові процеси. Налагодження таких відносин має велике значення для обох сторін і впливає на становлення України як демократичної держави.

На сьогодні, чинне законодавство України щодо адміністративно-правового регулювання в даних сферах виглядає не досконалим. Можна зробити висновок щодо необхідності закріплення за Міністерством культури України повноважень координації діяльності між релігійними організаціями та органами державної влади, та місцевого самоврядування, функцій які будуть сприяти досягненню домовленостей релігійних організацій з органами державної влади.

Також, в останні роки, у світі побільшало випадків екстремізму на релігійному підґрунті, це дає підстави для посилення контролю з боку нашої держави за релігійною сферою життєдіяльності суспільства з метою запобігання виникнення подібних ситуацій в Україні.

Всі питання, що виникають, з приводу регулювання релігійних відносин потрібно вирішувати згідно з Конституцією України та закріплених в ній принципів, законодавчих актів.

Л і т е р а т у р а

1. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: Навч. Посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк – К.: Атіка, 2004 – 464 с.
2. Конституція України // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1. – Ст. 2598.

*Нікітіна О.В.,
студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Котова Л. В.*

МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ «SOFT SKILLS»: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАГНЕННЯ

В умовах реформування та приведення правничої освіти відповідно до європейських стандартів, тенденціями розвитку освіти ще більше стають інновації, пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Окрім загальних знань та компетентностей, до студентів-правників висуваються вимоги щодо володіння спеціальними навичками, що мають бути сформовані для розуміння природи і функцій права та його застосування, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Сьогодні фахівець у сфері права – це публічний фахівець, що повинен вміти мобільно і інтегративно вибирати продуктивний спосіб взаємодії з навколишнім середовищем, критично мислити, бути гнучким до обставин. Панує думка серед науковців, досягнути цього можливо через розвиток «soft skills» («м'яких навиків»). Тому, в умовах реформування національної правничої освіти залишається актуальним дослідження питання розвитку «м'яких навиків» студентами-правниками.

Метою роботи є визначити роль та способи набуття студентами-правниками таких навичок як «soft skills» в умовах вдосконалення освіти відповідно до європейських стандартів, з урахуванням власного досвіду.

Соціологічні дослідження вже не одне десятиліття доводять, що для успішної та продуктивної роботи важливі не лише професійні навички, а й додаткові знання та компетенції, які називають «м'якими навичками». Незважаючи на популярність терміну «soft skills», універсального розуміння поки не існує. У перекладі з англійської мови «soft skills» позначають «м'які» навички, або «гнучкі» навички. В Оксфордському словнику зазначено, що «м'які» навички - це «особисті якості, які дозволяють ефективно і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми»[1] (наприклад, здійснювати продуктивну комунікацію). «Гнучкі» навички (англ. Soft skills) - «комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною областю» [2]. Результати дослідження, проведеного у Гарвардському універси-

теті і Стенфордському дослідницькому інституті, свідчать про те, що внесок «hard skills» у професійну успішність працівника становлять усього 15%, тоді як «soft skills» визначають інші 85% [3].

В Україні, в проєкті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника виділяють стандарти правничої освіти, серед яких здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, до творчого мислення і генерування нових ідей, до аналізу і синтезу; вміння планувати, організовувати і контролювати свою діяльність; навички збору і аналізу інформації; вміння працювати самостійно, працювати у команді колег за фахом, а також із залученням експертів з інших галузей знань; здатність приймати неупереджені і мотивовані рішення [4].

Постає питання щодо існуючих способів набуття та розвитку вказаних навичок студентами-правниками. На нашу думку, наряду з формальними методами набуття та розвитку вказаних компетенцій, слід додати такі способи неформальної освіти, як участь у заходах мобільності у сфері освіти, професійної підготовки молоді.

На прикладі особистого досвіду, можемо зазначити, що участь у міжнародних молодіжних обмінах програми Erasmus+ передбачає отримання молодіжного паспорту YouthPass, у якому набуті та розвинуті навички поділяються за допомогою схеми ключових компетенцій навчання протягом життя. Поняття «ключова компетенція» (англ. Key competence) вказує на щось необхідне для кожної області діяльності, що підтримує самоствердження людини, соціальну причетність, громадянську активність та здатність конкурувати на професійному рівні. Молодіжним паспортом передбачено 8 ключових компетенцій, серед яких особиста, міжкультурна, соціальна і громадянська компетенція, спілкування іноземною мовою, математичні здібності і базові знання про науки і технології (що включає в себе вміння застосовувати логічне мислення у вирішенні щоденних проблем; вміння робити висновки, ґрунтуючись на фактах та інші (схема 1) [5].

Більшість із зазначених компетенцій перетинаються, оскільки включають в себе здатність критично мислити, здатність до творчості, ініціативність, вміння вирішувати проблеми і оцінювати ризик і т. п., тобто включають «soft skills». За даними офіційного сайту Національний Еразмус+ офіс в Україні, в 2018 році заклади вищої освіти в Україні посіли перше місце за кількістю реалізованих проєктів з Міжнародної кредитної мобільності [6].

На нашу думку, наряду з використанням таких форм набуття та розвитку «м'яких навичок» в національній правничій освіті, доцільно впровадити систему визнання набутих та розвинутих навичок, а саме «soft skills». У Європі, а саме в Литовській Республіці, на прикладі Каунаського технологічного університету функціонує система визнання позанавчальної

активності студентів та розвитку додаткових компетенцій через відкриті цифрові бейджі [7]. Це є цифровою системою визнання навичок та досягнень, що допомагає формувати власний профіль компетенцій та відстежувати прогрес розвитку навичок, які розроблені відповідно до схеми ключових компетенцій, якими повинен володіти студент. Вважаємо, що впровадження відкритих цифрових бейджів в правничій освіті допоможе систематизувати та оцінити результати навчання та надасть можливість студентам-правникам використовувати набуті та розвинуті компетенції працевлаштуванні в майбутньому.

Таким чином, використовуючи європейський досвід набуття, розвитку та визнання студентами додаткових компетенцій, вважаємо, що одним із дієвих способів набуття «soft skills» студентами-правниками в Україні є програми мобільності та їх визнання в Україні через впровадження відкритих цифрових бейджів.

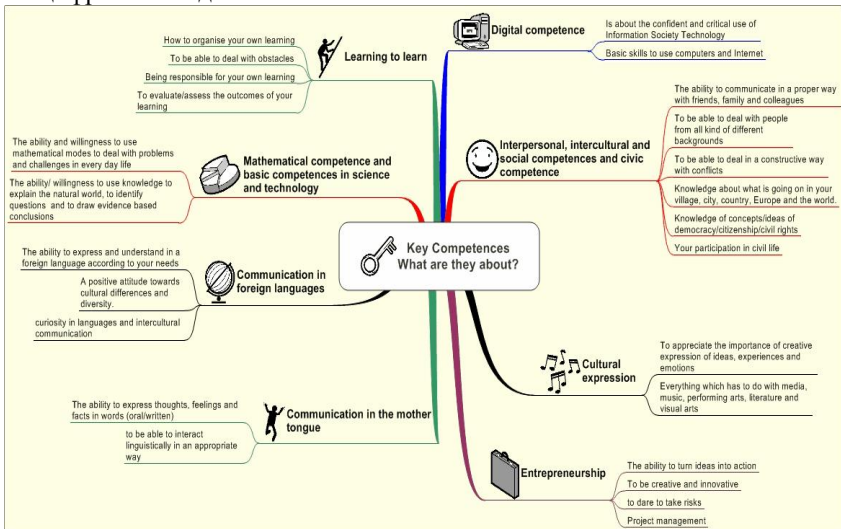

Схема 1

Л і т е р а т у р а

1. Oxford English Dictionary. – 2nd edition. – Clarendon Press, 1989. – 624 p.
2. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Kristin A. Workforce connections: key “soft skills” that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. – Child Trends Publication, 2015. – 56 p.
3. Get @head with Soft Skills [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.editin.com/softskills/index.htm>

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
5. What is Youthpass? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youthpass.eu/en/about-youthpass/about/>
6. Національний Еразмус + офіс в Україні: офіційний сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1956-statystyka-proektiv-po-mobilnosti-za-2018-r.html>
7. Офіційний сайт Каунаського технологічного університету України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://students.ktu.edu/digital-badges/>

Покидіна Я.М.,
студентка спеціальності «Публічне управління
та адміністрування» ЧНУ ім. В. Даля,
Науковий керівник: к.ю.н., доц., Татаренко Г.В.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ

На шляху реформування всієї системи державного управління в рамках курсу на інтеграцію до Європейського Союзу та Північно-Атлантичного Альянсу перед Україною постає питання чіткого визначення понять та принципів функціонування публічної служби та врегулювання правового статусу публічного службовця. Стратегічним завданням в цій сфері є запровадження нової ідеології діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, як діяльності щодо забезпечення прав та свобод громадян та надання державних послуг.

Основним проблемним питанням у цій сфері є відсутність чіткого визначення поняття «публічна служба» в законодавстві України. Вперше визначення «публічна служба» дав Кодекс адміністративного судочинства України. Відповідно до пункту 17 частини першої статті 4 публічна служба - діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [1]. Галузевого закону (або кількох законів залежно від виду такої служби), який би визначав поняття, принципи та порядок проходження публічної служби на даний час в Україні не прийнято.

Виходячи з тлумачення поняття «публічна служба», наведеного у Кодексі адміністративного судочинства України, саму публічну службу (як і різновид відповідних публічних службовців) можливо умовно розділити на три групи:

Політична публічна служба. Специфіка проходження політичної публічної служби службовцями, посади яких можна віднести до політичних виявляється у порядку їх обрання або призначення на політичну посаду, що регламентується насамперед Конституцією України, звільнення з займаних посад, яке здебільшого має відкритий та публічний характер та особливими шляхами притягнення їх до відповідальності (наприклад оголошення імпідменту Президенту України) [2]

Державна публічна служба. Статус службовця, чия посада відноситься до категорії посад державної служби врегульовано Законом України «Про державну службу». До цієї ж категорії також можна віднести працівників патронатної служби та службовців, що проходять державну службу в окремих державних органах (розділ X Закону України «Про державну службу») [3]. Існує думка, що державна служба, якщо розглядати її як публічну є більш багатогранною та включає в себе інші види служби державі (військову, дипломатичну службу, тощо). Водночас, у зв'язку з тим, що вищевказані види служби (військова, дипломатична, тощо) регулюється окремими законами України, такими як «Про дипломатичну службу» [4], «Про загальний військовий обов'язок та військову службу» [5] та відрізняються іншим статусом службовців та поставленими перед ними специфічними завданнями, змішувати ці поняття не можна. Слід також зазначити, що подібний різновид публічної служби також відрізняється від державної публічної служби більшою закритістю, та меншими можливостями контролю з боку суспільства (наприклад проходження військової служби в органах зовнішньої розвідки України та діяльність Служби зовнішньої розвідки України в цілому).

Публічна служба в органах місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування має, на відмінність від вищеперерахованих, свої особливості. Насамперед, призначення на посаду в органах місцевого самоврядування здійснюється двома шляхами – призначення або обрання (на посаду державної служби особа попадає виключно за призначенням шляхом проходження конкурсу), при цьому правовий статус службовців органів місцевого самоврядування регулюється одним законом – «Про службу в органах місцевого самоврядування» [6]. Також особливістю такої служби є реалізація при її проходження одночасно повноважень органів місцевого самоврядування та делегованих державних повноважень, що регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7]. Слід зазначити, що до окремого (та специфічного)

різновиду служби в органах місцевого самоврядування відноситься служба у військово-цивільних адміністраціях населених пунктів, які є тимчасовими державними органами, у той час як працівники таких адміністрацій отримують заробітну плату у розмірах, передбачених для відповідних посад органів місцевого самоврядування [8].

Виходячи з вищевикладеного можливо зробити наступні висновки. По-перше, статус публічного службовця перш за все характеризується проходженням його служби в органах державної влади всіх напрямків та різновидів, незалежно від напрямків такої служби а також утриманням його за рахунок бюджетних коштів (державного або місцевого бюджетів). По-друге для чіткого визначення статусу публічного службовця потрібно прийняття галузевого закону (законів), що впорядкував би спірні питання, пов'язані з проходженням публічної служби.

Л і т е р а т у р а

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2005, № 35-36, № 37 ст. 446
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1996, № 30 ст. 41
3. Закон України «Про державну службу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2016, № 4 ст. 43
4. Закон України «Про дипломатичну службу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2018, № 26, ст. 219
5. Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1992, № 27, ст. 385
6. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2001, № 33, ст. 175
7. Закон України «Про місцеве самоврядування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1997, № 24, ст. 170
8. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2015, № 13, ст. 87

Сташевська І.В.,
аспірант кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля,
судовий експерт Луганського НДЕКЦ МВС України
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

ЗАПИТ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Отримання інформації під час здійснення професійної діяльності, а тим паче, при здійсненні судово-експертної діяльності, на сьогодні стає все більш актуальним. Треба зазначити, що деякі експертні дослідження неможливі без належного інформаційного супроводження, тобто без інформації, яка не є загальновідомою, але є вкрай необхідною для здійснення судово-експертної діяльності. Отримання тієї чи іншої інформації для проведення судової експертизи часто впливає на встановлення істини по справі, а як наслідок і на формування об'єктивної, обґрунтованої доказової бази. Як наслідок, виникає необхідність отримання такої інформації від підприємств, установ, організацій незалежно від їх форми власності.

Проблеми реалізації судовим експертом права на отримання інформації шляхом подання запиту та обов'язок підприємств, установ, організацій незалежно від їх форми власності, надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз зумовлюють актуальність цих тез.

Метою тез є аналіз правової природи отримання інформації на запит експерта, дослідження практичних аспектів реалізації експертом права на його подання, отримання відповіді, а також притягнення до відповідальності за ненадання відповіді на запит експерта.

Проблематиці отримання інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності присвячені праці багатьох вчених, зокрема: Авер'янової Т.В., Белкіна Р.С., Вінберга А.І., Гончаренка В.Г., Грамовича Г.І., Дулова А.В., Ейсмана О.О., Іщенко А.В., Клименко Н.І., Корухова Ю.Г., та багатьох інших. Незважаючи на, здавалося б, достатньо глибоке вивчення цього питання, окремі аспекти залишилися неврегульованими, а саме: щодо отримання інформації на запит судового експерта, а також відповідальності за її ненадання.

В перекладі з латинської мови «інформація» (information) - це роз'яснення, виклад [1]; тобто йдеться про відомості (або їх сукупність), про предмети, явища й процеси навколишнього світу. Поняття «інформація» використовується в усіх галузях науки, і в правовій, зокрема. Закон України «Про інформацію» надає наступне визначення: «інформація -

будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [2]. В інформаційному праві України тема інформації, яка необхідна для проведення судових експертиз, правового забезпечення її створення, зберігання, розповсюдження не розкривалася.

Так, відповідно до статті 20 Закону України «Про судову експертизу» підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним спеціалізованим установам [3]. В той же час, згідно з частиною 4 статті 69 Кримінального процесуального кодексу України, експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи [4].

Але треба зазначити, що, ані в Законі України «Про судову експертизу», законодавець не надав роз'яснення поняття «інформації» та, що може відноситись до неї, ані в Кримінальному процесуальному кодексі України, що мається на увазі під «матеріалами для проведення експертизи».

З одного боку, як до «інформації», так і до «матеріалів для проведення експертизи» можуть відноситись будь-які предмети, документи, які є носіями ознак скоєння злочинів, а також є їх джерелами. А з іншого боку, матеріалами можуть бути й будь-які інші джерела інформації, які не є доказами, але містять інформацію, яка необхідна судовому експерту для здійснення покладених на нього обов'язків.

В першому випадку, така заборона є досить обґрунтованою, так як чинним законодавством чітко визначені процесуальні форми збирання доказів, а їх порушення може призвести до визнання таких доказів недопустими. А в другому випадку, без отримання необхідної інформації - неможливе проведення судової експертизи.

До такої інформації, наприклад, можна віднести цінову, інформацію про походження, спосіб виготовлення та іншу щодо об'єкта дослідження в товарознавчій експертизі; калькуляцію ремонтних робіт, прайс-листи для проведення автотоварознавчої експертизи; інформацію щодо технічних характеристик (нормативних вихідних параметрів систем та обладнання) під час експертизи технічного стану транспортних засобів, технічні характеристики вибухонебезпечних засобів та багато іншої, крім інформації з обмеженим доступом. Тобто, «інформація», яка може стати невід'ємною частиною будь-якого експертного дослідження та забезпечити його об'єктивність та всебічність є невичерпною.

Треба зазначити, що лише всебічне дослідження об'єктів експертизи надає можливість для формування об'єктивного обґрунтованого висновку, а інколи, і взагалі не можливе, без отримання необхідної інформації.

Висновок експерта відповідно до частини 2 статті 84 Кримінального процесуального кодексу України є важливим, самостійним джерелом до-

казів, яке істотно відрізняється від інших тим, що утворюється в процесі застосування до інших джерел інформації спеціальними суб'єктами (експертами) відповідних фахових знань, наукових та технічних засобів і методів [4].

Підсумовуючи вищевикладене, наголосимо, що до Закону України «Про судову експертизу» та Кримінального процесуального кодексу України доцільно внести корективи щодо визначення понять «матеріали для проведення експертизи» та «інформація». Законодавча невизначеність даних понять може створювати перепони на шляху проведення судових експертиз та надання об'єктивних обґрунтованих висновків.

Через обов'язок підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним спеціалізованим установам, формується право судового експерта на отримання такої інформації. На нашу думку, найбільш діючим інструментом отримання інформації для здійснення судово-експертної діяльності, а в подальшому і надання висновку, є запит судового експерта. Треба зазначити, що законодавчого врегулювання не набуло, ані визначення поняття «запиту судового експерта», ні його форми, ні строків надання інформації, а тим більше, не встановлено відповідальності за відмову у наданні інформації на запит, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності.

Звернемо увагу, що інформація, яка необхідна судовому експерту для проведення судових експертиз, не є публічною, а тому не підпадає під дію Закону України «Про доступ до публічної інформації».

А отже, пропонуємо доповнити статтю 20 Закону України «Про судову експертизу» наступним поняттям: «запит судового експерта - це письмове звернення судового експерта до підприємства, установи, організації незалежно від форми власності та підпорядкування про безоплатне надання інформації, яка не є носієм ознак скоєння злочинів, а також не є їх джерелами, та є необхідною експерту для здійснення судово-експертної діяльності», а також встановити чіткі строки надання експерту відповідної інформації.

Одним із способів забезпечення надання відповіді та уникнення ігнорування запитів судового експерта є встановлення відповідальності за неправомірну відмову у наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на відповідний запит судового експерта. Тому необхідно розглянути можливість притягнення винної особи до відповідальності та внести до частини 5 статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення відповідні зміни [6].

Отже, отримання відповіді на запит судового експерта, тобто отримання експертом необхідної інформації для проведення судових експер-

тиз, є запорукою надання об'єктивного обґрунтованого висновку. На жаль, не діючий Закон України «Про судову експертизу», а ні законопроекти, ні процесуальні кодекси не вирішують проблем, що пов'язані з повноцінною реалізацією експертом права на безоплатне отримання інформації від підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, необхідної для проведення судових експертиз, державним спеціалізованим установам. Тому дане питання потребує подальшого вивчення, належного наукового опрацювання та законодавчого врегулювання.

Л і т е р а т у р а

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. // Редкол. : Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К. : «Укр. енцикл.», 1998 - с.717. (дата звернення: 01.04.2019).
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 01.04.2019).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 01.04.2019).
4. Кримінальний процесуальний кодекс : Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n935> (дата звернення: 01.04.2019).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-21) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 02.04.2019).

Суржан Б.П.,
*аспірант кафедри
правознавства СНУ ім. В. Даля,
провідний юрисконсульт групи
юридичного забезпечення
Луганського НДЕКЦ МВС України*

Котова Л.В.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
правознавства СНУ ім. В. Даля*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У 2014 році Україною укладено Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, яку в тому ж році ратифіковано Верховною Радою України. Однією з цілей асоціації є посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав

людини і основоположних свобод. У рамках цієї діяльності, одним із завдань є поступова інтеграція державних спеціалізованих установ України, що здійснюють судово-експертну діяльність, у міжнародні судово-експертні організації [1].

Однією з таких організацій є Європейська мережа судово-експертних установ (далі – ENFSI), членами якої є понад 69 інституцій з 37 країн світу. З числа українських судово-експертних установ до складу ввійшли державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Харківський НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз.

Відповідно до Конституції Європейської мережі, члени цієї організації повинні пройти акредитацію на відповідність міжнародного стандарту ISO 17025 [2].

Тому формування правових та організаційних засад стандартизації в Україні, зокрема у сфері судово-експертної діяльності, проблеми побудови системи управління якістю в судово-експертних установах України та шляхи їх вирішення з метою підвищення якості та ефективності експертної діяльності і рівня довіри до судово-експертних установ, зумовлює актуальність даного дослідження.

Тематику міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, акредитації судово-експертних установ на відповідність вимогам ISO/IEC 17025:2005 досліджували такі українські науковці, як Н.І. Кліменко, О.А. Купрієвич, О.А. Лопата, В.В. Хоша та інші.

Впровадження систем управління якістю у діяльність судово-експертних установ держав світу відбувається шляхом їх акредитації відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC 17025, який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» (далі – ДСТУ ISO/IEC 17025:2006). Зазначена інтеграція в міжнародні судово-експертні організації, зокрема до ENFSI, при умові акредитації міжнародними або національними органами акредитації державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, відповідно до вимог ДСТУ ISO/IEC 17025:2006, дає національній експертизі можливість створення виробничих, наукових та методичних передумов досягнення світового рівня.

Ураховуючи прагнення до розвитку, керівна установа Експертної служби МВС України, перша з усіх відомчих служб, що здійснюють судово-експертну діяльність, набула членство в Європейській мережі судово-експертних установ.

Стандартизацію судово-експертної діяльності в підрозділах Експертної служби МВС України розпочато в 2006 році. Першим серед судово-

експертних установ України атестат про акредитацію на відповідність вимогам отримав у серпні 2010 року Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, другим – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, у березні 2012 року. На сьогодні в Експертній службі МВС України акредитовані 21 з 25 підрозділів. Так у грудні 2019 року, працюючи майже у військово-польових умовах, був акредитований евакуйований з тимчасово окупованих територій Луганський НДЕКЦ МВС України у сфері комп'ютерно-технічних досліджень [3].

Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса успішно пройшов перевірку та оцінку системи управління якості (акредитацію), за результатами якої 23 січня 2018 року Національним агентством з акредитації України прийнято рішення про видачу відповідного сертифікату (атестату про акредитацію) [4].

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України (КНДІСЕ) найстаріша експертна установа України, яка вже 105 років стоїть на сторожі правосуддя, захисту інтересів держави, законних прав і свобод громадян.

У своїй діяльності КНДІСЕ проводить політику наближення до європейських і міжнародних стандартів у сфері судово-експертної діяльності із забезпечення правосуддя, що в умовах сьогодення є вкрай важливим і актуальним. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз має акредитацію відповідно до ДСТУ ISO/IEC 17025:2006; сертифікат на визнання вимірювальних можливостей; ліцензію ДСУ з контролю за наркотиками; сертифікат суб'єкта оціночної діяльності Фонду державного майна України та сертифікат учасника Європейської мережі судово-експертних установ ENFSI[5].

Відповідно до пп. 4 п. 2 ст. 4 ЗУ «Про стандартизацію» визначено добровільне застосування національних стандартів та кодексів усталеної практики, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами. На сьогодні ні Законом України «Про судову експертизу», ні Законом України «Про стандартизацію», ні іншими нормативно-правовими актами, що регулюють судово-експертну сферу, не передбачено норм, що регулюють стандартизацію судово-експертної діяльності [6].

КНДІСЕ пропонує запровадити систему національних стандартів у сфері судово-експертної діяльності, ініціювавши створення технічного комітету стандартизації «Судова експертиза». В рамках діяльності Міжнародної організації стандартизації (ISO) в 2012 році створено міжнародний технічний комітет стандартизації ISO/TC 272 «Forensic sciences».

Наказом ДП «УкрНДНЦ» від 07.05.2018 року № 125 створено технічний комітет стандартизації 192 «Судова експертиза», а наказом від

19.06.2018 №175 затверджено Положення про ТК 192 «Судова експертиза» [7].

Сферою діяльності ТК 192 є стандартизація у сфері судових експертиз, розроблення національних стандартів, у тому числі гармонізованих з міжнародними стандартами.

Метою створення ТК 192 «Судова експертиза» є розроблення національних стандартів, у тому числі, гармонізованих з міжнародними стандартами у сфері судових експертиз, які сприятимуть організаційному та методичному забезпеченню у сфері судових експертиз, єдиному підходу в роботі з речовими доказами, проведенні судових експертиз, єдності вимірювань, технічної та інформаційної сумісності, порівнянності результатів досліджень, проведення робіт з уніфікації в галузі судово – експертної діяльності, тощо [8].

Робота зазначеного ТК 192 «Судова експертиза» допоможе досягти: підвищення надійності судових доказів; встановлення узгоджених методів роботи, які полегшують експертним лабораторіям різних юрисдикцій працювати спільно в розслідуванні транскордонної злочинності; надання експертним лабораторіям різних юрисдикцій підтримки в разі катастрофічної події, коли вичерпуються можливості даної юрисдикції; розширення обміну результатами експертних досліджень, інформацією, включаючи спільне використання баз даних тощо. До складу ТК 192 увійшли 17 колективних і 4 індивідуальних членів [8].

В рамках діяльності Європейського комітету стандартизації (CEN) створено проектний ТК CEN/TC 419 «Forensic Science Processes» (Судово-експертна діяльність) (далі – CEN/TC 419).

Зазначена сфера діяльності є новою як на міжнародному так і на європейському рівнях, і взагалі не представлена в Україні.

Сфера діяльності створеного ТК 192 «Судова експертиза» відповідає сфері діяльності ISO/TC 272 та CEN/TC 419 та враховує принцип дзеркальності створення національних технічних комітетів стандартизації.

Передбачається, що національні стандарти стосуватимуться термінології, вимог до витратних матеріалів, використовуваних при зборі, збереженні та обробці матеріалів для судових експертиз, аналізу та вивчення матеріалу, його визнання, запису, відновлення, транспортування та зберігання, звітності тощо [8].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що національна система стандартизації саме у сфері судової експертизи законодавством України та іншими нормативно правовими актами не визначена, проте можна зазначити схожі риси в практичному досвіді отримання судово-експертними установами України акредитації на відповідність вимогам ДСТУ ISO/IEC 17025.

Л і т е р а т у р а

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011 (дата звернення: 10.05.2019).
2. Constitution ENFSI: Міжнародний документ. URL: <http://enfsi.eu/about-enfsi/members/> (дата звернення: 10.05.2019).
3. Офіційний веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/акредитація-підрозділів> (дата звернення: 10.05.2019).
4. Офіційний веб-сайт Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. URL: <http://www.hniise.gov.ua/14159-akreditatsya.html> (дата звернення: 10.05.2019).
5. Офіційний веб-сайт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз. URL: <http://kndise.gov.ua/about/acreditation> (дата звернення: 10.05.2019).
6. Про стандартизацію: Закон України № 1315-VII від 05.06.2014 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 10.05.2019).
7. Про створення технічного комітету стандартизації "Судова експертиза": Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 7 травня 2018 року N 125. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN042150>. (дата звернення: 10.05.2019).
8. Офіційний веб-сайт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз. URL: <http://kndise.gov.ua/activity/tk192> (дата звернення: 10.05.2019).

Татаренко Г.,

*к.ю.н., доц., завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В.Даля*

ІДЕЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гендерна проблематика активно почала обговорюватися світовою спільнотою після завершення Другої світової війни. У 1952 році була прийнята Конвенція ООН про політичні права жінок, яка показала ефективність феміністичного руху . Активність жінок у боротьбі а свої права та можливості призвела до прийняття Конвенції про згоду на вступ до шлюбу, шлюбний вік і реєстрацію шлюбів (1962), Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) , у 1995 році в Пекіні було прийнято Пекінську декларацію і Платформу дій.

З розвитком суспільства та інституту прав людини прийшло розуміння того, що феміністичний рух це лише один з аспектів гендерного складової суспільних відносин.

Країни-члени ЄС активно сприяють подоланню гендерної нерівності та стереотипів через удосконалення як національного законодавства так і законодавства Європейського Союзу.

Захист прав людини, дотримання демократичних принципів у відносинах між громадянським суспільством та державою, верховенство права визнано основними цінностями Європейського Союзу. Досягнення рівності прав і можливості для жінок і чоловіків в ЄС відбувається переважно на договірних засадах. Навіть фіксація на законодавчому рівні ідеї рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків відбулася у Римських договорах 1957 р. Маастрихтському договорі 1992 р. Амстердамському договорі 1997 р, які закріплювали принципи недискримінації за ознакою статі, солідарності та рівності жінок і чоловіків. Наприклад, стаття 119 Римського договору 1957 закріплює положення щодо оплати праці: «...чоловіки і жінки повинні отримувати рівну оплату праці за рівноцінну роботу», «...рівна оплата праці без дискримінації на основі статі».

У 200 році була прийнята Хартія фундаментальних прав ЄС, яка встановила у заборону дискримінації на основі низки ознак, у тому числі, статі (ст.21 Хартії). Вельми цікавою є стаття 23 Хартії характеризує деякі аспекти поняття «рівності» між чоловіками і жінками: «Рівність між чоловіками і жінками має бути забезпечена у всіх сферах, включаючи зайнятість, роботу і заробітну плату. Принцип рівності не суперечить ідеї збереження або прийняття заходів, що передбачають особливі переваги на користь недостатньо представленої статі». Стаття не дає визначення рівності, але визначає загальний принцип рівного підходу до забезпечення прав та надання можливостей особі незалежно від її статевої належності.

Наразі для України вельми актуальними є положення Лісабонського договору (2007) що спрямовані на подолання торгівлі людьми, зокрема, жінками і дітьми (статті 63, 69), подолання насильства у сім'ї.

Європейський Союз у гендерній політиці дотримується так званого «подвійного підходу», що базується на, з одного боку, на втіленні політики «гендерної пріоритетизації», з іншого боку, на ініціюванні спеціальних заходів.

Гендерна пріоритетизація (гендерний мейнстрімінг) як стратегія була офіційно затверджена на Четвертій Всесвітній конференції із становища жінок у Пекіні в 1995 р., представляє визнану на глобальному рівні стратегію втілення політики гендерної рівності. Вона передбачає «...(ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці прийняття політичних рі-

шень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах. Гендерна пріоритетизація застосовується, наприклад, у бюджетних процесах, так званому гендерному формуванню бюджету...» [1]

Спеціальні заходи розробляються та застосовуються в межах напрямків, визначених гендерним мейнстрімінгом і полягають, наприклад, у прийнятті відповідного законодавства, що враховує гендерний підхід, проведення інформаційних та просвітницьких заходів, проектних, фінансових програм тощо. Спеціальні заходи мають змету вирішення конкретних проблем та задач. Наприклад, рівного представництва жінок та чоловіків у парламенті та інших органах влади; ліквідацію в рівнях оплати праці; рівних можливостях доступу до професії тощо.

Відповідальною структурою в Європейському парламенті за гендерну політику та прийняття відповідних рішень є Комітет Європейського Парламенту із прав жінок і гендерної рівності, який відповідає за розповсюдження та втілення до ідеології суспільства самої ідеї гендерної рівності, розв'язує питання визначення, заохочення та захисту прав жінок в ЄС, займається політикою рівних можливостей та подоланням усіх форм дискримінації на основі статі тощо.

Також, з метою допомоги Комітету Європейського Парламенту із прав жінок і гендерної рівності, у 1981 році було створено Консультативний комітет із забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків, до складу якого входять Міністерства держав-членів ЄС, відповідальних за гендерну рівність, представників структур, які відповідальні за гендерну рівність, організацій соціального партнерства і Європейського жіночого лобі.

Значну роль відіграє у вирішенні гендерних питань Комісія із правосуддя, споживачів і гендерної рівності.

Вельми цікавою є діяльність організації жіночих об'єднань у ЄС, так зване Європейське жіноче лобі. Членами Європейського жіночого лобі є організації відповідного спрямування, які сформовані в усіх країнах-членах ЄС. Наразі Європейське жіноче лобі нараховує більше 2500 організацій із 31 країни. Саме зазначена організація є активним розповсюдженцем ідеї політичного менторства, як механізму залучення жінок у політичні процеси.

Гендерна політика Європейського Союзу базується на значній науково-дослідницькій платформі. Дослідженнями гендерних питань займається

Європейський інститут із гендерної рівності (Вільнюс), а також функціонує консультативна платформа «ЄвроГендерна мережа», яка надає зацікавленим особам обмінюватися ресурсами, знаннями та практиками у сфері забезпечення гендерної рівності.

Європейським інститутом з гендерної рівності розроблені гендерні індекси, або гендерно-чутливі індикатори які посідають важливе місце в системі соціальних індикаторів.

В Україні на державному рівні гендерні індекси не запроваджено, не існує органу який би займався подібними розрахунками. Однак, держава використовує деякі показники по Україні, що були розраховані європейськими та міжнародними організаціями і викладені у міжнародних та глобальних рейтингах. Наприклад: «Індекс людського розвитку» (Human Development Index, HDI); Індекс гендерного розвитку (Gender development index, GDI; Ступінь гендерної довіри, або ступінь реалізації прав жінок (Gender Empowerment Measure, GEM); Індекс гендерної нерівності (Gender Inequity Index, GII) – комбінований показник, що демонструє досягнення країни з точки зору рівності статей; Індекс глобального гендерного розриву (The Global Gender Gap Index); Індекс економічних можливостей жінок (Women's Economic Opportunity Index); Індекс соціальних інститутів і гендеру (Social Institutions and Gender Index, SIGI); Індекс гендерної справедливості (Gender Equality Index, GEI).

Щодо місця України у зазначених рейтингах, то можна навести приклад визначення індексу гендерного розриву за 2018 р. у якому Україна займає 65-те місце зі 149 країн світу (роком раніше – 61-ше місце зі 144 країн). У нашій країні дуже низьке представництво жінок у політиці та у сфері керівництва і прийняття рішень [2].

Але, треба зазначити, що певні позитивні зрушення у напрямку вирішення гендерних проблем існують. Поштовхом для розвитку гендерної політики в Україні стала Угода про асоціацію з Європейським Союзом, яка, серед інших цілей співробітництва, визначила і ціль забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, боротьба з дискримінацією. На законодавчому рівні Комітет міністрів у співпраці з Парламентською асамблеєю Ради Європи прийняли низку конвенцій та рекомендацій, які регулюють процеси укріплення гендерної рівності в Європі та в усьому світі і впливають на них.

Рада Європи має три основоположні, унікальні та всеохоплюючі конвенції у сфері людської гідності

- Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр.
- Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція);
- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)

- Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр. визначила шість стратегічних напрямків, яким буде слідувати і Україна:

1) Запобігання гендерним стереотипам та сексизму й боротьба з такими явищами.

2) Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством.

3) Забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя.

4) Досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень.

5) Захист прав жінок-мігрантів, жінок-біженців та жінок-шукачів притулку.

6) Реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в усіх політиках та заходах.

З метою реалізації положень Стратегії в Україні було прийнято:

- «Цілі розвитку тисячоліття ООН», якими була визначена мета «забезпечення гендерної рівності». У рамках цієї мети Україна поставила два завдання: забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70 % тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та вищих щаблях виконавчої влади та скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків;

- схвалено концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.;

- затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.;

- запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики;

- прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях";

- у Законі «Про освіту» передбачено норму про обов'язковість здобуття учнями компетентності, пов'язаної з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Спеціальні рекомендації стосуються двох головних сфер: соціальних змін та сталого розвитку. Наприклад, гендерним аспектом політики зайнятості є гармонізація професійного і сімейного життя, тобто гармонізація часу, витраченого на сімейні та робочі обов'язки

Незважаючи на прийняття вищезазначених законодавчих актів та велику кількість різноманітних заходів, присвячених вирішенню гендерної проблематики досі існує «...брак політичної волі щодо реалізації гендерних перетворень на рівні керівних ланок законодавчого і виконавчих орга-

нів та на рівні місцевої влади»[3]. Обсяги фінансування заходів з гендерних питань з боку держави доволі незначні, на відміну від фінансової, технічної та експертної допомоги Україні з боку міжнародних організацій. Наприклад, організація «ООН Жінки» підписала угоду про фінансування проекту «Гендерна рівність у національних реформах і встановленні миру і безпеки в Україні» розмір бюджету якої становить у п'ять мільйонів євро і розрахований на чотири роки. Фінансування буде спрямовано на підтримку роботи новоствореного офісу Урядового уповноваженого із питань гендерної політики, а також на допомогу у реалізації національного плану дій «Жінки, мир, безпека» [3].

Задля досягнення цілі співробітництва між Україною та ЄС у забезпеченні рівних можливостей жінок і чоловіків, боротьба з дискримінацією, на наш погляд, необхідно прийняти Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція); створити дієвий механізм реалізації через національне законодавство положень «Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»; вести гендерне індексування; запровадити гендерну експертизу нормативно-правових актів; активно залучати інститути громадянського суспільства до Національного механізму забезпечення рівних прав жінок та чоловіків.

Л і т е р а т у р а

1. Марценюк Т. Ідея та цінність гендерної рівності у політиці Європейського Союзу // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://povaha.org.ua/ideya-ta-tsinnist-hendernoji-rivnosti-u-politytsi-evropejskoho-soyuzu/>
2. Індекс гендерного розриву: в Україні та світі // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kpi.ua/2019-kp8-2>
3. ПРАВА ЖІНОК – 2017 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-2017/>

Тютюнник В.К.,
*головний спеціаліст відділу зовнішніх зносин
управління зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку
Департаменту міжнародної технічної допомоги, інноваційного розвитку
та зовнішніх зносин Луганської обласної державної адміністрації*

Котова Л.В.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Початок ХХІ століття характеризується небувалим динамізмом суспільного життя. Прямим наслідком цього процесу є інтенсифікація правового життя, яке все швидше набуває нових аспектів і змушує змінювати усталені уявлення про ті чи інші правові системи. Одним з найважливіших елементів правової системи є держава. Протягом всієї історії розвитку людства держава активно еволюціонувала і пристосовувалася до потреб суспільного розвитку.

Вже з моменту свого зародження у держав виникала об'єктивна необхідність здійснення спільної діяльності зі своїми сусідами в різних відносинах, розвивалося прагнення до співробітництва.

Здійснення державами внутрішніх і зовнішніх функцій неминуче призводить до виникнення і розвитку міждержавного співробітництва. Функції держави підпадають під вплив як з боку внутрідержавних змін, так і змін зовнішніх, зовнішнього середовища існування держави.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що у сучасній теорії права не вироблено визначення поняття «правового співробітництва держав». Окремі ознаки цієї категорії зустрічаються в деяких дослідженнях, що стосуються міждержавної діяльності у певних областях у роботах: С. Блахіна, Н. Блатової, Б. Боурінга, М. Матузова, С. Наумової.

Сьогодні міждержавне співробітництво – це не просто спільна діяльність держав в різних сферах, а й один з основоположних принципів сучасного міжнародного права, тобто загальновизнана, універсальна, загальнообов'язкова імперативна норма права.

Даний принцип закріплений у Статуті Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) (п. 3 ст. 1), де зазначено, що однією з цілей даної організації є «здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та

в заохочення і розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії» [1, с. 5].

Свій подальший розвиток принцип співробітництва держав отримав в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970: «держави зобов'язані, незалежно від відмінностей в їх політичних, економічних і соціальних системах співпрацювати один з одним в різних областях міжнародних відносин з метою підтримання міжнародного миру та безпеки і сприяння міжнародній економічній стабільності та прогресу, загальному добробуту народів» [1, с. 10].

Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року в числі десяти основних міжнародно-правових принципів взаємовідносин держав-учасниць включає і принцип IX – «Співробітництво між державами». Згідно з цим принципом, держави-учасники зобов'язалися «розвивати своє співробітництво один з одним, як і з усіма державами, в усіх областях відповідно до цілей і принципів Статуту ООН», а також невпинно вдосконалювати це співробітництво» [2].

Будь-яка значима дія в сфері міждержавних відносин, будь-яка форма співробітництва завжди супроводжувалися створенням, зміною, припиненням, застосуванням норми права, формуючи, таким чином, правове співробітництво, міжнародне право і світову правову систему, що має в своїй основі внутрішньодержавні правові інститути.

Сьогодні міждержавне співробітництво засноване на міжнародно-правових нормах. Вони знаходять своє вираження в міжнародному звичаї, принципі взаємності, в двосторонніх і багатосторонніх договорах, в правотворчих рішеннях організацій і конференцій обов'язкового характеру.

Право – основний регулятор міжнародних відносин. Тому той факт, що співпраця держав здійснюється в правовій формі, є закономірним. Закономірна також необхідність його постійного розвитку і вдосконалення [3, с. 20].

Зростаюча тенденція до міжнародно-правової глобалізації сприяє появі нових принципів і норм права, встановлення яких раніше відносилось до сфери внутрішніх справ суверенних держав. Це істотно оновлює державно-правові системи членів світового співтовариства у контексті сучасних загальноновизнаних універсальних стандартів [4, с. 40].

Слід ще раз підкреслити, що ніяке співробітництво неможливе без правової регламентації. Право виступає основним засобом впливу на глобалізаційні процеси. Воно регламентує міжнародні відносини і забезпечує узгодження інтересів держав. З розвитком цивілізації, з появою нових проблем, нових відносин розвивається і право, як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні.

Наприклад, затвердження державами-членами Європейського Союзу загальноєвропейських цінностей, серед яких права і свободи людини, верховенство права, плюралістична демократія, стало відправним пунктом для проведення ними спільних соціальної і економічної, зовнішньої політики, політики безпеки, політики в галузі внутрішніх справ і правосуддя [5].

Таким чином, правове співробітництво держав – це спільна діяльність держав щодо обміну правовою інформацією та її використання, а також вироблення єдиних консолідованих рішень, що мають підвищене значення для держав.

Варто зазначити, що правове співробітництво держав – це не лише об’єктива необхідність сучасного світу, це закономірний процес, який вимагає постійного вдосконалення. Вдосконалення співробітництва держав в сучасних умовах – це розширення інтеграційних зв’язків та відносин. На право в цьому процесі покладено функцію засобу впорядкування, позитивного впливу на складні зв’язки та відносини між державами.

Л і т е р а т у р а

1. Международное право: Сборник документов / Под ред. Н.Т. Блатовой, Г.М. Мелкова. – М: ИД РИОР, 2009. – 704 с.
2. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055
3. Кулапова Т. Ю. Внутригосударственный и международный правовой опыт: проблемы интеграции и адаптации: дис. канд. юр. наук: 12.00.-1 / Кулапова Т. Ю. – Саратов, 2014. – 185 с.
4. Бірюков Р. М. Глобалізація та її вплив на правову сферу / Р. М. Бірюков // Українсько-грецький міжнародний юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження» / Р. М. Бірюков., 2009. – С. 36-40.
5. Головащенко О. С. Вплив глобалізації на розвиток соціальної правової держави [Електронний ресурс] / О. С. Головащенко // Форум права. - 2013. - № 3. - С. 123-127. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FPindex.htm_2013_3_23.pdf.

Язловська-Кузнецова Ю.С.,
студентка 4 курсу спеціальності
«Право» юридичного факультету

Татаренко Г.В.,
к.ю.н., доц., завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля

«МУНІЦИПАЛЬНА НЯНЯ» ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Запровадження в Україні урядової програми «муніципальна няня» сприяє створенню додаткових робочих місць, якісному та гарантованому отриманню послуги догляду за дитиною до трьох років, створенню умов для зміцнення інституту сім'ї та забезпечення належних соціально-економічних умов її життєдіяльності.

The introduction of a municipal nanny government program in Ukraine promotes the creation of extra workplaces, high-quality and guaranteed care services for up to three years children, creating conditions for strengthening the family institution and ensuring the proper social and economic conditions of its living.

Формування набору ціннісних орієнтирів дітей дошкільного віку знаходиться у прямій залежності від соціально-економічних умов життя родини, в якій здійснюється виховання таких дітей [1, с. 48]. Разом із цим, збільшення кількості соціально незахищених родин є негативною тенденцією демографічної ситуації в сьогоденній Україні [2, с. 1], що викликає необхідність вжиття рішучих заходів з боку України як соціальної держави в напрямку подолання відповідних кризових явищ. У зв'язку з цим з 2019 року в Україні Уряд впровадив новий вид соціальної допомоги сім'ям із дітьми віком до трьох років – «муніципальна няня». Сутність даного виду соціальної допомоги полягає в компенсації за рахунок держави грошових коштів, які батьки або опікуни дітей віком до трьох років витрачають на оплату послуг няні. Впровадження у практику соціального забезпечення інституту «муніципальна няня» є прогресивним інструментом для комплексного подолання негативних тенденцій соціально-демографічної ситуації: по-перше, держава здійснює матеріальну підтримку сімей, у яких народжуються діти (при чому державна компенсація за няню не ставиться Урядом у залежність від юридичного факту перебування одного з батьків дитини у декретній відпустці); по-друге, впровадження даної державної підтримки створює нові робочі місця для осіб, які, власне, працюють нянями, і

зменшує кількість неоформлених працівників, оскільки отримувати державну допомогу «муніципальна няня» батьки мають право виключно за умови укладення відповідного цивільно-правового договору з нянею, яка має бути зареєстрована, наприклад, фізичною особою-підприємцем; по-третє, наявність трудових відносин між нянею і батьками зводить до мінімуму ризики недобросовісного виконання найманим працівником своїх трудових функцій [3].

Особливістю даної програми соціальної спрямованості є її фінансування за рахунок коштів саме державного бюджету. Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2002 № 256 [4] затверджено Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету. Зазначений Порядок, який визначає відповідно до статті 102 Бюджетного кодексу України [5] механізм фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення щодо, зокрема, відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня».

Відшкодування послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» запроваджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 427. Деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства [6].

Постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68 [7] затверджено Порядок відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». Дане рішення Уряду спрямоване на забезпечення реалізації ініціативи із запровадження послуги «муніципальна няня» з догляду за дитиною до трьох років.

Вказаним вище Порядком визначено наступне: «муніципальна няня» є відшкодуванням державою на користь матері/батька або опікуна дитини до трьох років у формі адресної щомісячної компенсаційної виплати; розмір компенсаційної виплати «муніципальна няня» – прожитковий мінімум на дитину відповідного віку (віком до шести років), встановлений на 1 січня відповідного року, за кожен дитину, якій надається послуга з догляду муніципальною нянею [8].

Компенсація надається за умови укладання угоди або договору про здійснення догляду за дитиною до трьох років між отримувачем послуги «муніципальна няня» (батько/мати або опікун) та муніципальною нянею (фізична особа-підприємець/юридична особа) [8].

Компенсація послуги «муніципальна няня» не надається батькам, які є батьками-вихователями дитячих будинків сімейного типу, прийомними

батьками, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства [8].

Сподіваємося, що впровадження державою нових інститутів соціального забезпечення молодих батьків сприятиме подоланню негативних явищ демографічної ситуації в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. Дяченко Ю. Л. До проблеми соціального благополуччя родини як невід'ємної складової якості життя дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Ю. Л. Дяченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 6. – С. 48-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_6_9
2. Пояснювальна записка до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання відшкодування послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/devaki-municipalna-nyanya>
3. Уряд збільшує соціальну допомогу сім'ям, в яких народжуються діти, – «муніципальна няня» і «пакунок малюка» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-zbilshuye-socilnu-dopomogu-simyam-v-yakih-narodzhuyutsya-diti>
4. Про затвердження Порядку фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету. – Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2002 № 256. – Офіційний вісник України від 22.03.2002 — 2002 р., № 10, стор. 194, стаття 482, код акта 21764/2002.
5. Бюджетний кодекс України. – Голос України від 04.08.2010 – № 143.
6. Деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства. – Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 427. – Урядовий кур'єр від 02.06.2018 – № 103.
7. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». – Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68. – Урядовий кур'єр від 12.02.2019 – № 28. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/devaki-municipalna-nyanya>

Секція 1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Галкін В.Л.,

*студент 1 курсу магістратури спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Татаренко Г.В.,

*к.ю.н., доц., завідувач кафедри конституційного
права СНУ ім. В. Даля*

ДОКУМЕНТИ, ВИДАНІ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ, ЯК ДОКАЗ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Російська воєнна операція у 2014 році на Кримському півострові завершилась його триваючою окупацією з подальшою анексією, а на Сході України – встановленням незаконними збройними формуваннями контролю над окремими територіями Луганської та Донецької областей. Зазначена ситуація стала причиною складнощів як у міжнародних, конституційних та політично-публічних правовідносинах, так і в судово-процесуальних питаннях щодо реалізації обов'язку доказування в судовому процесі.

Доказування є центральним інститутом процесуального права, що відбиває фундаментальні особливості національної моделі судочинства [1, с.22]. Не дивно, що цей інститут зазнав значних змін у процесі реформування процесуального законодавства внаслідок конституційної реформи у сфері правосуддя, яка заклала підвалини для нової філософії відправлення правосуддя [2, с.10].

Громадяни України, які опинилися на окупованій частині території Луганської та Донецької областей і Криму змушені отримувати певні документи в незаконно створених органах окупаційної влади або у нелегальних закладах бойовиків. Крім того, такі документи змушені отримувати і

громадяни, які проживають на території України, тобто на територіях, що не є окупованими. Зокрема мова йдеться про довідки щодо підтвердження періодів роботи на підприємствах, які перебувають або перебували на територіях, які наразі є окупованими, або періоди навчання у відповідних закладах освіти тощо.

В частині 3 статті 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» зазначено, що діяльність збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що суперечить нормам міжнародного права, є незаконною, *а будь-який виданий у зв'язку з такою діяльністю акт є недійсним і не створює жодних правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження або смерті* особи на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях [3].

До цього ж у відповідності до чч.2-3 ст.9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків [4].

Тобто законодавець частково легітимізував документи, видані окупаційною владою, а саме виключно ті, які засвідчують факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях України. В цей же час будь-які інші документи, отримані від органів, установ та підприємств, що перебувають під окупацією залишаються поза межами внутрішнього законодавства України.

Питання визнання належними та допустимими доказами документів, виданих окупаційною владою є не визначеним у процесуальному законодавстві України, саме тому воно є актуальним та потребує вивчення.

Здійснюючи комплексний аналіз судової практики з зазначеного питання, можна зробити висновок, що українські суди вийшли на якісно новий правовий рівень, підтвердивши першочергове значення верховенства права та преюдиціальне значення міжнародних правових актів і практики Європейського суду з прав людини при здійсненні судочинства.

У більшості своїй суди, оцінюючи документи, видані окупаційною владою, не визнають і не легітимізують цю владу, але використовують їх як докази. Найчастіше такими документами є медичні довідки про наро-

дження та смерть та довідки про підтвердження стажу роботи на підприємствах, які натеper перебувають на окупованих територіях.

У 1971 році Міжнародний суд ООН у документі «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» зазначив, що держави – члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів» [5].

Подібну практику застосовують у всьому світі вже давно, оскільки окупованих територій багато і проблеми у їхніх мешканців дуже схожі. У практиці Міжнародного суду ООН вони отримали назву «Намібійські винятки». Згідно них, документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Європейський суд з прав людини розвиває цей принцип у своїй практиці. Наприклад, у справах «Лоїзиду проти Туреччини» (*Loizidou v. Turkey*, 18.12.1996, §45), «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*, 10.05.2001) та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» (*Mozer v. the Republic of Moldova and Russia*, 23.02.2016). «Зобов'язання ігнорувати, не брати до уваги дії існуючих *de facto* органів та інститутів [окупаційної влади] далеко від абсолютного, – вважають судді ЄСПЛ, – Для людей, що проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою, включаючи їх суди; і виключно в інтересах жителів цієї території дії згаданої влади, які мають відношення до сказаного вище, не можуть просто ігноруватися третіми країнами або міжнародними організаціями, особливо судами, в тому числі й цим (ЄСПЛ). Вирішити інакше означало б зовсім позбавляти людей, що проживають на цій території, всіх їх прав. При цьому, за логікою цього рішення, визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу.

З цього випливає необхідність застосування названих загальних принципів («Намібійські винятки»), сформульованих в рішеннях Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини, в контексті оцінки документів, наприклад про народження або смерть на окупованій території, стаж чи період навчання в установах, підприємствах та організаціях, які опинилися на окупованій території.

Тобто з метою повного захисту порушених або оспорюваних чи невизнаних прав громадян суди мають визнавати такі документи, оскільки їх невизнання призведе до серйозного обмеження прав громадян.

Таким чином, документи, видані органами та установами, що знаходяться на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, як виняток можуть і мають братись до уваги судами та оцінюватись разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку під час розгляду справ.

Як показує аналіз судової практики, в більшості своїй суди почали використовувати практику «Намібійських винятків» при вирішенні цивільних та адміністративних справ з приводу встановлення факту народження та смерті на окупованих територіях, а також щодо зарахування до трудового, у т.ч. пільгового, стажу роботи певних періодів на підприємствах, які перебували або перебувають на окупованій території.

Однак така застосовна практика не є абсолютною. В окремих випадках, особливо у справах щодо зарахування періодів роботи, суди відмовляють в цій частині. Зокрема такі рішення мають місце у випадку відсутності трудової книжки. Таким чином громадяни позбавляються права своєчасного виходу на пенсію.

Важливу роль у правозастосовній практиці під час відправлення правосуддя має зіграти рішення Верховного Суду від 22.10.2018р. у справі №235/2357/17, в якому йдеться про те, що застосування «Намібійських винятків» та у виняткових випадках, визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу [6].

На мій погляд, привести судову практику зі згаданих питань в єдину правову площину змогли б законодавчі зміни. Зокрема вирішити проблему правової невизначеності з піднятого питання можна внесши наступні зміни: частину 3 статті 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» викласти в наступній редакції: «Діяльність збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що суперечить нормам міжнародного права, є незаконною, а будь-який виданий у зв'язку з такою діяльністю акт є недійсним і не створює жодних правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях *або факт роботи чи навчання до моменту фактичної окупації відповідних територій у Донецькій та Луганській областях*». А також внесши зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», виклавши ч.3 ст.9 цього Закону в наступній редакції: «Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків *окрім випадків, передбачених частиною 3 статті 2 Закону*

України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».

Л і т е р а т у р а

1. Комаров В. В. Цивільний процес у глобальному контексті // Право України. – 2011. – №10. – С. 22-23;
2. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія. – Харків: Слово. – С. 9-27 та ін.;
3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018р. № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 10, ст.54
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 26, ст.892
5. Правовые последствия для государств, вызываемые продолжающимся присутствием Южной Африки в Намибии (Юго-Западная Африка) вопреки Резолюции 276 (1970) Совета Безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovye-posledstviya-dlya-gosudarstv/>
6. Постанова Верховного Суду від 22.10.2018р. у справі №235/2357/17 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77310529>

Кравченко Н.І.,
студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.і.н., доц. Мезеря О.А.

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Питання стягнення аліментів поставлено в Україні на досить високому законодавчому рівні. Взагалі, право на утримання неповнолітніх дітей та непрацездатних батьків є конституційним і охороняється державою як сім'я, дитинство, материнство та батьківство. Це закріплено у статті 51 Конституції України [1] та у Главах 15, 16, 17 Сімейного кодексу України [2]. Не зважаючи на різницю в законодавчому регулюванні даного питання різними країнами, на відмінності у звичаях та традиціях різних народів та націй, вищезазначеним правам дітей та батьків також приділяється чимала увага з боку міжнародного права. І це стає дедалі актуальнішим,

оскільки все частіше ми зустрічаємо шлюби між громадянами різних країн з не однаковим законодавчим врегулюванням сімейних відносин, що породжує чисельні правові колізії. Мабуть тому, за для захисту прав дітей та батьків, прав мало захищених ланок населення, світове законодавство намагається детальніше врегулювати дані правовідношення.

Кожна держава має своє сімейне право з притаманними лише їй характеристиками та принципами. Це обумовлено різними традиціями, звичаями, історією, релігією, тощо. Так, різниці у законодавчому регулюванні одних питань призводять до виникнення колізій в міжнародному сімейному праві. Тому виникає потреба у врегулюванні відносин, які пов'язані з правопорядками різних країн і головним питанням постає саме вірний вибір норм права тієї чи іншої держави для застосування у даному випадку.

В Україні шлюбні відносини із наявним іноземним елементом регулює Закон "Про міжнародне приватне право"[3].

Пункт 2 частини першої статті 1 Закону України "Про міжнародне приватне право"[3] дає тлумачення термінів і визначає іноземний елемент як "ознаку, яка характеризує приватноправові відносини та виявляється, коли: хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави". Таким чином, саме перелічені випадки наявності іноземного елемента дають підставу для застосування у правовідносинах Закону України "Про міжнародне приватне право".

Правове регулювання аліментних зобов'язань з наявним іноземним елементом відображається у нормах статей 66, 67 та 68 зазначеного законодавчого акту [3].

Права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливим для дитини. Так, стосовно утримання неповнолітніх дітей, міжнародне приватне право надає перевагу особистому закону дитини, тобто, відповідно до норми статті 16 [3], праву держави, громадянином якої є дитина.

Щодо інших зобов'язань по утриманню, які виникають із сімейних відносин, окрім вищезазначених, то стаття 67[3] передбачає їх регулювання в першу чергу правом держави, де має місце проживання потенційний утриманець. Якщо останній не може одержати аліменти за законодавством країни де мешкає, то в другу чергу застосовується право спільного особистого закону, а в третю чергу - застосовується право держави, де має місце

проживання особа, яка зобов'язана надати утримання. Тобто, міжнародне право, при виборі норм для врегулювання відносин, надає переваги праву утримання.

Стосовно утримання родичів та інших членів сім'ї (крім батьків та дітей), то, відповідно до норми статті 68 [3], регулювання даного питання повністю залежить від права місця проживання особи, яка зобов'язана надати утримання і якщо воно не передбачає такого зобов'язання, то вимога не належить до задоволення.

Про велику увагу до питання аліментних зобов'язань з боку світової спільноти кажуть чисельні міжнародні конвенції та договори про правову допомогу.

Треба звернути увагу на Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р., учасницею якої стала Україна і яку ратифікувала 20 липня 2006 р. [4]. Зазначена конференція стосується аліментів на користь неповнолітніх осіб. Саме на підставі даного міжнародного законодавчого акту Наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2006 р. було затверджено Інструкцію про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном [5]. Зазначена Інструкція регулює порядок стягнення аліментів з боржника, що проживає за кордоном, порядок виконання рішення суду України про стягнення аліментів на території іншої держави та порядок стягнення аліментів і виконання рішень іноземних держав, де боржниками виступають мешканці України. Даний нормативний акт регулює порядок взаємодії Міністерства юстиції України з Міністерствами юстиції інших держав у вирішенні питань щодо стягнення аліментів.

Ще однією міжнародною Конвенцією, яка регулює аліментні зобов'язання саме на користь неповнолітніх дітей є Конвенція СНД від 1993 р. «Про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» [6].

Не останнє місце у регулюванні аліментних зобов'язань займає Гаазька Конвенція 1973 року, яка регулює аліментні відносини, щодо стягнень на користь як дітей так і повнолітніх осіб і які витікають саме із сімейних відносин. Дана Конвенція більш детально описує правовідносини, які зазначені в нормі статті 67 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Серед вітчизняних нормативних актів, які регулюють питання аліментних зобов'язань з іноземним елементом, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги» від 19 серпня 2002 р. [8]. Відповідно до даної постанови, для оформлення пра-

ва виїзду на постійне місце проживання за кордон, між особою, яка має зобов'язання з аліментів та іншим з батьків, з ким залишається мешкати дитина, укладається належний договір, згідно з яким встановлюється прямий обов'язок щодо виплати аліментів, або взагалі такий обов'язок припиняється разом з передачею права власності на нерухоме майно на користь дитини.

Також треба зазначити, що пункт 2 статті 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 року [9] містить обмеження у праві виїзду за кордон осіб, які мають непогашені аліментні зобов'язання.

Таким чином вбачається, що як українське так і міжнародне законодавство стоїть на захисті прав дітей, непрацездатних осіб та інших мало захищених ланок населення. Зобов'язання батьків утримувати своїх неповнолітніх дітей та навпаки зобов'язання останніх допомагати непрацездатним батькам визнано світовою спільнотою та закріплено в міжнародних законодавчих актах. Стосовно подолання колізій в сімейному праві різних країн, то, як з боку державного так і з боку міжнародного права, при виборі законодавства для врегулювання зазначеного питання, пріоритети надаються особистому праву утриманців.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 1996, № 30, ст.141.
2. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2002, № 21-22, ст.153.
3. Закон України «Про міжнародне приватне право» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2005, № 32, ст.422.
4. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р.- [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425.
5. Наказ Міністерства юстиції України № 121/5 від 29 грудня 2006 р. «Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном». - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-06>.
6. Конвенція. «Про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» від 07.10.2002р. -[Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_619.
7. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання// Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2006, №43, ст.416.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової

допомоги № 1203 від 19.08.2002. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-п>.

9. Закон України Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 1994, №18, ст.101.

Попова Ю.О.,
*студентка інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НІОУ імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.псих.н., доц. Денисенко Г.О.*

ЮРИДИЧНЕ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ У СВІТІ

Науково-технічний прогрес є неодмінним супутником людства на сьогоднішній день, одним з головних досягнень сучасної цивілізації. Однак, бурхливий розвиток науки і техніки, якщо він є безконтрольним, несе в собі загрозу, зокрема екологічну кризу чи техногенні катастрофи. В цьому випадку необхідність встановлення юридичних меж можливих досліджень є нагальною, оскільки саме право є універсальним регулятором суспільних проблем.

Клонування можна визначити як метод, за допомогою якого можна отримати сукупність суб'єктів, отриманих з одного організму і генетично ідентичних з ним.

На сьогоднішній день існує два типи клонування людини - терапевтичне та репродуктивне. Терапевтичне клонування – це процес створення ембріонів з клітин дорослої людини. З цих ембріонів в подальшому отримують стовбурові клітини, які використовуються для потреб людини-оригінала, наприклад, для лікування різних хвороб. Репродуктивне клонування передбачає формування нового цілісного організму, який стає генетичним двійником іншого організму - його клоном.

У юридичній сфері питання клонування людини викликає низку суперечливих питань, зокрема, стосовно правосуб'єктності клона, його відношень з "прототипом"- ідентифікації особистості, сімейних відносин, правонаступництва та ін.

Дане питання регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, що ще раз підкреслює важливість вирішення цієї проблеми.

Примітною в цьому питанні є положення Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенції про

права людини та біомедицину). Друга стаття цієї Конвенції проголошує, що: інтереси та благополуччя окремої людини є важливішими за виключні інтереси усього суспільства та науки. Стаття 18 цього ж документа дозволяє проводити дослідження на ембріонах *in vitro* (поза організмом, наприклад, у пробірці), оскільки такий метод забезпечує належний захист ембріона. Але другий пункт цієї статті забороняє вирощувати ембріонів для дослідів.

Відповідно до ст. 1 Додаткового протоколу до Конвенції про захист прав людини і гідності людської істоти будь-яке втручання, яка має на меті створення людської істоти, яка буде генетично ідентична іншій людській істоті, живій або померлій, забороняється. Під "генетично ідентичній людській істоті" розуміють, що вона буде мати такий самий набір генів, як і "оригінал". Така заборона обумовлена тим, що умисне створення клонів, по-перше, суперечить уявленням про гідність людини, і, по-друге, являє собою несумлінне використання досягнень медицини і біології.

Стаття 3 Хартії основних прав Європейського союзу проголошує право на особисту недоторканність. Це право забезпечується в області медицини і біології шляхом заборони селекції людини і використання частин її тіла задля наживи. Хартія, на відміну від Додаткового протоколу, розрізняє репродуктивне і терапевтичне клонування, і останній тип не забороняється.

Національне законодавство держав-членів ЄС зазвичай не розрізняють репродуктивне і терапевтичне клонування людини і взагалі забороняють обидва типи.

Німеччина виступає проти клонування людини найбільш активно серед країн Європи. Зокрема, закон ФРГ про захист ембріонів 1990 р. забороняє будь-яке клонування ембріонів, як від живої, так і мертвої людини.

Законом Іспанії о процедурах, які сприяють репродукції 1988 р. за клонування людського ембріона встановлено кримінальну відповідальність.

Закон Англії про репродуктивне клонування людини 2001 р. також передбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі строком на 10 років. Варто зазначити, що терапевтичне клонування людини в цій країні дозволено.

У Данії будь-які дослідження в сфері клонування заборонені Актом о системі наукових комітетів з етики та управління біомедичними дослідними проектами 1992 р.

В Україні діє Закон Про заборону репродуктивного клонування, який забороняє як саме репродуктивне клонування на території нашої держави, так і всі спроби ввезти чи вивезти клоновані ембріони людини. Однак цей

закон ніяким чином не регулює терапевтичне клонування, що говорить про наявність певних прогалин у законодавстві.

Отже, як можна побачити, у світі діє тенденція до криміналізації репродуктивного клонування. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН у Декларації Організації Об'єднаних Націй про клонування людини задля запобігання потенційних небезпек, які може спричинити клонування, закликає всіх держав-учасниць вживати всіх необхідних заходів, необхідних для належного захисту людського життя під час застосування біологічних наук. Також наголошується на необхідності заборонити форми клонування людини в тій мірі, в якій вони суперечать людській гідності та захисту життя особистості.

Таким чином, питання стосовно клонування людини наразі залишається невирішеним. Воно потребує як чіткої регуляції у сфері законодавства, так і вироблення одностайного ставлення до цієї проблеми у суспільстві, оскільки недоторканність особистості, її здоров'я, честь і гідність є найголовнішими суспільними цінностями.

Татаренко І.В.,
*бакалавр, Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
НІОУ імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.псих.н., доц. Денисенко Г.О.*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНИХ КОНФЛІКТІВ АБО ТОТАЛІТАРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА?

Одним з нагальних питань сьогодення залишається гарантія та захист прав людини, саме з цією метою держава та міжнародне співтовариство зобов'язані обмежувати права однієї групи осіб, щоб не порушити права другої групи чи суспільства в цілому. Наразі предметом постійного занепокоєння правозахисної спільноти є факти порушень прав і свобод людини не лише з боку інших осіб, але й безпосередньо державою. Ставлення суспільства до інституту обмеження прав людини є досить неоднозначним, що разом з уже сказаним формулює актуальність нашої доповіді

Дослідження спирається на аналіз положень Конституцій України [1], Загальної декларації прав людини (1948) [2], Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966) [3], Конвенції про захист прав лю-

дини і основоположних свобод [4], Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [5], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6].

Перш ніж перейти безпосередньо до суті доповіді пропонуємо тлумачення основоположних термінів, щодо неї.

Тоталітаризм – це політичний режим, який характеризується контролем держави над усіма сферами людського життя, довільним встановленням, обмеженням чи відміною прав і свобод громадян, репресіями проти опозиції та пануванням однієї ідеології. Відповідно, під тоталітаризацією суспільства, наша команда розуміє процес впровадження даного політичного режиму.

Словосполученням **державний конфлікт** в науковій літературі характеризують такі поняття як: конфлікт інтересів державних службовців, політичний конфлікт між гілками державної влади, конфлікти у парламентській діяльності тощо. Для нашої доповіді доцільним вважаємо визначати державним конфліктом усі зіткнення інтересів, де стороною є держава, та які мають значний вплив на державу, як-от міждержавні та внутрішні збройні конфлікти, значущі суспільні протиріччя та тому подібне.

Обмеження права – це здійснюване у відповідності з передбаченими законом підставами обмеження його **обсягу**. Доречно виділяти безпосереднє обмеження прав та обмеження можливостей їх реалізації. Обмеження прав можуть носити постійний або тимчасовий характер; мати місце у звичайних умовах або в умовах дії специфічних політичних режимів, наприклад тоталітаризму.

Загальна декларація прав людини 1948 р. в п. 2 ст. 29 проголосила межі обмеження прав і свобод людини: «При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення відповідного визнання і поваги прав і свобод інших і задоволення справедливих потреб моралі, суспільного порядку і благополуччя у демократичному суспільстві» [7].

До того ж конституції вводять інститут обмеження прав і свобод за наявності **певних підстав**. Права і свободи можуть обмежуватися з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення безпеки держави. Подібні положення містять у собі також і Міжнародний пакт про громадянські та політичні свободи 1966 та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Ці основи самі по собі не викликають сумнівів, оскільки мова йде про захист прав та інтересів **більшості** людей від зловживання з боку меншості, про створення необхідних умов для реалізації прав і свобод, або про забезпечення безпеки держави.

Питання полягає в тому, що конкретно повинно бути вкладено у ці основи, щоб не допустити зловживання. Л. Павлова, здійснюючи аналіз Європейської конвенції 1950 р., виокремлює основні критерії правомірного обмеження прав людини: 1) права можуть бути обмежені лише законом; 2) лише в тій мірі в якій це необхідно [8]. Національні конституції зазвичай встановлюють **універсальний** принцип: права і свободи людини і громадянина **можуть** бути обмежені законом, і лише в тій **мірі**, в якій це необхідно в цілях захисту основ конституційного устрою, здоров'я, прав і законних інтересів осіб, забезпечення безпеки держави. Таким чином, визначення меж допустимого обмеження основних прав і свобод належить до повноважень **законодавця**, але він не вільний у своїх рішеннях.

Підстави для обмеження прав людини, можна умовно поділити на такі групи:

Загальні(обмеження прав конкретної особи на загальних підставах), наприклад обмеження свободи мирних зібрань у випадках, передбачених статтею 39 Конституції України. Такі обмеження мають бути необхідними та чітко регламентованими.

Обмеження прав в умовах надзвичайної ситуації (епідемії, міжнародні конфлікти, стихійні явища, масові порушення порядку, воєнний стан та інші). До надзвичайної ситуації слід відносити надзвичайний та військовий стани.

Підстави обмеження прав в умовах надзвичайної ситуації є реаліями сьогодення для України, і у цьому контексті актуальним для України є судові рішення ЄСПЛ у справ Клаус Бірман проти Федеральної Республіки Німеччина. Суд відмитив, що вимоги Конвенції діють в повному об'ємі, але національні влади мають більш широкі повноваження в умовах надзвичайних ситуацій, а також виділяє окрему категорію прав, які не можуть бути обмежені в будь-якому разі (право не піддаватися тортурам і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню; свобода від рабства і підневільного стану; право на захист порушених прав і свобод тощо).

Відповідно до Конституції України (ст. 64) надзвичайний стан може потягти за собою **окремі обмеження** прав і свобод із встановленням меж і строку їх дії, але у відповідності з конституційним законом і для забезпечення безпеки громадян і захисту основ конституційного устрою. Зокрема передбачено запровадження таких заходів: обмеження виборчих прав, встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду; заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом; заборона страйків та інші.

Вказані обмеження прав також є характерними для правового режиму воєнного стану, проте перелік доповнюється нормами щодо державного

регулювання економіки та виробництва зокрема, як от загальна трудова повинність для працездатних, втручання держави у призначення керівників підприємств, установ організацій тощо.

При цьому не підлягають обмеженню деякі права і свободи, передбачені ст. 64 Конституції, яка закріплює право на життя; честь та гідність людини; свободу та недоторканість; звернення до органів державної влади; житло; шлюб; захист прав і свобод; необов'язковість виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів; всю суму прав, пов'язаних із судовим захистом та інші. Сукупність цих прав, які повторюють аналогічні положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, відображає прагнення захищати ті права і свободи, реалізація яких ніяк не може заважати досягненню мети влади у зв'язку з оголошенням надзвичайного стану, і які повинні дотримуватися при будь-яких обставинах.

У світовій конституційній теорії і практиці загальноновизнано, що обмеження прав і свобод правомірні в умовах *надзвичайної ситуації*. Це визнається Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (ст. 4), який вимагає, щоб надзвичайне положення державою-учасницею було офіційно оголошено, і про це повідомлено іншим державам.

Конституційний Суд України у Рішенні від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 постановив, що обмеження конституційних прав і свобод має ставити легітимну мету; бути зумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим; у разі обмеження права законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію відповідного права, і не порушувати його сутнісний зміст[9].

Отже, можемо підбити певні підсумки. У процесі реалізації прав осіб стикаються різні інтереси суб'єктів цих прав, третіх осіб, суспільства і держави в цілому. В силу цього **визначення меж** основних прав, умов їх реалізації і порядку обмеження – об'єктивна потреба нормального функціонування соціуму. У демократичних країнах **обмеження** прав здійснюється виключно в інтересах „загального блага”; встановлюється на основі і в рамках закону. Саме таке обмеження вважається правомірним і веде до вирішення державних конфліктів, не встановлюючи при цьому тоталітарний політичний режим, обмеження прав і свобод за якого є довільним та необґрунтованим.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради – 1996. – № 30.
2. Загальна декларація прав людини //Офіційний вісник України - 2008 р., № 93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України - 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270
5. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 23, ст.176
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250
7. Загальна декларація прав людини// Офіційний вісник України - 2008 р., № 93, стор. 89, стаття 3103
8. Павлова Л. В. Правомерные ограничения государством права на свободу ассоциации по Европейской конвенции прав человека. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2014/03/PavlovaEK1.doc>
9. Конституційний Суд України: Рішення від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171-2 Кодексу адміністративного судочинства України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15>

Фоменко Ю.,
*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник : к.ю.н., доц. Капліна Г.А.*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА НІМЕЦЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Загально відомо, що потреба збереження майна як суспільна необхідність з'явилася за давніх часів через те, що власники не завжди були спроможні забезпечити таку можливість самостійно.

Договір зберігання — самостійний та особливим вид договірних зобов'язань щодо забезпечення схоронності речей особи, яка не може здійснювати за ними нагляд с певних причин, має низку відмінностей та схожих структурних елементів з рештою цивільно–правових договорів.

Однак завзяте прагнення України до змін демократичного характеру та модернізації правового механізму державного регулювання суспільних відносин потребують усестороннього вивчення й виваженого осмислення

шляхів імплементації міжнародного досвіду, де значне місце належить цивільному праву, а зокрема договірних відносин зі зберігання.

Актуальність дослідження полягає в потребі подальшого вдосконалення регулювання відносин стосовно договору зберігання, створення більш оптимальної системи захисту досліджуваних відносин від посягань, шкоди та законодавчих прогалин й впровадженні вдалих іноземних цивільно-правових стандартів, яке неможливе без порівняння іноземного та внутрішнього законодавства про договір зберігання.

Мета роботи полягає у тому, щоб виявити шляхом доцільного порівняльно-правового аналізу переваги та недоліки законодавчих приписів стосовно договору зберігання у цивільному праві України та Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Німецьке Цивільне Укладення 1896 року (*Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands*) стало першим в історії єдиним для всієї території Німеччини кодифікацією цивільного права, тому що до кінця XIX століття єдиного цивільного законодавства просто не існувало через особливі соціально-економічні та політичні обставини того періоду в німецькій історії [6].

Для чинної *Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands* (далі –BGD) як і для ЦК України характерний поділ на книги, а засади щодо договору зберігання регулюються положеннями статей § 688–704, які знаходяться у другій книзі (12 та 13 розділи) [2, С.86].

Відповідно до § 688 BGD за договором зберігання зберігач зобов'язується зберігати **рухому** річ, передану йому поклаждавцем [6], а за положеннями статті 936 ЦК України за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклаждавцем), і повернути її поклаждавцеві у схоронності [4, С. 258].

Отже, німецький законодавець робить акцент на можливості зберігання тільки рухомих речей, а за українською доктриною цивільного права існує твердження, що об'єктом будь-якого договору зберігання є тільки річ, інше кажучи, визначений за договором певний об'єкт матеріального світу. Таким чином, можна виключити всі інші об'єкти, включаючи майнові права та нематеріальні блага.

В науці цивільного права існують різні погляди на обґрунтування неможливості зберігання нерухомих речей, не заперечуючи при цьому того, що об'єкти нерухомості можуть бути предметом охорони. Так О.С. Мічурін зазначав, що за самою своєю метою зберігання може торкатися лише рухомого майна тому, що тільки таке майно вимагає свого збереження шляхом поміщення його у приміщення [3, С. 119].

В.В. Луць підкреслює, що предмет договору зберігання, окрім індивідуальних ознак, повинні бути притаманні фізичні властивості, котрі дозволяють зберігання у приміщенні або на території, яка знаходиться в

розпорядженні зберігача, тому будівлі, споруди, сади, тощо, тобто предмети, які неможливо відокремити від землі, не можуть ні в якому разі бути об'єктом зберігання [1, С. 137].

Проте ми зазначаємо, що специфічною ознакою зберігання речей, які є предметом спору (секвестр), як рухомі, так і нерухомі речі відносять до предметної сфери, наприклад, статті 1283, 1284 ЦК України це підтверджують [4, С. 357–358]. Також законодавець відносить дії зберігача стосовно нерухомих речей до послуг з охорони майна.

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що BGD більш чітко регламентує поняття щодо об'єкту зберігання, чим не змушує поглиблено аналізувати можливість наявності інших об'єктів та запобігає плутанині. Відсутність поняття схоронність говорить про тенденцію німецького цивільного законодавства до скорочення викладення законів, опущення речей, які є для них очевидними. На його фоні ЦК України здається більш розгалуженим та мінімально компактним, але відсутність такої, на перший погляд дрібної деталі, може ввести в оману людей без юридичної освіти та призвести до негативних наслідків через незнання нюансів.

§ 697 BGD встановлює положення щодо місця повернення об'єкту договору зберігання. Так, прийнята на зберігання річ повинна бути повернута в тому місці, де річ повинна була знаходитися на зберіганні; зберігач не зобов'язаний доставляти річ поклажодавцеві [6]. Вважаємо, що такі засади є правильними, оскільки в разі її відсутності виникає додатковий обов'язок зберігача, що потребує обговорення. Чи повинен зберігач витратити власні кошти на транспортування чи данні зобов'язання буде мати поклажодавець? Який спосіб доставки повинен застосовуватися? А якщо мова йде про іншу країну? Отже, ця стаття зможе захистити зберігача від необдуманих вимог поклажодавця щодо місця повернення певної речі та допомогти сторонам ретельніше обирати місце, що забезпечить схоронність. Аналогічні норми відсутні в ЦК України. Зазначаємо, що такі положення могли б розширити нормативну базу щодо гарантії та захисту прав зберігача, детальніше скласти умови договору для того, щоб уникнути появи конфліктів и тиску на одну зі сторін та передбачити форс-мажори.

Законодавчий термін «нарахування відсотків на використані гроші», який встановлює § 698 BGD, також відсутній у ЦК України. Хоча її положення, згідно який зберігач зобов'язаний нараховувати на використані в своїх цілях гроші, які були прийняті на зберігання, відсотки за час їх використання, заслуговують уваги [4,5,6].

Згідно з положеннями статті 951 ЦК України за незбереження речей передбачається низка засад щодо відшкодування збитків на користь поклажодавця. Наприклад, у випадку пошкодження речі зберігач зо-

бов'язаний компенсувати кошти з розрахунку на зниження вартості речі, або повернути повну її вартість у разі втрати [4, С. 261].

Якщо ж унаслідок пошкодження речі її якість змінилася настільки, що річ не може бути використана за первісним призначенням, поклажодавець має право відмовитися від цієї речі і зажадати від зберігача відшкодування її вартості.

Українське законодавство налічує багато видів компенсації на користь поклажодавця у разі незбереження певної речі. Однак нарахування відсотків забезпечує додаткову превенцію, тому що зберігач заздалегідь знає, які наслідки виникнуть у разі витрати грошів поклажодавця. У свою чергу, слід розробити чіткий механізм стягнення відсотків та прямих доказів того, що саме зберігач навмисно або усвідомлено чи навіть самостійно їх витратив, для того щоб запобігти безпідставним санкціям.

На впровадження заходів щодо розвитку фінансового стимулювання зберігачів спрямована частина 2 § 699 BGD, де наголошується на тому що зберігач може зажадати виплати винагороди, якщо з угоди стосовно пункту винагороди не випливає іншого, у разі повернення до закінчення встановленого терміну переданої на зберігання речі [6].

З одного боку, такі приписи є причиною для додаткових витрат для поклажодавця та можуть слугувати обставиною, за якої поклажодавець обмежує своє право вимагати повернення речі у будь-який момент через побоювання надмірних платних операцій з готівкою, але такого пункту можна уникнути, якщо не має попередньої домовленості або цей пункт узгодження в інтересах обох сторін.

З іншого боку, такі прямолінійні правові засоби як правові стимули є інструментом впливу, які спрямовані на отримання певних додаткових благ зберігачем. Його правомірна мотивація дозволяє відійти від вузького розгляду та примітивного мислення стосовно забезпечення та гарантії схоронності речей, не порушувати, а навпаки покращувати умови зберігання для того, щоб, наприклад, мати сталу репутацію (якщо мова йде про професійного зберігача), максимально повно задовольнити інтереси поклажодавця, стримувати прояви шкідливої поведінки. В Україні такі норми відсутні.

Також слід згадати і спеціальні види зберігання, до яких відноситься зберігання речей у готелі. Предметом таких відносин зі збереження майна виступають речі, які поклажодавець, як споживач основної готельної послуги, вніс до готелю. Річ вважається внесеною до готелю за умови, якщо вона передана його працівникам або знаходиться у відведеному для особи приміщенні (ч.1 ст. 975 ЦК) [4, С.265]. У вітчизняній науці досі лишається не зовсім вирішеним питання змісту терміну «відведене для особи приміщення» У Цивільному уложенні Німеччини відповідні «приміщення» ви-

значаються як приміщення, розмішені в готелі або в якому-небудь місці за межами готелю, спеціально призначеному для цього власником готелю або його службовцями (§701) [6]. Наведені норми ставлять наголос на ролі власника при виділенні «відповідного приміщення», вводять поняття призначення місця для зберігання за межами готелю, підкреслює розміщення «приміщення» саме в готелі, чим наштовхує на думку про те, що термін слід тлумачити як «готельний номер».

Натомість у ЦК України не сформовано чіткого підходу до розуміння такої дефініції як «відведене для особи приміщення». Чи призначене воно виключно для проживання (тобто мається на увазі лише готельний номер), чи ні? Взагалі, чи можлива наявність іншого, не призначеного для проживання приміщення, яке було б вказано готелем для зберігання там речей поклажодавця (наприклад, автостоянка, роздягальня в спортзалі, тощо)? Тлумачення даної статті ЦК України не дозволяє нам говорити про тенденцію конкретизації категоріального апарату.

Висновки. Поняття та приписи стосовно договору зберігання у німецькому та українському цивільному законодавстві відрізняються. Імплементация та провадження іноземного досвіду у сфері зберігання доповнить та уточнить певні аспекти правового регулювання, причому висвітлені переваги позитивно вплинуть на зберігальні відносини, раціональне складання договорів, чітке розуміння правових засад.

Л і т е р а т у р а

1. Луць В.В. Цивільне право України: підручник у 2 частинах, ч.2 Особлива./ В.В. Луць. — К.: Видавництво «Ліра-К», 2018. — 736 с.
2. Маковский А.Л. Гражданское уложение Германии (Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz): введ. законов к Гражданскому уложению; перевод с немецкого / А.Л. Маковский. — М.: Волтерс Клувер, 2013.— 817 с.
3. Мічурін С.О. Цивільне право: навчальний посібник у двох частинах, частина перша / О.С. Мічурін. — Х.: «Право», 2018.— 232 с.
4. Цивільний Кодекс України. — С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2019 — 368 с.
5. Яновицька Г.Б. Цивільне право України: навчальний посібник / Г.Б. Яновицька. — Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. — 468 с.
6. Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands [Електронний ресурс] Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz / — Режим доступу:
7. <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>

Чигрінова Е.О.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.е.н., доц. **Мартинова Л. В.**

МІЖНАРОДНО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ВІД ВПЛИВУ ХІМІЧНО НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН

Навколишнє природне середовище (довкілля) відіграє важливу роль в життєдіяльності людини та інших біологічних організмів. З приходом Науково-технічної революції (далі-НТР) екологічна ситуація в світі докорінно змінилась, у зв'язку з чим людство вимушено спостерігати поступове та планомірне вичерпання природних ресурсів і забруднення довкілля, а тому задля їх збереження виникає необхідність створення більш доцільніших та дієвіших правових механізмів саме в галузі охорони довкілля. Не менш проблемним є питання правового регулювання обігу хімічно небезпечних речовин. Метою дослідження є аналіз діючих правових норм у цій галузі.

Чимало науковців у своїх працях приділяли увагу деяким аспектам міжнародно-правової охорони довкілля, зокрема це: Є. В. Шульга, С. М. Кравченко, О. А. Шомпол, М. О. Медведєва, тощо.

З розвитком технологій та хімічної промисловості з'явилося ще більше негативних факторів впливу на довкілля, що в свою чергу зумовило необхідність укладення низки природоохоронних конвенцій та угод, а саме таких як: Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998р. [1], Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989р. [2], Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001р. [3], та інші.

Серед міжнародних угод, пов'язаних із обігом та регламентуванням особливо небезпечних хімічних речовин, потрібно відзначити Роттердамську конвенцію про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі [1].

Згідно зі ст.1 вищезазначеної конвенції її мета полягає у сприянні запровадження спільної відповідальності та узгоджених зусиль Сторін у міжнародній торгівлі окремими небезпечними хімічними речовинами з метою охорони здоров'я людини та навколишнього середовища від потенційного шкідливого впливу та заохочувати їх екологічно обґрунтоване використання шляхом сприяння обміну інформацією щодо

їхніх властивостей, запровадження процедури прийняття рішень щодо їхнього імпорту та експорту на національному рівні і розповсюдження цих рішень серед Сторін [1].

Законодавче визначення мети цієї конвенції пов'язано із тим, що найбільшої шкоди для довкілля і життя та здоров'я людини хімічні речовини, які є джерелом підвищеної небезпеки, можуть завдати саме на стадії транспортування, оскільки на цій стадії дані речовини можуть піддаватися впливу зовнішніх факторів таких як удар, висока температура, тертя.

Задля чіткої регламентації та порядку перевезення небезпечних речовин у міжнародному праві передбачені наступні конвенції та угоди: Технічні інструкції по безпечному перевезенню небезпечних вантажів по повітря; Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів; Правила міжнародного перевезення небезпечних вантажів по залізницях; Європейська угода про міжнародне перевезення небезпечних вантажів по внутрішніх водних шляхах.

Незважаючи на перший погляд, потужну правову базу з цих питань у міжнародному законодавстві, статистика залишається невтішною: За даними ООН загальне число природних катастроф зросло з 73 в 1975 році до 740 в 2012. Число ж техногенних аварій і катастроф у цей період збільшилося втричі: з 1230 – з 1978 по 1987 рік до 5430 – з 1998 по 2012 рік. Якщо відносна зміна за роками числа природних катастроф порівняно невелика (відносно зростання до 1,64), то коефіцієнт наростання техногенних аварій і катастроф за останні 5–10 років різко збільшився до 6,0. Темп наростання техногенних аварій і катастроф збільшувався в 3,5 разів швидше, ніж природних [4,с.4].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що міжнародно правові норми у цій галузі не здатні в достатній мірі регулювати обіг небезпечних речовин. М. О. Недокус у своїй праці зазначав, що Проблеми правового регулювання перевезення небезпечних речовин являють собою виникнення розбіжностей у нормативно правових актах, що призводить до розбіжностей та суперечностей [5,с.125].

Відтак, важливим аспектом міжнародно-правової норми є її ефективність в умовах сучасного міжнародного права навколишнього середовища. Медведєва М. О. у своїй праці зазначала, що ефективність міжнародно-правових природоохоронних актів визначається ступенем зміни поведінки його адресатів, вирішенням екологічної проблеми та економічною ефективністю, в результаті чого досягається мета міжнародно-правового регулювання [6,с.164].

Отже, узагальнюючи усе вищевказане, можна зробити висновок, що на разі міжнародне законодавство в галузі охорони довкілля від хімічно небезпечних речовин не здатне в достатній мірі регулювати відносини у

цій галузі, та ті відносини, які нерозривно із нею пов'язані. На нашу думку, було б доцільним запровадження посилення відповідальності сторін, та створення системи заохочення останніх, що в свою чергу допоможе досягти мети правового регулювання, та вирішення наявної екологічної проблеми.

Л і т е р а т у р а

1. Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обгрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 26.09.2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a35
2. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22.03.1989р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022
3. Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22.05. 2001р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a07
4. Азаров С.І., Сидоренко В. Л., Задунай А. С. А Аналіз безпеки потенційно небезпечних об'єктів:/ С. І. Азаров, В. Л. Сидоренко, А. С. Задунай, К., -2017.-4 с.
5. Недокус М. О. Проблеми правового регулювання перевезення небезпечних речовин:/ М. О. Недокус, К.,-2012.-125 с.
6. Медведєва М. О. Проблема ефективності міжнародно правових норм у галузі охорони навколишнього середовища: / М. О. Медведєва, К., 2012.- 164 с.

Шетілова А.

студентка 1 курсу

магістратури спеціальності «Право»

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Розовський Б.Г.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: НОВИЙ ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

У зв'язку з сучасними інформаційними потребами у правовому регулюванні суспільних відносин, викликаних використанням інформаційних технологій (ІТ) в усіх сферах життєдіяльності громадян, з'явилась необхідність внесення змін до деяких нормативно-правових актів нашої держави, які відповідають сучасним уявленням про судочинство, а саме електронне судочинство.

Тому запровадження Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (№2147-VIII) від 03.10.2017 року нового джерела доказової інформації – електронні докази є актуальними та затребуваними. Саме з 2017 року в трьох процесуальних кодексах національного законодавства України (ЦПК, ГПК та КАСУ) з'явився новий інститут — електронні докази.

Проблемам впровадження електронних доказів в національне судочинство, свої праці присвячували А. Балашов, О.Т. Боннер, К. Л. Брановицький, О.П. Вершинін, С. П. Ворожбіт, М.В. Горелов, А.Ю. Каламайко, М.О. Мітрофанова, Т.В. Руда, Р.В. Тertiшніков, С.Я. Фурса, Н.О. Чечина, Є.Ю. Шишаєва, К.С. Юдельсон та інші.

Крім того проблема визначення електронних доказів згадувалася у звіті щодо України від 3.11.2016 №2016/DGI/JP/3608, який був підготовлений офісом програми боротьби з кіберзлочинністю на основі підтримки експертів Ради Європи. Звіт містить певні рекомендації та висновки щодо нормативного врегулювання та застосування електронних доказів. Але не дивлячись на значну увагу до нового інституту процесуального права – електронні докази, на сьогодні цей інститут досліджений в неповній мірі та потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Зокрема, на практиці виникає чимало питань щодо використання електронних доказів, від суто технічних до юридичних. Тому метою цих тез є дослідити чинне законодавство, практику застосування електронних доказів та визначити проблеми їх застосування на практиці.

До 2017 року законодавство України використовувало поняття «електронний документ», яке в Україні з'явилася ще у 2003 році з прийняттям Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис». Електронні документи визнавалися доказами в багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини, зокрема у справах *P. and S. v. Poland* від 30.10.2012, *Eon v. France* від 14.03.2013, *Shuman v. Poland* від 3.06.2014[1].

До запровадження інституту електронних доказів у національне судочинство, судовою практикою використання електронних документів, як доказів у справах, була досить незначною. Це пов'язане з тим, що електронні докази не були законодавчо закріплені.

На сьогодні, відповідно до ст. 100 ЦПК, ст. 99 КАС, ст. 96 ГПК електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текс-

тові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, в інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [2,3,4].

В сучасному процесуальному праві електронні докази мають ту ж силу, що й письмові та речові докази, висновки експертів та показання свідків. Згідно з ч. 2 ст. 100 ЦПК електронні докази повинні подаватися в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України від 22.05.2003 № 852-IV «Про електронний цифровий підпис». Так наприклад, Господарський суд Києва у справі №910/7960/18 не прийняв поданий позивачем електронний доказ в якості належного та допустимого, оскільки він не був засвідчений електронним цифровим підписом.

Значну увагу привертають наступні переваги електронних доказів. З часом окремі докази втрачають свій зовнішній вигляд, якісний, а тому й доказову ознаку. Що стосується електронних доказів, то вони можуть зберігатися незмінними стільки, наскільки це може бути потрібним. Крім того, однією з основних ознак електронного документу як засобу доказування, є відсутність зв'язку із конкретно визначеним матеріальним носієм, оскільки технічні засоби дозволяють копіювати такий документ необмежену кількість разів, користуватися ним у будь-який час, що не притаманно іншим засобам доказування [5].

Також з практичного погляду, застосування у судовому процесі електронних доказів значно полегшить процедуру доведення вини винної особи або позовних вимог позивача чи спростування позовних вимог відповідачем, а також зменшить часові витрати на здійснення правосуддя.

Слід звернути увагу, на те що важливим фактором для ухвалення судового рішення заснованого на електронних доказах, є їх відповідність основним критеріям, таким як: належність, допустимість, достовірність та достатність.

Поряд з перевагами, також слід акцентувати увагу на проблемних моментах у застосуванні електронних доказів. Аналізуючи чинне законодавство України, слід зазначити, що порядок засвідчення як електронної копії електронного доказу, так і його паперової копії, законом не передбачений. Тому на практиці все частіше виникають питання щодо належності та допустимості таких доказів в процесі подання їх до суду.

У ст. 7 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлено, що електронна копія та копія електронного документу на папері засвідчуються в порядку, передбаченому законом, але відпо-

відний акт досі не ухвалено, тож існує проблема невизначеності процедури засвідчення та посвідчення копій електронних доказів [6].

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій, нотаріуси мають право засвідчувати лише копії письмових документів. Можливість засвідчення електронних копій та інформації з Інтернету нотаріусами законодавством на сьогодні не передбачена. Тому на сьогодні існує проблема засвідчення електронних копій електронного доказу, що на мою думку потребує вирішення, шляхом внесення змін до Закону України «Про нотаріат».

Таку проблему намагалися врегулювати проектом Закону України «Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України» (щодо засвідчення копій електронних доказів) №8281 від 17.04.2018. До сьогодні законопроект №8281 Верховною Радою не розглянутий.

Також в законодавстві України чітко не визначені порядок збирання та забезпечення доказів у електронній формі, способи їх дослідження, процедури встановлення особи, відповідальної за розміщення інформації (ідентифікація).

Крім того до істотних проблем, відносно використання електронних доказів можна віднести:

- законодавчо не закріплений перелік джерел інформації, які можна вважати електронними доказами;
- новими процесуальними кодексами не встановлено процедуру та критерії визнання оригінальності електронних доказів, а тому на практиці під час судового процесу можуть виникати питання щодо їх оцінки;
- оскільки більша кількість суддів не володіє необхідним рівнем спеціальних знань у сфері використання ІТ для дослідження електронних доказів, виникає потреба постійного залучання спеціалістів та експертів, а вимоги до їхньої компетенції законодавчо не встановлені, на відміну від вимог, наприклад, до експертів-криміналістів;
- діючим законодавством не визначено критерії того, який електронний доказ є оригіналом, а який – копією та інш. [7].

Іншою проблемою є високий ризик підробки електронних доказів що ставить під сумнів їх достовірність. О. Т. Боннер вважає, що суттєвим недоліком електронного документообігу, як і інформації в електронній формі в цілому, є легкість внесення до нього змін і, як наслідок, відсутність упевненості у достовірності отриманого електронного документа [8].

Отже, не зважаючи на законодавчо закріплену можливість використання електронних доказів в процесуальному праві, існує значна низка проблем, які потребують вирішення.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що запровадження нового інституту електронного доказу є досить прогресивним та затребуваним за нинішніх обставин кроком для розвитку судочинства, а наявні проблемні питання потребують як найшвидшого законодавчого вирішення. Законодавцю слід невідкладно усунути наявні протиріччя шляхом внесення відповідних уточнень до чинного процесуального законодавства нашої держави.

Л і т е р а т у р а

1. С. Студенников Електронні докази в процесуальному праві: як це працює в українських реаліях //Судебно-юридическая газета. – 27.03.2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://protocol.ua/ua/elektronni_dokazi_v_protseualnomu_pravi_yak_tse_pratsyue_v_ukrainskih_realiyah/
2. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 3.10.2017 року. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст.436.
3. Кодекс Адміністративного Судочинства України в редакції від 04.11.2018. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 46. Ст. 371.
4. Господарський Процесуальний Кодекс України в редакції від 03.07.2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 6-7, ст.40
5. Петренко В.С. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві. Національний університет «Одеська юридична академія»/«Young Scientist» - 2018. № 1 (53). С. 111-116
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. №851-IV (із змінами і доповненнями в редакції від 30.09.2015 року). [Електронний ресурс] – Режим доступу: [URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15).
7. Кодола Б. Електронні докази: регулювання, яке буде складно застосувати на практиці. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/131203elektronni_dokazi_regulyvannya_yake_bude_skladno_zastosuvat.html.
8. Боннер А. Т. Традиционные и нетрадиционные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе: монография. М.: Проспект, 2013. 616 с

Секція 2

РОЗВИТОК ЦИВІЛІСТИКИ, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

*Базалєєва А.В.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., проф. Розовський Б.Г.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПІСЛЯ ПОШИРЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Честь і гідність є одними з найважливіших прав, які гарантуються демократичною державою та закріплені в Конституції України. Останніми роками значно зросла кількість цивільних справ за позовами про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Особливо це стосується позовів до засобів масової інформації, які в даний час використовують неправдиві відомості про особу та поширюють «сенсації» в сучасному медіапросторі. І як свідчить практика, особі, яка не дотрималась певних вимог законодавства через неуважність або незнання норм, відмовляють у задоволенні позову. Тому слід визначити певні особливості для захисту цього права у суді.

Свої праці, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації особи присвятили немало науковців, юристів, суддів та людей, що займають активну громадську позицію, зокрема А.В. Белявський, Р.Б. Головенко, І.М. Грищенко, О.В. Кісіль, Ю.В. Попов, Р.О. Стефанчук і багато інших, та як свідчить практика, на сучасній стадії існування та розвитку українського законодавства не існує такого правового поняття як посягання на честь, гідність та ділову репутацію особи, так само як і законодавцем чітко не врегульовано, які саме відомості є такими, що ганьблять особу та

принижують її честь і гідність, адже дане поняття є оціночним, що впливає з морально-етичних уявлень кожної людини.

Так Ю.В. Попов вважає, що порушення права особи на честь, гідність та ділову репутацію шляхом оприлюднення особистої інформації без згоди цієї особи, або шляхом розповсюдження недостовірної інформації про неї, яка принижує особу, або завдає шкоди її інтересам вважається посяганням на честь, гідність та ділову репутацію [1].

Що стосується визначення того, яку інформацію слід вважати такою, яка ганьбить честь, гідність та ділову репутацію, то в цьому випадку слід переконатися в її достовірності. Зокрема К.Р. Федонюк зазначає, що недостовірною вважається та інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, таким чином містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності – перекручені або неповні [1].

Власне, щодо поширення недостовірної інформації про особу, то вона може бути розповсюджена у будь-який спосіб – усно, на електронному інформаційному ресурсі та шляхом опублікування у друкованому засобі масової інформації (далі ЗМІ).

Що стосується захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи (після поширення недостовірної інформації ЗМІ) в судовому порядку, то О.В. Кісіль зазначає, що найголовнішою підставою для задоволення такого позову є наявність порушення саме цього права, адже існують випадки, коли особі відмовляють у задоволенні позову у зв'язку з тим, що не було порушено право на повагу до честі і гідності, тому слід звернути увагу на такі випадки [2].

По-перше, як вважає О.В. Кісіль, не зазіхають на честь і гідність особи, коли про неї поширюють правдиву інформацію, навіть, якщо вона стосується її приватного життя [2]. Відповідно до чинного законодавства України, виділяють дві категорії інформації: інформація з відкритим та з обмеженим доступом [3, ст. 20]. Зокрема до інформації з обмеженим доступом відносять конфіденційну, таємну та службову інформацію [3, ст. 21]. Цивільний кодекс України (далі ЦК України) встановлює що збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [4, ст. 302]. Таким чином, всі інші відомості перебувають у відкритому доступі. До них можна віднести відкриті акаунти, декларації осіб, статистичні данні. Тому в даному випадку може йти мова лише про порушення права на таємницю особистого життя.

По-друге, не вважається приниженням честі та гідності оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків,

які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати [2].

По-третє, не можна вимагати притягнення до відповідальності ЗМІ, які поширили інформацію, отриману з офіційних джерел, якщо вони зробили посилання на таке джерело [2]. Це можна пояснити тим, що працівники ЗМІ не зобов'язані перевіряти інформацію на достовірність, адже вона по суті вважається офіційною, а отже завідома правдивою.

Друге на що слід звернути увагу – це форма судочинства. Так, Р.Б. Головенко зазначає, що після того, як в 2001 році в Україні зникла кримінальна відповідальність за клеп, справи про поширення недостовірної інформації, яка принижує честь та гідність особи розглядають фактично лише у порядку цивільного судочинства, адже характер даних правовідносин є цивільно-правовим [5].

Третьою особливістю для захисту порушеного права на честь та гідність в судовому порядку є позовна давність. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 268 ЦК України позовна давність не поширюється на вимогу, що випливає із порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом [4, п.1 ч.1 ст. 268], зокрема, п. 2 ч. 2 статті 258 ЦК України визначає, що позовна давність в один рік застосовується до вимог про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації [4, п.2 ч.2 ст.258]. Тому слід враховувати, що вплив без поважних причин позовної давності є підставою для відмови в позові.

Цілком зрозуміло, що в разі поширення про особу недостовірної інформації, яка порушує її особисті немайнові права, позивачем буде виступати та особа, безпосередньо право якої було порушено. Але у випадках, коли було поширено неправдиві відомості, що принижують честь та гідність малолітніх, неповнолітніх чи недієздатних осіб, то з відповідним позовом до суду вправі звернутися їх законні представники [6, ст. 58]. Визначення відповідача в даних справах буде залежати від автора недостовірної інформації та від того, в якому джерелі масової інформації її було опубліковано ЗМІ.

Наступним, на що слід звернути увагу є вибір способу захисту особистого немайнового права, порушеного в даному випадку ЗМІ. Позивач може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права. Загальні способи захисту визначені у ст. 16 ЦК України. Що стосується спеціальних способів захисту, то до них відносяться визначені ЦК України право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права [4, ст. 277, 278].

Якщо розглядати право на спростування, то в цьому слід розуміти право вимагати від особи, що є автором недостовірної інформації та яка її поширила, визнання цієї інформації такою, яка не відповідає дійсності у формі, що є ідентичною відповідно до форми поширення неправдивої інформації.

Щодо права на відповідь, то під ним слід розуміти право на обґрунтування висловлювань та власної точки зору щодо поширеної інформації.

Ще однією умовою, наявність якої є підставою для задоволення позову про захист честі, гідності та ділової репутації особи, є юридичний склад правопорушення. Зокрема, Р.Б. Головенко визначає його як сукупність наступних обставин:

1. поширена інформація стосується позивача;
2. відбулося доведення інформації до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб, тобто її поширення;
3. поширена інформація є недостовірною, тобто такою, яка не відповідає дійсності;
4. поширена інформація порушує особисті немайнові права, завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право [5].

Окремої уваги заслуговують порушення ЗМІ права на повагу до честі та гідності осіб в соціальних мережах. З 2017 року такі спори стають доволі актуальними. Відповідно до Указу Президента України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» встановлюється заборона на використання таких інтернет-сайтів як «Вконтакте», «Однокласники» та «Яндекс» та інші [7]. Але на даний час деякі ЗМІ користуються цими соціальними мережами та розповсюджують неправдиву принизливу інформацію про певних осіб. Таким чином, вони порушують не лише право на честь та гідність, а й заборону на використання вищеперерахованих сайтів. Аналізуючи наведену категорію справ, варто зазначити, що існують певні перешкоди, які заважають повноцінному захисту, осіб, що постраждали таким чином.

Отже, враховуючи стрімкий та глобальний розвиток не тільки ЗМІ, а й соціальних мереж, повну та активну реалізацію суспільством особистих немайнових прав, зокрема, права на свободу думки і слова, кількість справ, в яких на меті стоїть охорона честі та гідності з кожним днем зростатиме. Тому в цьому випадку слід звертати увагу на вищезазначені особливості захисту даного порушеного права задля задоволення позову в майбутньому.

Окремо треба відмітити необхідність захисту права на честь, гідність та ділову репутацію особи, недостовірну інформацію про яку було розмі-

щено ЗМІ в заборонених для використання в Україні соціальних мережах. У даному випадку до сучасного цивільного законодавства доцільно було додати норми, які в майбутньому регулюватимуть дану категорію справ.

Л і т е р а т у р а

1. Попов Ю. В., Федонюк Ю.В. Захист честі гідності та ділової репутації фізичної особи: [Електронний ресурс] / Ю. В. Попов, К. Р. Федонюк. – Режим доступу до ресурсу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjhguum24niAhVyo4sKHXWCAYQQFjAAegQIBRAC&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fjnn_2012_2_4.pdf&usg=AOvVaw3k2L3zhKK9DQuec1J15CEt
2. Кісіль О.В. Захист честі та гідності громадян від поширення недостовірної інформації у ЗМІ: [Електронний ресурс] / О.В. Кісіль – Режим доступу до ресурсу: https://protocol.ua/ua/zahist_chesti_ta_gidnosti_gromadyan_vid_poshirennya_nedostovirnoi_informatsii_u_zmi/
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст.650.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
5. Головенко Р.Б. Особливості цивільно-правової відповідальності ЗМІ за поширення недостовірної інформації: [Електронний ресурс] / Р.Б. Головенко – Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/advice/osoblivosti-tsivilno-pravovoji-vidprovidalnosti-zmi-za-poshirennya-nedostovirnoji-informatsiji/>
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2017>

Батузова В.М.,
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
ЧНУ імені Петра Могили
*Науковий керівник: к.ю.н, доц. **Валецька О.В.***

СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЇЇ РОБОТИ

Міжнародна організація праці- це спеціалізована установа, яка регулює соціально-трудові відносини, захищає права людини та виконує інші повноваження покладені міжнародними угодами та статутами. Головною метою міжнародної організації є забезпечення миру по всьому світу та подолання несправедливості за допомогою покращення умов праці. В 1946 році МОП стала першою спеціалізованою установою ООН. Її членами на даний момент є 185 держав [1].

Структура органів МОП побудована на основі принципу тристороннього представництва уряду, підприємців і трудящих, націлена на розвиток і зміцнення соціально-трудових відносин у країнах-членах організації [2].

Вищим органом МОП є Міжнародна конференція праці, до її компетенції належить визначення основних напрямів роботи МОП, затвердження програми та бюджету організації, щороку проводиться в Женеві. На конференції від кожної держави має бути чотири делегати, з правом вирішального голосу (два від уряду, один від трудящих, один від підприємців). Робота МКП проходить паралельно на пленарних засіданнях і в комітетах, створених з порядку денного.

МКП фактично визначає основні напрями роботи МОП, розробляє міжнародно-трудові норми, заслуховує звіти, кожні три роки обирає Адміністративну раду, яка є виконавчим органом МОП, що визначає порядок денний, втілює у життя рішення МКП, спрямовує роботу організації в період між конференціями та контролює Міжнародне бюро праці та комітетів. Адміністративна рада у своєму складі має 56 членів, з них 28-представники урядів, 14- трудящих, 14- підприємців. Головним завданням Адміністративної ради є підготовка пропозицій з розробки нових міжнародно-трудових норм та контроль за виконанням конвенцій.

Постійним апаратом МОП є Міжнародне бюро праці, яке являється інформаційним і дослідницьким центром. Персонал МБП налічує понад тисячу службовців, десятки експертів у сорока регіональних центрах. За програмами технічного співробітництва в різних регіонах світу працюють

приблизно 500 експертів. Для зв'язку з регіонами починаючи з 1992 р. почали створюватись консультативні групи [3].

Серед напрямків діяльності МОП є розробка та ратифікування конвенцій та рекомендацій, політика працевлаштування і управління працею, трудове законодавство, умови і охорона праці, виробнича гігієна, статистика праці, розвиток кооперативних форм тощо. До таких сфер діяльності можна віднести: визначення принципів соціальної політики, регулювання праці жінок, захист прав неповнолітніх, які працюють за трудовим договором, соціальне забезпечення, правові аспекти, які стосуються окремих категорій осіб, правові питання у сфері зайнятості населення у світі та інші правові ознаки, які сприятимуть поліпшенню умов.

Стратегічна важливість МОП у світі обумовлена, насамперед, цілями, закріпленими в її статуті, реальними положеннями трудящих і тими умовами праці, які спричиняють несправедливість, нестаток і обмеження для великої кількості людей і змушують вести роботу, покликану сприяти «терміновому поліпшенню цих умов» [4].

У 1954 році Україна стала членом МОП та ратифікувала більше 60 конвенцій, серед яких: № 14 «Про щотижневий відпочинок на промислових підприємствах» (1921 рік); № 29 «Про примусову чи обов'язкову працю» (1930 рік); № 47 «Про скорочення робочого часу до сорока годин в тиждень» (1935 рік); № 81 «Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі» (1947 рік); № 103 «Про охорону материнства» та багато інших. Зокрема, для України є пріоритетними напрямками є: сприяння зайнятості та розвитку сталих підприємств задля стабільності та зростання, сприяння ефективному соціальному діалогу та покращення соціального захисту і умов праці [5].

Л і т е р а т у р а

1. Офіційний сайт Міжнародної організації праці/ [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo-who-we-are/lang-en/index.htm>
2. Костин Л.А. Международного органазация труда / Л.А. Костин. – М. : Экзамен, 2002. – 416 с.
3. Новосельська І. Роль міжнародної організації праці в забезпеченні виконання Україною законодавства із захисту трудових прав працівників / І. Новосельська // Підприємство, господарство і право. 2010. – с. 120-125
4. Прокопенко В.І. Трудове право України: [підручник] / В.І. Прокопенко. – Х : Консум. 1998 – 480.
5. Статут Міжнародної організації праці: Міжнародний документ від 28.06.1919 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Винник О.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,
Науковий керівник: к.ю.н. Скупінський О.В.

ЗАХИСТ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні протягом останніх років досить суттєво впливають на розвиток інституту права власності в цілому, оскільки, досить широке застосування механізму права власності, зокрема розширення кола його суб'єктів, надання ефективних шляхів здійснення та надійних способів захисту даного права його суб'єктам, це ті передумови, які послужили вдосконаленню даного правового інституту власності. В зв'язку з цим необхідно проаналізувати особливості захисту спільної сумісної власності.

В умовах становлення та розвитку демократичного суспільства, а також верховенства права в Україні основним обов'язком держави є захист законних прав громадян. Такий обов'язок закріплений в основному законодавчому акті – Конституції України. Так, згідно зі ст. 13 держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання і таким чином виступає основним гарантом майнових прав власників. В зв'язку з тим, що економічною основою кожного суспільства є власність у різних її формах, то одним із найголовніших об'єктів державного захисту виступає саме право власності [1, с. 98].

Розглядаючи особливості здійснення захисту права спільної власності необхідно розуміти, що законодавець в контексті захисту права власності не передбачає різниці між видами права власності а визначає способи захисту права власності в цілому, а тому норми щодо захисту права власності застосовуються для захисту права спільної сумісної та часткової власності. Так, захист права власності здійснюється згідно з положеннями глави 3 ЦК України, які застосовуються у випадку порушення всіх різновидів суб'єктивних цивільних прав та інтересів і мають характер загальних норм. Відповідні способи захисту порушених прав та інтересів власника передбачені також положеннями глави 29 ЦК України, які слід визначити як спеціальні норми [2, с. 469].

Ст. 16 ЦК України прямо зазначає, що способами захисту цивільних прав і інтересів можуть бути: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) ві-

дшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [3].

Варто зазначити, що способи захисту цивільних прав та інтересів, що встановлені законодавчо, здійснюють уповноважені на це владні органи із захисту права, тобто йдеться вже про форми захисту права. Так, у ч. 1 ст. 16 ЦК України закріплено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. У ст. 17, 18, 19 ЦК України містяться положення про захист цивільних прав та інтересів осіб Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування, а також нотаріусами шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі, та про самозахист, де зазначено, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Вищезазначені законодавцем форми та способи захисту цивільних прав значною мірою стосуються і захисту права спільної сумісної власності [4, с. 169].

Таким чином, виділяють юрисдикційну та неюрисдикційну форми захисту права власності. Основна відмінність між ними полягає в тому, що захист права власності в юрисдикційній формі здійснюється різними спеціально уповноваженими на цей вид діяльності державою компетентними органами, з притаманним кожному з них визначеним процесуальним порядком діяльності, у той час як захист прав і інтересів в неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення та здійснюється, як правило, самими учасниками правовідношення [5, с. 28].

Серед юрисдикційних форм найбільш ефективним і поширеним способом відновлення порушених прав та законних інтересів власників є судовий захист. Так, право спільної власності в судовому порядку захищається як речовими, так і зобов'язальними позовами. Речовими позовами є виндикаційний та негаторний, а зобов'язальним – позов про визнання власності. Проаналізуємо особливості даних позовів детальніше.

Виндикаційний позов є найважливішим цивільно-правовим засобом захисту права спільної сумісної власності. В юридичній літературі під виндикаційним позовом традиційно розуміють вимогу неволодіючого власника до незаконного володільця про витребування свого майна у натурі. Цей позов був відомий ще римському цивільному праву (*vindico* – вимагати, *actio rei vindicatio* – виндикаційний позов) [6, с. 194]. У ст. 387 ЦК України виндикаційний позов виражено такою формулою: «Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової

підстави заволоділа ним». Тобто, позов власника про витребування майна з чужого незаконного володіння – це направлена до суду вимога власника, який не володіє своїм майном, до особи, що володіє ним без підстав, встановлених законом або договором, про повернення майна в натурі. При вирішенні спору за виндикаційним позовом важливо розмежовувати поняття добросовісності і недобросовісності набувача, при чому, від недобросовісного набувача майно може бути витребувано у будь-якому випадку [1, с. 100].

На відміну від недобросовісного набувача, добросовісний набувач зобов'язаний повернути набуте ним майно лише у передбачених законом випадках. Так, можливість витребування майна від добросовісного набувача залежить насамперед від підстави придбання ним майна, яке підлягає виндикації. Якщо майно потрапило до нього безоплатно, воно може бути витребуване у нього. Навпаки, при оплатному придбанні майна, власник має право його витребувати від набувача лише у разі, якщо це майно було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння, викрадене у власника або у володільця або вибуло з їхнього володіння іншим шляхом всупереч їх волі [2, с. 471].

Наступним важливим засобом захисту права спільної сумісної власності є негаторний позов, який передбачений ст. 391 ЦК України. Відповідно до даної статті власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном. Варто зазначити, що негаторний позов пред'являється власником за умови, що він має майно у своєму володінні, проте протиправна поведінка інших осіб перешкоджає йому здійснювати права користування та/або розпорядження ним. Тобто, як і виндикаційний, негаторний позов може застосовуватися лише у разі відсутності між позивачем і відповідачем зобов'язальних відносин та подається щодо індивідуально визначеного майна [7, с. 310].

Зобов'язальним позовом є позов про визнання права власності, який вперше в Україні законодавчо закріплений у ст. 392 ЦК України, відповідно до якої власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності. Інакше кажучи, даний позов являє собою вимогу власника, яка буде доречна, якщо необхідно довести своє право власності через те, що хтось його не визнає або оспорує, а також якщо втрачено документи, які засвідчують право спільної сумісної власності [1, с. 100].

Разом з тим, слід зазначити, що до категорії позовів щодо безпосередньо захисту спільної власності можемо віднести такі позови: про порядок володіння та користування майном, що є у спільній власності (ст. 358 ЦК

України); про здійснення права спільної сумісної власності (ст. 369 ЦК України); про виділ частки майна, що є спільною сумісною власністю, або сплату компенсації за частку (370 ЦК України); про звернення стягнення на частку в майні, що є спільною сумісною власністю (ст. 371 ЦК України); про поділ майна між співвласниками (ст. 372 ЦК України) тощо [2, с. 473].

Отже, захист права спільної власності – це застосування співвласниками (співвласником), юрисдикційними органами, які наділені відповідною компетенцією необхідних заходів щодо забезпечення здійснення повноважень права спільної сумісної власності, усунення перешкод у його здійсненні та відновлення порушеного права співвласників (співвласника) з покладенням на правопорушника передбачених законом заходів.

Л і т е р а т у р а

1. Гупаловська О. Б. Правові засоби захисту права власності / О. Б. Гупаловська // Університетські наукові записки. 2008. № 3. С. 98-100.
2. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.
4. Гуліда О. М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Х.: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 168-173.
5. Живихина И. Формы защиты права собственности / И. Живихина // Гражданское право. 2010. № 1. С. 26-33.
6. Заїка Ю. О. Українське цивільне право: навч. посібник / Ю. О. Заїка; Київський національний ун-т внутрішніх справ. К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 367 с.
7. Цивільне право : навч. посіб. для підготовки до державного іспиту / За заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О. Кухарєва. Х. : Золота миля, 2013. Ч. 1. 400 с.

Волкова О.,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Право» юридичного факультету
СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

РЕАЛІЇ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Конституція України закріплює право громадян на участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1, ст.124], зазначене положення Конституції знайшла своє відображення у ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно якої присяжний - це особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя[2].

Цивільним процесуальним кодексом України участь присяжних у цивільному процесі може мати місце [3, ч. 2 ст.34 ЦПК]. У 2017 році Законом України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо розгляду справ за участю присяжних» замість народних засідателів були введені присяжні [4]. Дослідженням даного питання займалися такі вчені-юристи, як к С.Я. Фурса, О.В. Колісник, С.О. Іваницький, Л.А. Кондрат'єва, Т.В Лисакова, Л.В. Сапейко, В. В. Колюх та інші. Але, слід визнати, що участь присяжних у цивільному судочинстві так і залишається лише формальністю.

У світі багато країн залучають до судових процесів присяжних. Аналіз світової юридичної практики дозволяє виділити дві основні моделі суду присяжних – англо-американську (класичну) та континентальну (європейську). Англо-американська модель суду присяжних передбачена законодавством більше тридцяти країн світу, зокрема Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Канади, Російської Федерації, Іспанії, Бельгії, Мальти та інших. Континентальна модель діє у Франції, Німеччині, Австрії, Італії, Казахстані та інших [5, с. 133]. Англо-американська модель полягає у тому, що присяжні у нарадчій кімнаті за відсутності судді ухвалюють рішення по справі. Так, у Англії на ранніх етапах (до XVI ст.) члени журі набиралися із близьких сусідів учасників судової справи, по суті вони виступали свідками безпосередньо відомих їм обставин. Починаючи з другої половини XVI ст. присяжні із свідків факту поступово перетворюються у суддів факту. На початку XIX ст. встановлюється практика відводу зі складу журі тих присяжних, які володіли особистою інформацією у справі.

Функцією журі стали заслуховування, аналіз, оцінка доказів і ухвалення вердикту щодо фактів[6, с. 175-176].

Сутність континентальної (європейської) моделі полягає у тому, що присяжні досліджують усі матеріали у справі та спільно із суддею ухвалюють рішення по ній. Присяжних називають ще «шеффенами», що в перекладі з німецької мови означає «член» (суду), «засідатель» [5, с. 133].

Водночас, деякі держави (Японія, Люксембург, Фінляндія), взагалі відмовилися від інституту присяжних як такого, посилаючись на його неефективність, оскільки не змогли впоратися із збільшенням обсягу роботи судів, уповільненням загального руху справи та, як наслідок, різким збільшенням тривалості судових засідань у порівнянні з процесами, що їх ведуть судді самостійно [7, с. 115].

В Україні законодавство запозичило континентальну модель суду присяжних. Згідно частини другої ст. 34 ЦПК України: «У випадках, встановлених цим Кодексом, цивільні справи у судах першої інстанції розглядаються колегією у складі одного судді і двох присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді».

Існуюча модель змішаного судового діловодства, на наш погляд, значно послаблює повноваження присяжних і зводить нанівець першочергове покликання суду присяжних. Оскільки до судового процесу залучається кілька присяжних, і вони не приймають незалежних від професійних суддів рішень, вплив і наполегливість професіоналів швидше може залякати, ніж переконати людей, які мають незначний або нульовий досвід у вирішенні судового спору [8]. Зокрема, О. Г. Яновська зауважує, що скорочення чисельності присяжних лише до кількох осіб суттєво знижує ефективність діяльності суду присяжних і не може забезпечувати повноцінну участь народу в процесі здійснення правосуддя [9, с. 137]. Однак у світовій практиці немає єдності відносно оптимального складу суду присяжних. В федеральних судах США сьогодні для розгляду цивільних справ зазвичай створюються колегії присяжних засідателів, які складаються не більш ніж з шести присяжних засідателів[10, с.311]. Різна кількість присяжних також у Франції (суд першої інстанції – 6 осіб; апеляційної інстанції – 9 осіб) [11, с. 166]; Австрії, Німеччині – 2; Італії – 6; Греції – 5 [12, с. 38]. Але не слід забувати про те, що збільшення числа присяжних призводить до значного збільшення витрат бюджету на різного типу відшкодування, а це може стати перешкодою у такий нелегкий для України період.

Список присяжних формується та затверджується відповідно до приписів Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Цей список затверджується на три роки і передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі (ст. 64). При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 65 цього Закону, присяжним може бути громадянин України, який досяг

тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Також ч. 2 ст. 65 цього ж Закону визначаються особи, що не можуть бути внесені до списку присяжних. До речі, вік, з якого можна бути присяжним, в різних країнах також різниться, так у Німеччині – з 25 років [13, с. 213], в Англії та США – з 18 років, в Австрії з 30 років, у Російській Федерації – з 25 років [14, с. 13].

Законодавством України встановлений вичерпний перелік справ, які розглядаються за участі присяжних. До нього належать справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, про усиновлення, про надання психіатричної допомоги в психіатричному порядку, про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Дані справи розглядаються в порядку окремого провадження [3, ч.4 ст. 293]. Ніби то все вірно, присяжних залучають до найскладніших категорій справ, але їх реальна участь у розгляді цих справ викликає чимало сумнівів.

Сапейко Л.В. підкреслює, що специфіка справ, передбачених ч. 4 ст. 293 ЦПК, спонукає до висновку, що роль зазначених суб'єктів в цивільному процесі є формальною [15]. Так, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи рішення суду засновується на поданих заявником доказах, що підтверджують психічний розлад особи, стосовно якої подано заяву. Такими доказами, в першу чергу, мають виступати довідки про стан здоров'я особи, видані спеціалізованими медичними закладами. Суд може досліджувати й інші докази по таких справах, однак вони, з нашої точки зору, будуть мати непрямий характер. В таких випадках лише суддя може дати належну оцінку представленим доказам, оскільки народні засідателі не мають потрібних юридичних знань. У справах про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи суд для встановлення психічного стану особи в обов'язковому порядку призначає судово-психіатричну експертизу і виключно на підставі її висновку приймає рішення [15, с.297]. З іншими справами виникає подібна ситуація.

Для прикладу, відповідно VII поправки до Конституції США (Більш про права) за позовами із загального права, що перевищує суму в 12 доларів, сторонам має бути забезпечено право на розгляд (right to trial) їх цивільної справи судом присяжних. При цьому жоден з фактів, встановлених судом присяжних, не може бути переглянутий судом США інакше, як відповідно до норм загального права [10]. У більшості інших країн, присяжні залучаються до розгляду цивільних справ стосовно честі та гідності, професійної репутації.

Погляди юристів-науковців, щодо доцільності функціонування суду присяжних у цивільному процесі в Україні, різняться. Одні говорять про те, що правосуддя по всіх цивільних справах має здійснюватися виключно професійними суддями без залучення в процес осіб, які не мають відповідної юридичної підготовки та досвіду роботи в правовій сфері. При цьому, якість розгляду цивільних справ має підвищуватися за рахунок достатньої фаховості суддів, суворого дотримання ними норм законодавства, справедливого та неупередженого розгляду справ, а також забезпечення державою належних умов функціонування судової системи [15, с.299]. Інші ж навпаки вважають інститут присяжних дуже важливим. Присяжні, на думку О.Ф. Кістяківського, більш здатні, ніж судді, вникнути у фактичну сторону справи, оскільки суддя більше звертає увагу на деталі справи, коли він повинен викласти їх присяжним, ніж коли він робить це для самого себе [16, с. 14].

Отже, проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок, що інститут суду присяжних у цивільному судочинстві України потребує досконалого вивчення та удосконалення. Погоджуючись з думкою Фурси С.Я. про те, що можливими кроками для подальшого його реформування слід виробити слід виробити критерії відбору справ із участю суду присяжних. До них, на думку даного вченого, слід віднести: суму позову, з якої сплачуватиметься судовий збір, який визначатиметься з урахуванням участі у справі суду присяжних, наприклад, у справах, в яких вартість позову сягає більше 1000000 грн. Іншим критерієм участі у справах суду присяжних має бути також складність та важливість справи [17, с.15]. Доцільно завершити словами О.Ф. Кістяківського: «лише в тій державі дані принципи не позбавлені сенсу, де суспільство розвинуто настільки, що воно в змозі пильно слідкувати і робити критичний аналіз суддівської діяльності, обговорювати вирoki суддів і виносити сувору і справедливую критику їх помилок і зловживанням» [16, с.14].

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545)) - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Цивільний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492) - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо розгляду справ за участю присяжних» (Відомості Верховної Ра-

- ди (ВВР), 2017, № 12, ст.133) - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1847-19>
5. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних / А. А. Солодков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014 р. – № 10-2. – Том 2.
 6. Пучинский В.К. Гражданский процесс зарубежных стран / Под редакцией В.В. Безбаха. – М., Зерцало, 2007.
 7. Яценко Н. Г. Народні засідателі та суд присяжних у цивільному процесі: історія і сучасність / Н. Г. Яценко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – 230 с.
 8. Дронова К. Суд присяжных в Украине - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://akrsud.kharkiv.ua/sud-prisyazhnyih-v-ukraine/>
 9. Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія / О. Г. Яновська. – К. : Прецедент, 2011. – 303 с
 10. Аболонин Г.О.. Гражданское процессуальное право США : монография / Г.О. Аболонин. — М.,2010. — 432 с.. 2010 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://pravo.studio/zarubejnyih-protsess-grajdanskiy/grajdanskoe-protsessualnoe-pravo-ssha.html>
 11. Сердинський В. С. Особливості здійснення правосуддя судом присяжних у Французькій Республіці / В. С. Сердинський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція 2016 р. – №20.
 12. Бомов О. П. К вопросу о количественном составе коллегии присяжных заседателей / О. П. Бомов, О. Н. Тиссен // Адвокатская практика. – 2009. – №1.
 13. Руденко В.Н. Участие граждан в отправлении правосудия в современном мире / В.Н. Руденко; РАН, Урал. отд-е, Ин-т философии и права. – Екатеринбург: УрО РАН, 2011. – 644 с
 14. Грубінко А. В. Проблеми і перспективи запровадження суду присяжних у системі судочинства України: зарубіжний досвід та вітчизняна практика / А. В. Грубінко, Н. М. Ярчук // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014 р. – № 1.
 15. Сапейко Л.В. Проблематика участі в цивільному судочинстві народних засідателів/Л.В. Сапейко//Форум права.- 2015.- №1.- С.295-300-[Електронний ресурс].-Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_48.pdf
 16. Нечитайло О. Соціально-правова природа інституту присяжних у наукових поглядах професора О.Ф. Кістяківського / О. Нечитайло // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 79. – Київ, 2008. –
 17. Фурса С.Я. Институт присяжных у цивільному процесі та Конституції України / Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. Цивільний процес: Проблеми та перспективи. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2006.

Головіна В.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., проф. Андрійєв В.М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДЕФЕКТ ВОЛІ» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Проблеми правочинів із дефектами волі є досить актуальними у системі цивільно-правових відносин, пов'язаних із здійсненням правочинів. Актуальність теми виражається у тому, що на практиці важко визначити істинну волю осіб при вчиненні правочину, так як воля людини є її внутрішнім переконанням. Непоодинокими є випадки, коли через вчинення правочину із дефектами волі, для сторін настають вкрай негативні наслідки.

Питання правочинів із дефектами волі були предметом досліджень багатьох науковців. Серед учених, які здійснювали дослідження в цій сфері, можна відмітити Брагінського М.І., Вітрянського В.В., Давидову І.В., Длугоша І.О., Іоффе О.С., Красавчикова О.О., Крата В.І., Розгон О., Семущину О.В. тощо.

Мета дослідження – дослідження та розкриття поняття «дефекту волі» у цивільній науці та практиці.

Слід розпочати з того, що поняття «дефект волі» є досить дискусійним у сучасній цивілістиці. Так, у статті 203 Цивільного Кодексу України (далі ЦКУ) в частині 3 зазначено, що «волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі»[1; ст. 203]. Тобто будь-який правочин реалізується суб'єктом через його відповідне зовнішнє волевиявлення. Але разом із тим постає важливе і досить складне питання, як визначити чи дійсно внутрішня воля суб'єкта цивільних правовідносин відповідає його волевиявленню.

Для початку вважаємо за необхідне з'ясувати, що собою являє поняття «воля» та «волевиявлення» і як вони співвідносяться один з одним. Віктор Бедь говорить, що воля «це є свідома організація і саморегуляція людиною своєї діяльності та поведінки, спрямована на подолання труднощів при досягненні поставленої мети. ... Воля забезпечує перехід від пізнання і переживання людини до практичної діяльності. Зазначення волевових процесів у житті і діяльності людей – велике. За допомогою волі людина організовує свою діяльність і керує своєю поведінкою». [2; с. 26]

У літературі зустрічаються різні точки зору щодо того, якому елементу правочину необхідно віддавати перевагу: волі чи волевиявленню. Виділяють чотири основні позиції з даного питання, а саме:

- 1) перевага віддається волі [3, с. 7];
- 2) перевага віддається волевиявленню [4, с. 22];
- 3) обидва елементи вкрай необхідні і рівнозначні [5];
- 4) не можна приєднуватися ні до теорії волі, ні до теорії волевиявлення, оскільки сам законодавець в одних випадках віддає пріоритет волі, а в інших — волевиявленню [6, с. 116].

Ми підтримуємо точку зору, що обидва елементи вкрай необхідні і рівнозначні, оскільки волевиявлення виступає системним процесом реалізації волі учасника цивільних правовідносин. Процес формування волі людини, спрямований на вчинення правочину (волестворювання), проходить три етапи: виникнення потреби укласти правочин; вибір способу укладення правочину (тобто задоволення потреби); прийняття рішення про вчинення правочину (тобто фактичне волевиявлення). Разом з цим ми наголошуємо на тому, що **воля** це лише внутрішнє бажання особи, яке не впливає на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків без відповідної фізичної реалізації, тобто волевиявлення і напряду має бути пов'язане.

На думку О.І. Длугош, дефект волі при вчиненні правочину – це відхилення у процесі формування волі учасника правочину внаслідок хибних уявлень, введення в оману щодо обставин, що мають істотне значення для вчинення правочину, збігу тяжких обставин, які зумовлюють неправильне формування волі, або внаслідок обставин, що виключають існування волі у момент вчинення правочину [7, с.36].

Це, зокрема, правочини, вчинені під впливом помилки, обману та насильства. Зазначені правочини визнаються недійсними внаслідок того, що воля самої особи на вчинення правочину відсутня, а волевиявлення, яке має місце, відображає не волю учасника правочину, а волю іншої особи, яка здійснює вплив на учасника правочину [8, с. 231-233].

В юриспруденції «дефект волі» розуміються як неможливість дієздатної особи керувати своїми діями [9; с. 73], та розуміти їх наслідки, певні порушення інтелектуально-вольової сфери особистості [10; с. 57]. Такий стан у здорової людини може бути викликано особливим психічним станом (фізіологічним афектом) або невірною оцінкою ситуації (помилкою). Подібний стан може виникнути внаслідок обману, загрози або насильства.

Стан, при якому особа не усвідомлює своїх дій, може мати три форми вияву: вольову – особа оцінює те, що відбувається, але не може керувати своїми діями; інтелектуальну – особа може керувати своїми діями, але не

розуміє їх значення; змішану – у особи відсутня здатність розуміти і керувати своїми діями.

Обман учиняється для того, щоб ввести в оману інших осіб за допомогою брехні, замовчування, свідомого приховування чогось, умисного здійснення окремих дій. Якщо немає введення суб'єкта угоди в оману, то немає й обману. Отже, обманом є дія, учинена з прямим умислом. Відповідно, обман являє собою навмисне введення в оману сторони, яка бере участь в угоді, з метою укладення самої угоди. Інакше кажучи, обман як підстава недійсності угоди відрізняється від помилки тим, що неправильне, помилкове уявлення створюється в результаті заздалегідь навмисної дії чи умовчування сторони, яка має намір мати з цього для себе вигоду. Однак обман, як видається, має бути таким, що в разі його відсутності угода не була б укладена зовсім або укладена на інших умовах, які істотно відрізнялися б від початкових [11, с. 131].

Разом з поняттям «обман» у доктрині цивільного права використовується поняття «омана». Так Н.С. Хатнюк також згадує про поняття «омана» і зазначає, що традиційно оманною визнається помилкове уявлення про угоду в цілому або її основні елементи, а також омана розглядається як процес хибного сприйняття дійсності. А термін «введення в оману» передбачає навмисну спрямованість дій однієї сторони щодо іншої для спантеличення та створення хибного уявлення про факти й обставини майбутньої угоди [12, с. 106–107]. Д.І. Мейєр писав, що в юридичному значенні оманною називається хибне уявлення про предмет. Вчений виділяє два види омани: 1) волю визначає відсутність знань про предмет угоди; 2) волю визначає хибне уявлення про предмет угоди. У першому випадку омана називається невіданням (*ignorantia*), а в другому — помилкою (*error*) [13, с. 163].

Отже, на підставі вище викладеного можна зробити висновок, що воля та волевиявлення є двома сторонами одного процесу, а саме ставлення особи до вчинюваного нею правочину. Воля і волевиявлення не можуть бути не пов'язаними та повинні відповідати один одному під час вчинення правочину. Для таких правочинів важливі два моменти, це наявність волі учасників правочинів та відсутність дефекту при її вираженні. Правочини із дефектами волі – це оспорювані правочини, при вчиненні яких справжня воля його учасників деформована в силу певних обставин, перелік яких чітко визначений у Цивільному кодексі.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №№ 40-44. – Ст. 203
2. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і переробл. — К.: МАУП, 2004 р. с. 26

3. Рабинович Н. В. Недействительность сделок и ее последствия. — Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1960. — 171 с.
4. Новицкий И. Б. Сделки. Исковая давность. — М. : Госюриздат, 1954. — 245 с.
5. Хейфец Ф. С. Недействительность сделок по российскому гражданскому праву. — М. : Юрайт, 2000. — 162 с.
6. Брагинский М. М., Витрянский В. В. Договорное право. Общие положения. — М. : Статут, 1998. — 847 с.
7. Длугош О.І. Недійсність правочинів з дефектами волі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О.І. Длугош. — К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. — С. 36
8. Цивільний кодекс України : науково-практ. комент. / [Є. О. Харитонов, В. В. Завальнюк, І. М. Кучеренко та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. — [6-те вид., перероб. та доп.]. — Х. : Одіссей, 2010. — 1216 с.
9. Сахнова Т. В. Зачем суду психолог? (О психологической экспертизе в гражданском процессе), М, 1990. с. 73
10. Сахнова Т. В. Судебно-психологическая экспертиза в гражданском процессе, 1990. с. 57
11. Пермяков А.В. К вопросу об определении понятия «обман» и его месте в механизме гражданско-правового регулирования/А.В. Пермяков // Вестник Пермского университета. - 2011. - Вып. 2 (12). — С. 130-139.
12. Хатнюк Н.С. Заперечні угоди та їх правові наслідки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н. С. Хатнюк. — К., 2003. — С. 106–107.
13. Мейер Д.И. Русское гражданское право: в 2 ч. / Д.И. Мейер; [по исправл. и доп. 8-му изд. 1902 г.]. — М.: Статут. — Ч. 1. — 1997. — С. 163.

***Голубенко В.,**
студентки 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. **Капліна Г.А.***

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОРСЬКОГО ПРАВА У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

На сьогоднішній день Інтернет став повсякденним засобом передачі інформації будь-якого характеру, який є доступним кожному, хто має смартфон та персональний комп'ютер, та, завдяки засобам супутникового зв'язку, з кожної точки на планеті.

Загальноновизнаним фактом є те, що право завжди відстає від громадських відносин. І це зрозуміло, оскільки право тоді починає регулювати відносини, коли вони починають мати потребу в цьому. Іншими словами,

норми права, що регулюють певні суспільні відносини виникають значно пізніше виникнення самих відносин. На випадок суспільних відносин у глобальній комп'ютерній мережі Інтернет це твердження поширюється більш ніж, оскільки, незважаючи на той факт, що сама Мережа виникла нещодавно, вже зараз можна говорити про те, що вона змінила весь світ: від розвинених країн Західної Європи і Північної Америки до відсталих країн Азії і Африки [1].

Мета і задачі дослідження. Полягає у системному аналізі сучасного стану охорони літературних та художніх творів в Інтернеті та розробка рекомендацій щодо вдосконалення чинного авторсько-правового законодавства України у сфері охорони розміщених в Інтернеті твори, спрямованих на поліпшення захисту прав авторів та їхніх правонаступників на такі твори.

З огляду на мету, задачі і дослідження, його основними задачами є:

1. Встановити юридичну природу охорони авторських прав на розміщені в Інтернеті твори та особливості цієї охорони.
2. Визначити, які з матеріалів, доступних через Інтернет, підлягають охороні за авторським правом.
3. Розглянути та комплексно проаналізувати міжнародні правові акти у сфері охорони творів, розміщених в Інтернеті.

Постановка проблеми інтернету на суспільство. Що глибше проникають комп'ютерні технології до повсякденного життя людини, то більші загрози вони несуть правам інтелектуальної власності на об'єкти, розміщені в мережі Інтернет. Проблема захисту авторських прав на контент, розміщений в мережі, набуває все більшої актуальності і в світі, і в Україні.

Виклад основного матеріалу: Зокрема, у Пояснювальній записці до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» № 4629 від 10.05.2016 вказано, що неконтрольоване поширення нелегального контенту у вітчизняній доменній зоні призвело негативних наслідків вже в 2013 році – нашу державу визнали «пріоритетною іноземною країною» в «Спеціальному Списку 301», таким чином назвавши рівень захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі надзвичайно низьким, що слугує підставою для застосування санкцій.

Як наголошують автори Пояснювальної записки, причиною отримання відповідного статусу стало «наполегливе небажання імплементувати ефективну і прозору систему боротьби з онлайн піратством». У 2015 році «Спеціальний Список 30» вказав на відсутність позитивних зрушень в імплементації ефективного механізму боротьби з Інтернет-піратством [2].

Нові положення покликані врахувати нову реальність, в якій об'єкти авторського права вільно переміщаються мережею, не зустрічаючи на своєму шляху перешкод у вигляді державних кордонів. У той же час, на особливу увагу заслуговує законодавство США в цій сфері – адже переважна більшість великих ІТ-компаній локалізуються саме на території цієї держави.

Відтак, видається, що основним актом, який встановлює правила захисту авторських прав у мережі, є закон США «Про авторське право в цифрову епоху» (Digital Millennium Copyright Act - DMCA), а саме тому його положення потребують, на нашу думку, особливої уваги. DMCA - закон, що доповнює законодавство США в області авторського права, враховуючи сучасні технічні досягнення у сфері копіювання та розповсюдження інформації. Він стосується не тільки безпосереднього порушення авторських прав шляхом копіювання контенту, але й виробництва та розповсюдження технологій, що дозволяють обходити технічні засоби захисту авторських прав (до неможливості добросовісного використання) [3].

Відтак, варто зауважити, що у США перелік об'єктів, які підпадають під захист авторського права, визначається § 2 Розділу 17 Кодексу Сполучених Штатів. У цьому переліку є такі об'єкти авторських прав, на які можливо здійснити посягання за допомогою мережі інтернет: 1) літературні твори; 2) музичні твори, включаючи будь-які супровідні слова; 3) драматичні твори, включаючи будь-яку супровідну музику; 4) живописні, графічні та скульптурні твори; 5) кіно та інші аудіовізуальні твори; 6) звукозаписи [4].

При цьому, якщо у таких відносинах присутній іноземний елемент, надзвичайно важливим питанням видається місце вчинення правопорушення. Зокрема, відповідно до статті 49 ЗУ «Про міжнародне приватне право», права та обов'язки за зобов'язаннями, що виникають внаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди [5, с. 241], тобто застосовується принцип *lex loci delicti commissi* [6].

Наведений принцип може розглядатись у кількох площинах: як місце, де була вчинена дія, яка завдала шкоди і як місце, де настали шкідливі наслідки [7, с.227]. У такому випадку питання про право, яке підлягає застосуванню, залишається відкритим: по-перше, як вже зазначалось, доволі важко з'ясувати місце перебування особи, яка розмістила об'єкти авторського права в мережі інтернет; по-друге, з огляду на те, що до таких об'єктів отримує доступ необмежена кількість осіб, шкода може наставати у місцеперебуванні кожного з них. У такому разі вбачається, враховуючи положення частини 2 статті 4 ЗУ «Про міжнародне приватне право», що

найбільш доцільним буде застосування права, найбільш тісно пов'язаного з правовідносинами.

Варто врахувати також, що 26 DMCA вже фактично діє на переважну більшість українських користувачів мережі – адже вони погоджуються на умови користування, укладені відповідно до права США, приєднуючись до таких сервісів. По-друге, вітчизняне законодавство нарешті було доповнене нормами, які визначають порядок захисту авторських прав у мережі інтернет.

Висновки: По-перше, наразі вже цілком можна говорити про наявність принаймні чотирьох рівнів регулювання авторських прав у мережі інтернет. Крім традиційних міжнародного та національного рівня сформувалось регіональний рівень (завдяки законодавству Європейського Союзу) та умовно «договірний» рівень (через користувацькі угоди, на умови яких погоджується кожен, хто приєднується до соціальних мереж та великих он-лайнних сервісів). На кожному з цих рівнів було внесено чималу кількість змін та доповнень до законодавства, пов'язаних з появою мережі інтернет. Незважаючи на те, що вищеназваний проект було відкликано, а українське законодавство нещодавно було доповнене процедурою захисту авторських право у мережі інтернет, проблема все ще залишається актуальною.

Л і т е р а т у р а

1. Авторське право для бібліотекарів: Підручник / [Пер. з англ. О.Васильєва]. – К.: ТОВ «ІММ «ФРАКСІМ», 2015. – С. 156.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет” № 4629 від 10.05.2016 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024.
3. David Kravets. 10 Years Later: Misunderstood DMCA is the LawThat Saved the Web / David Kravets // Wired. – 2018.– [Electronical source] – Accesses mode: <https://www.wired.com/2008/10/tenyears-later/>
4. United States Code. [Electronical source] – Accesses mode: <http://uscode.house.gov/>
5. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2015 №2709-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/paranl44#n144>
6. Міжнародне приватне право: Навч. посібник / За ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана – К.: Юрінком Інтер, 2017. — 368 с., С.241
7. Лунц Л.А. Курс международного частного права. Общая часть. 3-е изд., доп. - М.: Юридическая литература, 2015. — 384 с.

Денисова К.А., Прокоф'єва Н.С.
студенти 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Капліна Г.А.

УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЕМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: І ПРАКТИКА ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ (PRO BONO)

З кожним роком більше уваги державою приділяється людині, зокрема нових реалізацій її основних прав. Це забезпечується за допомогою різноманітних галузей права. А саме: цивільно процесуального законодавства та сімейного права. Саме в сім'ї формуються основні риси характеру особи, її відношення до праці, моральних, ідейних і культурних цінностей. Тому демократичне суспільство зацікавлене в міцній, духовній і морально здоровій сім'ї.

Проблематика даної теми: більш випадків трапляється у тим, що іноземці не мають можливості розлучитися на території України. І тому виходячи з практики юридичної клініки (PRO BONO) актуальним вирішенням цієї проблеми є технологія електронного правосуддя, на електронну адресу уповноваженого органу надіслати дозвіл на розлучення нотаріально завіреного.

Таким чином, у суспільстві головні проблеми – не економіка, не політика, а проблема взаємовідносин між жінкою і чоловіком у сім'ї.

Отже піде мова про шлюб, а саме – про умови та порядок укладення шлюбу та розірвання шлюбу з іноземцем на території України.

Шлюб – основна передумова сім'ї. Він ґрунтується на почутті любові, справжній дружбі і повазі – моральних принципах побудови родини в нашому суспільстві. В переважній більшості випадків саме це є основним аргументом жінки та чоловіка укласти шлюб. І, звичайно те, що нормальна, повноцінна сім'я виникає і розвивається лише на основі шлюбу.

Для того щоб зареєструвати шлюб з іноземцем важливо подати певний пакет документів до обласного відділу державної реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) :

- посвідчення особи (паспорти двох сторін, де паспорт іноземця повинен бути перекладеним на українську мову з нотаріальним посвідченням, важливо щоб переклали усі сторінки);

- свідоцтво про припинення попереднього шлюбу, за умови якщо такий був (якщо такий документ був виданий в іноземній державі його варто легалізувати та перекласти);

- квитанція про сплату державного мита;

Спочатку подається заява з документами, перелік яких законодавчо закріплений. Потім майбутньому подружжю роз'яснюються їх права та обов'язки.. Сімейне законодавство встановлює такий порядок реєстрації шлюбу з іноземцем:

1. Майбутнє подружжя особисто подає до органу РАЦС заяву встановленого зразка. Заявники самостійно обирають орган РАЦС, в який заяву буде подано. Якщо іноземець з поважних причин не може бути присутнім, то його підпис в заяві засвідчується нотаріально, саму заяву подає представник, який діє за нотаріально посвідченим дорученням.

2. Орган РАЦС приймає заяву і знайомить заявників з правами і обов'язками подружжя, порядком проведення реєстрації, обов'язком повідомити достовірну інформацію та наслідки при наданні неправдивих відомостей.

3. Орган РАЦС повідомляє заявникам про їхнє право пройти медичне обстеження для встановлення стану здоров'я. За згодою нареченого і нареченої їм видається бланк направлення затвердженої форми. Про згоду або відмову від проходження медобстеження робиться відмітка.

4. За погодженням із заявниками призначається дата одруження. За загальним правилом реєстрація шлюбу з іноземцем здійснюється після закінчення 1 місяця після подачі заяви. При наявності поважних причин, підтверджених документами, реєстрацію можна провести до закінчення місячного терміну.

5. Реєструється шлюб в присутності обох заявників.

Приблизний перелік необхідних документів які потрібні для укладання шлюбу:

- закордонний паспорт;
- свідоцтво про народження;
- довідка про сімейний стан іноземця, яка підтверджує відсутність іншого шлюбу.

Якщо особа раніше вже перебувала у шлюбі:

- свідоцтво про розлучення;
- судові рішення, якщо шлюб розривався в суді через наявність в сім'ї неповнолітніх дітей;
- документ про зміну прізвища, якщо особа після розірвання шлюбу залишила прізвище чоловіка.

У деяких випадках можуть знадобитися:

- довідка про громадянство;
- довідка про несудимість;
- довідка про реєстрацію місця проживання;
- довідка про стан здоров'я;

- свідоцтва про народження та/або шлюб батьків;
- письмовий дозвіл батьків на шлюб для мусульманських країн.

Легалізацію документів, тобто визнання в країні проведення реєстрації, переклад та апостилізацію радимо довірити спеціалісту, який визначить:

- в якій країні здійснити легалізацію документів, в Україні або країні походження іноземця;
- необхідний спосіб легалізації документів;
- порядок виконання перекладу документа.

Шлюби, збудовані на токому принципі, які мають можливість розпадатися. Розлучення - це дуже сумне явище в соціальному суспільстві. Але в сучасному світі розлучення все стає частішим явищем. Тому чинне законодавство створило умови та правила розірвання шлюбу.

Розірвання шлюбу здійснюється на підставі таких документів: - спільної заяви подружжя в орган РАЦС про намір розлучитися; - заяви до органу реєстрації актів цивільного стану одного з подружжя про намір розлучитися (якщо інший член подружжя визнаний безвісно відсутнім або недієздатним); - спільної заяви подружжя, що подається в суд для прийняття рішення; - позовної заяви одного з подружжя з проханням до суду про розірвання шлюбу. Отже, розлучення здійснюється шляхом звернення до органу реєстрації актів цивільного стану або суду. Шлюб розривається за заявою, що виражає обоюсторонню згоду подружжя про розлучення, якщо у них немає неповнолітніх дітей. При неможливості бути присутнім особисто в день подачі заяви з поважної причини відсутній чоловік передає свій примірник заяви, засвідченої нотаріально. Актівий запис про розірвання шлюбу проводиться у разі закінченні одного місяця після подачі заяви, відведеного для можливого примирення подружжя і відкликання заяви.

Розлучення з іноземцем, якщо у шлюбі є дитина.

При наявності неповнолітніх дітей подружжя повинні спочатку подати заяву до суду, незважаючи на можливу відсутність спірних питань. Порядок обумовлений захистом інтересів дітей. Відсутність розбіжностей забезпечить швидке проведення процедури. Разом із заявою подається договір, що містить такі умови: - з ким будуть проживати діти після розлучення батьків; - яке буде участь в утриманні та вихованні дітей з батьків, який не буде з ними проживати; - зобов'язання по аліментних платежах дитині (при наявності цих умов договір посвідчується нотаріально; при порушенні умов борг стягується за виконавчим написом нотаріуса).

При наявності у чоловіка і дружини розбіжностей з приводу розлучення один з подружжя має право подати позовну заяву до суду самостійно. Позов не пред'являють в період вагітності і одного року після народження дитини. Це правило не застосовується, якщо підставою для розлу-

чення є антигромадську поведінку чоловіка, що містить ознаки злочину, спрямоване проти дружини і дитини. Окремо варто згадати про ситуаціях, коли іноземець намагається вивезти дитину за кордон без відома матері / батька. На жаль, як правило, іноземні суди в спірних випадках стають на бік іноземця, тому шанси на повернення дітей з-за кордону малоімовірні.

Крім випадків, коли мова йде про підробку документів з правом вивезення дитини (згода одного з батьків). У таких випадках, варто грати на випередження - необхідно домогтися заборони на виїзд дитини за кордон: тільки в дуже рідкісних випадках прикордонники ризикнути дозволити виїзд дитини про яку є відомості в реєстрі перетинів кордону України.

У багатьох випадках при розлученні залишається питання щодо поділу майна між подружжям. Наявність майнового спору не є перешкодою для розірвання шлюбу. Якщо подружжя не досягли згоди з приводу поділу майна, спір може бути вирішено і протягом шлюбоборозлучного процесу, і окремо. Для регулювання майнових наслідків шлюбу подружжя, один з яких є іноземцем, може обрати право особистого закону одного з подружжя або право країни, в якій один з них проживає переважно. Стосовно до нерухомого майна може бути обрано право держави, в якому знаходиться майно. Вибране право припиняє застосовуватися або змінюється за згодою сторін при зміні особистого закону або звичайного місця перебування чоловіка, до особистого закону або звичайного місця перебування якого прив'язана обране право. Нове право застосовується до правових відносин з моменту укладення шлюбу, якщо інше не встановлено подружжям письмово.

Отже, шлюб є основою сім'ї, яка, згідно статті 3 Сімейного кодексу, є первинним та основним осередком суспільства. Будь-який шлюб, якщо до нього підходити з правової точки зору, є в кожному випадку цілком конкретним правовідношенням, тобто відношенням, між ними певними правами та обов'язками. Цілком природно, що зараз держава все більше уваги приділяє питанням шлюбу та сім'ї. Вона захищає права сім'ї як основної ланки суспільства. І, звичайно, важливе значення для майбутнього подружжя має знання умов та порядку укладення та розірвання шлюбу, а також обізнаність щодо своїх майбутніх прав та обов'язків.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"
2. Конституція України // Відом. Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.

4. Законодавство України про сім'ю: 36. норматив. актів / Шеф-ред. В.С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2002.
5. Сімейний кодекс України | від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Капінос Д.В.,
студент 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., проф. Щербіна В.І.

СПІВВІДНОУЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЗОВУ» ТА «ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Актуальність розгляду питання співвідношення таких понять як «позов» та «позовна заява» в цивільному процесі, обумовлена тим що у сучасному цивільному процесуальному законодавстві України та існуючій судовій практиці повсякчасно використовуються дві на перший погляд досить схожі за змістом законодавчі категорії: «позов» і «позовна заява». Багато науковців і більшість практикуючих юристів ці категорії вважають не лише співзвучними чи синонімічними, а й аналогічними за юридичним наповненням. У судовій практиці протягом десятиліть взагалі сформувався своєрідний «процесуальний звичай» щодо використання як синонімів і взаємозамінних позначень таких категорій, як «позов», «позовна заява» й «цивільний позов».

Метою дослідження є розгляд понять, їх обґрунтування та формування певної позиції щодо співвідношення категорій «Позов» і «позовна заява» з метою належності даних термінів до сфери процесуальних юридичних фактів, після яких обов'язкову настають правові наслідки у правових і процесуальних відносинах.

Над зазначеною темою працювали такі вчені як М.Й. Штефан, В.І. Бобрик, Г.Л. Осокіна, Ю.В. Білоусов, О.А. Демічев, С.А. Іванова, В.В. Ярков, Б.П. Ратушна та інш.

При розгляді поняття «позов» важливим є дослідження співвідношення терміна «позов» і «позовну заяву».

На погляд М.Й. Штефана позовом є процесуальний засіб реалізації права на відкриття провадження у цивільній справі у суді [1, с.207]. Позов сам по собі особам надає захист порушених і оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ і організацій гарантується їх правом на звернення у встановленому порядку з вимогою

до компетентного органу, наділеного юрисдикційними функціями, розпочати діяльність по розгляду і вирішенню справи зі спірних правовідносин (ЦК України, ЦПК України). Цивільним процесуальним засобом, яким забезпечується реалізація права на звернення до суду з метою здійснення правосуддя у справах, що виникають у спорах з цивільних, сімейних, трудових, кооперативних, авторських та інших правовідносин є позов.

З точки зору Осокіної Г.Л то вона визначає наступне, що питання поняття позову є дискусійним. Найбільшого поширення в навчальній і науковій літературі отримали три точки зору:

-Згідно з однією з них позов являє собою матеріально-правова вимога позивача до відповідача.

-Відповідно до другої позов є звернення зацікавленої особи до суду з вимогою про захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу.

-Відповідно до третьої точки зору позов є вимога зацікавленої особи про захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу

Також Осокіна відзначає відносну самостійність "позову" і "позовної заяви", що базується на різну правову природу цих категорій. Позов, виступаючи вимогою про захист порушеного права, є об'єктом диспозитивних прав сторін, тобто позивач може змінити підставу та предмет позову, відповідач має право визнати позов і інш. Здійснення розпорядчих дій сторін на стадії судового розгляду не впливає на зміст позовної заяви, що виконує функцію засобу звернення до суду. У той же час в позовну заяву як процесуальний документ крім відомостей, що становлять елементи позову, включається інша інформація: про місцезнаходження суду, позивача, відповідача, їх телефонів, інші реквізити. [2, с.461-462].

Таким чином, позов є вимога зацікавленої особи, що впливає зі спірного матеріальних правовідносини, про захист свого або чужого права або охоронюваного законом інтересу, що підлягає розгляду та вирішенню в установленому законом порядку. Оскільки захист завжди надається суду, то спеціальна вказівка в визначенні позову представляється зайвим. Позов як вимога про захист завжди адресований суду, тому слід говорити про пред'явлення позову проти відповідача.

Щодо терміну «позовної заяви» то Б.П. Ратушна надає таке йому визначення «Позовна заява - це документ, який надається позивачем до суду в установленій процесуальним законом формі» [3, с.174]. Щодо форми, то позовна заява вважається письмовим документом. Письмова форма вважається дотриманою, якщо вона викладена на папері. На даний час, процесуальне законодавство не передбачає обов'язкової форми позовної заяви.

Відповідно до ЦК позовна заява повинна містити вимоги щодо її оформлення а саме: 1. найменування суду, до якого подається заява; 2. ім'я

(найменування) позивача і відповідача, а також ім'я представника позивача, якщо позовна заява подається представником, їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку, якщо такі відомі; 3. зміст позовних вимог; 4. ціну позову щодо вимог майнового характеру; 5. виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; 6. зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину, наявність підстав для звільнення від доказування; 7. перелік документів, що додаються до заяви [4, ст. 175].

Отже складання позовної заяви є складним і важливим етапом підготовки справи до її розгляду в суді, що вимагає неухильного дотримання вимог процесуального законодавства та попередження негативних наслідків, що перешкоджають відкриттю провадження у цивільному судочинстві.

Одна з Ідей про співвідношення позову і позовної заяви а саме як змісту і форми була висунута Ж.Н. Машутіної. Вона вважала що формою позову є позовна заява, в яке наділяється зміст позову. Думка про співвідношення позову і позовної заяви як змісту і форми отримала подальший розвиток. Очевидно, що між позовом як вимогою про захист права або інтересу і позовною заявою, в якій викладається це вимога, існує певний зв'язок. І щоб позначити цей зв'язок, необхідно скористатися категоріями «зміст» і «форма». Форма і зміст - це парна категорія, форма є вираженням змісту, а зміст завжди виливається в якусь форму. Все сказане дає підставу стверджувати, що позов і позовну заяву співвідносяться як зміст і його зовнішня форма. При цьому форма завжди має «службове значення», тому що вона є способом існування і вираження змісту. В зв'язку з цим службова роль позовної заяви як форми позову полягає в тому, що в ньому відображаються (фіксуються) елементи позову, а також інші відомості, необхідні для правильного та швидкого розгляду справи.

В співвідношенні «позовна заява - позов» позовна заява (форма) більш консервативний елемент на відміну від позову (змісту), який володіє таким собі динамічним характером. При зміні позову (змісту) за допомогою уточнення або заміни його елементів позовну заяву (форма) залишається незмінним до тих пір, поки зміна елементів одного позову (змісту) не спричинить за собою заміну його іншим позовом.

При аналізі співвідношення позову і позовної заяви як змісту і його форми, не слід забувати про їх відносної самостійності. Про це свідчить аналіз процесуальних норм, які передбачають інститути визнання позову, забезпечення позову, з'єднання і роз'єднання позовів [5, с. 2-3]. Так, норма, що надає відповідачу право визнати позов, має на увазі визнання не позовної заяви, а позову як вимоги до суду про захист права або інтересу. Най-

більш яскравим підтвердженням тези про відносну самостійність позову і позовної заяви є інститут з'єднання і роз'єднання позовів.

Таким чином "позов" та "позовна заява" — не однозначні поняття, оскільки співвідносяться через "зміст" і "форму". Так, позов як вимога про захист прав та інтересів має свою форму (позовну заяву) і свій зміст (сукупність елементів позову).

Л і т е р а т у р а

1. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс; Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. — 624 с.
2. Осокіна Г.Л. Цивільний процес. Загальна частина: підручник / Г.Л. осокіна. - 3-є изд., Перероб. - М.: Норма: ІН Ф РА-М, 2013. - 704 с.
3. Ратушка Б.П. Цивільний процес/навч. Посібник, Львів 2015. Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. — 363 с.
4. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356)
5. Машутіна Ж.Н. Судовий захист і проблема співвідношення матеріального і процесуального: Автореф. - Томськ — 1972. — 20 с.

Кравченко Л.В.,

*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: к.ю.н. , доц. Капліна Г. А.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СТОРІН ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Згідно статті 4 Цивільно-процесуального кодексу України, кожна особа має право в порядку встановленому цим Кодексом звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. У випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах [1].

Звернення особи до суду надає їй певний процесуальний статус. Відповідно до видів проваджень цивільного судочинства та до вимог законодавства, такі дії мають здійснювати стягувач, позивач або заявник.

Сторонами вважаються особи, які є учасниками спірного матеріального правовідношення. Але можливі випадки, коли матеріально-правові

відносини між сторонами відсутні, зокрема, коли позивач не має права вимоги або відповідач у даній справі не має відповідного обов'язок перед позивачем. Суд зобов'язаний розглядати і цей спір, оскільки чинне цивільне процесуальне законодавство не вимагає з'ясування наявності матеріальних правовідносин між сторонами при пред'явленні позову. Лише під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин [1].

Спором визнаються будь-які непорозуміння між суб'єктами права і достатньою підставою для вступу у процес і набуття правового статусу позивача є суб'єктивна впевненість, що права особи порушені, оспорені чи невизнані. Наявність чи відсутність між сторонами правовідносин ніякою мірою не відбивається на їх правовому становищі. Навіть при очевидній відсутності матеріальних правовідносин між такими суб'єктами слід визнавати позивачем та відповідачем із наділенням усіма процесуальними правами та обов'язками [5].

Особа, при зверненні до суду має усвідомлювати різницю між видами проваджень та щоб її заява відповідала вимогам законодавства.

Коли особа звертається до суду в порядку наказного провадження, то розгляду справи як такого не відбувається, оскільки заява проходить формальний аналіз судом і на її підставі видається судовий наказ, який передається боржнику для реагування на нього. Але, якщо ніяких дій з боку боржника протягом трьох днів не буде, то це розцінеться як підстава для набрання наказом законної сили, а в разі подання заяви про скасування наказу суд її розглядає і скасовує наказ [2].

Особливістю провадження є те, що сторонами у наказному провадженні виступають не позивач і відповідач, а стягувач (кредитор) та боржник, хоча в деяких статтях ЦПК України називає стягувача заявником. Ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [3].

Сторонами в позовному провадженні є позивач та відповідач.

Позивач - це сторона цивільного процесу, щодо якої відкривається провадження по справі на захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [4].

Відповідачем - це особа, яка, за твердженням позивача, порушила, не визнає або оспорує права, свободи чи інтереси, а позивачу за таких обставин застосовує судовий порядок захисту своїх прав та інтересу, шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції [4].

Отже, сторонами в позовному провадженні є юридично заінтересовані особи, матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду та вирішення в цивільному судочинстві.

Справи окремого провадження розглядаються за участі заявника і заінтересованих осіб. Названі суб'єкти мають юридичний інтерес у резуль-

татах розгляду справи судом і є особами, які беруть участь у справі. Розгляд справ окремого провадження з участю цих суб'єктів дає суду можливість всебічно та повно з'ясувати всі обставини справи і тим самим захистити їх інтереси.

Заявник - це особа, в інтересах якої в суді порушується справа про встановлення певних обставин або правового статусу громадянина, необхідних для реалізації нею особистих і майнових прав, без судового підтвердження яких вона позбавлена можливості здійснити ці права. Заявник стає на захист своїх охоронюваних законом інтересів [5].

При визначенні кола заінтересованих осіб слід враховувати їх юридичний інтерес не тільки особистого і майнового характеру, але і той, що в окремих випадках має державний і правовий характер. У зв'язку із цим до заінтересованих осіб слід віднести: 1) осіб, взаємовідносини яких із заявником залежать від мети факту, що підлягає встановленню; 2) організації і установи, в яких заявник реалізовуватиме рішення про встановлення юридичного факту, тобто в яких будуть здійснені права осіб, що виникли внаслідок судового встановлення юридичного факту; 3) організації та установи, які згідно із законом мали б засвідчити той чи інший юридичний факт, але з тих чи інших причин своєчасно цього не зробили і така можливість вже втрачена [6].

Викладене є підставою для підсумкового висновку про те, що сторони в цивільному процесі — це особи, правовий спір яких вирішується в суді, які мають юридичну заінтересованість у ре-зультатах справи, наділені комплексом цивільних процесуальних прав та обов'язків, необхідних для захисту своїх прав та закон-них інтересів, а також для здійснення судової діяльності.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Документ 1618-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 04.11.2018, підстава - 2581-VIII
2. Журба І.О. Сторони в цивільному процесі: потенційний та реальний статус// Часопис Київського університету права - 2013.
3. Закон і бізнес Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zib.com.ua/ua/print/84482-osoblivosti-nakaznogo-provadhennya.html>
4. Підручники. Електронний ресурс. Режим доступу: https://pidruchniki.com/1270081758010/pravo/storoni_pozovnogo_provadhennya_protsesualni_prava_obovyazki
5. Науково практичний коментар до ЦПК України. 2006
6. Авторський колектив. Цивільний процес України : академічний курс ; [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; КНТ. 848 с. 2009

Кравченко Н.І.,
студент 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н, доц. Татаренко Г.В.

ПОНЯТТЯ СТАЖУ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кожна людина у своєму житті зустрічається з поняттям стажу, будь-то під час трудової діяльності, у випадках безробіття або потреби допомоги із соціального забезпечення. Це обумовлено тим, що право соціального забезпечення знаходиться в залежності від стажу людини - трудового чи страхового. Саме стаж, як один із найважливіших юридичних фактів, є підставою для виникнення правовідносин у сфері соціального забезпечення.

З радянських часів в нашій державі ключовою підставою для виникнення прав у сфері соціального забезпечення був трудовий стаж. На жаль, законодавство не містить чіткого визначення цього поняття. У Законі України «Про пенсійне забезпечення» № 1788-ХІІ від 05.11.1991 [1], що діяв до 1 січня 2004 року, іде мова про стаж роботи, що надає право на призначення трудової пенсії.

Так, стаття 56 зазначеного Закону дає перелік періодів, які зараховуються до стажу роботи. Це є періоди:

- роботи, виконуваної за трудовим договором та в колгоспах і кооперативах на підставі членства в них;
- коли особа не працювала у зв'язку з навчанням або тимчасовою непрацездатністю, що почалася у період роботи;
- догляду матері за дітьми до трирічного віку, тощо.

Таким чином, під трудовим стажем слід розуміти — тривалість роботи та інших видів діяльності, з якими пов'язуються правові наслідки у сфері пенсійного забезпечення.

Поняття «трудового стажу» було фактично замінено на «страховий стаж» 01.01.2004 з набуттям чинності Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [2].

Стаття 1 та частина перша статті 24 зазначеного Закону трактує поняття «страхового стажу», як періоду (строку), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок.

Після прийняття таких змін до пенсійного законодавства, були довгі суперечки з приводу застосування цих тотожних і в той час різних понять.

22.04.2014 року Колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України у постанові по справі № 21-65a14 [3] зауважила, що зміст поняття «загальний трудовий стаж» є ширшим, ніж поняття «страховий стаж», оскільки до першого включаються також періоди діяльності особи, коли вона не підлягала загальнообов'язковому соціальному страхуванню.

Отже, з січня 2004 року у праві соціального забезпечення використовується поняття «страховий стаж», який означає час, протягом якого особа або її роботодавець сплачували обов'язкові страхові внески до Пенсійного фонду України.

Якщо з обчисленням трудового стажу було усе зрозуміло, то з нарахуванням страхового стажу треба розібратися.

На відміну від трудового стажу, який обчислюється відповідно до даних трудової книжки, страховий стаж, згідно з частиною другою та третьою статті 24 Закону № 1058-IV [2], обчислюють органи Пенсійного фонду України за даними системи персоналізованого обліку. Періодом обчислення є місяць, який зараховується в повному обсязі у разі, якщо сума сплачених за цей період внесків не є меншою ніж мінімальний страховий внесок. У випадку, якщо зазначена сплачена сума є меншою, застрахована особа має право самостійно здійснити доплату страхового внеску до мінімального для зарахування даного періоду до страхового.

Треба зазначити, що мінімальним страховим внеском, як вказує стаття 1 Закону № 1058-IV, є сума коштів, що визначається розрахунково як добуток розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом, на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід). Тобто, щоб до страхового стажу було зараховано один місяць, сума обов'язкового внеску повинна бути не менше розміру мінімального страхового внеску.

На підставі зазначеного можливо зробити висновок, що з 2004 року повністю змінилося поняття стажу. Трудовий, який залежав від періоду трудової діяльності, законодавець замінив страховим, який є більш економічною одиницею і залежить від сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України.

Треба зазначити, що страховий стаж є одним з головних факторів для права соціального забезпечення України. Оскільки саме він є однією з головних підстав для виникнення зазначених правовідносин. Це чітко прослідковується в нормі статті 8 Закону № 1058-IV, яка зазначає, що громадяни України мають право на пенсію та соціальне забезпечення лише за наявності у них відповідного страхового стажу.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про пенсійне забезпечення» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 1992, № 3, ст.10.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2003, № 49-51, ст.376.
3. Постанова Верховного Суду України у по справі № 21-65a14 від 22.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://taxlink.ua/ua/court/postanova-verhovnogo-sydy-ukraini-vid-22-04-2014-y-spravi-№21-65a14/>.

Кунченко К.О.,
*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Капліна Г.А.*

ОСОБИ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

За загальними правилами судочинства для того, щоб суд прийняв цивільну справу до свого судового провадження, розглянув її по суті та постановив обґрунтоване рішення, необхідно, щоб заінтересована особа реалізувала своє право і звернулася до суду з відповідною заявою за захистом порушеного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу.

Проаналізувавши Цивільний Процесуальний кодекс України (далі ЦПК) можна відокремити таку класифікацію суб'єктів (учасників) цивільних процесуальних правовідносин (крім суду), а саме таку : осіб, які беруть участь у справі та інших учасників цивільного процесу. Підґрунтям такого поділу лежить критерій юридичної заінтересованості. Юридична заінтересованість – це правовий результат вирішення справи, що очікується даною особою. Від юридичної заінтересованості у справі слід відрізнити фактичну заінтересованість, що базується, наприклад, на родинних відносинах, дружбі, підпорядкованості [1].

Так, відповідно до ст.42 ЦПК України у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони та треті особи.

У справах наказного провадження особами, які беруть участь у справі, є заявник та боржник.

У справах окремого провадження особами, які беруть участь у справі, є заявники та інші зацікавлені особи [2].

В усіх трьох вище зазначених видах проваджень, можуть брати участь органи та особи, яким законом надано право захищати права, сво-

боди та інтереси інших осіб. Процесуальне становище цих осіб, форми участі у процесі та їхні процесуальні права та обов'язки передбачено статтями 56, 57 ЦПК, до них відносять : Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, прокурора, органи державної влади та місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб.

У справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду особами, які беруть участь у справі, є учасники третейського розгляду, особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, а також сторони арбітражного розгляду.

Дані особи займають одне із головних місць серед інших суб'єктів подібних відносин, тому що їх діяльність активно впливає на подальший хід і розвиток цивільних процесуальних відносин та виникнення, зміну й припинення процесу в цілому.

Особи, які беруть участь у справі наділені доволі широким колом процесуальних прав, які умовно можна поділити на дві групи, а саме на загальні та спеціальні. Що стосується загальних прав то вони належать усім без виключення особам, які беруть участь у справі, а спеціальними правами наділені лише деякі особи, які беруть участь у справі, в залежності від їх процесуального статусу.

Список загальних прав осіб, які беруть участь у справі, містить частина перша ст. 43 ЦПК України. Їх можна систематизувати, відокремлюючи такі окремі групи:

1) права, пов'язані з процесуальним документообігом і фіксацією процесу: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень і ухвал, ознайомлюватися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти;

2) права, що реалізуються в судовому засіданні: брати участь у судових засіданнях, ставити запитання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб;

3) права щодо доказування: подавати докази, брати участь у дослідженні доказів [3].

Також окремо треба виділити право заявляти клопотання та відводи, користуватися правовою допомогою, оскаржувати рішення і ухвали суду. Визначений перелік вищезазначених прав не є вичерпним, особи, які беруть участь у справі, можуть також користуватися іншими процесуальними правами, встановленими законом.

Неповнолітні і малолітні особи, які беруть участь у справі мають доволі великий перелік прав. Їм наданні теж вище зазначені процесуальні права, а ще вони мають також право безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки; отримувати через представника чи законного представника інформацію про судовий розгляд; здійснювати інші процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки, передбачені ратифікованим міжнародним договором. Зазначені особи мають також право на роз'яснення з боку суду їх прав та можливих наслідків дій їх представника чи законного представника, у разі якщо цього потребують інтереси цієї особи і за віком або станом здоров'я вона не може усвідомити їх значення.

При цьому суд зобов'язаний сприяти створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених ратифікованим міжнародним договором [4].

Особи, які беруть участь у справі, несуть процесуальні обов'язки, але їх обсяг менший, ніж обсяг прав. Частина друга ст. 43 ЦПК України встановлює часові рамки подання доказів у справі, що законодавець визначає як обов'язок, а саме: особи, які беруть участь у справі позовного провадження, для підтвердження своїх вимог або заперечень зобов'язані подати усі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться – до початку розгляду справи по суті.

Нормами ЦПК визначено конкретні обов'язки інші особи, які беруть участь у справі, а саме зобов'язані повідомляти суд про зміну свого місця проживання (перебування, знаходження) та про причини неявки в судове засідання, беззаперечно виконувати розпорядження головуєчого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених в суді правил.

Отже, особами, які беруть участь у справі, є юридично заінтересовані учасники цивільного процесу, які мають право здійснювати процесуальні дії, що впливають на хід та розвиток процесу.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний процес: навч. посібник / за заг. ред. Кройтора В.А. Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 266 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
3. Кройтор В.А. Защита прав и интересов в суде: Научно-практическое пособие. – 4-е изд., испр. и доп. – Харьков: Эспада, - 2003.
4. Сапейко Л.В. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі // Право і безпека. – Харків. - 2010. – № 1 (33). – 380 с.

Мартинюк Н.О.,
*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичний факультет СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Капліна Г.А.*

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.

В першій статті Конституції України сказано, що вона є «суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою»[3] Вже понад 15 років триває «перехідний етап» реформування прокуратури та приведення її статусу і повноважень у відповідність до Основного Закону України. Процес становлення України як правової держави є досить динамічними й багатоаспектними, але й суперечливими, за своєю сутністю.. Конституція України[3] передбачає як одну з основних функцій Прокуратури України - представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (п.2 ст.121). Для практичної реалізації цієї норми Основного Закону внесені відповідні зміни до цивільного процесуального законодавства, а 12 липня 2001 р. – внесені зміни і до Закону України "Про прокуратуру"[2]. Також було докорінно переглянуто роль прокурора у цивільному судочинстві [1, с.89].

Розвиток Інституту представництва прокурором інтересів держави в суді формувався під впливом соціально-економічних ,політичних факторів. Щодо представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді, а якщо точніше — питання щодо наявності зазначеної функції прокуратури в попередні роки її існування, серед відомих науковців точаться різноманітні дискусії.

Цьому насамперед присвячені наукові праці таких учених: С.Кац, Ю.Лутченко, І.Матриненко, Г.Осокіна, В.Перфільєв, В.Сапунков,

С.Ківалов, Ю.Червоний, Г.Волосатий, Ю.Полянський, М.Аракелян, Т.Дунас, М.Руденко, І.Марочкін, А.Симонян та ін. [4, с.90].

У зазначених законом випадках прокурор: звертається до суду з позовною заявою; бере участь у розгляді справ за його позовами; може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті; подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує: в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора; зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

Функція представництва здійснюється з додержанням основних європейських принципів. Вона, по-перше, є публічною, оскільки прокурор попередньо, до звернення до суду, повідомляє про це відповідного суб'єкта владних повноважень. Будь-хто може спостерігати за діями прокурора в судовому процесі. По-друге, ці повноваження реалізуються з дотриманням принципу субсидіарності. Прокурор представляє у суді інтереси держави лише у випадках, коли органи державної влади, органи місцевого самоврядування чи інші суб'єкти владних повноважень не здійснюють або неналежним чином здійснюють їх захист, а також у разі відсутності таких органів. Прокурор діє від імені державного органу – прокуратури, на яку законодавством покладені представницькі права та обов'язки. Тому для здійснення представництва у цивільному судочинстві прокурору не потрібно підтверджувати повноважень представника (на підставі довіреності, родинних відносин тощо), так як він виконує обов'язки і користується правами, що надані йому безпосередньо законом. Його діяльність може бути віднесена до представництва, яке є самостійним інститутом цивільного процесуального права, тому що саме Основний Закон є правовою підставою його участі у цивільному процесі. [7]

Здійснюючи функцію представництва інтересів держави в суді, прокурор відповідно до ч. 6 ст. 23 Закону (в чинній на цей час редакції) має наступні права: звертатися до суду з позовом (заявою, поданням), вступати у справу, порушену за позовом іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; ініціювати перегляд судових рішень; брати участь у розгляді справи; брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді; з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах

справи чи виконавчого провадження. На сьогодні процесуальний статус прокурора при здійсненні конституційної функції представництва інтересів держави в суді визначено: новими процесуальними кодексами, які прийняті Верховною Радою України 3 жовтня 2017 року [5], а саме: Господарським процесуальним кодексом України (ст.ст. 4, 53, 55) [6], Цивільним процесуальним кодексом України (ст.ст. 4, 56, 57) [7], Кодексом адміністративного судочинства України (ст.ст. 5, 53, 54) [8]; Законом України «Про прокуратуру» та іншими.

Щодо практики застосування судами норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють процедуру перегляду справ у зв'язку з нововиявленими обставинами, то Верховний Суд України у своїх Узагальненнях практики від 1 січня 2009 р. наводить випадки, коли суб'єкти, які ініціюють перегляд, а також суди, що здійснюють перегляд справи, допускають помилки в правозастосуванні. Так, Верховний Суд виявив справу, де оскаржувалось рішення, що не набрало законної сили. Також непоодинокими є випадки, коли при розгляді заяви про перегляд рішення суду у зв'язку з нововиявленими обставинами заявник посилається на процесуальні недоліки, допущені під час розгляду цивільної справи, а суд визнає цю обставину нововиявленою. На практиці трапляються випадки, коли суд кваліфікує як нововиявлені обставини ті, які виникли після ухвалення судового рішення, тобто які є новими. У деяких випадках суди визнавали обставини нововиявленими лише тому, що суд не знав про їх наявність через нез'ясування того, чи могли вони бути відомі заявнику. Ще однією складною проблемою, яка вироблена практикою, є помилкове тлумачення деякими суддями положень п. 1 ч. 2 ст. 361 ЦПК щодо істотності для справи обставин, які розглядаються як нововиявлені.

У зв'язку з наданням прокурору права вимагати перегляду судових рішень незалежно від участі у справі, представляється, що при реалізації прокурором права на апеляційне, касаційне оскарження судового рішення або на перегляд його за нововиявленими або винятковими обставинами прокурор повинен обґрунтувати, у чому саме по даній справі полягає порушення прав громадян і інтересів держави. У випадку відсутності такого обґрунтування суд повинен відмовити у прийнятті скарги або заяви. У зв'язку з цим необхідно доповнити відповідними положеннями статті 292, 324 ЦПК.[6]

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що нині перед органами прокуратури постали питання, які потребують невідкладного вирішення, у тому числі шляхом внесення змін до законодавства.

На сьогодні прокурорів обмежено у правах та повноваженнях зі збору доказової бази на підтвердження своїх доводів. Відсутність такого права не лише позбавляє прокурора можливості довести протиправність дій

(бездіяльності) особи, а й у необхідних випадках – належного обґрунтування поважності причин пропуску строків позовної давності, а також для оскарження судових рішень. За наявності суб'єкта владних повноважень, який не здійснив або неналежним чином здійснив захист державних інтересів, прокурор має право отримати інформацію або матеріали лише у такого суб'єкта, і більше ні у кого. Проте за відсутності матеріалів у деяких випадках прокурор не має можливості зробити висновок щодо належного виконання суб'єктом владних повноважень своїх функцій, а цей суб'єкт не зацікавлений надавати відповідну інформацію. За таких обставин інші суб'єкти правовідносин: громадяни, підприємства і їх представники – мають більше переваг та повноважень, ніж прокурор, який покликаний державою захищати її інтереси, на отримання від органів влади і контролю інформації та документів відповідно до законів України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Це питання також потребує вирішення шляхом наділення прокурорів повноваженнями зі збору доказів на тому ж рівні, що й адвокатів. З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що правовий статус прокурора у цивільному процесі визначається відносинами функціонального процесуального представництва, в межах якого прокурор може представляти державу або особу за умови попереднього підтвердження судом наявності обґрунтованих підстав для участі прокурора у цивільному процесі. Реформування системи судочинства в Україні передбачає звуження повноважень прокуратури щодо участі у цивільному судочинстві та має на меті недопущення формування привілейованого процесуального статусу прокурора у цивільному процесі.

Л і т е р а т у р а

1. Дунас Т. О. Участь прокурора у цивільному судочинстві України: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.03 / Т.О.Дунас; Київ. нац. ун-т ім.Т.Шевченка. - К., 2009. - 228 с.
2. Закон України "Про прокуратуру" від 05.11.1991 № 1789-XII // ВВР України. - 1991. - № 53. - Ст. 793.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
4. Агєєв О.В. Прокурор як суб'єкт адміністративного процесу: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Агєєв Олександр Володимирович; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2006. - 199 с.
5. Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 4 Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-12>.

6. Руденко М.В. Теоретичні проблеми представництва прокуратурою інтересів держави в арбітражних судах: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.10 / Руденко Микола Васильович; Нац. юрид. акад. України ім.Ярослава Мудрого. - Х., 2001. - 408 с.
7. Степаненко Т.В. Судочинство у справах за позовами про захист прав та інтересів невизначеного кола осіб: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» /Т.В. Степаненко. - Х., 2008. - 20 с.
8. Захарова О.С. Представництво у цивільному судочинстві / О.С. Захарова// Вісник Академії адвокатури України. - 2005. - № 4. - С. 32-35.
9. Сапунков В.Й. Участь у процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб / В.Й. Сапунков // Бюлетень Мін'юсту України. - 2004. - № 9 (35). - С. 36-46.

Пономарьова А.,
*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,*

Гніденко В. І.,
*асистент кафедри правознавства,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Піклування та виховання дітей є одним із основних завдань батьків. Із народженням дитини батьки, набувають як права, так і обов'язки щодо її виховання. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за навчання, виховання і розвиток майбутнього покоління. Взаємність прав та обов'язків батьків є певною гарантією для дітей на отримання ними повноцінного виховання й розвитку. Кожна дитина на цій планеті заслуговує на належну батьківську любов, повагу та піклування.

Нажаль практика доводить, що з кожним роком збільшується кількість справ за неналежне виконання батьками їх обов'язків щодо виховання дітей яке виражається насамперед значним показником неблагополуччя в сім'ях, наслідком якого є велика кількість дітей які перебувають без догляду. У правовому регулювання відповідальності батьків за неналежне виконання своїх обов'язків, виховання дітей існує ряд питань які потребують значної уваги. Серед яких – слабкий вплив юридичної відповідальності для батьків які зовсім не виконують своїх обов'язків, ставлячи

своїх дітей у складне небезпечне для життя становище через зловживання алкогольними та наркотичними напоями.

Про актуальність даної теми свідчить та обставина, що відповідальності за невиконання обов'язків по утриманню та вихованню дітей все ще залишаються однією із серйозних проблем.. Це означає, що існуючий механізм відповідальності батьків за неналежне виконання або взагалі за невиконання своїх обов'язків у сімейному праві є неефективним на практичному рівні.

Проблемам відповідальності батьків за невиконання чи неналежне виконання батьківських обов'язків присвячено чимало робіт. Найбільш аргументовані, на наш погляд є дослідження: Л. А. Савченко, В. П. Мироненко, О. І. Карпенко, Б. К. Левківський, Ю. В. Александрова, О. Ф. Лапчевська та інші.

За останні роки нашу державу охопила проблема під назвою “хвиля дитячої безпритульності”, у суспільстві з'явився населення, яких називають “діти вулиці” хоча у цих дітей є батьки, але вони, в переважній більшості, позбавлені батьківських прав або дитина відібрана у них за рішенням суду без позбавлення батьківських прав, або внаслідок вчинення злочину відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Право неповнолітнього на належне виховання в сім'ї, єдине, його не можливо ні з чим порівняти, це право носить особистий характер. Унікальність цього права полягає у тому, що самотійно реалізувати його дитина не може. Його втілюють у життя батьки, виконуючи відповідні обов'язки.

У статті 51 Конституції України визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Відповідно до статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків поклається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самотійного життя та праці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами.[1].

Батьки мають бути якомога ближчими до своєї дитини, але має існувати певна дистанція інакше вони можуть перетворитися на приятелів та втратити свій авторитет. Найбільш поширеними методами виховання дітей у сім'ї є заохочення і покарання. В.О Сухомлинський стверджував, що дітей треба виховувати добром і ласкою та повністю заперечував покарання [2].

Під вихованням загалом розуміється вплив суспільства на особистість, яка розвивається. У широкому розумінні – це соціалізація, тобто процес формування інтелекту, фізичних і духовних сил людини. Виховання є цілеспрямованою діяльністю, покликаною сформувати систему якостей особистості, поглядів і переконань відповідно до виховних суспільних ідеалів. Виховання здійснюється через культуру, освіту та навчання у процесі різного виду діяльності та під впливом спадковості та середовища [3,с. 313].

У свою чергу батьки повинні пам'ятати, що за неналежне виконання своїх обов'язків, щодо виховання своїх дітей можуть притягуватися до адміністративної, кримінальної та сімейно-правової відповідальності.

Адміністративна відповідальність: настає внаслідок ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей. Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Також звертаємо увагу, що доведення неповнолітнього до стану сп'яніння його батьками, особами, які їх замінюють, або іншими особами, – тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Це визначено у статті 180 цього ж кодексу[4].

Кримінальна відповідальність: за статтею 166 Кримінального кодексу України настає за злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування [5]. Кримінальний кодекс України також передбачає відповідальність батьків або осіб, які їх замінюють, за використання малолітньої дитини у заняття жebraцтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб) у вигляді обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк.

З приводу *сімейно-правової відповідальності* У разі не виконання своїх обов'язків по вихованню дітей батьки можуть бути позбавленні своїх прав на підставах які зазначені у статті 164 Сімейного Кодексу, а саме:

1) не забрали дитину з полового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;

- 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини;
- 3) жорстоко поводяться з дитиною;
- 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;
- 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
- 6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини [6].

Судова практика із зазначеного питання свідчить, що суди у справах про позбавлення батьківських прав зрідка особисто вислуховують думку дитини. Це скоріше виключення, а ніж правило. Суди покладаються в цьому на відповідні органи опіки та піклування в особі служб у справах дітей або зазначають у судових рішеннях про неможливість дитини усвідомити факт позбавлення батьківських прав. У порядку ж виконання рішення суду про позбавлення батьківських прав після набрання ним законної сили суд зобов'язаний надіслати органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини.

Зазначивши все вище сказане мною можна сказати, що основними проблемами відповідальності батьків за неналежне виховання дітей є :

- 1) слабкий вплив юридичний відповідальності
- 2) механізм відповідальності у сімейному праві є неефективним на практичному рівні.

Отже, національне законодавство з приводу притягнення до відповідальності батьків за неналежне виховання дітей знаходиться на досить високому рівні, але на практиці механізм застосування юридичної відповідальності для батьків які зовсім не виконують своїх обов'язків є досить недосконалий та слабкий, що ставить дітей у складне небезпечне для життя становище. Зважаючи на євроінтеграційні процеси України, законодавець має враховувати необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів та закордонної практики притягнення до відповідальності батьків за неналежне виховання дітей

Л і т е р а т у р а

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
2. Падун Н.О.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/user/Downloads/Nzspp_2012_2_14%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Nzspp_2012_2_14%20(1).pdf)
3. Пунда О. О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини : [Монографія] / О. О. Пунда. – Хмельницький – Київ, 2005. – 436
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кримінальний кодекс України[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

***Приймак К.С.,**
студент I курсу магістратури спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,
Науковий керівник: к.ю.н., доц. **Татаренко Г.В.***

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ДОКАЗІВ І ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Встановлення фактичних обставин справи, прав та обов'язків сторін є однією з необхідних умов для забезпечення прийняття судом законного та обґрунтованого рішення у справі та виконання завдань цивільного судочинства.

При розгляді та вирішенні цивільних справ суд не може керуватися припущеннями та здогадками про обставини, що стосуються спірних правовідносин. Суд повинен достовірно встановити факти, на яких ґрунтується суб'єктивне право або охоронюваний законом інтерес.

Вирішення цивільної справи безпосередньо залежить від визначення та встановлення судом дійсних обставин, від досягнення повного, всебічного та об'єктивного знання прав і обов'язків сторін, фактів порушення, невизнання або оскарження права однієї сторони іншою стороною. Зазначимо, що судове доказування - це і розумова і процесуальна діяльність, характер якої визначається нормами цивільного процесуального законодавства, що детально регламентують весь процес доказування по цивільній справі. Зокрема, у ЦПК України визначено поняття доказів та засобів доказування, перераховані особи, на яких лежить обов'язок доказування, сформульовані правила дослідження та допустимості доказів тощо. Доказування має чітке правове регулювання, що проявляється в поєднанні процесуальних і матеріальних джерел.

Процес судового доказування складається з ряду елементів, органічно пов'язаних між собою.

Першим елементом судового доказування є визначення предмета доказів у справі, тобто визначення кола фактів, що мають відношення до правильного та належного вирішення справи.

Другим елементом судового доказування є збір доказів. Це комплексне та складне поняття включає в себе процесуальні дії для виявлення, ви-

требування та подання доказів з дотриманням процесуального законодавства.

Третім елементом судових доказів є дослідження та перевірка доказів. Докази, зібрані у справі, повинні розглядатися та перевірятися в судовому засіданні як судом, так і іншими учасниками процесу.

Четвертим елементом судового доказування є оцінка доказів. Будучи невід'ємною частиною всього цивільного процесу, оцінка стосується всіх без винятку доказів. Суд оцінює докази відповідно до своєї внутрішньої переконаності, виходячи з всебічної, повної і об'єктивної вивчення на судовому засіданні всіх фактів, що стосуються предмета справи.

Говорячи про суб'єкти доказів, слід зробити висновок, що суб'єктами судових доказів у цивільному процесі є сторони (заявники), треті особи, їх представники, прокурор, державні органи, юридичні особи та громадяни від свого імені для захисту прав інших. Суб'єктом судового доказування є також і суд, який визначає предмет доказування по справі, надає юридично зацікавленим у результаті справи особам сприяння у збиранні доказів, забезпечує дослідження і оцінку всіх доказів по справі.

Судове доказування у цивільному процесі також є діяльністю суду, що регулюється законом і діяльністю юридично зацікавлених у справі осіб, за визначенням предмета доказування, збиранню, дослідженню, перевірці й оцінці доказів, необхідних для з'ясування фактичних обставин справ та вирішення інших завдань цивільного судочинства, адже метою кожного цивільного судового доказування повинно бути всебічне, повне, об'єктивне роз'яснення з використанням доказів та усіх обставин, які важливі для належного та правильного вирішення справи.

Поняття «докази» визначається в законі як - будь-яка інформація про факти, що входять в предмет доказування, які отримані в результаті використання в установленому законом порядку засобів доказування.

Поняття «докази» пов'язане з розглядом справи в суді, коли встановлюється певна юридична обставина. Але пов'язаний з доказом термін «будь-які фактичні дані» не можна сприймати в одній площині.

Поняття «фактичні дані» слід вважати як пряму вказівку на юридичний факт чи обставину, існування якого спрямоване на доказ. Ця позиція в нашій свідомості сприймається «автоматично», тому не кожен завжди здатний розрізняти ці поняття на практиці. Наприклад, термін «шлюб» пов'язаний з його реєстрацією, тому слід мати відповідні докази - свідоцтво про шлюб, записку в паспорті про реєстрацію шлюбу. Ці свідчення є прямими, побічним доказом може бути свідоцтво про розірвання шлюбу, оскільки не може бути розірвання шлюбу, який не був зареєстрований.

Коли виникає питання, що дані встановлюються на основі певних засобів доказування, сприйняття доказів стає ще більш проблематичним,

оскільки пояснення сторін, третіх осіб, свідчення, письмові та матеріальні докази, зокрема звук, відео тощо, утворює певні групи засобів доказування.

Відповідно до ст. 57 ЦПК України, схема визначення доказів така:

- докази - це фактичні дані;
- фактичні дані встановлюються на основі засобів доказування.

Якщо з цієї схеми «фактичні дані» взяті як штучне явище, то виявляється, що докази встановлюються на основі пояснень сторін, третіх осіб, їх представників, допитаних як свідків, свідчень, письмових доказів, матеріальні докази, зокрема звукові та відеозаписи, висновки експертів

Отже, перелічені засоби доказування не є доказами. Це положення підтверджує особливий характер доказів у цивільному процесі.

Схожий випадок про фактичні дані, вони не є фактами, а є відомостями про факти. По суті, це інформація про обставини, за яких суд повинен вирішити справу а не виключно встановити докази.

У більшості випадків суд може безпосередньо приймати інформацію про факти, а не самі факти, що мали місце в минулому. На підставі відомостей про факти суд встановлює наявність або відсутність обставин, важливих для правильного вирішення справи. Тому не мають доказового значення ті обставини, які не містять інформацію про факти, що відносяться до справи.

Закон визначає особливу процедуру збору, вивчення, перевірки та оцінки доказів. Фактичні дані, отримані судом непроцесуальним шляхом, не можуть бути покладені в основу рішення суду по справі. Істина у цивільній справі може бути досягнуто тільки при правильній побудові процесу судового доказування. Наприклад, не мають доказового значення ті докази які отримані з порушенням вимог, встановлених законом (порушення процесуальних норм допита свідка тощо).

Тому доповнюючи поняття доказів можна сказати, що це фактичні дані, отримані судом з засобів доказування у порядку, встановленому законом.

До них, відповідно до другої частини ст. 178 ЦПК України включають: пояснення сторін та інших юридично заінтересованих у результаті справи осіб, показання свідків, письмові та речові докази, висновки експертів, а також інші носії інформації, якщо з їх допомогою можна отримати відомості про факти, що мають значення для правильного вирішення справи.

Наприклад фактичні дані, отримані за допомогою чуток, а також дані які містяться в анонімних листах тощо, не можуть бути використані при розгляді справи як докази.

Як бачимо, докази і засоби доказування тісно пов'язані між собою. Наприклад, покази свідка, які не містять відповідних доказів, не можуть вважатися доказом. З іншого боку, як вже зазначалося, не є доказами фактичні дані, отримані з передбачених законом засобів доказування.

Таким чином, у цивільному процесі розмежовується поняття доказів, фактичних даних та засобів доказування.

Л і т е р а т у р а

1. Фурса С.Я., Фурса Є.І., Щербак С.В. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавець – С.Я. Фурса: КНТ, 2010. – Т. 1. – 1044 с.
2. Лазько О.М. Засоби доказування у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.М. Лазько; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2013. – 18 с.
3. Кучер Т.М. Докази та засоби доказування у цивільному процесі: теоретичний зміст на практичне застосування / Т.М. Кучер // Юриспруденція: теорія і практика. – 2011. – № 7 (81). – С. 34–39.
4. Решетникова И.В. Справочник по доказыванию в гражданском судопроизводстве / [С.Л. Дегтярев и др.]; под ред. И.В. Решетниковой. – 5-е изд., доп. и перераб. – М.: Норма, 2011. – 495 с.

Прудіус А.,

студентка 2 курсу спеціальності

«Право» юридичного факультету СХУ ім. В.Далі,

Науковий керівник: к.ю.н. Скупінський О.В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ НАД МАЙНОМ

Відповідно до ст. 12 Цивільного Кодексу України особа здійснює свої права вільно, на власний розсуд, проте не всі суб'єкти цивільного права можуть здійснювати ці права самостійно. Перепоною для цього є нездатність особи здійснювати свої права і силу недостатності обсягу дієздатності, нездатності усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, наявності фізичних вад чи похилого віку[1, ст.12]. У нашій країні над такими особами здійснюється та встановлюється опіка, а також опікун має право прийняти на себе зобов'язання щодо майна підопічного. Таким чином і виникають окремі питання щодо встановлення опіки над майном над різних груп осіб.

Актуальність даної теми полягає у тому, що питання встановлення опіки над майном інших осіб, що є підопічними, відіграють важливу роль для забезпечення рівності фізичних осіб у можливості набуття та здійснення ними цивільних прав, створення і виконання юридичних обов'язків.

Наукове дослідження про питання встановлення опіки над майном присвячено праці таких вчених, як О.М. Белякової, Є.М. Ворожейкіна, Ю.А. Корольова, Г.К. Матвєєва, О.М. Нечаєвої.

Метою роботи є дослідження окремих питань щодо встановлення опіки над майном, визначення їх сутності і значення, а також порядок виникнення цього права.

У сучасній цивілістиці недостатнє висвітлення цього питання пояснюється складністю опікунських правовідносин, які знаходяться на стику як цілого ряду суміжних інститутів цивільного права, так і інших галузей права (сімейного, адміністративного тощо). Слід розпочати з того, що сучасному цивільному праву відомо декілька підстав для встановлення опіки над майном особи з урахуванням використання суміжних цивілістичних конструкцій. Ми відповідно виділяємо три категорії таких підстав.

1. Встановлення опіки над майном підопічних осіб.

Опіка відповідно до ст. 55 ЦКУ встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки [1, ст.55].

Так, відповідно до пункту 2.10. Правил опіки та піклування управління майном, що належить особам, над якими встановлено опіку або які влаштовані в будинки дитини, дитячі будинки, відповідні навчальні заклади, дитячі будинки-інтернати та будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів, здійснюється опікунами. Якщо в особи, над якою встановлено опіку, є майно, що знаходиться в іншій місцевості, то опіка над цим майном устанавлюється органами опіки за місцезнаходженням майна [2]. Таким чином основним завданням опіки є охорона суб'єктивних прав та законних інтересів фізичних осіб, а також опіки над майном інших осіб – забезпечувати своїх підопічних цим майном в опікуванні.

Управління майном особи, над якою встановлено опіку здійснюється відповідно до положень статті 72 Цивільного Кодексу України та вказує, що опікун зобов'язаний дбати про збереження та використання майна підопічного в його інтересах. Також, якщо малолітня особа може самостійно визначити свої потреби та інтереси, опікун, здійснюючи управління її майном, повинен враховувати її бажання. Опікун має право робити витрати, необхідні для задоволення потреб підопічного, за рахунок пенсії, аліментів, відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, допомоги на підопічну дитину та інших соціальних виплат, призначених на підопічну

дитину відповідно до законів України, доходів від майна підопічного [1, ст.72]. Тому, усі обов'язки покладаються на опікуна у здійсненні ним управління майном підопічного, проте з урахуванням бажань та потреб особи, над якою встановлена опіка.

Слід зазначити, що в ч. 4 ст. 72 ЦК України передбачається використання договору управління майном підопічного. Якщо підопічний є власником нерухомого майна, яке потребує постійного управління, опікун може з дозволу органу опіки та піклування управляти цим майном або передати його за договором в управління іншій особі.

Майно, над яким встановлюється опіка, може передаватися опікунам відповідно тільки за актом, де один примірник знаходиться в органах опіки, а другий віддається опікуну. Акт передачі майна складається представниками органів опіки і підписується ними, а також опікунами й не менш ніж двома понятими. Якщо є гроші чи цінні папери, то їх мають передати на зберігання до установи банку. Охоронне свідоцтво та ощадна книжка повинні зберігатися в опікуна або в органах опіки, про що в особовій справі робиться відповідний запис [3].

Вважаємо, що існування інституту опіки над майном особи, над якою встановлено опіку чи піклування, є дуже важливим і обов'язково повинно мати можливість існувати окремо від інституту опіки оскільки опікун особи може не мати можливості управляти майном підопічного, яке, наприклад, знаходиться в іншій місцевості. В іншому разі опікун особи зобов'язаний дбати про збереження та використання майна підопічного в його інтересах.

2. Опіка над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також фізичної особи, місце перебування якої невідоме

Опіка над майном також може встановлюватись над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також над особою, зниклої безвісти. Фізичною особою, яка є безвісно відсутньою може бути визнана судом, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Фізична особа, зникла безвісти, - фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук.

На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. За заявою заінтересованої особи або органу опіки та піклування над майном особи, зниклої безвісти, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою. Опікун має право над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах. Також за заявою заінтересованої особи опікун

над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати. У такій даній ситуації опіка над майном припиняється у разі скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, а також у разі появи особи, зниклої безвісти [4].

Разом із тим, слід зазначити, що особливістю договору управління майном при опіці є те, що на відміну від звичайного договору управління, вкрай важливим є підзвітність та підконтрольність дій управителя органу опіки та піклування. Якщо у звичайному договорі управління майном підзвітність управителя зазвичай кваліфікують як випадкову умову договору [5, с. 87], то очевидно, що при укладенні договору управління майном осіб місце перебування яких невідоме (визнаних безвісно відсутніми), обов'язок управителя звітувати про хід виконання договору, подібний до відповідного обов'язку опікуна, повинен визнаватися істотною умовою договору

Отже, можна стверджувати, що у будь-яких випадках встановлення опіки над майном фізичних осіб більш відповідальне тому, що такі особи як безвісно відсутні та зниклі залишають своїх підопічних без утримувача, певні клопоти, які потребують значного клопоту та обов'язків перед ними.

Опіка над майном, що входить до складу спадщини.

За необхідності управління майном, що входить до складу спадщини, укладається договір, установником управління яким можуть бути нотаріус або спадкоємці відповідно до ч. 1 ст. 1285, 1287 ЦК України. Останнє впливає з права спадкоємців призначити стороною особу, яка надає згоду на це (ст. 1289 ЦК України), що і втілюється в договір між ними.

Згідно із ст. 1285 ЦК України та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, якщо у складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус а в населених пунктах, де немає нотаріуса, – відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладають договір на управління спадщиною з іншою особою. Таке вирішення питання є правильним з огляду на підставу та характер дій, що мають вчинятися стосовно спадкового майна[6].

У статті 1285 ЦК України також не конкретизовано, яке майно потребує управління, зазначено лише, що це майно повинно входити до складу спадщини, тому при вирішенні питання щодо предмета договору на управління спадщиною слід виходити із загальних положень розділу III ЦК України «Об'єкти цивільних відносин»

Підводячи підсумок проведеного дослідження окремих питань встановлення опіки над майном, хочу зазначити, що воно представляє відпові-

дальну частину інституту цивільного права опіки та піклування, та несе за собою здійснення цивільних прав, а також відповідних обов'язків. Опіка над майном являє собою захист, який забезпечують опікуни, що проявляється у захисті особистих майнових прав, у задоволенні певних бажань та потреб своїх підопічних.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 12
2. Правила опіки та піклування. Затверджено Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України 26.05.99 N 34/166/131/88 п.2.10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0387-99>
3. Морозова С. Є. Правові основи діяльності органів опіки та піклування / С. Є. Морозова // Держава і право. – 2004. – Вип. 25. – С. 333–337.
4. Шишка Р.Б., Кройтор В.А. Лекція 10. Опіка і піклування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://adhdportal.com/book_834_chapter_12_Lekja_10._Opka_pkluvannja._\(SHishka_R.B.,_Krojtor_V.A.\).html](http://adhdportal.com/book_834_chapter_12_Lekja_10._Opka_pkluvannja._(SHishka_R.B.,_Krojtor_V.A.).html)
5. Михеева Л.Ю. Доверительное управление имуществом / Под ред. В.М. Чернова. – М. : Юристъ, 1999. – 176 с.
6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України Мін'юст України; Наказ, Порядок від 22.02.2012 № 296/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632

Савочка К.,

*студентка 2 курсу групи спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,*

Гніденко В. І.,

*асистент кафедри правознавства,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Кожен з нас живе та працює на власне благо, благо сім'ї та майбутніх поколінь. Саме тому бажання передати надбані за життя права та матеріальних цінності є цілком природньою. Цивільне законодавство України стоїть на захисті інтересів кожного члена суспільства і дає можливість розпорядитися власними здобутками згідно з волею особи, або припису за-

кону. Таким чином спадкове право гарантує усім особам можливість розпорядитися своїм майном на випадок смерті, визначивши в заповіті його долю. Цивільним кодексом України регламентовано порядок здійснення права на спадщину, однак реалізація даних норм на практиці може викликати певні труднощі, особливо коли спадкоємцем виступає неповнолітня особа.

Різні аспекти спадкування завжди були предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: М.Ю. Барщевський, О.В.Дзера, А.С.Довгерт, В.К.Дроніков, Ю.О.Заїка, Т.П.Коваленко, Н.С.Кузнецова, В.І.Серебровський, Є.І.Фурса, О.Є. Харитонова, Е.Б.Ейдинова, Я.М. Шевченко. Зазвичай, у працях названих науковців висвітлювалися лише основні проблеми спадкування. Тому і до сьогодні залишилися недостатньо вивченими питання прийняття спадщини неповнолітніми.

Метою нашого дослідження є аналіз правового становища неповнолітніх осіб у процесі спадкування за цивільним законодавством України та характеристика особливостей прийняття спадщини неповнолітніми особами.

Відповідно до ст.1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)[1]. Спадкові правовідносини виникають після смерті спадкодавця та оголошення фізичної особи померлою.

Зі смертю людина перестає існувати фізично, але значна кількість цивільних відносин, у яких вона була носієм прав та обов'язків, переживає її, тому предметом регулювання відносин у спадковому праві є відносини правонаступництва майнових прав фізичної особи, яке відбувається у випадку її смерті. Із майнових прав це, в першу чергу, право власності на нерухоме майно, тобто на будинок (квартиру), земельну ділянку. Спадкове правонаступництво спрямоване на збереження відносин приватної власності з метою її використання для задоволення матеріальних та інших потреб тих осіб, до яких за волею спадкодавця (за заповітом) або за законом переходить відповідне майно[2].

За статтею 1222 ЦКУ: «Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини»[1].

За загальною процедурою прийняття спадщини неповнолітніми відповідно до норм, які закріплені у ст. 1269 ЦКУ відбувається шляхом подачі заяви нотаріусу про прийняття такої спадщини. Прийняття неповнолітнім спадщини є безумовним і беззастережним. Подача заяви про прийняття спадщини має відбутися у строки чітко вказані у ст.1270 ЦКУ, а саме протягом шести місяців з часу відкриття спадщини. Але на відміну від за-

гального правила за яким у такому випадку спадщина вважається неприйнятною, для неповнолітніх існує другий механізм прийняття спадщини.

Так, законодавець з метою захисту прав неповнолітніх осіб закріплює безумовний принцип прийняття ними спадщини, тобто це означає, що якщо спадкоємець на момент відкриття спадщини був неповнолітнім, і з якихось причин батьки або опікуни чи піклувальники не подали заяву про прийняття ним спадщини від імені та в інтересах цієї особи-спадкодавця і не відмовилися від спадщини, вважається, що спадщину зазначена особа прийняла. [2]. Що дає можливість говорити про те, що для неповнолітніх осіб, в першу чергу, має значення «фактичне» прийняття спадщини. Крім того це є єдиним відхиленням від загальної процедури спадкування.

Можливість прийняття спадщини шляхом пасивної поведінки закріплює ст. 1268 ЦК: «Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї»[1]. Але практичнодому застосування цієї норми виявляється різноманітність тлумачення. Що повинно розумітися під спільним проживанням: факт реєстрації чи фактичне проживання чи факт реєстрації і фактичне проживання [4].

Особи, що досягли 14 років, мають право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника. Проте в юридичній практиці виникають випадки, коли неповнолітня особа не бажає приймати спадщину, але батьки, маючи протилежну думку, змушують її йти проти власної волі. Тож виникає питання: чи можуть прийняти спадщину батьки, піклувальники за неповнолітнього якщо він сам не бажає приймати спадщину?

ЦК України надає право повнолітньому відмовитися від спадщини лише за згодою батьків. З огляду на вище сказане, можна спостерігати недосконалість норм цивільного законодавства з приводу даного питання. Від імені неповнолітньої особи заяву про прийняття спадщини подають її батьки (усиновлювачі), опікун. Відповідно, заяву про прийняття спадщини протягом строку, встановленого для цього законом у 6 місяців, можуть відкликати: батьки від імені малолітньої, неповнолітня дитина зі згоди батьків, але обов'язково за згодою органів опіки та піклування.

Аналізуючи положення ст. 1269 ЦК України, можна припустити, що неповнолітній може відкликати таку заяву самостійно, так як право на відкликання може подати особа, що подала заяву про прийняття спадщини. Однак, таке трактування суперечило би нормі ст. 1273ЦК, де він може здійснити даний правочин лише за згодою батьків чи піклувальників. Отже, відкликання заяви — це фактично неприйняття спадщини, відмова від участі в спадкових відносинах. [3,с.48]]).

Слід також враховувати, що неповнолітні особи мають право на обов'язкову частку відповідно до ст. 1241 ЦКУ. У нормах ЦК України про відмову від прийняття спадщини не згадується, чи може спадкоємець, який успадковує обов'язкову частку, відмовитися від неї. На думку Ю.О. Заїки, такий спадкоємець не може відмовитися на користь інших спадкоємців, оскільки його право є суто особистим правом. Оскільки це право зумовлене його неповноліттям чи непрацездатністю, то така відмова від обов'язкової частки спадщини буде суперечити її призначенню [8, с. 65]. Обов'язкова частка покликана забезпечити неповнолітнім спадкоємцям належні умови існування.

Отже, закон, хоча, і ставить інтереси неповнолітніх спадкоємців під особливий захист, та все ж окремі його норми потребують подальшого вдосконалення. А саме прийняття норм, які б встановлювали особливий механізм прийняття спадщини неповнолітніми, конкретизували права та обов'язки законних представників дитини щодо прийняття спадщини неповнолітніми та зобов'язання вживати усіх заходів для збереження успадкованого майна.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Голос України від 12.03.2003, № 45.
2. Спадкування за новим цивільним кодексом України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://minjust.gov.ua/m/str_4626
3. Чуєва О. Деякі аспекти прийняття спадщини за місцем постійного проживання // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. – № 2. – С. 77–78.
4. Рябоконт Є.О. Інститут прийняття спадщини в цивільному законодавстві України: проблеми і перспективи // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. – 2005. – № 67–69. – С. 129–134.
5. ЗаїкаЮ. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток : монографія /Ю. О. Заїка. – [2-ге вид.]. – К. : КНТ, 2007. – 288 с.

*Стародубцева К.,
студентка групи спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., проф. Розовський Б.Г.*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ» ТА «ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ»

У сучасному світі доволі часто ми стикаємося з такими поняттями, як конфіденційна інформація та персональні дані. В українському законодавстві є визначення і першого, і останнього поняття. На перший погляд вони є дуже схожими та мало чим відрізняються. Але чи справді вони є ідентичними і чи можна їх ототожнювати?

Розглядом деяких аспектів співвідношення конфіденційної інформації та персональних даних займалися такі науковці, як О.А. Дмитренко, Н.В. Камінська, А.В. Кардаш, Р.С. Концевой, Т.І. Обуховська, В.В. Речицький, І.І. Романюк, О.О. Серебряник та інші.

Метою дослідження є з'ясування співвідношення понять конфіденційна інформація та персональні дані.

У національному законодавстві одразу декілька законів регулюють питання щодо інформації про фізичних та юридичних осіб. Починаючи з Основного Закону України, де у ч.2 ст.32 зазначено, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1]. Однак більше детальніше ці поняття регламентують Закон України (далі – ЗУ) «Про інформацію», який визначає відносини щодо одержання і поширення інформації, ЗУ «Про захист персональних даних», який регулює захист і обробку персональних даних, ЗУ «Про доступ до публічної інформації», який встановлює право на отримання інформації, що знаходиться у володінні розпорядників.

Згідно з п.1 ст.7 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» «Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов» [2]. Схоже визначення цього ж поняття нам надає ЗУ «Про інформацію». Відповідно до п.2 ст. 21 «Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (зго-

дою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [3]. Необхідно зазначити, що обидва закони вказують, що тільки особи приватного права можуть вирішувати, яка інформація про них є конфіденційною, а яка публічною. Повертаючись до другого поняття, відповідно до п.1 ст. 11 ЗУ «Про інформацію» «Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована» [3]. Аналогічне визначення цього поняття закріплено у ч.9 ст.2 ЗУ «Про захист персональних даних». Тобто, якщо певна інформація дає змогу виділити із групи певних людей конкретну особу, то таку інформацію можна вважати персональними даними. Тому, дані, які самі по собі не є персональними даними, за певних обставин (коли вони дають змогу ідентифікувати особу) ними стають [4].

Проаналізувавши поняття конфіденційної інформації та персональних даних, можемо зробити висновок, що обидва поняття передусім відносяться до фізичних осіб. Зробивши аналіз ЗУ «Про інформацію», ми відмітили, що цей Закон зазначає, що будь-які персональні дані (інформація про фізичну особу) одночасно вважаються конфіденційною інформацією, тобто інформацією з обмеженим доступом. З цього ми бачимо, що цей Закон ототожнює ці поняття. Однак, аналізуючи поняття персональні дані, ми зробили ще один висновок, що це поняття відноситься лише до живої фізичної особи. Відповідно до ст. 24 та п.2 ст. 25 Цивільного кодексу України: «людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Її цивільна правоздатність виникає в момент народження і припиняється в момент смерті» [5].

Вважаємо, що лише об'єднавши ці норми: ЗУ «Про захист персональних даних» і Цивільного кодексу, можна стверджувати, що це є підтвердженням нашого висновку, що інформація про неживу, тобто померлу особу не буде її персональними даними. При цьому, розібравши поняття конфіденційна інформація, ми бачимо, що така інформація може відноситись не тільки до фізичної особи, а й ще до юридичної. Це буде інформація, яка міститься в договорах, контрактах, листах, звітах, аналітичних матеріалах, схемах, графіках та інших документах, які існують в діяльності юридичної особи. Якщо така інформація буде розголошена, то є ризик, що вона може бути використана конкурентами і як наслідок завдати шкоди юридичній особі. Тобто на цьому етапі співвідношення ми можемо зазначити, що у національному законодавстві існує колізія, яка полягає в тому, що ЗУ «Про Інформацію» ототожнює поняття конфіденційна інформація та персональні дані, у той час, коли у інших вищезгаданих Законах ці поняття не є тотожними.

Згідно з п. 2 ст. 5 ЗУ «Про захист персональних даних» «Персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою. Не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень» [6].

За цією нормою ми бачимо, що національним законодавством може бути заборонено віднесення деяких персональних даних фізичної особи до конфіденційної інформації. Тобто «відкритою» інформацією є ім'я, прізвище, по батькові фізичної особи, яка займає певну посаду. Однак будь-які дії із «відкритими» персональними даними, а саме збирання, використання тощо, не попадають під регулювання ЗУ «Про захист персональних даних». І хоч це напряду не закріплено у цьому Законі, однак таке розуміння виходить із його положень, тому що всі дії що стосуються обробки персональних даних, спрямовані на захист саме тих персональних даних, які є конфіденційною інформацією. Ці персональні дані відповідно до законодавства є відкритими у доступі і навіть за бажанням певної особи не можуть бути віднесені до конфіденційної. Будь-хто може обробляти їх без будь-яких обмежень і без дозволу такої особи.

Також, якщо звертатися до судової практики, то, необхідно зазначити, що до конфіденційної інформації не можна відносити будь-яку іншу інформацію про посадових чи службових осіб, а саме дані про освіту, досвід роботи, знання іноземної мови тощо. Тільки якщо до посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, встановлені такі відповідні кваліфікаційні чи інші обов'язкові вимоги [7].

Отже, у національному законодавстві існують колізії щодо співвідношення конфіденційної інформації та персональних даних. Коли ЗУ «Про інформацію» ототожнює ці поняття, інші нормативно-правові акти, які регулюють питання щодо інформації про фізичних та юридичних осіб, відокремлюють ці поняття. На нашу думку ці поняття є близькими. Однак не всі персональні дані є конфіденційною інформацією. У випадках, які зазначені законодавством, деякі персональні дані все ж є відкритою інформацією. І в той же час, конфіденційна інформація може включати в себе не тільки персональні дані. На наш погляд ці поняття перетинаються. Існують окремо персональні дані фізичної особи, які є відкритою інформацією та існує окремо конфіденційна інформація про померлу особу та юридичну особу. Поняття перетинаються у тому випадку, коли персональні дані є конфіденційною інформацією.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради – 1996.– №30.
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – 2011.– № 32. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17>
3. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – с. 650. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Буртник Х. Конфіденційна інформація, інформація про особу та персональні дані [Електронний ресурс] / Христина Буртник // Центр демократії та верховенства права. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/konfidentsiina-informatsiia-informatsiia-pro-osobu-ta-personalni-dani-spivvidnoshennia-i-rehuliuвання>.
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40-44. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/>
6. Закон України «Про захист персональних даних» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34. – с. 481. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
7. Постанова Пленуму ВАСУ № 10 від 29.09.2016р. «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_10_29-09-2016/

Степанова Г.А.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: асистент кафедри правознавства
Гніденко В. І.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Разом з початком такого історичного етапу, як відновлення української державності, що почався після ухвалення Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України, в 1991 році Верховною радою було прийнято низку законів, серед яких не випадково був і Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-ХІІ.

Зазначимо, що саме Україна, першою з республік тодішнього СНД (Співдружність Незалежних Держав) прийняла закон, який регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів.

Наступним кроком у розвитку інституту захисту прав споживачів був у 1994 році, коли Україна стала членом Європейської комісії Генерального Директорату XXIV споживчої політики і захисту здоров'я споживачів.

Обрана нами тема є досить актуальною, бо захист прав споживачів на сучасному етапі економічного розвитку набув ще більшої необхідності, адже тільки за умови реалізації захисту прав людини, як споживача, можливий розвиток суспільства з ринковою економікою в умовах жорсткої конкуренції суб'єктів підприємництва.

Український ринок насичений розмаїттям товарів, послуг і це дуже позитивна тенденція розвитку країни. Але поряд з цим зростають і набувають обертів такі явища, як обман, реалізація неякісної продукції, фальсифікату, надання неякісних послуг, невиконання або неналежне виконання робіт.

Тому росте і потреба в більш ретельному захисті громадян з деталізацією самого алгоритму такого захисту по галузям таких послуг чи робіт або товарів. А отже, метою написання тез є з'ясування особливості функціонування правових механізмів захисту прав споживачів на основі аналізу правових актів України, виявлення проблем реалізації цих прав, активізації діяльності самих споживачів щодо захисту своїх споживчих прав.

Виходячи з мети написання цієї роботи, хочемо зазначити, що законодавство України ще ніколи так не потребувало приведення його у відповідність до вимог європейського законодавства, аніж на сучасному етапі. Адже чинна редакція Закону України «Про захист прав споживачів» від 01 грудня 2009 року не відповідає вимогам ч. 3 ст. 42 Конституції України щодо обов'язку держави стояти на захисті прав споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій і об'єднань[1].

Адже, як свідчить практика, в Україні, на відміну від більшості європейських держав та США, дієвий та ефективний механізм захисту прав споживачів залишається значною проблемою юридичної практики, що чітко видно під час судового захисту прав споживачів, адже у відповідності із положеннями статті 5 ЦПК України кожна особа має право в порядку, встановленому цим кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [2].

Відповідно даних Єдиного реєстру судових рішень: у 2017 році судами першої інстанції було розглянуто з винесенням рішення 4612 цивільних справ у спорах про захист прав споживачів, у 2018 році - 4630 справ.

І якщо в сфері споживання продовольчих і непродовольчих товарів в сучасного споживача є великий вибір і альтернатива придбання, то в сфері споживання комунальних послуг такого вибору не багато, а в більшості випадків такого вибору (альтернативи) в споживачів взагалі немає. А зважаючи на постійні підвищення тарифів на комунальні послуги, споживачі бажають отримати і більш якісні послуги.

Якщо розглянути наявну судову практику щодо захисту прав споживачів, зазначимо, що за відсутності в Україні прецедентного права позиція судів в більшості випадків однакова – не на користь споживачів. Аналізуючи позиції судів як першої так і апеляційної інстанцій, ми звернули увагу, що не завжди судами береться до уваги дотримання сторонами вимог ст. 638 ЦК України. Адже договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

Представники житлово-комунальних господарств рідко доводять в суді вчинення ними дій щодо підготовки проекту договору та направлення його на підписання споживачу, звернення до споживача з подібними пропозиціями, як і не доводять ухилення з боку споживача від укладення такого договору.

Між тим без належно укладеного договору споживачу не відома інформація про перелік послуг, що входять до складу послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, їх вартість; періодичність та строки надання послуг.

В чому на нашу думку вбачається порушення права споживачів на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця). Права, на яке у відповідності п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів», мають споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб [3].

До того ж, за приписами п. 5 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про захист прав споживачів» права споживачів вважаються в будь-якому разі порушеними, якщо будь-яким чином (крім випадків, передбачених законом) обмежується право споживача на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про відповідну продукцію [3].

З метою приведення ринку житлово-комунальних послуг у більш-менш «цивілізований» стан 09 листопада 2017 року був прийнятий новий Закон України «Про житлово-комунальні послуги» № 2189-VIII.

Цей Закон вівся в дію з 1 травня 2019 року, крім низки статей щодо регулювання послуги з управління багатоквартирним будинком, та ін., які вводяться в дію з 1 січня 2019 року.

Цей Закон дійсно реформаторський, бо скасовує та змінює 27 законів та підзаконних актів [4].

Якщо коротко охарактеризувати новий закон, то можна виділити такі аспекти: він по новому класифікує житлово-комунальні послуги, вводить три моделі договірних відносин; змінює термінологію, щоб урегулювати питання при переході від традиційних ЖЕКів(Житлово-експлуатаційна контора) до ОСББ(Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку) або керуючих (компаній або осіб). Тепер нарешті законодавець визначився і чітко розділив послуги на житлову (це лише послуга з управління будинком) та комунальні. Окрім цього послуга із поводження з відходами стала окремою комунальною послугою.

Згідно цього закону, мешканці зможуть або організувати ОСББ, або об'єднатися й укласти один колективний договір на весь будинок. Розрахунки здійснюватиме уповноважена особа і всі платежі мешканців будуть йти лише на оплату конкретної комунальної послуги.

Доречі, також з 01 травня 2019 року споживачі мають можливість отримати компенсацію за неякісні житлово-комунальні послуги (теплової енергії, гарячої води, централізованого водопостачання і водовідведення, вивезення побутових відходів та управління багатоквартирним будинком).

Як висновок, можна сказати, що на сьогодні в Україні створено достатню законодавчу базу в сфері захисту прав споживачів і велике значення в цій сфері законодавства відіграє Закон України «Про житлово-комунальні послуги» № 2189-VIII. Цей закон є як перспектива вдосконалення захисту прав споживачів ЖКП.

Підсумовуючи хочемо зазначити, що для того, щоб ці правові норми діяли, кожен споживач має контролювати якість наданих ЖКП та сміливо звертатися до виконавців відповідних послуг з метою відновлення їх якості та безпосередньо захищати свої права. Також, хочемо звернути увагу, що згідно з ч. 1 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів», захист прав споживачів здійснюється судом, споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав [3].

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996р. №254к/96 // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. -ст.141
2. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV//Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2004.-№ 40-41,42.-ст.492

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. -1991.- №30.-ст. 379[Електронний ресурс].–Режим доступу:- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
4. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII// Відомості Верховної Ради України. -2018.- № 1.- ст.1. [Електронний ресурс].– Режим доступу:- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/lb471302e3>

Татаренко Д.В.,
*Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
ННУ імені Ярослава Мудрого*

Татаренко Г.В.,
*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В.Даля*

ДИСКРИМІНАЦІЯ В ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАХИСТУ

Суспільна значущість теми дискримінації в трудових правовідносинах є очевидною через прямий вплив цього явища на життя людей. При цьому зазначена тематика не є достатньо дослідженою, що підтверджується зокрема й доповіддю МОП за 2017 р., у якій проблемною визначено «...відсутність обізнаності та розуміння у відношенні...дискримінації, що тісно пов'язано з браком як кількісних, так і якісних даних і досліджень з цього питання» [1, с. 19]. Законом України «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» визначені напрями державної політики щодо запобігання та протидії дискримінації спрямовані на недопущення дискримінації, серед яких виховання і пропаганда серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак, поширення просвітницької діяльності у цій сфері (ст.7 Закону) [2]. Але недостатня поінформованість суспільства, щодо можливостей та засобів боротьби з дискримінацією, у тому числі в трудових правовідносинах, породжує ситуацію, коли кількість судових справ щодо дискримінації є мінімальною. Саме судові рішення є головним показником наявності дискримінації, тож у багатьох країнах, зокрема і нашій, не існує репрезентативної офіційної статистики стосовно цього явища.

Недопущення дискримінації є одним із основним принципів доктрини трудового права, що разом із уже зазначеним формує актуальність нашого дослідження.

Відповідно до п.2. ст. 1 Закону «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» «...дискримінація, це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [2]. Подібне до наведеного визначення, але більш широке, визначення міститься у конвенції МОП «Про дискримінацію у галузі праці і занять».

Будь-яку дискримінацію забороняє ст. 24 Конституції України, що знайшло відображення у статті 6 Закону «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні», яка також встановлює заборону дискримінації. У випадку конкретно трудових правовідносин, заборона дискримінації у трудових правовідносинах встановлена ст. 2-1 КЗпПУ, а ст. 184 КЗпП конкретизує заборону дискримінації та забороняє відмовляти жінкам у прийнятті на роботу з мотивів вагітності або наявності в них дітей.

08 вересня 2005 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у ч. 3 ст. 17 якого закріплено: роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей [3].

Таким чином, у вітчизняному законодавстві передбачені необхідні норми щодо недопущення дискримінації у сфері трудових правовідносин.

Однак, законодавством залишаються певні законодавчі прогалини та неузгодженості між нормативно-правовими актами, що залишають можливості для здійснення дискримінаційних дій. Наприклад, не визначено поняття «специфічної роботи», що надає змогу роботодавцям користуватися цією прогалиною і встановлювати умови щодо віку та статі при відборі кандидатів.

Потребують удосконалення способи захисту прав осіб, що постраждали від дискримінаційних дій. Наразі Законом України «Про засади за-

побігання та протидії дискримінації в Україні» передбачені такі способи захисту цих прав: оскарження рішень, дій або бездіяльності з приводу дискримінації; відшкодування матеріального збитку і моральної шкоди, завданих в результаті дискримінації.

Звертаючись до судової практики необхідно зазначити, що Постановою Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» встановлено, що відповідно до ст. 232 Кодексу законів про працю України суди розглядають позови про укладення трудових договорів, зокрема, осіб, які вважають, що їм відмовлено в укладенні трудового договору всупереч гарантіям, передбачених ст. 22 КЗпП (пов'язаних з дискримінацією) [4]. При обґрунтованості позову суд рішенням зобов'язує власника укласти трудовий договір з особою, якій було відмовлено в цьому всупереч гарантіям, передбаченим ст. 22 КЗпП і також якщо внаслідок відмови у прийнятті на роботу або несвоєчасного укладення трудового договору працівник мав вимушений прогул, його оплата провадиться відповідно до правил ч. 2 ст. 235 КЗпП про оплату вимушеного прогулу незаконно звільненому працівникові.

Наведений приклад ілюструє спосіб протидії дискримінації шляхом оскарження неправомірних рішень. На підставі цього особа також може подати цивільний позов щодо відшкодування моральної шкоди. Що стосується кримінальної відповідальності, то вона застосовується тільки до фізичних осіб. Так ст. 161 та 300 ККУ визначають відповідальність за дискримінацію. Адміністративна ж відповідальність за дискримінаційні дії в законодавстві України не встановлена.

Крім того, існують способи досудового захисту трудових та інших прав. По-перше, варто згадати про самозахист, що відповідно до ст. 19 ЦКУ має здійснюватися законним шляхом. По-друге, особа може звернутися до КТС щодо вирішення своєї проблеми, а у випадку колективних спорів до трудового арбітражу. У разі незадоволення результатом за особою залишається право звернення до суду.

До того ж, особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію, має право звернутися зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який має наступний обсяг повноважень:

- 1) проводить моніторинг та узагальнює результати дотримання принципу недискримінації в різних сферах суспільних відносин;
- 2) розглядає звернення осіб та/або груп осіб з питань дискримінації;
- 3) веде облік та узагальнює випадки дискримінації в різних сферах суспільних відносин;
- 4) висвітлює у щорічній доповіді питання дотримання принципу недискримінації;

Такими чином, можна зазначити, що Уповноважений з прав людини має досить вузьку формалізовану компетенцію і його діяльність лише опосередковано допомагає протидії дискримінації.

Звертаючись до міжнародного досвіду боротьби з дискримінацією у сфері трудових правовідносин, можемо відзначити, що для національних законодавств країн Західної Європи та США характерним встановлення квот для запобігання дискримінації певних категорій робітників. Так, у листопаді 2012 Єврокомісія встановила квоти для жінок у правлінні компаній. Крім того, у 2003 році Департамент пожежної охорони міста Нью-Хейвен відмовився просунути по службі всіх пожежних європеоїдної раси на підставі того, що серед тих, хто здав професійний кваліфікаційний іспит, не було жодного представника расових меншин. Скарга пожежних, яким було відмовлено в просуванні по службі на підставі цього рішення, була відкинута у суді. Існує багато подібних прикладів, які підтверджують існування явища позитивної дискримінації у трудових правовідносинах. При цьому, міжнародний досвід може бути корисним в контексті створення органів протидії дискримінації, фінансованих державою. Так, у директиві ЄС про “імплементацию принципу рівного ставлення до людей незалежно від їх расового та етнічного походження” від 2000 р. передбачається організація спеціальних органів сприяння розвитку принципу рівного ставлення.

Зазначені правові аспекти, вважаємо, неможливо розглядати у відриві від суспільної дійсності та об’єктивних реалій сучасного українського громадського життя. Так, велика частка неофіційно працевлаштованих громадян призводить до латентності проявів дискримінації по відношенню до цієї категорії робітників, що унеможлиблює їх правовий захист у цьому контексті. Більш загальною проблемою є громадська думка щодо дискримінації, яка вочевидь характеризується не досить серйозним та критичним ставленням соціуму до означеного явища. Очевидним є також те, що інститут профспілки наразі не дієвий і декларативний

Висновки: Державна політика щодо дискримінації у трудових правовідносинах наразі акцентується не на сутності принципу недопущення дискримінації, а більш стосується засобів застосування зазначеного принципу – протидії та захисту відповідних прав громадян. Чинне законодавство регламентує способи протидії та захисту, хоча певні прогалини все ж існують. Усунення зазначених невідповідностей та переорієнтація на превенцію правопорушень з урахуванням об’єктивних, у тому числі не правових, чинників, як от провадження просвітницької діяльності та створення ефективних правозахисних органів у трудовій сфері є необхідними напрямками розвитку державно-правового регулювання запобігання дискримінації у сфері трудових правовідносин.

Л і т е р а т у р а

1. Рівність у сфері праці – виклик зберігається : [Глобальна доповідь МОП]. – 2011. – 82 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ilo.org.ua>
2. Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 32, ст.412
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV// Відомості Верховної Ради України, 2005, N 52, ст.561.
4. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

Чигрінова Е.О.,
студентка 2 курсу спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: ст.викладач кафедри
правознавства Коваленко Д.С.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

На сучасному етапі питання правового регулювання укладення шлюбу в Україні, та країнах ЄС є дуже актуальним, оскільки з прийняттям саме європейського напрямку розвитку, Україна потребує адаптації сімейного законодавства до законодавства країн ЄС.

Останнім часом чимало науковців приділяли увагу дослідженню правового регулювання укладення шлюбу, зокрема це : О. А. Явор, О. В. Мельниченко, Ю. В. Кривенко, С.А. Петриченко, І. А. Ревуцька, та інші.

Інститут шлюбу та подружжя є одним із основних інститутів у системі Сімейного права не тільки України, а і країн Європейського союзу (далі-ЄС). Наразі сімейне законодавство має багато позитивних запозичень , зокрема від законодавства країн західної Європи. Прикладом цього може бути відносно новий інститут шлюбного договору, який з'явився в українському законодавстві із прийняттям Верховною Радою України закону «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб і сім'ю України» [1]

Із прийняттям нового Сімейного кодексу (далі-СК), законодавцем було присвячено цілу главу питанням змісту, порядку укладення, та можливим формам шлюбного договору [2]. Це було першим кроком незалежної

України в адаптації сімейного законодавства до європейського правового простору.

Право на укладення шлюбу в Україні гарантується Конституцією, яка має найвищу юридичну силу, правове регулювання укладення шлюбу здійснюється Сімейним кодексом України, та Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану»

Визначення поняття шлюбу законодавчо закріплено у ст.21 чинного СК: 1. Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Проте, якщо звернутись до положень ч. 3 цієї ж статті, де вказано, що: 3. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, то можна зробити висновок, що в Україні можлива лише цивільна (державна) форма реєстрації шлюбу.

У правовій доктрині всі країни за ознакою форми шлюбу розподіляються на такі, що дозволяють тільки цивільну форму реєстрації шлюбу (Франція, ФРН.); країни, які дозволяють лише церковну форму укладання шлюбу (Греція, Португалія); країни, в яких визнаються і породжують юридичні наслідки як церковна, так і цивільна форми шлюбу за вибором осіб, що вступають до шлюбу (Англія, Бразилія, Швеція, Норвегія, Данія); такі країни, в яких визнаються юридично не оформлені шлюби чи «шлюби за загальним правом», «за звичаєм і загальною думкою» чи інші неформальні шлюби (деякі штати США) [3,с.368].

Також в деяких країнах ЄС поряд з вищезазначеними формами шлюбу створює правові наслідки фактичне проживання однією родиною, так званий конкубінат. Єдиною прикордонною з Україною державою законодавством якої передбачені правові наслідки фактичного проживання чоловіка та жінки однією родиною без реєстрації шлюбу є Угорщина. Юридичне поняття фактичного шлюбу було визначено в Цивільному кодексі в 1996 році згідно з положеннями якого вважається, що дві особи перебувають у фактичному шлюбі, якщо їхні відносини в усьому відповідають наведеним нижче умовам: вони спільно мешкають; ведуть спільне домашнє господарство; між ними існує емоційний зв'язок і господарсько-економічна спільність [4,с.106].

На разі конкубінат як модель сім'ї, та форма стосунків між чоловіком та жінкою- досить розповсюджене явище в українському суспільстві, і враховуючи статистичні дані, щодо кількості укладених шлюбів в Україні в останні роки: у 2012 році в Україні зареєстровано 278276 шлюбів, у 2013 році – 304232, у 2014 – 294962, у 2015 – 299038, то у 2016 році – 229453 [5,с.12], можна зробити висновок, що все більше людей надають перевагу фактичному проживанню без укладення шлюбу.

В СК України на разі не має законодавчого закріплення конкубінату як однієї з можливих форм шлюбу. Проте, спільне проживання однією сім'єю все ж таки тягне за собою певні правові наслідки: згідно зі ст. 74

СК України 1. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними [2]. Тобто, Україна займає таку позицію, що фактичні шлюбні відносини мають місце у СКУ, але не прирівнюються на законодавчому рівні до законних.

З одного боку, дана стаття зрівнює майнові права зареєстрованого шлюбу і фактичних відносин, проте доведення того факту, що майно знаходиться у спільній сумісній власності або визнання права на утримання одного з подружжя у фактичному шлюбі важче, ніж у цивільному шлюбі. Зокрема: 1) щоб довести, що майно знаходиться у спільній сумісній власності подружжя, необхідно надати свідоцтво про реєстрацію шлюбу і тоді, за загальним правилом, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором; 2) щоб підтвердити право спільної сумісної власності чоловіка та жінки, які проживають у фактичних відносинах треба для початку довести факт спільного проживання, що потребує більше часу та залучення не тільки документів (підтвердження місця реєстрації чи проживання, спільні фотографії, договір купівлі-продажу, договір про відкриття банківського рахунку, чеки тощо), а й свідків, які зможуть підтвердити спільне проживання осіб, спільний побут [5,с.16].

Отже, відсутність закріплення фактичних шлюбних відносин у СК України дещо ускладнює судову практику проваджень, пов'язаних з поділом майна у разі припинення даних відносин.

Узагальнюючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що буде доцільним законодавче закріплення конкубітату (фактичних шлюбних відносин) як однієї з можливих форм шлюбу, що допоможе уникнути проблем при вирішенні майнових спорів, та в свою чергу покращить становище тих осіб, які віддали перевагу таким відносинам.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/210/98-вр
2. Сімейний кодекс України в редакції від 28.08.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Міжнародне приватне право: навчальний посібник-К.,: Юрінком Інтер 2007.- 386с.
4. Пилипенко Ю. О. Правове регулювання фактичних шлюбних відносин за законодавством зарубіжних країн/ Пилипенко Ю. О.-О.,2015,-106с.
5. Карась Я. А. Правове регулювання фактичного шлюбу: наукова робота / Карась Я.А.-О.,2018.-33с.

Секція 3

СУЧАСНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Баранова Г.О.,

студентка 1 курсу спеціальності «Право»,

Карауланова Н.О.

асистент кафедри конституційного права

Научний керівник: к.ю.н., доц. Шultzєнко О.В.

КОРУПЦІЯ В ОРНАНАХ ПРОКУРАТУРИ

Прокуратура України посягає особливе місце в системі правоохоронних органів. Все це завдяки специфічними функціям які покладені на прокуратуру, та засобами їх здійснення. На сьогодні прокуратура України – єдина централізована система прокурорських органів, призначена передусім для здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів на території України і провадження досудового слідства. Прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян і юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду, проводить особистий прийом громадян, а також здійснює нагляд за додержанням вимог законодавства щодо порядку розгляду скарг усіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами.[1]

Ми погоджуємося з думкою Юрія Белоусова, який зазначає: «Прокурор має бути незалежним У нас прокурори повністю залежать від керівника: керівництва регіональної прокуратури або від генеральної прокуратури. І в цьому велика проблема. Якщо прокурор спробує проявити принципову позицію і не погодиться з вказівкою керівника місцевої або регіональної прокуратури, то як мінімум, він втратить частину своєї заробітної плати. Другий і третій раз він вже буде прислуховуватись до цих неофіційних порад. І це одна з найбільших проблем. Прокурори не мають дивитися “на гору”, коли приймають те чи інше рішення, а керуватись виключ-

но законом»[2]. Саме відсутність незалежності та повна підпорядкованість вищим ланкам можуть спонукати прокурорів під час своєї діяльності брати хабарі.

У Законі України «Про запобігання корупції» сформульовано, що корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Головне призначення прокуратури слідкувати за тим, щоб особи, що держувались і правильно виконували закони. Деякі не доброчесні прокурори почали зловживати своїми повноваженнями при прийнятті рішення про початок досудового розслідування. В наслідок чого, почалися фіксування випадків корупції. Однією з топових проблем України та її населення є корупція. Кожен третій член країни готовий виступити проти неї. Громадяни дають хабарі, щоб уникнути ризику для здоров'я чи навпаки відчувати себе у безпеці.

Можливість зловживання владою прокурорами на рівні регіональних прокуратур та Генеральної прокуратури України повноваженнями під час участі в суді при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням вироку, можливе порушення вимог законодавства при управлінні інформацією з обмеженим доступом та іншою службовою інформацією, яка стала відома внаслідок виконання службових обов'язків. Обмеження розміру оплати праці, передбаченої статтею 81 Закону України «Про прокуратуру», створює сприятливі умови для можливості вчинення працівниками органів прокуратури корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень.

Нажаль, через відсутність компенсаційних гарантій з боку держави створюється сприятливе середовище для вчинення слідчими органів прокуратури корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень.

На мою думку, для запобігання можливих випадків корупції потрібно призначити посадову особу, уповноважену на проведення таємних перевірок доброчесності та службових розслідувань щодо прокурорів САП.У відомчі організаційно-розпорядчі документи внести зміни щодо деталізації умов, за яких можливо укладати угоди про визнання винуватості та передбачити механізми контролю за прийняттям таких рішень. Розмежувати в організаційно-розпорядчих документах повноваження структурних підрозділів щодо участі прокурора при вирішенні питань, пов'язаних з вико-

нанням вироку, у тому числі умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, заміною невідбутої частини покарання більш м'яким, звільненням від покарання, визначити порядок організації цієї діяльності і контролю за нею з боку прокуратур вищого рівня. Внести зміни до організаційно-розпорядчих документів з метою посилення захисту інформації, у тому числі, яка містить таємницю слідства. Розробити систему контролю дій користувачів бази даних Генеральної прокуратури України «Кадри»[4].

На даний час ,деякі з наведених способів вирішення проблем втіленні у життя і сприяють поліпшенню антикорупційної діяльності. Та їх результати не забарилися і ми вже можемо з ними ознайомитися на сайті Національного агентства України з питань державної служби. Хочу зазначити те, що більшість населення нашої країни особисто сприяють зростанню корупцію. Якщо ми хочемо жити в країні, яка не потребує створення антикорупційних заходів впливу, то треба чітко знати свої права. Внаслідок чого, органи прокуратури (та будь які інші органи) не зможуть натиснути на ваше незнання закону, а вам не буде потреби давати хабар.

На жаль у Законі України «Про Прокуратуру» , відсутні чіткі засади які визначають антикорупційну діяльність в системі органів прокуратури .Ми вважаємо за необхідне формування окремого розділу Закону України «Про Прокуратуру» у якому треба зазначити антикорупційну діяльність органів прокуратури.

Л і т е р а т у р а

1. Експертний центр з прав людини [Електронний ресурс]//Режим доступу:<https://ecpl.com.ua/news/scho-ne-tak-z-robotoyu-prokuroriv-v-ukrajini-ta-yak-tse-zminyty-eksperty-etspl/>
2. ДОДАТОК до Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури [Електронний ресурс]//Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=cat&id=117160
3. Про запобігання корупції відомості ВР від 14.10.2014 р. Електронний ресурс]//Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Тучак Р. Корупція як соціально-правове явище. Актуальні проблеми державного управління. 2006. №3(30).

Гуркіна В.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: асистент кафедри
*конституційного права **Карауланова Н.О***

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд це найвищий суд у системі судуоустрою України [1].

Через те, що він найвищий орган у системі судів загальної юрисдикції, він є особливим органом у системі судової влади, котрий наділений не тільки повноваженнями з здійснення правосуддя, але й адміністративно-управлінськими функціями.

Тому, ми спробуємо визначити особливості адміністративно-правового статусу Верховного Суду.

Таким чином для здійснення розгляду характерних ознак адміністративно-правового статусу Верховного Суду, нам спочатку потрібно визначити його поняття. Але спочатку нам потрібно дізнатися, що таке адміністративно-правовий статус державного органу. Адміністративно-правовий статус державного органу – це суб'єктивні права і обов'язки.

Ми погоджуємося з тим, що адміністративні права та обов'язки виступають важливим елементом адміністративно-правового статусу державного органу, але потрібно знати, що це не єдиний його елемент. Але твердження Бандурки О.О зазначає, що правовий статус державного органу становить певний комплекс його повноважень, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [2, с. 23]. Вивчаючи наведені визначення, можна сказати, що адміністративно-правовий статус Верховного Суду характеризується такими ознаками:

1) кожен елемент закріплений в нормах адміністративного законодавства;

2) його державно-управлінські повноваження виражають правове становище Верховного Суду в системі судової влади;

3) визначає роль Верховного Суду в механізмі державного управління системою судів загальної юрисдикції;

4) зумовлює місце Верховного Суду в адміністративно-правових відносинах з іншими суб'єктами та також з державними органами.

Наступним чином, адміністративно-правовий статус Верховного Суду – це зафіксована в нормах адміністративного законодавства система взаємопов'язаних елементів, котрі визначають правове становище Верховного Суду в адміністративно-правових відносинах з іншими суб'єктами та

характеризують його роль в управлінні системою судів загальної юрисдикції.

Адміністративно-правовий статус Верховного Суду має складну структуру. А тому у науковій літературі немає єдиної позиції стосовно визначення її елементів. Наведемо приклад:

Олефіренко Н.А. вважає, що структура адміністративно-правового статусу адміністративних судів складається з трьох блоків: організаційного, цільового та компетенції [3, с. 152]. Але ми не зовсім погоджуємося з думкою науковця, тому ми пропонуємо дещо іншу структуру адміністративно-правового статусу Верховного Суду з урахуванням його особливостей:

- 1) порядок формування, призначення на адміністративні посади;
- 2) мета та завдання діяльності;
- 3) адміністративно-правові повноваження;
- 4) принципи та гарантії діяльності.

Розглянемо ці елементи та визначимо особливості адміністративно-правового статусу Верховного Суду.

Перший елемент, який ми роздивимося – порядок формування він визначає не тільки порядок утворення Верховного Суду, його кількісний та якісний склад, але і формування його органів, у тому числі органів управління та самоврядування.

Склад та кваліфікаційні вимоги до суддів Верховного Суду визначаються Законом «Про судоустрій і статус суддів» [1]. Їх системне дослідження, дозволяє сказати, що до судді Верховного Суду висувають підвищені вимоги, які проявляються у відношенні віку, досвіду роботи на посаді судді та також стажу наукової та науково-педагогічної діяльності. Таким чином, Верховний Суд формується з високо досвідчених компетентних суддів, які підтвердили свою здатність виконувати повноваження у вищому судовому органі під час кваліфікаційного оцінювання та на практиці.

Для виконання повноважень які покладені на Верховний Суд, у його структурі утворюються чотири судові палати (в адміністративних, господарських, цивільних та кримінальних справах), Пленум Верховного Суду, офіційний друкований орган та Науково-консультативна рада.

Наступним чином, можна сформулювати мету діяльності Верховного Суду як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції – це забезпечення застосування всіма судами загальної юрисдикції однакового та правильного розгляду справ та винесення по них.

Виступаючи колегіальним органом державної влади, Верховний Суд утворює у своєму складі відповідні управлінські органи та адміністративні посади. Зокрема, до органів належать: Пленум Верховного Суду, орга-

ни суддівського самоврядування; до керівних посад – Голова Верховного Суду та його заступники.

Розмежування повноважень суддів, які займають адміністративні посади у Верховному Суді, та органів судового управління, що утворюються в цьому суді, дозволяє дійти до висновку, що Голова Верховного Суду та його заступники здійснюють переважно організаційно-управлінські функції та функції контролю за роботою апарату суду.

Визначення питань внутрішньої організації суду вирішується виключно його колегіальними органами, в засіданні яких мають право брати участь усі судді Верховного Суду – Пленумом та Зборами суддів Верховного Суду. Водночас, слід сказати, що Пленум та Збори суддів Верховного суду, мають майже однакові повноваження, склад та також умови правомочності їх. Наприклад, відповідно до Закону Пленум Верховного Суду обирає на посади та звільняє з посад Голову та заступників, заслуховує інформацію про їх діяльність. У Законі про Збори суддів вказується, що вони ухвалюють рішення про обрання суддів на адміністративні посади та звільнення їх з посад.

Таким чином, наразі існує потреба у більш чіткому розмежуванні повноважень Пленуму та Зборів суддів Верховного Суду.

До адміністративних повноважень Верховного Суду відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів» відносяться такі, як:

- 1) узагальнення судової практики та забезпечення однакового праворозуміння та правозастосування всіма суддями;

- 2) надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи та діяльності Верховного Суду тощо.

Як висновок, можна сказати, що адміністративно-правовий статус Верховного Суду не дозволяє йому здійснювати прямий управлінський вплив на нижчестоящі суди загальної юрисдикції. Це визначено дією принципу незалежності суддів та підкорення їх тільки закону.

Останнім елементом адміністративно-правового статусу Верховного Суду є принципи та гарантії його діяльності. До принципів Верховного Суду належать:

- 1) судді є незалежними;
- 2) кожен має право на повноважний та справедливий суд;
- 3) судовий процес є гласним і відкритим;
- 4) здійснення судочинства та ведення діловодства ведеться українською мовою;

- 5) судові рішення є обов'язковими і таке інше.

Гарантіями діяльності Верховного Суду прийнято вважати:

- 1) соціально-економічні гарантії;

2) юридична відповідальність за посягання на життя, здоров'я, майно та на інші права та інтереси судді Верховного Суду або членів його сім'ї і таке інше.

Таким чином, проведений нами розгляд елементів адміністративно-правового статусу Верховного Суду дає нам змогу виділити такі його характерні особливості:

1) підвищенні вимоги до кандидатів на посаду суддів Верховного Суду;

2) метою діяльності Верховного Суду є забезпечення однакового та правильного застосування всіма судами при розгляді справ та винесенні по них рішень;

3) особливості управління у Верховному Суді, які реалізуються у формі засідань двох органів, у яких беруть участь всі судді – Пленуму та Зборів Верховного Суду.

Перспективою розвитку адміністративно-правового статусу Верховного Суду мають стати:

1) розмежування повноважень Пленуму та Зборів суддів Верховного Суду;

2) однозначне формулювання мети та завдань діяльності Верховного Суду як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції;

3) визначення особливостей проведення кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посади суддів у Верховному Суді.

Л і т е р а т у р а

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України в ред. від 05.08.2018 підстава-2509-VIII, -[Електронний ресурс].-<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
2. Бандурка О. О. Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація / О. О. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 234 с.
3. Олефіренко Н. А. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні / Н. А. Олефіренко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – - № 3(4). – С. 152-155.

*Денисова К.А., Прокоф'єва Н.С.,
студентки спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.*

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

На сьогоднішній час державна служба України є сучасним та актуальним питанням. Державна служба України, яка забезпечує політичне рішення та цілісність держави на рівні реалізації конституційних гарантій, відіграє важливу роль у сучасній правовій державі. На сьогодні має проблему для створення системи державної служби України. Сучасна державна служба України надає якісні законодавчі та нормативні послуги фізичним та юридичним особам. Становище та проблематика чинної системи, а також функції та завдання державної служби України зумовлюють важливість реформування суспільного інституту, які узгоджуються з європейськими стандартами. Саме ці питання відображаються в документальній та науковій літературі.

З наукової точки зору окремі аспекти сучасного стану та перспектив розвитку державної служби досліджують В.І.Луговий, В.М.Князєв, В.Я.Малиновський, Т.В.Мотренко, В.Д.Бакуменко, Н.Р.Нижник, Г.В.Атаманчук, В.Б.Авер'янов, С.Д.Дубенко, О.Ю.Оболєнський, В.М.Олуйко, Л.А.Пашко, В.М.Сороко, О.І.Турчинов, Ю.П.Сурмін, науковці Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування, Національної академії державного управління при Президенті України, Національна академія, що займаються проблемами державного управління.

Головні питання реформування державної служби окреслені в указах: Президента України “Про День державної служби” від 4 квітня 2003 р. № 291, “Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу” від 5 березня 2004 р. № 278 та “Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні” від 20 лютого 2006 р. № 140, у Програмі розвитку державної служби на 2005-2010 рр., затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746, постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про Головне управління державної служби України” від 26 вересня 2007 р. № 1180, інших нормативно-правових актах. Для їх виконання було підготовлена певна кількість проектів та інших документів, що передбачають конкретний та системний підхід до реформування державної

служби України. Прискорення їх прийняття, як нормативно-правових актів надало б змогу чітко підкреслити цілі, завдання та механізми реформування інституту державної служби України відповідно до сучасної парадигми державної служби України та її суспільних потреб.

Важливою складовою процесу побудови державної служби України, яка утворюється на принципах стабільності, професіоналізму, відданого служіння інтересам суспільства для розкриття основних цілей та розроблення можливих шляхів для їх вирішення.

В основу методології дослідження доручено комплексні та системні підходи до аналізу стану та проблем державної служби України, визначення суті та причин останніх, їх впливу на функціонування державної служби України, розкриття багатоаспектного змісту інституційного розвитку, кадрового забезпечення державної служби України. Під час цього використані основні методи дослідження: системного аналізу, синтезу, опрацювання фактологічної бази щодо об'єкта дослідження, зокрема сукупності нормативно-правових актів, наукових джерел, інформаційно-аналітичних матеріалів, та їх систематизації; комплексного вивчення сучасного стану державної служби України, порівняльного дослідження з окремих аспектів з урахуванням зарубіжного досвіду; узагальнення отриманих результатів у вигляді наукових публікацій.

Державна служба України являється інститутом, у якому реалізується демократична сутність держави та підтримується життєдіяльність суспільства. Основними цілями та завданнями державної служби України є незмінність конституційного ладу, створення умов розвитку суспільства, захист прав та свобод людини та громадянина. Важливу роль грає структура державної служби України

Структура державної служби України:

- Інститут державних соціальних послуг;
- Організаційні інститути;
- Економічні інститути;
- Правові інститути;
- Власний соціальний інститут

Таким чином побудова нашої державної служби України складається на принципах стабільності, професіоналізму та відданого служіння для інтересів суспільства. Але ще багато залишається актуальних проблем які потрібно вирішити. Такі як:

- Наш нинішній стан державної служби України, вона має низький престиж і зовсім не користується довірою громадян.
- Недостатньо є заходи щодо корупції в державному секторі, особливо це стосується правосуддя.

- Велика проблема у формуванні корпусу державної служби України.
- Також проблема у фінансуванні та розвитку систем державної служби України.
- Державної служби України властива надмірна політизація, це стосується з приходом команд політиків на державну службу України, які здійснюються не за принципами професійності, а за відданістю конкретної особи, не враховуючи думки громадськості.

Л і т е р а т у р а

1. Державна служба в Україні : навч. посіб. / С. Д. Дубенко. - К. : Вид-во УАДУ, 1998. - 166 с.
2. Закон України про державну службу // Відом. Верховної Ради України. - 1993. - № 52. - Ст. 490 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Конституція України // Відом. Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про заходи щодо реформування державної служби в Україні та забезпечення захисту конституційних прав державних службовців : Указ Президента України від 20 верес. 2007 р. № 900 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу : Указ Президента України від 5 берез. 2004 р. № 278

Кравченко Л., Капінос Д.,
студенти 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г. В.

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ми живемо в епоху інформаційних (цифрових) технологій, які щодня прискорюються в своєму розвитку та набувають неабиякої актуальності, тому значна частина документарних послуг на прикладі проведення судочинства в судах втрачають свою ефективність та їм приходить на зміну інноваційна Електронна форма така як «Електронний суд».

Технічний прогрес вимагає, щоб спілкування громадян із судами мало ставати все більш доступним і зручним. Саме завдяки «світовій павутині» інтернет, ми стали свідками створення і запровадження проекту «Електронний суд». Цей проект дає змогу громадянам скоротити свій час та зекономити гроші.

Щодо самого терміну «Електронний суд» то в нашій державі немає законодавчо визначеного терміну, окрім визначення про електронні докази що надається в розділі I статті 99 Кодексу адміністративного судочинства України (КасУ). Однак більшість юристів розуміють та відносять його як до системи, яка надає можливість відсилати та отримувати будь-які судові документи поза поштою та канцелярією – в електронній формі.[1]

«Електронний суд» має значні переваги над застарілою формою документарного судочинства а конкретніше ця система відокремлюється тим що вона дозволить економити час і зусилля сторін та їхніх представників, призведе до зменшення інструментів для процесуальних диверсій, забезпечить оперативне інформування учасників процесу про перебіг справи.

Так як класична форма судочинства в порівнянні з новою буде мати ряд недоліків, а саме: значні часові витрати; відсутність оперативного доступу учасників процесу до матеріалів справи; затягування процесу; необхідність засвідчення копій документів; недоцільне ускладнення роботи адвокатів; нераціональне використання значної кількості паперу.

Крім того для прихильників класичної форми, законодавством передбачено, що реєстрація особи в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі не позбавляє таку особу права на подання документів до суду в паперовій формі. Однак, як визначено процесуальними кодексами, за умови, якщо позов, апеляційну, касаційну скаргу подано до суду в електронній формі, позивач, особа, яка подала скаргу, повинні подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно в електронній формі, крім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання в паперовій формі [2].

Приділяючи увагу заданням «Електронного суду» то вони полягають на покращенні умов роботи працівників судів, а також забезпечення швидкого і зручного доступу громадян до інформації про рух судової справи, час і місце її розгляду, обміну процесуальними документами між судом та учасниками судового процесу із застосуванням електронного цифрового підпису.

Основна мета проекту «Електронний суд» полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя в Україні [3].

Система «Електронний суд» давно працює в багатьох країнах світу, але вона почала працювати нещодавно. Так ось, 4 червня 2018 року відразу 18 вітчизняних судів розпочали тестувати Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему – «Електронний суд».

Ця система працює вже в судах Києва, Одеси, Вінниці і навіть в Донецькому апеляційному адміністративному суді (на сьогодні працює в м. Краматорськ) [4].

Щоб зареєструватися в цієї системі саме головне що потрібно зробити – це отримати електронний цифровий підпис (далі - ЕЦП), на підставі якого відбуватиметься авторизація в Електронному суді. Такий підпис може отримати фізична особа, звернувшись до акредитованого центру сертифікації ключів. До прикладу, згенерувати ЕЦП безкоштовно можна у “ПриватБанку” або зібрати пакет документів та через органи Державної фіскальної служби України отримати ЕЦП [5].

Після реєстрації в підсистемі, користувач отримує доступ до електронного кабінету в Електронному суді.

Далі за допомогою електронно-цифрового підпису (далі — ЕЦП) офіційну адресу на порталі cabinet.court.gov.ua, користувач може подати до суду позовну заяву (система навіть пропонує шаблони) з додатками, які можна завантажити зі свого комп'ютера, а також сплатити судовий збір. Після формування і перевірки позовної заяви вона підписується натисканням на кнопку та направляється до суду. Надалі у процесі розгляду позову судом до електронного кабінету надходитимуть повідомлення про результати авторозподілу, повістки, ухвалені судові рішення у справі та інші процесуальні документи [6].

Отже, як в будь якій системі судочинства є свої позитивні риси так і свої недоліки котрі потрібно вирішувати за допомоги удосконалення цієї системи, в нашому випадку це система «Електронний суд» яка існує в Україні нещодавно.

Першим таким тимчасовим недоліком можна виділити це те що ця система працює нещодавно тому деякий працівники є мало обізнаними в цьому сервісі «електронного суду» користування, саме ця недостатня обізнаність буде суду коштувати часу, який також відіграє значну роль в судочинстві. Ми вважаємо, що за для вирішення цього питання потрібно проводити необхідний інструктаж та навчання з питань застосування сервісу «Електронний суд». Також слід підвищити рівень інформаційної взаємодії між судами та іншими державними органами й установами, щоб уникнути ускладнення інформаційних систем для отримання інформації.

Другим не менш важливим недоліком та актуальним на наш час є вдосконалення розміщення судових повісток для осіб, які знаходяться чи перебувають на непідконтрольній території України, та осіб, місце прожи-

вання яких невідоме. Коли суд відправляє справу за підсудністю, вважаємо, потрібно відразу відключати статистичну карту від нашого суду з автоматичним приєднанням до того суду, куди адресовано справу. Крім того, особистий кабінет «Електронного суду» працює з усіма електронними підписами, наприклад «ПАТ КБ «ПриватБанк», Мінюст та інші, а програма «ДЗ» не справляється з цим.

Третім недоліком є те, що система ще не дозволяє здійснювати повноцінне судочинство, адже заяву про виправлення у рішенні (ухвалі) опісок чи арифметичних помилок, заяву про повернення судового збору, заяву про роз'яснення рішення (ухвали) суду, заяву про розгляд справи за відсутності особи, клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції тощо зареєструвати у підсистемі «Електронний суд» поки неможливо [7].

Підводячи підсумок можна сказати, перехід від класичного (паперового) до електронного судочинства надасть можливість полегшити доступ громадян до правосуддя, але так сприятиме певною мірою, створити правосуддя більш прозорим і менш корумпованим.

На прикладі міжнародного досвіду можна стверджувати що застосування електронних засобів судочинства незважаючи на деякі тимчасові недоліки сприятиме оперативної діяльності судових органів, спростовуватиме обмін інформації між судами, його учасниками, та іншими органами.

Л і т е р а т у р а

1. EVR IS LAW [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://evris.law/uk/statlja-elektronnij-sud-mif-chi-realist/>
2. Судова влада України [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://pp.pk.court.gov.ua/sud2314/pres-centr/news/412837/>
3. Закон і бізнес [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zib.com.ua/ua/82094-elektronniy_sud_yogo_osoblivosti_i_perspektivi.html
4. Сьогодні [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ukraine/elektronnyy-sud-kak-budet-rabotat-i-o-kakih-izmeneniyah-nuzhno-znat-ukraincam-1147722.html>
5. Ліга Блоги [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://blog.liga.net/user/amatat/article/32355>
6. Юридична газета [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronniy-sud-mif-chi-realist.html>
7. Судебно-юридическая газета [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/121768-ca76fe>

Кузнецов О.М.,
студент I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Котова Л.В.

ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ

На сьогоднішній день в Україні загалом, та у світі в цілому зростає кількість шкідливих і небезпечних для суспільства діянь таких як правопорушення, які є соціальною і юридичною протилежністю правомірної поведінки. Це поведінка, яка завдає шкоди правам та інтересам не тільки окремих осіб, а і суспільству. Взяті сукупно правопорушення становлять небезпеку для суспільства, порушують режим законності, існуючий правопорядок. Тому нині постає проблема розширення і вдосконалення існуючої нормативно-правової бази України, яка регламентує порядок притягнення до відповідальності за вчинене правопорушення, а разом з цим і наукове опрацювання загальнотеоретичних засад питання правопорушення, що обумовлює актуальність теми курсової роботи.

Історіографічний аналіз юридичної літератури свідчить про те, що ця проблема має багату джерельну базу, створену попередніми та сучасними поколіннями правознавців. Теоретичні аспекти правопорушень досліджували такі вчені, як: О.Ф. Скаун, Ю.А. Денисова, В.В. Копейчикова, В.О. Котюка, М.В. Кравчук, В.В. Молдован, Ю.С. Шемшученко, М. Кельман, О.Мурашин, Н. Хома та інші. Метою дослідження є комплексний аналіз визначення, основних характеристик та класифікації правопорушень, що є науковим підґрунтям для формування системи заходів превенції правопорушень в Україні та практики боротьби з ними.

За часів незалежності України було проведено невелику кількість монографічних, комплексних досліджень сутності правопорушення в теорії права, а понятійний апарат теорії правопорушень сформувався ще в радянський період як результат узагальнення правових наук, а тому потребує подальшого розвитку й удосконалення на підставі активізації процесів оновлення та збагачення теоретичних і методологічних засад юридичної науки.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають під час планування правопорушення, та продовжуються на всіх його етапах.

Предметом дослідження є правопорушення, як вид правової поведінки.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні правопорушень в Україні, що дало змогу прийти до власних висновків з вказаної тематики.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі все частіше постає проблема розуміння категорії «правопорушення». Узагальнююче визнання категорії «правопорушення» можна знайти на сторінках Юридичної енциклопедії за редакцією академіка НАН України Ю.С. Шемшученка, де воно визначається як «суспільно небезпечне або шкідливе діяння (дія або бездіяльність), яке порушує норму права» [1, с. 47-48]. Колектив авторів у складі М. Кельмана, О. Мурашина, Н. Хоми значно поглибили аналіз дефініції правопорушення. Правопорушення також класифіковано на два різновиди: злочини і проступки. Проте автори зазначають, що останній вид правопорушення хоча і має ознаки суспільної шкідливості, проте не становить небезпеки для суспільства та його членів. Також було відокремлено не лише проступки дисциплінарні, а й конституційні, адміністративні і цивільні, продемонструвавши, таким чином, увесь спектр протиправних діянь зазначеної категорії [2, с. 457].

Визначення «правопорушення», яке запропоноване професором О.Ф. Скаун, фактично стало класичним для сучасної вітчизняної правової літератури, і цитується в багатьох навчальних посібниках з теорії права. Правопорушення визначається як «суспільно-небезпечне або шкідливо неправомірне (протиправне) винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, яке спричиняє юридичну відповідальність» [3, с. 420]. О.Ф. Скаун вводить до наукового обігу новий термін – «проступки-делікти», під яким розуміє «правопорушення, що завдають шкоду особі, суспільству, державі та є підставою для притягнення правопорушника до передбаченої законом відповідальності [3, с. 420]. Багато науковців у своїх роботах, дають визначення поняття «правопорушення». Проаналізувавши підходи цих вчених, приходимо до висновку, що правопорушення – це соціально небезпечне або шкідливе, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, яке передбачене чинним законодавством і за яке встановлюється юридична відповідальність.

Аналіз дефініцій правопорушення дає можливість вважати, що всі автори виділяють такі обов'язкові ознаки правопорушення, як: вчинення шляхом дії або бездіяльності, протиправність, вина, можливість притягнення до юридичної відповідальності.

Важливим етапом у з'ясуванні сутності правопорушення є проведення його класифікації. Значення класифікації полягає в тому, що це дозволяє на науковій основі здійснювати достатньо чітке розмежування між окремими видами правопорушень, сприяючи створенню найдоцільніших форм і методів боротьби з ними.

В юридичній літературі найчастіше пропонується класифікувати правопорушення за: а) ступенем суспільної небезпеки – на злочини і провини; б) належністю норм права, які порушуються, до відповідних галузей права: кримінальні, цивільні, адміністративні та інші; в) колом осіб – особові і колективні; г) за характером правових приписів – нормативно – правові і дисциплінарні; д) правопорушення у сфері суспільного життя (в сфері соціально – економічних відносин, в суспільно – політичній сфері та інші).

Найбільш поширеною класифікацією правопорушень є їх поділ за ступенем суспільної небезпеки – злочини і проступки.

Офіційне тлумачення поняття злочину дається в Кримінальному кодексі України, де злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [4, ст. 11]. Для того, щоб правопорушення вважалося злочином воно повинно містити в собі такі ознаки: кримінальна протиправність, суспільна небезпечність, винність, карність.

Хочемо відзначити, що з 1 січня 2020 року набуває чинності закон про кримінальні проступки. 19.04.2019 року проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень вже повернено з підписом від Президента України. За новим законом кримінальний проступок є одним з видів кримінального правопорушення (другим є злочин), за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність. Кримінальним проступком пропонується визначити діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (не більше 51 тис гривень) [5]. Аналогічний поділ правопорушень на злочини і кримінальні проступки існує в інших країнах, зокрема, у ФРН, Естонії, Латвії, Швейцарії, Угорщині, Туреччині.

Правопорушення, що не настільки небезпечні, як злочини, і відповідальність за які не передбачено кримінальним законодавством (цивільні, адміністративні та інші), або (з 1 січня 2020 р.) діяння, які передбачені кримінальним законодавством, за вчинення яких передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (кримінальні) належить до категорії проступків. Якщо діяння, охоплює всі ознаки, визначені в кримінальному законі, але позбавлені суспільно небезпечного характеру, воно не є злочином, а може бути або протиправним проступком співвідносного виду (цивільного, адміністративного, дисциплінарного) або протиправним діянням.

Види проступків за характером своєї суспільної значимості один від одного не відрізняються: всі вони суспільно шкідливі, але не небезпечні для суспільства. Однак проступки різних видів посягають на різні, більш чи менш самостійні сторони правопорядку.

Тому серед проступків розрізняють адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові, конституційні, матеріальні та інші. Проаналізувавши всі види проступків, можемо прийти до висновку, що проступки - звичайні правопорушення, які відрізняються один від одного не ступенем своєї шкідливості для суспільства, а іншими матеріальними рисами і ознаками, обумовлені особливостями тієї сторони правопорядку, на яку вони посягають.

Зазначимо, що поряд із національним правом держав існує і міжнародне право. Порушення міжнародно-правової норми є міжнародним правопорушенням, яке породжує міжнародно-правову відповідальність. Розрізняють міжнародні злочини і міжнародні делікти (проступки). До злочинів відносять работоргівлю, піратство, міжнародний тероризм, а до міжнародних деліктів - порушення торгових зобов'язань.

Отже, ми визначили різні види правопорушень і можемо зробити висновок, що всі вони знаходяться в тісному зв'язку та взаємозалежності між собою. Також необхідно зазначити, що категорія «правопорушення» на сьогодні є динамічною, з'являються нові види, зокрема, кримінальний проступок, що дозволяє побачити європейські прагнення нашої держави, яка враховує позитивні європейські тенденції при розвитку національного законодавства.

Кожне правопорушення тягне за собою юридичну відповідальність.

Юридична відповідальність – це один з видів соціальної відповідальності, встановлений державою в санкціях правових норм, що накладається на правопорушника спеціально уповноваженим на це органом у визначеному законодавством процесуальному порядку і полягає у позбавленні правопорушника певних належних йому благ майнового, організаційного чи особистого характеру. Юридична відповідальність – це найсуворіший, але все ж єдиний примусовий засіб держави для боротьби з порушеннями права, для їх запобігання.

Правопорушення як вид правової поведінки носить негативний характер та є небажаним проявом юридично значущої поведінки людини. Визначення поняття, ознак та видів правопорушення має теоретичне та прикладне значення та зокрема є основою для подальших досліджень у цьому напрямі.

Л і т е р а т у р а

1. Юридична енциклопедія [Текст] / ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 5 : П – С. – К. : [б.в.], 2003. – 736 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2003. – 584 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2006. – 656 с.
4. Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень [Електронний ресурс] : Офіційний портал Верховної ради України [Веб-сайт]. – Електронні дані. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928

Литовка М.О.,
студентка 2 курсу
магістратури спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г. В.

НАЛЕЖНІСТЬ І ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Найважливішу роль у будь-якому судочинстві будь то: адміністративне, цивільне чи господарське мають докази. Наявність або відсутність доказової бази впливатиме на подальший хід справи. Більше того, докази зібрані у визначеному законом порядку, можуть мати значний вплив на вирішення справи, з точки зору їх допустимості та належності.

Велика частина процесуальної діяльності учасників адміністративно-процесу та адміністративного суду дуже тісно пов'язана із встановленням істини в адміністративній справі, доведенням та перевіркою фактичних явищ публічно-правового спору. Така діяльність учасників у теорії адміністративного процесу та адміністративного суду отримала назву доказування.

Втілення в життя такого поняття як доказування зумовлюється також бажанням справедливості і неупередженого судового розгляду, який зале-

жить від встановлення об'єктивної істини у справі та правильного застосування норм матеріального і процесуального права.

Що спочатку треба для того аби своєчасно розглянути і вирішити правовий спір, захистити порушені чи оспорювані права, свободи та інтереси?! Спочатку суду необхідно встановити обставини справи; потім кваліфікувати ці обставини та правильно застосувати норми матеріального права до встановлених обставин. Останній етап один з найважливіших, від нього залежить подальша доля учасників судового провадження, найчастіше саме цей етап може перешкоджати неупередженості судді.

Доказування в адміністративному процесі – це діяльність адміністративного суду та учасників адміністративної справи, яка врегульована процесуальним законодавством та спрямована на встановлення фактичних обставин публічно-правового спору, дійсних прав та обов'язків учасників спірних правовідносин, необхідних для правильного вирішення такого спору по суті.

Відповідно до статей 91-113 КАС України засобами доказування в адміністративному процесі є:

1. показання свідків;
2. письмові докази;
3. речові докази;
4. електронні докази;
5. висновки експерта;
6. висновки експерта в галузі права.

Відносно новим засобом доказування є електронні докази. Положення статті 99 КАС України передбачає, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що включає в себе дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися на портативних пристроях (мобільних телефонах

, картах пам'яті, тощо), системах резервного копіювання, серверах, та інших місцях збереження даних в електронній формі. Електронний доказ повинен бути оригіналом або електронною копією, засвідченою електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Таке нововведення є цілком виправданим, враховуючи те що використання різноманітних інформаційних технологій та джерел інформації є дуже актуальним.

Також є досить цікава і нова, для нашої країни можливість залучення експерта в галузі права. Експерт у галузі права – це особа, яка має науковий ступінь, та є визнаним фахівцем у галузі права. Тобто учасники судо-

вого розгляду мають право подати до суду висновок експерта в галузі права щодо аналогії застосування закону чи аналогії права, змісту норм іноземного права згідно з їхнім офіційним або загальноприйнятим значенням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі. Висновок експерта у галузі права не може містити суб'єктивної оцінки доказів, вказівок про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, тобто бути неупередженим у своїх тлумаченнях. Треба також зазначити що висновок експерта у галузі права не є доказом, а має перш за все допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду. Суд може посылатись в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань.

І все ж таки що таке докази?! Згідно ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства (далі-КАС) доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин або фактів, що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

З цього визначення можна зробити такі висновки: докази перш за все повинні бути обґрунтованими, вони можуть бути будь-якими, кому то подобатись, а комусь ні; проте обґрунтованість – це міцний фундамент великої будівлі «докази».

І що стосується належності і допустимості доказів це два нерозривних поняття, які повинні братися за основу у прийнятті рішень судом.

Якщо звернутись до КАС, то згідно п.1 статті 73: «належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування», тобто всі докази що хоч якось зв'язані з предметом доказування є належними. Вирішуючи питання щодо належності доказу, суд може керуватися таким способом:

1) визначення, чи належить обставина, для встановлення якої особа, яка бере участь у справі, просить залучити доказ, до предмета доказування;

2) визначення, чи може бути об'єктивний зв'язок між доказом і обставиною, що належить встановити.

Якщо відповіді на обидва питання мають позитивну відповідь, то доказ потрібно залучити до справи як належний. У разі якщо суд не бере доказ до розгляду з мотивів, що він не є належним, суд повинен своєю ухвалою відмовити у задоволенні клопотання та обґрунтувати відмову.

Можливі такі обставини, коли доказ все-таки не є належним, проте це з'ясовується в процесі його дослідження, тоді суд у мотивувальній частині постанови повинен зазначити про це і про мотиви, з яких він вважає, що

доказ не є належним. Обсяг належних доказів у справі може змінюватись, коли позивач змінює фактичні підстави і предмет позову.

Так, наприклад, в справі ВС/КАС No 826/19844/16 від 18.04.2018 Верховний суд України (далі-ВСУ) встановив наступне порушення процедури судочинства: «Всупереч вимогам статті 146 КАС України, судами не переглядалися та не досліджувалися в ході судового розгляду справи матеріали відео фіксації конкурсу на зайняття вакантних посад першого заступника та заступника Голови Державної служби геології, як наслідок, судами допущено порушення принципу дослідження доказів безпосередньо у судовому засіданні». З цієї справи можна зробити висновок що порушення будь якого етапу дослідження доказів впливає на належність доказів.

Згідно КАС докази повинні бути допустимими, тобто вони не повинні порушувати порядок який визначений законом. Традиційно виділяють такі умови допустимості доказів у справі: 1) можливість перевірки їх походження; 2) компетентність та освіченість осіб, від яких вони походять та які їх збирають; 3) дотримання правил доказування; 4) дотримання вимог збирання певних видів доказів; 5) гарантія повноти і точності фіксації зібраної інформації в справі; 6) докази не повинні ґрунтуватись на припущеннях і здогадках.

З усього вище викладеного можна зробити висновок про те що наше законодавство вдосконалюється та спрямовується на переосмислення функцій сторін та суду в процесі доказування з точки зору підвищення ефективності та забезпечення добросовісного розгляду справи. На мою думку відповідальність судів, за не дослідження доказів повинна бути, інакше безвідповідальність буде породжувати нові порушення процедури дослідження і винесення рішень.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2747-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 1402-VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Кодекс адміністративного судочинства : наук.-практ. комент. / [Ківалов С. В., Харитонов С. О., Харитонova О. І. та ін.] ; за ред. С. В. Ківалова, О. М. Пасенюка, О. І. Харитонovої. – К. : Правова єдність, 2009. – 656 с

5. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 2 / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 752 с.
6. Загальнодоступність певної інформації сама по собі не свідчить про її загальноновідомість та не звільняє суд від обов'язку її дослідження (ВС/КАС № 826/19844/16 від 18.04.2018) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://protocol.ua/ua/vs_kas_zagalnodostupnist/
7. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 6 берез. 2008 р. № 2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008. – № 2. – Ст. 117.

Мартинюк Н.О.,
*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Процес переходу до демократії, який відбувається в сучасній Україні, вимагає переосмислення ставлення до осіб, засуджених до різних видів покарань. В системі заходів, які здійснюються в Україні по зміцненню законності та правопорядку, основне місце займає попередження та профілактика правопорушень. Україна приєдналася до міжнародних документів про права людини і взяла на себе перед європейською спільнотою зобов'язання дотримуватися прав кожного свого громадянина. Особливої уваги потребує профілактична робота з засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Належна організація цієї роботи на засадах гуманізму сприятиме ефективному процесу ресоціалізації засуджених, особливо неповнолітніх.

Одним із головних напрямків такої діяльності є своєчасне застосування норм права, які спрямовані на недопущення протиправної поведінки всіх громадян, а також на створення їм сприятливих умов (матеріальних, духовних і інших), охорону їхніх прав і законних інтересів. Ці норми зафіксовані в різних галузях права [1].

Грунтовної систематизації адміністративно-правових норм, які спрямовані саме на попередження правопорушень на сьогоднішній день не проводилось. Проблеми протиправної поведінки, механізми впливу різно-

манітних чинників на її формування та основи профілактичної роботи досліджувалися К. Барголом, І.С. Коном, В.П. Лютим, Н.Ю. Максимовою, В.М. Оржеховською, Г.Г. Шиханцовим та іншими. Серед вчених відсутня єдність поглядів щодо розгляду поняття виправлення засуджених як результату певної дії чи процесу в досягненні певної мети, зокрема мети покарання.

Окрім цього багато з таких норм застарілі, потребують модернізації та впровадження нових. Серед них і норми, які прийняті не так давно. В практичній діяльності зустрічаються відносини в сфері попереджувально-профілактичної діяльності, які не врегульовані нормами адміністративно-правового характеру. Все це є неприпустимим та призводить до порушень в законності. За даними, наведеними у матеріалах Всеукраїнського благодійного фонду "Правова ініціатива" [5], за роки незалежності в Україні було засуджено за кримінальні діяння понад 3 мільйони наших співгромадян, із них понад 1 мільйон до позбавлення волі (відсоток цієї міри покарань серед інших видів становив у 2003 році 30,3 % – це один з найвищих показників у світі).

Чисельність засуджених осіб за першу половину 2018 року зменшилась з 39 513 осіб до 38 878 осіб, тобто на 635 осіб), або на – 1,61%. 3 них у виховних колоніях для неповнолітніх відбувають покарання 144 особи, в тому числі у віці до 18 років – 85 осіб (86 осіб). Відбували покарання у вигляді позбавлення волі 1803 жінки.

Чисельність довічно ув'язнених осіб в підконтрольних владі установах становила на 1 липня 2018 року 1544 особи (1572 особи, а півтора роки тому - 1579 осіб), в тому числі 22 жінки. Варто відмітити, що протягом півроку число довічно засуджених в'язнів зменшилось на 28 осіб [6].

Адміністративний нагляд є самостійним, організаційно-правовим засобом забезпечення законності в державному управлінні і являє собою систематичний нагляд за точним і неухильним дотриманням законів і актів, заснованих на законі, здійснюваний органами управління стосовно підвідомчих їм питань і спрямований на попередження, виявлення і припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності.

Тому в даних тезах ставиться мета розкрити зміст діючих адміністративно-правових норм в сфері профілактики правопорушень серед осіб, які звільнилися із місць позбавлення волі [2].

Основне питання: чи можна змінити якості характеру, що склалися в злочинця та виховати нові?

Процес державотворення відбувається з часу проголошення Україною незалежності, однак проходить досить повільно, нерідко натикаючись на складнощі. Причиною тому є перехідний етап розвитку українського сус-

пільства та низький рівень політичної та правової культури, відсутність послідовної стратегії правотворення, поширенням корупції та організованої злочинності. Законність — один з головних принципів діяльності держави (ст. 8 Конституції України). Задля її забезпечення в процесі виконання кримінальних покарань здійснюється: 1) прокурорський нагляд; 2) відомчий контроль та перевірка виконання планових заходів; 3) контроль органів державної влади; 4) громадський контроль [3].

Ідеї і цінності демократичної, правової держави є головними орієнтирами відродження розбудови української державності, цілком закономірно, що вони отримали своє визнання й нормативне закріплення в Конституції України. Така ціннісна орієнтація на розбудову правової державності обумовлена об'єктивними потребами суспільного й політичного розвитку, зокрема, утвердженням принципу верховенства права в усіх сферах життєдіяльності держави і суспільства.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, ресоціалізацію визначено як напрямок державної соціальної політики, спрямований на надання комплексу соціальних послуг засудженим, які відбули чи відбувають покарання, та особам, для яких ув'язнення обрано як запобіжний захід, з метою їх повернення до суспільства і включення як здорових і повноцінних його членів[4]. Проблеми організації профілактики правопорушень пропонується вирішити шляхом покращення умов виправлення та ресоціалізації засуджених і соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, профілактики вчинення ними правопорушень, підвищення рівня соціально-виховної роботи, стимулювання право слухняної поведінки.

Відповідним чином ці перетворення повинні стосуватися й місць позбавлення волі. Особа, вчинивши суспільно небезпечне діяння та при цьому завдала шкоди іншій особі, повинна бути ізольована від суспільства задля уникнення вчинення нових злочинів. Тобто держава, в особі компетентних органів, застосовує до особи, винуватої у вчиненні суспільно небезпечного діяння, захід державного примусу, який є обов'язковим для виконання.

Засудивши особу та помістивши її до місць позбавлення волі, постає логічне запитання: яким чином потрібно вплинути на засудженого задля викорінення з його свідомості шкідливих звичок і поновити його в соціумі як повноправного члена суспільства? На перший погляд вирішення такого завдання може звестися лише до застосування певних правообмежень, що випливають із установленого порядку відбування покарання (режиму), оскільки головна ціль покарання – справити превентивний вплив на засудженого. На практиці, застосування до засуджених однієї лише кари породжує в їх свідомості ще більший супротив діючій системі. Ресоціалізація – це досить тривалий процес, що має містити комплекс психолого-

педагогічних, економічних, медичних, юридичних і організаційних заходів, які будуть спрямовані на формування в засуджених готовності до включення в звичайні умови життя. Тому є необхідність у пошуку нових шляхів для повернення засуджених у суспільство соціально корисними та правосвідомими громадянами, а саме ефективних елементів їх виправлення та ресоціалізації. Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив

Висновок. Узагальнюючи вищезазначене, слід констатувати, що злочинність має глибокі соціальне коріння, отже, однією з обов'язкових умов вирішення даної проблеми є успішні реформи і не лише правоохоронної системи. При підвищенні рівня життя населення буде зменшуватися рівень злочинності.

Чим якісніше буде проводитись виховна та просвітницька робота, тим більше прискорюється та полегшується процес пристосування особи до нових умов життєдіяльності в суспільстві. Україна повинна знайти нові шляхи для ресоціалізації осіб, які перебували в місцях позбавлення волі. Виправлення засуджених є комплексним загальнодержавним завданням, у вирішенні якого повинні брати участь як державні так і не державні органи, організації, що мають відношення до їх реалізації.

Л і т е р а т у р а

1. Бородовська, Н. Забезпечення правового статусу засудженого до позбавлення волі [Текст] / Н. Бородовська // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 9. – С.104-113
2. Кримінально-виконавчий кодекс України [Текст]: Офіц. вид. – К.: Атака, 2003. ст.124, ст.158, ст.159
3. Кримінально-виконавче право України [Текст]: підручник / за ред. А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2005. - С.43-47
4. Ягунов Д.В. Ресоціалізація засуджених як складова державної соціальної політики // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. - №12. – С. 180-186
5. Інновації в роботі з ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Методичні матеріали / За заг. ред. В.П. Лютого. – К.: Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, 2005. – 104 с.
6. Електронний ресурс <http://ukrprison.org.ua/statistics/1533198157>
7. Тюремний портал. Кримінально-виконавча система України у липні 2018 р. Статистичний огляд

Мороз В.О.,
студент 1 курсу магістратури спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Доказування, як і будь-яка пізнавальна діяльність, є єдністю думки і практики. Тільки психічна діяльність без збору доказів, не оцінюючи їх з точки зору практики, ніколи не призведе до об'єктивної правди. Звідси виникають об'єктивні передумови для можливості правового регулювання процесу доведення, включаючи адміністративні.

Ці основні положення розвиваються в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Досить сказати, в Кодексі України про адміністративні правопорушення, сім розділів присвячені провадженню у адміністративних справах. Визначено також процесуальний статус осіб, які беруть участь у провадженні, включаючи права та обов'язки щодо доказування, процедуру доказування та гарантії законності доказової діяльності.

Коли Комзюк А. Т. зауважує недоліки в адміністративному процесуальному законодавстві, деякі автори говорять про порушення окремих аспектів адміністративних доказів, але тепер основні принципи доказування у справах про адміністративні правопорушення були досить консолідовані. Якщо раніше відомче регулювання переважало, особливо у справах органів внутрішніх справ, то сьогодні відомче регулювання стосується тільки організації допоміжної роботи суб'єктів доказів.

Визначення особливостей доказів у справах про адміністративні правопорушення дозволяє зробити висновок, що воно, маючи загальні риси, притаманні адміністративним доказом, займає в той же час у його структурі особливе місце. Отже, доказом у справах, що підпадають під юрисдикцію органів внутрішніх справ, є діяльність уповноважених посадових осіб органів внутрішніх справ на підставі закону і регулюються адміністративними процесуальними нормами, спрямованих на своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин а також виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень.

Згідно з Кодексом адміністративного судочинства України, докази в адміністративному провадженні містять будь-які фактичні докази, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги та заперечення тих, хто бере участь у справі та інші обставини, що мають відношення до належного вирішення справи. Аналізуючи

поняття доказів в адміністративному судочинстві у поєднанні з їх типами, переліченими у статті 69 КАСУ, підкреслюється деяка подвійність тлумачення та використання термінів. З одного боку, доказові засоби позначаються як докази, наприклад, письмові документи, подані сторонами з іншими доказовими даними про факти, отримані судом з поданих документів та інших засобів доказування. Якщо в ч. 1 ст. Докази КАСУ визначаються як фактичні дані (відомості) у частині другій цієї ж статті, докази вже називаються не відомості та інформація, а процесуальними засобами доказування в загалі. Одночасно спроби диференціювати термінологічно парні категорії «докази - фактичні дані» та «докази- процесуальні засоби доказування» виявилися безуспішними насамперед виходячи з лексичного значення слова «доказати».

Аналізуючи законодавство та думки науковців, можна зробити висновок, що доказом в адміністративному судочинстві є система декількох постійних, взаємопов'язаних елементів, які є інформацією про обставини справи і процесуальну форму їх отримання. Наприклад, доказом у адміністративній справі про вимушене вигнання іноземця або особи без громадянства можуть бути будь-які фактичні дані, що містять інформацію про обставини, необхідні для правильного вирішення справи, носії таких відомостей діють як точно визначені засоби доведення і отримання такої інформації здійснюється судом у встановленому законом порядку. Таким чином, докази в адміністративній справі, що стосуються примусового вивезення іноземця або особи без громадянства, будуть отримані з передбаченого законом і засобами, дозволеними ним для доказування будь-якої фактичної інформації, на підставі якої адміністративний суд встановить наявність або відсутності обставин, що обґрунтовують претензії та заперечення сторін та інші обставини, які мають відношення до правильного вирішення справи.

Отже, отримання та вивчення доказів і засобів доказування, змісту та доказової інформації у адміністративних справах, пов'язаних з примусовим вигнанням ззовні України іноземця або особи без громадянства (як і кожній адміністративній справі), здійснюється в порядку, встановленому законом, який виступає процесуальною гарантією всебічного, повного і об'єктивного знання всіх обставин справи. Порушення встановленого процесуального порядку отримання та дослідження доказів знецінюють їх і призводять до втрати їхніх властивостей належності, допустимості, достатності та достовірності.

Л і т е р а т у р а

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.

2. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
3. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 1. – Вид. 2-е, змін. та доп. / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 787 с.
4. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 2 / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 752 с.
5. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 1. – Вид. 2-е, змін. та доп. / В. К. Матвійчук ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 787 с.

Нікітіна О.В.,
*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету
Науковий керівник: д.ю.н., доц. Івчук Ю.Ю.*

НАГЛЯДОВА ПРОБАЦІЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СПОСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У зв'язку з приведенням національного законодавства до міжнародних стандартів, одним із напрямів розвитку та реформування в Україні залишається питання попередження злочинів, а також профілактика правопорушень неповнолітніми. Оскільки молоде покоління є майбутнім нашої країни, на суспільство і державу покладена відповідальність за розвиток, підвищення рівня соціального та правового захисту дітей, які перебувають у конфлікті із законом. З огляду на це, питання попередження і профілактики злочинності серед неповнолітніх залишається актуальним.

Як показують кримінологічні дослідження, ув'язнення негативно впливає на засудженого. Тому, слід визнати необхідність більш широкого застосування альтернативних покарань, зокрема щодо неповнолітніх, а саме пробації, яка полягає у встановленні нагляду за особами, які вчинили злочин, та залишаються на волі.

Метою дослідження є питання місця наглядової пробації в системі ювенальної юстиції, як засобу попередження вчинення повторних злочинів та мотивування неповнолітніх до правослухняної поведінки.

Питання попередження злочинності неповнолітніх знайшло своє відображення в наукових працях таких вчених, як О.В. Беца, І.Г. Богатирьов, О.І. Богатирьова, Д.В. Ягунов, І.С. Яковець М.І. Ветрова, Ю.М. Грошевого,

А.П. Закалюка, К.С. Ігошева, Ф.А. Лопушанського, П.П. Михайленка, М.М. Михеєнка, А.Р. Ратинова, Т.А. Третьякової, І.К. Туркевича та інших.

Злочинність неповнолітніх є частиною загальної злочинності. Вона, як і вся злочинність в цілому, відноситься до числа вічних соціальних хвороб суспільства. Причин даного явища є безліч, а саме: 1) неповна сформованість психіки осіб від 14 до 18 років, яка знаходиться під негативним впливом оточуючого середовища, що може спонукати неповнолітнього до поведінки, яка не відповідає загальноприйнятим нормам; 2) низький рівень правової культури та виховання; 3) відсутність достатнього життєвого досвіду та знань. Також, на нашу думку, важливу роль в становленні самосвідомого громадянина відіграє сім'я. Саме в сім'ї діти часто стають свідками домашнього насилля, наркоманії, алкоголізму. В такій сім'ї діти не отримують належного виховання, уваги зі сторони батьків, постійно стають заручниками конфліктних ситуацій. Все це призводить до негативного впливу на несформовану свідомість особи, що в подальшому призводить до девіантної поведінки неповнолітніх.

Щороку більш як 6,5 тис. неповнолітніх вчиняють кримінальні правопорушення, стосовно яких виноситься понад 3 тис. вироків, серед яких більше половини становлять тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Майже незмінною залишається тенденція до вчинення неповнолітніми повторних злочинів. Так, у 2016 році така частка становила 2,6 % загальної кількості злочинів, вчинених неповнолітніми за визначений звітний період, а у 2017 році - 2,3 %. Зазначене підтверджується статистикою щодо кількості засуджених неповнолітніх, які відбувають покарання у виховних колоніях. Так, станом на 1 травня 2018 р. 68 % загальної кількості неповнолітніх, які відбувають покарання у виховних колоніях, раніше притягувалися до кримінальної відповідальності та відбували покарання, не пов'язані з позбавленням волі [1].

В Україні, як і в більшості країн Європи, для виконання нев'язничних санкцій створені спеціальні органи – служби пробачії. Так, прийнятим у лютому 2015 року Законом України «Про пробачію» передбачено новий інструмент роботи із засудженими – пробачієві програми, які призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачено комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити[2]. Положення щодо застосування пробачієвих програм набрали чинності з 1 січня 2018 року та є відносно новим інструментом.

В рамках реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні створено окрему організаційну структуру для забезпечення ювенальної пробачії – центри ювенальної пробачії. Основною ідеєю

таких центрів є надання послуг комплексної допомоги відповідно до криміногенних потреб неповнолітніх, які перебувають в конфлікті із законом, тобто виявлення проблемних питань у різних сферах життя, серед яких освіта, сім'я, дозвілля та вжиття відповідних заходів у рамках індивідуальної соціально-виховної роботи.

Наказом Міністерства юстиції України від 11.06.2018 № 1797/5 були затверджені 3 пробаційні програми для неповнолітніх, а саме: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин». Також, в рамках проекту канадсько-української міжнародної технічної допомоги «Експертна підтримка врядування та економічного розвитку» (EDGE) в 2018 році була розроблена і триває пілотування 4-ї апробаційної програми «Життєві навички» щодо повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації. Програма складається з 4 модулів: «Успішне спілкування», «Сім'я та цінності», «Освіта та працевлаштування», «Цілепокладання та побудова життєвих планів»[3].

Станом на 1 березня 2019 року на обліку органів пробації зареєстровано 1002 неповнолітніх особи, серед яких 970 осіб звільнені від відбування покарання з випробуванням, що в процентному співвідношенні становить 97%, 166 осіб віднесені до ювенального сектору (16,5%)[3].

Одним з інструментів роботи з неповнолітніми в центрах ювенальної пробації є пробаційні програми. Наразі, в Україні функціонують 14 центрів ювенальної пробації в різних адміністративно-територіальних одиницях держави. За даними офіційного сайту Пробації України станом на 1 березня 2019 року 1228 засуджених неповнолітніх пройшли по обліку наглядової пробації, серед них тільки 6 (0,5%) вчинили повторні злочини після ознайомлення з порядком і умовами відбування покарання.

Наведені статистичні дані підтверджують ефективність застосування наглядової пробації до неповнолітніх осіб, що в свою чергу надасть можливість :

- уникнути моральних, психологічних, фізичних та інших негативних наслідків ізоляції;
- зберегти та розвивати навички соціальної взаємодії під впливом соціального середовища і професійної допомоги кваліфікованих співробітників органу пробації;
- сприяти попередженню криміналізації особистості неповнолітніх і загалом зниженню злочинності в суспільстві.

Таким чином, розвиток та відкриття центрів ювенальної пробації у всіх областях України, вивчення закордонного досвіду реалізації апробаційних програм, вдосконалення змісту апробаційних програм позитивно впливає на перевиховання неповнолітніх та зниження рівня рецидивної злочинності.

Л і т е р а т у р а

- 1 Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо подій на період до 2023 року від 18 грудня 2018 р. № 1027-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80>
- 2 «Про пробачення»: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 13, ст. 93
- 3 Офіційний сайт Пробачення України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.probation.gov.ua/?page_id=133

Попова Ю.О.,
*студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.*

САМООБОРОНА ТА САМОЗАХИСТ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність теми даного дослідження полягає в пошуку оптимальних шляхів вдосконалення законодавства України для зміцнення правопорядку та громадського порядку. Подекуди під час самостійного захисту своїх прав та інтересів особа нехтує або взагалі не знає окремих правових аспектів, а отже стикається з проблемою доведення в суді своєї невинуватості. В сучасних реаліях щодо цього питання склалася неоднозначна практика, адже визначення наявності перевищення меж необхідної оборони та відповідних юридичних наслідків залишається вкрай суб'єктивним та казуальним через велику роль, яку відіграє освіченість та правова культура конкретних представників органів досудового розслідування, прокуратури та суду. В даному контексті досить важливим є аналіз норм чинного законодавства, які забезпечують здійснення особою права на самозахист, виявлення існуючих недоліків та формування пропозицій щодо їх усунення.

Аналіз чинного законодавства демонструє відсутність легального поняття самооборони. Натомість є два інші поняття - самозахист і необхідна оборона. Згідно зі ст. 36 КК поняття необхідної оборони містить самозахист, як одну з 4 його складових. А в цивільному праві (ст. 1169 ЦК) самозахист ширший ніж необхідна оборона, бо включає в себе не лише захист

від суспільно-небезпечного посягання, яким є необхідна оборона, а й захист від усіх протиправних посягань.

Право на захист свого життя передбачено частиною 2 статті 27 Конституції України, де говориться, що “кожний має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань”. Воно визнається невідчужуваним та застосовується до будь-якої людини, яка знаходиться на території України. Тож людині гарантується реальна можливість захищати: 1) своє життя та здоров’я; 2) життя та здоров’я інших людей.

Стаття 36 ККУ конкретизує поняття необхідної оборони. Законодавець визначає, що необхідну оборону можна застосувати для: 1) захисту своїх прав та інтересів; 2) захисту прав та інтересів інших осіб; 3) суспільних інтересів; 4) інтересів держави.

Характерною рисою самозахисту в цивільно-правовому розумінні є здійснення особою задля захисту власних цивільних прав самостійних кроків, тобто таких, що не передбачають втручання органів державної влади та місцевого самоврядування, як-от судів.

Самозахист вважається правомірним за наявності необхідності припинення або попередження порушення цивільного права власними силами. До того ж вжиті заходи мають відповідати можливій шкоді.

Щодо необхідної оборони, то її прояви можуть бути різноманітними. Фактично, КК наділяє нас лише декількома обмеженнями: 1) особа не повинна перевищувати меж необхідної оборони, 2) засіб необхідної оборони повинен бути сумірним протиправному посяганню.

З приводу останнього у частині 3 статті 36 КК міститься наступне положення: умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту, карається законом. І саме цей аспект породжує кваліфікаційні проблеми, з тієї точки зору, що будь-яке офіційне тлумачення означеної норми відсутнє, відтак конкретний суддя в окремій справі має здійснювати його на свій розсуд. Традиційними критеріями розгляду виступають: число нападників та осіб, що захищалися; володіння останніми бойовими мистецтвами та уміннями; час нападу (вдень чи вночі) тощо.

Конкретні обставини, що виключають перевищення меж необхідної оборони зазначені у Постанові пленуму Верховного суду України Про судову практику у справах про необхідну оборону. Зокрема мова йде про захист від нападу озброєної особи або групи осіб, а також про правомірність застосування зброї або будь-яких інших засобів для відвернення незаконного вторгнення у житло.

У випадку визнання перевищення особою меж необхідної оборони, вона нестиме кримінальну відповідальність у відповідності до 118 та 124 статей КК.

Як висновок, потрібно сказати, що самозахист та необхідна оборона – є важливими законодавчими засобами, що забезпечують здійснення особою прав на самооборону та самозахист. Правова конструкція необхідної оборони схожа з самозахистом проте є дещо ширшою. Вона включає у себе випадки не лише захисту свого життя, здоров'я і майна, але й інтересів інших осіб, а також суспільних інтересів та інтересів держави. При цьому, потрібно завжди доцільно обирати засіб захисту, так як КК передбачає кримінальну відповідальність за перевищення меж необхідної оборони.

Попова Ю.О.,
*студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.і.н., доц. Сергієнко Г.С.*

ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ

Вироблення нової системи суспільних цінностей змушує замислитись над питанням співвідношення життя та смерті. На сьогоднішній день у більшості європейських країн права та основні свободи людини є непорушними, а життя – недоторканим. Стрімкий розвиток медицини і технологій, зокрема у питаннях життєзабезпечення, призвів до виникнення дискусій стосовно запровадження евтаназії та її легалізації.

Підходи до визначення терміну "евтаназія" є досить різноманітними. Так, його вперше вжив Френсіс Бекон для позначення легкої безболісної смерті. Оксфордський тлумачний словник загальної медицини визначає евтаназію як "навмисне умертвіння невиліковно хворої людини з метою полегшення її страждань". У кримінально-правовому сенсі під евтаназією, на думку О.С. Капінуса, слід розуміти умисне заподіяння смерті невиліковному хворому, здійснене на його прохання лікарем, фельдшером або медсестрою або іншою особою з мотивів співчуття до хворого і з метою позбавлення його від нестерпних фізичних страждань.

В теорії розглядають два види евтаназії: пасивну та активну. Пасивна евтаназія – це умисне припинення підтримуючої терапії хворого. Під активною евтаназією розуміють введення хворому ліків, або здійснення інших дій, які викликають швидку смерть. Також виокремлюють ще один вид – соціальну евтаназію. У цьому випадку рішення позбавити когось життя приймає суспільство, виходячи з міркувань, що кошти, які витрачаються на лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, можуть бути збережені для лікування хворих, які зможуть повернутися до нормальної робочої діяльності після одужання.

Евтаназія легалізована в Нідерландах, Бельгії, Швейцарії, Люксембурзі, Мексиці, Канаді та деяких штатах США (Орегон, Вашингтон, Монтана, Вермонт, Каліфорнія). У Німеччині, Іспанії, Франції, Алабамі, Ізраїлі пасивна евтаназія не дозволена, але і не заборонена.

Вперше в історії людства евтаназія була легалізована в Австралії Законом "Про права безнадійно хворих пацієнтів", який діяв з 1996 по 1998 рік. Для цього використовувалась машина, що являла собою комп'ютер, підключений до апарату для ін'єкції отрути. Комп'ютер був повинен тричі отримати від пацієнта підтвердження згоди на вирішальний крок.

У ХХІ столітті першою країною, яка дозволила застосовувати евтаназію, стали Нідерланди. У квітні 2001 року парламент Нідерландів прийняв закон "Toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding". Право на евтаназію надається голландським громадянам з 16-ти років – вони мають право самостійно визначити порядок і спосіб відходу з життя, з 12-ти до 16-ти років необхідна письмова згода батьків чи опікунів. Цей закон не декриміналізує застосування евтаназії, а лише вносить в статті законодавства доповнення, що встановлюють імунітет від кримінальної відповідальності для лікаря, який діяв відповідно до вимог належного піклування, передбаченими в законі, і виконав встановлені законом правила надання звіту про свої дії.

Іншою країною, яка легітимувала евтаназію стала Бельгія. У 2002 році був прийнятий закон, який передбачає звільнення лікаря від відповідальності за заподіяння смерті за бажанням пацієнта за умов дотримання всіх умов. Закон розглядає кандидатами на евтаназію людей, що знаходяться в термінальних станах, які страждають на невиліковні хвороби, які завдають нестерпного болю. Відмінністю від голландського законодавства є той факт, що допустимий вік для дітей за згодою опікунів є необмеженим.

Наступною країною Європейського Союзу, яка легалізувала евтаназію, став Люксембург. Це сталося в 2009 році після прийняття закону про легалізацію евтаназії- умертвіння смертельно хворої людини за її прохан-

ням. Згідно з цим законом, заява смертельно хворої людини задовольняється після схвалення її двома лікарями і комісією експертів.

Найвідомішою країною, яка легалізувала евтаназію, можна назвати Швейцарію. Постанова швейцарського федерального суду від 1 лютого 2007 року законодавчо закріпила право психічно хворих людей на допомогу під час скоєння самогубства. Швейцарія відома так званим "суїцидальним туризмом"- різновид туризму, в рамках якого для потенційних кандидатів організовуються поїздки в ті країни, де допускається евтаназія. Ці послуги пропонують дві некомерційні організації: «Dignitas» в містечку Форха в кантоні Цюрих і «Exit» з головним офісом в Цюриху і з відділеннями в Берні, Базелі та Женеві. Популярність Швейцарії спричинена її найліберальнішими умовами добровільного відходу з життя.

5 лютого 2017 року в Мексиці була прийнята перша конституція, у якій було узаконено застосування евтаназії для невиліковно хворих людей. У документі цю процедуру називають "право на гідну смерть".

У США евтаназія дозволена лише в п'яти штатах – Орегон, Вашингтон, Монтана, Вермонт, Каліфорнія. Ця процедура реалізується шляхом смеральної ін'єкції. Право на евтаназію мають лише пацієнти, яким виповнилось 18 років і яким залишається жити не більше пів року. Згідно із законом штата Орегон "Про гідну смерть", пацієнт сам вводить ліки, а лікар лише призначає необхідну дозу.

У Канаді парламент прийняв закон, який дозволяє застосовувати евтаназію, в 2016 році. Основою для законодавців стало рішення Верховного Суду країни, яким він скасував заборону на "надання дороги при самогубстві". Згідно з законом, лікарям дозволяється допомогти піти з життя лише пацієнтам з невиліковними хворобами.

У Франції питання легалізації евтаназії залишається відкритим. Проект закону про її легалізацію було запропоновано в 2017 році як одну з ініціатив нової президентської команди. Емануель Макрон планує розглянути остаточний варіант закону в 2019 році.

У ряді країн Азії та в жодній країні Африки реалізація громадянами їх права на смерть законодавчо не закріплена. Це можна пояснити, зокрема, великим впливом релігії на життя цих країн, повільнішими темпами розвитку порівняно з розвинутими країнами.

Якщо говорити про Україну, то єдина спроба на законодавчому рівні вирішити питання евтаназії була зроблена в 2010 році, коли нардеп Мойсик подав законопроект, у якого пропонував пом'якшити відповідальність за вбивство, якщо воно скоєно через співчуття до невиліковно хворого. Верховний Суд признав визнав цей законопроект неконституційним. На сьогоднішній день евтаназія в Україні заборонена ч.4 статті 281 Цивільно-

го кодексу: "Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя".

Отже, питання еутаназії є одним з найбільш спірних у контексті прав людини. Для його вирішення потрібно однозначно визначитись із суттю еутаназії – вона є: вбивство, самогубство, акт милосердя чи реалізація права людини на гідну смерть, і, залежно від рішення суспільства, тим чи іншим чином законодавчо оформлювати цю процедуру.

***Пругло А.Ф.,**
магістратури міжнародно-правового
факультету, Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доц. **Валуйська М.Ю.***

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАДІЖОК, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Проблемні питання злочинності неповнолітніх завжди становили певний науковий інтерес, адже злочинність неповнолітніх певним чином відображає моральний стан суспільства. Теоретики та практики приділяють велику увагу вивченню детермінантів вчинення крадіжок неповнолітніми, оскільки особистість неповнолітнього злочинця ще не пройшла всі необхідні етапи своєї соціалізації і через це існує підвищений ризик того, що неповнолітні злочинці, у разі не вжиття вчасних запобіжних заходів, в майбутньому поповнять групу повнолітніх злочинців-рецидивістів.

Злочин, як і будь-яка інша поведінка людини, є наслідком її взаємодії з суспільством, причому, як правило, мається на увазі конкретне мікросередовище, під впливом якого складаються її соціальні позиції, моральні цінності, відбуваються становлення й розвиток її особистості. Розв'язання проблеми ефективної протидії такому негативному соціальному явищу, як злочинність, пов'язано з вирішенням низки питань, серед яких особистісний фактор є одним з найважливіших. Негарazzi в системі "особистість – суспільство" можуть мати різний ступінь конфліктності, найбільш небезпечним з яких є вчинення злочину. Витоки і способи відновлення протиріч у наведеній системі цікавлять як науковців за різними фахами (від філософії до соціології), так і широкі прошарки населення протягом усього існування людства. Вивченню проблеми взаємозв'язків суспільства й осіб, які

вчиняють злочини, присвячені праці таких учених, як Г.-В.-Ф. Гегель, А. Шопенгауер, Ч. Беккарія, І. Бентам, Ф. Лист та ін. [1,с.103].

Злочинність неповнолітніх є загальним поняттям, яке охоплює випадки, коли злочини вчинено особами від 14 до 18 років. У зарубіжній кримінології для характеристики даного виду злочинності часто використовують термін «делінквентність» [2,с.367].

Злочинна поведінка неповнолітніх має свої особливості, які зумовлені віковими рамками неповнолітньої особи, психологічними та суспільними особливостями. Тому можна сказати, що злочинність неповнолітніх є самостійним видом злочинності.

Згідно з Єдиними звітами Генеральної прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення 2013-2017 рр. питома вага неповнолітніх серед виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення складає майже 4% [3].

Варто зазначити, що у 2013 році було вчинено 5201 крадіжок, що становить 82% від загальної кількості всіх злочинів неповнолітніх, у 2014 – 4566 (61%), у 2015 – 4554 (64%), у 2016 – 3286 (63%), у 2017 – 3427 (61%). Не дивлячись на коливання загального рівня злочинності неповнолітніх, кількість крадіжок поступово знижується, починаючи з 2013 року [3].

При аналізі статистичної інформації щодо кількості вчинених крадіжок неповнолітніми, слід звернути увагу на динаміку вчинення цього виду злочину. У 2014 році кількість крадіжок, скоєними неповнолітніми зменшилась на 14%, у порівнянні з 2013 роком, у 2015 – збільшилась на 0,26%, у 2016 – зменшилась на 42%, а вже у 2017 році даний вид злочину зменшився лише на 4%. Звертаючись до цих статистичних даних робимо висновки, що динаміка скоєння крадіжок за період з 2013 до 2017 року має тенденцію до зниження.

Стійка тенденція до зниження кількості виявлених неповнолітніх, які вчинили злочин, може бути пов'язана з декількома чинниками. По-перше, скорочується частка неповнолітніх у загальній кількості населення. По-друге, останніми роками злочини, у тому числі вчинені неповнолітніми, реєструвалися лише тоді, коли було встановлено особу злочинця. По-третє, злочинність неповнолітніх, особливо стосовно злочинів невеликої і середньої тяжкості, є високо латентною [2,с.368].

За 2016 рік неповнолітніми у віці від 14 до 15 років було вчинено 828 крадіжок, віком 16-17 вчинено 1640 крадіжок. У 2017 році було вчинено 978 крадіжок особами, у віці від 14-15 років, та 1630 у віці від 16 до 17 років. Відсоток неповнолітніх у віці від 14-15 років, що вчинили крадіжки, щодо загальної кількості злочинності, становить – 73%, такий же відсоток зберігся й у 2017 році [3].

Треба зазначити, що з усієї сукупності кримінальних правопорушень, вчинюваних неповнолітніми, на крадіжки припадає основна частина. У

80% випадків злочинам передують девіантна поведінка: вживання алкоголю, наркотиків, рані сексуальні стосунки, прояви вандалізму [2, с.369].

Негативний вплив на злочинність неповнолітніх чинить пропаганда алкогольних та наркотичних засобів у мережі інтернет та інших ЗМІ. Стан особи, у якому вона опиняється після вживання наркотичних та алкогольних речовин, достатньо сильно впливає не тільки на організм неповнолітнього, а і на організм дорослої людини загалом.

Окремої уваги заслуговує запобігання зазначених злочинів. Запобігання рецидиву злочинів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, передбачає: створення обстановки, яка виключала б можливість вчинення нового злочину, порушення трудової дисципліни і правил поведінки, проживання та реєстрації; профілактичний облік криміногенних осіб; надання допомоги засудженим тощо [4, с. 76].

Отже, у період з 2013-2017 рр. рівень скоєння крадіжок неповнолітніми має тенденцію до зниження. Втім це не повинно вводити в оману, оскільки цьому виду злочинності притаманний високий рівень латентності. Визначені показники та тенденції у подальшому можливо застосовувати для розробки заходів із запобігання злочинності неповнолітніх, зокрема спрямовані на підвищення рівня культури, освіти неповнолітніх, спрямування їх дозвілля у суспільно-корисному (принаймні, прийнятному) напрямку, обмеження негативного впливу ЗМІ.

Л і т е р а т у р а

1. Валуйська М.Ю. Основні принципи засади, що становлять підґрунтя усунення морально-психологічних чинників злочинності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 74. – С. 103-108.
2. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В.В. Голіна, Б.М. Головкін. – Х. : Право, 2014. – 440 с.
3. Єдині звіти Генеральної прокуратури про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016-2017 роки. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 16.12.2018).
4. Валуйська М. Ю. Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі // Голіна В. В., Валуйська М. Ю. Запобігання злочинності в Україні: Навч. посіб. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – С. 52-104.

*Романок С.Ю.,
студент 1 курсу магістратури
міжнародно-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Валуйська М.Ю.*

ПРОБЛЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Злочинність неповнолітніх останніми десятиліттями досліджується багатьма науковцями, оскільки це явище набуло широкої розповсюдженості не тільки в Україні але і в інших державах. Зазначена тема є актуальною, адже постійно йде дискусія стосовно ролі поліції та соціальних служб держави у запобіганні злочинності неповнолітніх, щодо доцільності створення системи ювенальної юстиції, орієнтованої не стільки на застосування репресивних заходів відносно неповнолітніх, скільки на надання соціальної підтримки і допомоги молодим особам, які мають проблеми із зайнятістю та вільним часом, наркотиками, порушують закон.

Щодо нашої держави слід зазначити, що за останні 2 роки згідно з відомостей Генеральної прокуратури кількість злочинів вчинених неповнолітніми не зростає, але це не говорить про те, що не слід приділяти увагу цьому явищу. Так, у січні 2016 року кількість осіб, відносно яких вироки набрали законної сили становить 3682 особи, з яких неповнолітніми є 216; в січні 2017 року загальна кількість осіб відносно яких вироки набрали законної сили становить 3138, з яких неповнолітніми є 138 осіб [1]. У порівнянні до загальної кількості, такі показники не є критичними. Але слід мати на увазі, що латентність даних діянь доволі висока, тому дійсну картину складно уявити.

Соціальні служби держави мають надавати допомогу неповнолітнім, котрі мають відхилення у поведінці чи порушували норми права, скеровану на їх інтеграцію у суспільне життя. Окрім цього, ці служби мають діяти злагоджено, скоординовано, головну увагу приділяти превентивним заходам щодо попередження злочинів та запобігати негативним явищам у молодіжному середовищі (алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо).

В формуванні мотивів злочину відіграють роль багато аспектів, але аналізуючи мотиви правопорушень, В.Д. Менделевич пропонує виділяти п'ять типів відхилень у поведінці, що не відповідають соціальній нормі [7, с.145]:

1) делінквентне – відносно низька суспільна небезпека, не плановане, спонтанне, часто невмотивоване і неусвідомлене (10% випадків);

2) адиктивне – в основі лежить залежність від токсичних або наркотичних речовин (43% випадків);

3) патохарактерологічне – зумовлено перш за все особливостями особистості, характерне для психопатичних і дисоціальних типів (30% випадків);

4) психопатологічне – зумовлено перебігом психічного розладу, органічно пов'язане з клінічними проявами останнього (15% випадків);

5) прояв гіперздібностей (таланту, геніальності) – ігнорування реальності, значущості навколишнього світу (2% випадків).

Слід зазначити, що найбільша кількість правопорушень скоюється неповнолітніми, які мають розлади особистості та поведінки, а також підлітками з інтелектуальними дефектами, що, як правило, скоюють злочини примусово або під впливом оточуючих. Більшість правопорушень, заподіяних підлітками, характеризується спонтанністю, крайньою агресивністю, подеколи – жорстокістю, спрямованістю проти найближчого оточення [4, с. 121].

С.В. Якімова зазначає, що за експертними оцінками, рівень злочинності неповнолітніх у 3–4 рази перевищує офіційно зареєстрований [5, с. 293]. Наприклад, у випадках скоєння крадіжки у родичів, сім'ї або друзів, нанесення легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень молодшим дітям або одиноким з метою заволодіння їхнім майном або з інших мотивів, більшість дорослих обмежуються зауваженням, викликом батьків до школи або повчальною бесідою, але ж ніяк не повідомленням до органів поліції. Звісно, менш латентними є тяжкі та особливо тяжкі злочини, які вчиняються неповнолітніми. Вони складають майже 44% у структурі злочинності неповнолітніх [1].

У світовій практиці набули розвитку дві тенденції в кримінальній політиці при вирішенні питань ресоціалізації неповнолітніх. Якщо в США, Великобританії і Франції у 80-х роках спостерігається тенденція заміни заходів виховно-виправного характеру на каральні, то в Японії зберігається спрямованість на максимальне обмеження застосування до неповнолітніх заходів, пов'язаних із ізоляцією від суспільства. Так, в Японії близько 90 % рішень, винесених сімейними судами (без урахування рішень про автотранспортні злочини), це: не відкривати судового слухання або не застосовувати виховно-виправних заходів.

Щодо України, слід зазначити, що, на думку О.Ю. Шостко заходи запобігання злочинності неповнолітніх слід розділяти на загально-соціальні та спеціально-кримінологічні.

Загально-соціальним запобіганням є програми націлені на зменшення протиріч і стабілізацію соціально-економічних, політичних, морально-психологічних, правових відносин у державі і суспільстві. Прикладом цих заходів є реформування освітніх закладів, належне фінансове забезпечення праці вчителів і вихователів та ін.

Спеціально-кримінологічним запобіганням є дії, спрямовані на зменшення негативного впливу криміногенних чинників, а також заходи, сформульовані на конкретних осіб з девіантною або злочинною поведінкою з метою недопущення виникнення антисуспільної мотивації. Наприклад, розробка інформаційно-методичних матеріалів з питань запобігання дитячій бездоглядності, бродяжництву та жебрацтву, вживанню спиртних напоїв та ін. [6,с.376].

Окремої уваги заслуговує індивідуальне запобігання злочинів у місцях виконання покарань, що вчиняються неповнолітніми. М. Ю. Валуйська визначає, що індивідуальне запобігання – це діяльність адміністрації установ виконання покарань, спрямована на виявлення засуджених, від яких можна чекати на вчинення злочинів, і застосування до них відповідних заходів запобіжного впливу. Окремої уваги заслуговує запобігання зазначених злочинів. Запобігання рецидиву злочинів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, передбачає: створення обстановки, яка виключала б можливість вчинення нового злочину, порушення трудової дисципліни і правил поведінки, проживання та реєстрації; профілактичний облік криміногенних осіб; надання допомоги засудженим тощо [3,с.76].

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що реалізація зазначених заходів не обіцяє стовідсоткову ефективність зниження злочинності неповнолітніх. Окрім цього, запровадження цих програм вимагає перш за все часу та чималих грошових коштів. На сьогоднішній день, фахівці повною мірою усвідомлюють, що немає і не може бути гарантії остаточного викоринення злочинності неповнолітніх та інших форм девіантності.

Л і т е р а т у р а

1. Єдині звіти Генеральної прокуратури про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016-2017 роки. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html>(дата звернення: 12.12.2018).
2. Валуйська М.Ю. Особливості детермінації злочинності в місцях позбавлення волі //Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 112. – С. 137-144.
3. Запобігання злочинності в Україні: Навч. посіб. / Голіна В. В., Валуйська М. Ю. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – С. 52-104.
4. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: Навчальний посібник / Н.Ю.Максимова, Л.А.Мороз, Л.І.Мороз, С.І.Яковенко. За ред. С.І.Яковенка; – К.: КЮІ КНУВС, 2005.– 200 с.
5. Якимова С. В. Особливості кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2015. № 827. С. 292-299.
6. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська К82 та ін. ; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.

7. Менделевич В. Д. Новые проблемы психологии и психопатологии девиантного поведения в период социальных перемен // Психиатрия и общество: Сборник научных работ, посвященный 80-летию ГНЦ ССП им. В. П. Сербского. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2001. – С. 144- 151

*Романок С.Ю.,
студент 1 курсу магістратури
міжнародно-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Валуйська М.Ю.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЧИН ТА УМОВ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Злочинність у місцях позбавлення волі також має назву «карна» злочинність, адже вона має місце саме під час відбування покарання, деякі науковці також вживають назву «пенітенціарна» злочинність, до якої відносять сукупність злочинів, що вчиняються в місцях позбавлення волі.

Варто зазначити те, що злочинність у місцях позбавлення волі є прикладом найбільш небезпечних відхилень від соціальних норм з боку засуджених. Також варто зазначити, що злочини у місцях позбавлення волі є спеціальним різновидом кримінального рецидиву. Головною ознакою злочинів, що вчиняють засуджені під час відбування покарання є їх надзвичайна суспільна небезпека, тобто дії (або бездіяльність) осіб, передбачені кримінальним законом України, створюють загрозу або вчиняють реальну шкоду об'єкту кримінально-правової охорони [1, с. 64].

Як і злочинність взагалі, злочинність у кримінально-виконавчих установах не є однорідною за складом. Вона має власну структуру, динаміку, зазнає кількісних коливань і якісних змін, що детерміновані як загально-соціальними процесами й характером загальної злочинності (зовнішніми чинниками), так і специфічними умовами відбуття покарання у виді позбавлення волі в конкретних закладах та установах (обставинами, що діють зсередини) [2, с. 137].

Стосовно осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, слід зазначити, що первинний прояв їх суспільної небезпеки можна пояснити загальнозначущими детермінантами злочинності, як-то:

– криміногенним впливом дисгармонійності структури родини (відсутність одного з батьків, виховання майбутнього злочинця особами, які чи-

нять негативний вплив на дитину, формуючи у неї схильність до протиправних вчинків);

- вадами соціального інституту освіти;

- неналежними умовами місця роботи, коли керівники не дотримуються вимог законодавства, створюють нездорову атмосферу в трудовому колективі, вживаючи не виправдано жорсткі заходи до працівників, або ж, навпаки, не реагуючи на порушення дисципліни, аморальні і злочинні прояви тощо;

- криміногенністю мікросередовища – сусідів, знайомих, друзів, схильних до пияцтва, наркоманії, інших поведінкових патологій аж до втягнення в кримінально карані діяння;

- негараздами макросередовища: проблемами на рівні держави, кримінальними проявами, що тягнуть за собою суспільну нестабільність, безробіття, знецінювання головних моральних цінностей, відмову від культурних традицій, неефективну кримінальну політику, відсутність захищеності материнства й дитинства тощо;

- криміногенними детермінантами мегасередовища, які не мають кордонів на світовому просторі: транснаціональною злочинністю, можливістю перейняття зарубіжного кримінального досвіду через засоби масової інформації тощо.

Зазначені детермінанти можуть виступати як причинами, так і умовами виникнення, існування й відтворення злочинності [2, с. 138].

Злочини у місцях позбавлення волі вчиняються зазвичай навмисне, їх мотивами часто є прагнення завоювати авторитет, лідерство серед засуджених, бажання ухилитися від виконання покарання, негативне ставлення до праці та навчання. У значній кількості пенітенціарних злочинців спостерігаються істерії, психози, психічні аномалії; більшість із них має невисокий освітній рівень, їм характерна емоційна нестійкість, залежність від інших ув'язнених.

У загальному вигляді заходи, покликані попередити виникнення, існування і самовідтворення злочинності, пов'язаної з особами, яким призначено покарання у вигляді позбавлення волі, містяться в Кримінально-виконавчому кодексі України. Зокрема, визначаються такі основні заходи впливу на засуджених, як встановлений порядок виконання та відбування покарання (Режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітній і професійно-технічне навчання, громадський вплив, за допомогою яких здійснюється їх виправлення і ресоціалізація. Поняття «виправлення засудженого» тлумачиться як процес позитивних змін, які що відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованому правослухняної поведінки. Термін «Ресоціалізація» розуміється як свідоме відновлення засудженого в статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціа-

льно-нормативного життя в соціумі. Важливим є вказівка на те, що заходи впливу застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру і ступеня суспільної небезпеки, мотивів вчиненого злочину і поведінки під час відбування покарання[3,с.159-160].

Зловживання й перевищення службових повноважень з боку працівників установ по виконанню покарання, злочинні прояви у вигляді халатності, хабарництва, інших правопорушень, що викликають справедливе обурення у засуджених, також є одним з найнебезпечніших криміногенних чинників [2, с. 140].

Також у місцях позбавлення доволі часто набуває поширення професійна злочинність, утворюються каста засуджених, як зазначає Е.М. Плутицька існують такі каста:

а) злодії в законі – це особи, що отримали таку назву на спеціальному злодійському зібранні, як правило, неодноразово судимі та які глибоко засвоїли кримінальну субкультуру.

б) авторитети – це професійні злочинці, що займають певне становище у кримінальному середовищі, які користуються в силу різних причин і обставин визнанням авторитетом.

в) «ділки», «цеховики». До них належать особи, які вчиняють злочини у сфері економіки та господарювання. У числі «ділків» – спекулянти, посадові злочинці, розкрадачі, валютники, «цеховики» – особи, які займаються приватнопідприємницькою протиправною діяльністю, створювали цехи з випуску нелегальної продукції.

г) «катали» – професійні злочинці, що займаються азартними іграми. Цей різновид злочинців виник на основі злочинної діяльності та субкультури шулерів.

д) «шестірки» – категорія злочинців, що стоїть на нижчому щаблі ієрархії та займає як рядове становище. Злочинна діяльність «шестірок» пов'язана з безпосереднім вчиненням злочинів, виконанням доручень лідерів кримінального середовища.

е) «мужики» та «пацани» (молодь переведена з виховних колоній) – це засуджені особи, які займають відокремлене становище по відношенню до інших неформальних об'єднань засуджених. За своїм складом і становищем вони неоднорідні.

є) «скривджені» або «опущені» – це засуджені, які відкинуті усіма іншими. Дана категорія формується в процесі протиріч, що виникають між засудженими в СІЗО, УВП з числа осіб, підданих насильницькому гомосексуалізму, засуджених за пасивний гомосексуалізм, розпусні дії відносно малолітніх дітей, зґвалтування неповнолітніх.

Те ж саме відзначається в поведінці професійних злочинців, які знаходяться в умовах свободи [4, с.155-156].

Також слід зазначити, що окрему проблематику становить велике психологічне й фізичне навантаження на співробітників виправних колоній. Серйозною перешкодою у вирішенні питання запобігання злочинності в місцях відбування покарань є фінансові й матеріально-технічні проблеми. У той же час поглиблення знань у царині детермінації злочинності у кримінально-виконавчих установах сприятиме можливості розв'язання наявних проблем найбільш оптимальним способом і за найменших витрат [2, с.141].

Таким чином питання злочинності у місцях позбавлення волі є актуальними у нас час. Лише завдяки чіткому функціонуванню персоналу органів виконання покарань можливо знизити кількість злочинів в місцях позбавлення волі. Окрім цього, слід удосконалювати нормативно-правову базу, яка регулює діяльність системи виконання покарань в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. Бараш Є. Ю. Злочинність у місцях позбавлення волі: основні тенденції та динаміка / Є. Ю. Бараш // Юридична Україна. - 2017. - № 5-6. - С. 64-67.
2. Валуйська М.Ю. Особливості детермінації злочинності в місцях позбавлення волі //Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 112. – С. 137-144.
3. Валуйська М. Ю. Проблеми кримінологічно значущого впливу на осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення волі //Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2013. – Вип.121. С. 158-165.
4. Шеховцова Л.І. Кримінологія : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра напряму підготовки «Правознавство» / Л. І. Шеховцова, К. М. Плутицька. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. – 173 с.

Рязанцева Я.М.,
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ: ЯКІСТЬ НАДАННЯ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Останніми роками зростає кількість тих людей, які звертаються до органів виконавчої влади за наданням адміністративних послуг. Удосконалення системи державного управління вимагає підвищення ефективності

діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, у тому числі шляхом якісного надання адміністративних послуг.

Загалом надання адміністративних послуг регулюється Законом України «Про адміністративні послуги», основними аспектами якого є: утворення центрів надання адміністративних послуг виконавчою владою населенню з метою доступних та зручних умов спілкування громадян із владою; можливість подання документів та надання адміністративних послуг в електронній формі; чітке визначення вимог до документів, які потрібні для отримання адміністративних послуг; закон чітко встановлює перелік надання адміністративних послуг, вимог якості їх надання; з'явилося таке поняття, як «адміністративний збір» як єдина плата за отримання адміністративної послуги; безоплатні та платні послуги; перелік підстав щодо відмови у наданні адміністративної послуги; Законом заборонено надання платних послуг (консультування населення, ксерокопіювання, сканування документів тощо), крім адміністративних.

Існування значної кількості реципієнтів є підґрунтям для проведення моніторингу оцінки якості надання адміністративних послуг, проведення якого має за мету покращити систему надання адміністративних послуг.

Позитивними моментами при наданні адміністративних послуг, на думку опитуваних є: швидкий розгляд справи; коректність поведінки посадових осіб, що надають послуги; чітке пояснення щодо обставин справи та документів, які потрібні.

Незадоволеними існуючою системою надання послуг переважно особи, які не отримали вирішення свого питання. Серед найбільш розповсюджених підстав негативного результату є: нестача необхідних документів; належність питання з яким особа звернула до органу надання адміністративних послуг до компетенції інших органів. Слід зазначити, що, при негативному вирішенні питання, незадоволена особа не розуміє чи не бажає розсудливо поставитися до підстав негативної відповіді та покладає провину на орган надання адміністративних послуг.

Наразі, одним з найважливіших завдань у сфері поліпшення якості надання адміністративних послуг є впровадження стандартів оцінювання якості та створення системи управління якістю (далі – СУЯ) надання адміністративних послуг.

Нормативним впровадження СУЯ є Програма запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 р. № 614. Положення Програми розроблені з урахуванням міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Метою існування СУЯ є забезпечення високої якості продукції, процесів, робіт і послуг.

Необхідність розроблення Програми обумовлена: відсутністю єдиних для всіх органів виконавчої влади стандартів і процедур діяльності; недо-

статньою орієнтованістю діяльності органів виконавчої влади на задоволення потреб споживачів, зокрема у сфері надання послуг; низкою якістю значною кількістю послуг, що надаються органами виконавчої влади; потребою у здійсненні додаткових заходів щодо запобігання проявам корупції серед посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави [1].

Аналіз практики надання адміністративних послуг в Україні дозволяє виокремити низку недоліків системи, зокрема: адміністративні органи перекладають на громадян збирання усіх потрібних довідок, для надання тої чи іншої послуги; завеликі розміри та необґрунтоване справляння плати за надання окремих видів послуг; регулювання процедурних питань надання адміністративних послуг неналежним законодавством; великі черги, які викликають незручності у всього населення, а зокрема у людей похилого віку; не всі одержувачі послуг добре люди розуміють порядок надання таких послуг.

Дослідник О. Бабінова зазначила, що оцінка якості надання адміністративних послуг може здійснюватися з точки зору держави (внутрішня оцінка органу) та з точки зору споживачів (зовнішня оцінка) [2].

А. Кірмач і В. Тимошук акцентують свою увагу на тому, що оцінка якості надання адміністративних послуг повинна здійснюватися на основі критеріїв, щоб мати змогу оцінювати та стандартизувати процеси надання цих послуг [3].

За допомогою методів оцінювання, які використовуються при управління якістю можна здійснювати оцінку результативності надання адміністративних послуг населенню. Метод управління за цілями є найпоширенішим – він полягає в оцінці досягнутих цілей державними службовцями та державними органами Політики органу у сфері якості надання цих послуг. На основі здійсненого аналізу формуються нові цілі та удосконалюється діяльність цього методу, який передбачає системний аналіз та контроль кількісних та якісних показників реалізації Політики органу у сфері якості відповідно.

Європейські стандарти якості надання адміністративних послуг створюють комплекс норм і принципів впровадження та формування вимог до службовців, які надають послуги. Дотримання визнаних світом стандартів якості адміністративних послуг дозволяє налагодити прозору та зрозумілу систему взаємодії держави з громадянами, виконавчої влади з населенням. Безумовно є необхідним регулярне здійснення оцінювання якості такої взаємодії у тому числі шляхом оцінювання якості надання адміністративних послуг. Нажаль, оцінювання споживачам надання адміністративних послуг в Україні не має систематичного та глибокого характеру, через нестачу кваліфікованих фахівців, недосконалий механізм здійснення оцінки якості послуг.

Сучасним інструментом здійснення аналізу якості надання адміністративних послуг є інформаційно-комунікаційні технології, які виконують

подвійну роль: дозволяють забезпечити ефективність та якість в наданні адміністративних послуг населенню та отримати зворотній зв'язок з клієнтом, шляхом безпосереднього індивідуального оцінювання наданої послуги [4]. Наразі існує Єдиний державний портал, що забезпечує надання адміністративних послуг та відбувається подальша розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг. Наприклад, З метою забезпечення комфортних умов для надання адміністративних послуг в Україні функціонує 778 центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП). За 2018 рік запрацювало 47 нових Центрів та територіальних підрозділів [5].

Підсумовуючи, зазначимо, що правове регулювання надання адміністративних послуг містить низку норм-деклараций, які не знаходять свого подальшого законодавчого розвитку та практичного втілення; є потреба у делегування більшого обсягу повноважень органам місцевого самоврядування щодо надання найпопулярніших адміністративних послуг; необхідним є впорядкування системи оплати за адміністративні послуги; удосконалення механізмів отримання послуги on-line (збільшення кількості таких послуг призводить до зменшення корупційної складової, не створює живих черг тощо).

Проаналізувавши різні підходи щодо оцінювання якості надання адміністративних послуг, можемо виділити наступні види оцінювання: оцінка надавачами послуг (внутрішня оцінка), оцінка споживачами послуг (зовнішня оцінка), оцінювання зовнішніми суб'єктами (змішана оцінка). Комплексне оцінювання якості надання адміністративних послуг є передумовою підвищення прозорості і відкритості діяльності органів влади; засобом зворотного зв'язку між населенням та владою; засобом зміцнення довіри до влади та підвищення правової обізнаності населення; підвищення кваліфікації надавачів адміністративних послуг.

Л і т е р а т у р а

1. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/386-2013-p>
2. Бабінова О. Проблеми оцінки якості та ефективності діяльності органів місцевої влади [Електронний ресурс] / О. Бабінова. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/September/6.htm>.
3. Буренко Т. О. Актуальні підходи до оцінювання ефективності системи надання державних адміністративних послуг в Україні / Т.О. Буренко // Інвестиції : практика та досвід, 2011. - № 9. – С. 100-103.
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
5. Про адміністративні центри [Електронний ресурс] – Режим доступу: [\[https://my.gov.ua/info/news/207/details\]](https://my.gov.ua/info/news/207/details).

Сокирка С.,
магістр спеціальності
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Качурін С.Г.

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА У ДОКАЗУВАННІ

З розвитком науково-технічного прогресу виникають нові способи вчинення злочинів, розкриття і розслідування яких неможливе без використання спеціальних знань, набутих в результаті цілеспрямованої професійної підготовки та досвіду роботи. У зв'язку з цим, важко уявити процес доказування у кримінальних справах без призначення і проведення експертиз. Разом з тим, на практиці доволі часто виникають ситуації, які нівелюють цінність висновку експерта у доказуванні. До подібних ситуацій можна віднести необізнаність слідчих та суддів в питаннях оцінки та перевірки висновку експерта, що має наслідком віднесення до доказів висновку експерта, який не відповідає критеріям доказу, встановлених КПК України; або ж виключення висновку експерта зі складу доказів без наведення належного обґрунтування.

Окремі питання використання висновків експерта в межах кримінального процесу набули розвитку у працях таких науковців, як О.О. Волобуєва, В.І. Гончаренко, Д.В. Давидова, Н.І. Клименко, В.Т. Маляренко, Н.А. Панько, Н.З. Рогатинська, та інших науковців. Разом з тим, перманентне оновлення нормативно-правового поля потребує актуалізації досліджень з приводу використання висновку експерта в доказуванні.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі та можливості застосування висновку експерта у доказуванні в кримінальному процесі.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Ч. 2 ст. 84 КПК України передбачає висновок експерта у якості процесуального джерела доказів у справі [1]. Процес експертного дослідження становить собою пізнання фактів і обставин, які, в свою чергу, для слідчого і суду також є об'єктами пізнавальної діяльності. Як зазначає А.В. Кудрявцева, «здійснюваний експертом процес пізнання і логічного доведення в процесі експертного дослідження з точки зору використовуваної аргументації, інтелектуальної діяльності, психологічних процесів не відрізняється від процесу пошуку істини в інших областях встановлення істини, в тому числі від діяльності слідчого і судді з пошуку, перевірки та оцінки доказів (в кримінально-процесуальному значенні). Особливість пізнавального процесу експертного дослідження полягає в передумовах формування внутрішнього переконання експерта, в наявності спеціальних знань і на їх

основі в професійній оцінці властивостей і ознак об'єкта експертного дослідження, у відносній свободі експерта у виборі пізнавальних прийомів дослідження» [4, с. 236]. І в цьому сенсі слід визнати, що висновок експерта - це один з найбільш важливих доказів в доказуванні.

В теорії кримінального процесу науковці справедливо відзначають специфічність висновку експерта, що відрізняє його від інших видів доказів. Зокрема, до таких специфічних особливостей відносять те, що, по-перше, висновок експерта будується на основі використання спеціальних знань. По-друге, висновок експерта носить характер висновків, а не інформаційного знання. Ще однією особливістю висновку експерта є те, що він формується не особою, що веде провадження у кримінальній справі, а експертом на основі його спеціальних знань, якими інші учасники кримінального процесу не володіють. У зв'язку з цим, на думку деяких науковців, зокрема Т.П. Ішмаєва, висновок експерта, як доказ, отриманий в результаті більш розвинених правовідносин, має пріоритет по відношенню до інших форм використання спеціальних знань [3, с. 29].

Підставою появи в справі висновку експерта є положення ст. 93 КПК України, ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. [1, 2].

Закріплення статусу доказів експертного висновку обумовлює застосування загальних вимог, які пред'являють до доказів кримінально-процесуальним законодавством. Тому оцінка висновку експерта з точки зору його допустимості та належності повинна проводитися з урахуванням всіх інших доказів і конкретних обставин справи.

Висновок експерта підлягає ретельній і всебічній перевірці та оцінці на загальних підставах. Разом з тим, слід визнати, що при оцінці висновку експерта потрібне застосування специфічного підходу, оскільки даний доказ ґрунтується на використанні спеціальних знань, якими не завжди може володіти суб'єкт оцінки. Перевірка висновку експерта передбачає проведення певних дій, спрямованих на відшукування нової інформації щодо фактичних даних, встановлених в процесі експертного дослідження. Метою такої перевірки є встановлення відповідності отриманих експертом даних, проміжних і кінцевих висновків іншим доказам у справі, і здійснюється після оцінки висновку експерта в разі виникнення сумнівів у його доброякісності. Перевірка передбачає проведення конкретних практичних (процесуальних, організаційних, оперативно-розшукових) дій або заходів, спрямованих на визначення достовірності висновку, відшукування нових доказів (інформації) про ті ж самі обставини. Після їх встановлення вони знову співвідносяться з висновком експерта.

У науковій літературі одним зі спірних є питання залучення спеціаліста до перевірки висновку експерта. Деякі науковці та практики категори-

чно заперечують таку необхідність, обґрунтовуючи свою думку тим, що відповідно до ст. 71 КПК України, такого права у спеціаліста немає, до того ж оцінка висновку експерта, як і будь-якого іншого доказу у кримінальній справі є прерогативою тільки суб'єктів доказування. В цьому випадку відбудеться дублювання діяльності експерта; незрозуміло, чим буде відрізнятися цей спеціаліст від експерта, який виконав дослідження, чому його оцінці суд повинен буде довіряти, а висновкам експерта - ні, з числа якої категорії спеціалістів він буде обиратися і т.д. На нашу думку, побоювання з приводу підміни ролі суб'єктів доказування і спеціаліста у встановленні достовірності висновку експерта є зайвими. По-перше, необхідність в участі спеціаліста вирішує безпосередньо сама особа, в провадженні якої перебуває кримінальна справа. По-друге, участь спеціаліста при допиті експерта не означає, що спеціаліст має право визначити достовірність або недостовірність висновку експерта, він лише, виходячи з тих спеціальних знань, якими володіє, може сформулювати питання експерту, відповіді на які допоможуть суб'єкту доказування правильно оцінити висновок експерта, в першу чергу наукову частину висновку, а також методики, що були застосовані та використану літературу, відповідність ходу дослідження вимогам методики, тощо.

Допит експерта виступає в якості одного з ефективних способів перевірки достовірності його висновку (ст. 95 КПК України) [1]. При цьому, варто звернути увагу на те, що виходячи з аналізу положень ч. 7 ст. 101 КПК України, сторони кримінального провадження можуть подавати клопотання про допит експерта лише в суді, а не на стадії досудового розслідування справи, що в певній мірі обмежує правоможності сторін кримінального провадження.

Однією з найважливіших проблем, що виникають на практиці, є правильне визначення предмета допиту експерта, відмежування даного предмета від предмета додаткової експертизи [5, с. 729].

Для забезпечення обґрунтованості клопотань учасників кримінального процесу про виклик експерта на допит необхідно передбачити в КПК України реальну, а не декларативну можливість ознайомлення їх з висновком експерта, оскільки в даний час законодавець не визначає термін, протягом якого необхідно знайомити учасників кримінального процесу з висновком експерта на досудовому розслідуванні. Відсутність цієї норми в ряді випадків фактично позбавляє можливості усвідомити зміст самого висновку, обґрунтовано заявити клопотання про виклик експерта на допит, особливо це стосується складних, комісійних або комплексних досліджень.

Слід відзначити, що на практиці сторони та їх представники стикаються з проблемою, пов'язаною з практичною неможливістю ознайомлен-

ня з методичними матеріалами, які використовуються в експертній практиці. В умовах змагального процесу відомості про судово-експертні методи має право запитувати не тільки слідчий або суд, але і сторони і їх представники. Використання даних матеріалів може в подальшому зіграти вирішальну роль в ході судового розгляду.

Використання висновку експерта в доказуванні виходить за межі безпосереднього проведення експертизи. Встановлена експертом інформація використовується для встановлення обставин, які входять до предмету доказування, в організаційних, тактичних цілях.

Слід відзначити, що тактичні прийоми використання висновку експерта в доказуванні можуть використовуватись суб'єктом доказування, як самостійно, так і у взаємозв'язку з іншими тактичними операціями.

Висновки. Таким чином, висновок експерта посідає важливе місце в системі доказів. Висновок експерта становить собою представлений в письмовій формі результат вчинених відповідним фахівцем аналітичних та практичних досліджень з питань, поставлених перед експертом сторонами. Висновок експерта підлягає обов'язковій перевірці та оцінці на предмет обґрунтованості, відповідності критеріям належності та допустимості. Особливої ефективності в доказуванні висновок експерта набуває у випадку застосування суб'єктом доказування тактичних прийомів використання висновку експерта, як окремо, так і взаємозв'язку з іншими тактичними прийомами, у тому числі в момент проведення слідчих дій.

Л і т е р а т у р а

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - № 37. – Ст. 11.
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 28. – Ст. 232.
3. Ишмаева Т.П. Оценка допустимости заключения эксперта по уголовным делам / Т.П. Ишмаева // Управление в современных системах. – 2017. - № 2. – С. 28 – 31.
4. Кудрявцева А.В. Внутреннее убеждение эксперта и его роль в процессе экспертного исследования / А.В. Кудрявцева // Актуальные вопросы уголовного процесса современной России. – 2003. - № 1. – С.231 – 239.
5. Панько Н.А. Висновок експерта та його оцінка / Н.А. Панько // Форум права. – 2012. - № 1. – С. 728 – 733.

Секція 4

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПРАВО

Бескровний Є.,

*студент 4 курсу спеціальності «Філософія»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Шелковая Н.В.,

*к.ф.н., доцент кафедри філософії, культурології
та інформаційної діяльності СНУ ім. В. Даля.*

ПРОБЛЕМА СПРАВЕДЛИВОСТІ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Проблема справедливості виникла з виникненням рефлексії людини про своє соціальне та особистісне буття. Спорі про справедливість не вщухають і понині. Чи справедливі боги, Бог, суспільство по відношенню до людини? Що таке справедливість, чи існує вона об'єктивно або лише у суб'єктивній свідомості людини, і чи можливо її здійснення в реальному бутті?

Філософське осмислення справедливості намічається вже в ранній період давньогрецької філософії у вченні Геракліта про Логос, як всеосяжний Космічний Закон, що зумовлює розвиток всього сущого. Логос Божествений, тому закони Логосу істинні і справедливі, хоча досягнути це здатний лише мудрець, який досяг глибинного проникнення у Логос. Аналогічно мислять про це пізніше давньогрецькі і давньоримські стоїки, вже конкретно кажучи не просто про Закон Логосу, але про Космічний Розум як втілення Космічної Справедливості. І те, що звичайній людині здається злом і несправедливістю в її житті, в дійсності є проявом Вищої Космічної Справедливості Світового Розуму. Усвідомлення цього, на думку стоїків, веде до спокійного, незворушного стану душі – апатії.

Поряд з концепцією Космічної Справедливості у Стародавній Греції існувала концепція соціальної справедливості, що була скрупульозно розроблена Платоном в його роботі «Держава» [1]. Управляти державою, –

стверджує Платон, – повинні філософи, бо це наймудріші люди суспільства, і кому, як не їм, доручати людям рішення державних проблем. Тільки філософи здатні мудро керувати і створити справедливую державу. Який же головний критерій соціальної справедливості за Платоном? *Кожному своє*.

Платон розділяє суспільство на три стани: правителі – філософи, воїни – хранителі держави і хлібороби – служителі держави. Нижчу ступінь соціальної ієрархії займали безправні раби – «підсобний інструмент» для всіх станів. Далі постулюється необхідність жорсткого закріплення за кожним станом його прав і обов'язків і неухильне їх виконання. При цьому Платон висловлює глибоку думку про приречення Богом людської долі. Бог дає кожній людині *дар*, який необхідно розвивати, щоб виконати ту місію на Землі, яка дана кожному. Саме в цьому полягає мудрий промисел світобудови, вища Божественна Справедливість. І якщо навіть людина народилася в стані воїнів, але зі здібностями філософа-мудреця, – говорить Платон, – її треба перевести до стану філософів і навпаки, дитя філософа зі здібностями хлібороба має жити в стані хліборобів. Тобто, богам видніше хто, де і чим повинен займатися і ідеальна держава у тому і полягає, що *сприяє розвитку в людині того дару, який дав їй Бог*.

Але, по суті, модель ідеальної(?) держави Платона залишилася на папері, і філософи не прийшли до управління державою донині. Крім того, з одного боку, в державі Платона правителі – філософи-мудреці, а з іншого – чи мудро і справедливо пригнічення рабів? І чи не веде до культу особистості претензія правителів-філософів на володіння Істиною в останній інстанції?

Розуміння справедливості і боротьба за неї передбачає уявлення про суть даного поняття. Якщо виходити з того, що вихідним для поняття справедливості є латинське слово *justitia* – правосуддя, то тоді акцент, безумовно, слід робити на правий, тобто *справедливий суд*.

Але існує й інше латинське слово для позначення справедливості – *aequitas* – співмірність, гармонія, доброзичливість, гуманність. І цікаво, що римське право, яке є фундаментом всієї цивілізованої юриспруденції, спиралося у своїх законах саме на таке розуміння справедливості, вісхідне ще до Піфагору, як справедливості в ім'я гармонії і пропорції. Тобто, римляни поділяли думку стародавніх греків про об'єктивне існування справедливості як прояви Космічного Логосу.

Побічно це підтверджує і існуючий у римському праві синонім *aequitas* – *jus naturale* (природне право), що має значення наддержавного, всесвітнього і ідеального права, властивого всім народам. Як говорив Цицерон: «*Pro aequitate contra jus dicere*» («Висловитися за справедливість проти букви закону»).

Соціальний аспект проблеми справедливості отримав свій розвиток в шедеврї соціального аналізу методики управління державою, неперевершеному в деяких питаннях і донині – роботі італійського політичного мислителя кінця XV – початку XVI століття Н. Макіавеллі «Государ» [2]. Государ, за Макіавеллі, справедливий, але це особлива, «государева справедливість». Специфіка цього роду справедливості полягає у такій поведінці государя по відношенню до своїх підданих, яка веде, з одного боку, до зміцнення могутності і престижу держави, а з іншого, – до страху підданих перед государем. Бо піддані, що підкоряються зі страху надійніше за тих, хто підкоряються з любові, так як «государів люблять на власний розсуд, а бояться – на розсуд государя». *Мета виправдовує засоби* – провідний принцип такого правління. І заради свого і державного блага государ може бути і лисицею, і левом, і підступним, і брехливим, і жорстоким, але головне – сміливим і могутнім!

Чи не ідеї Макіавеллі надихали Гітлера, Сталіна, Муссоліні та інших диктаторів? Чи не такий рід «справедливості» насаджується (часто вельми жорстко) у тоталітарних державах? Чи не цього роду справедливість породжує *війну всіх проти всіх*, створюючи атмосферу взаємної ворожнечі, що дозволило Т. Гоббсу використовувати вислів давньоримського поета Плавта «*Homō hominī lupus est*» (лат. – «людина людині вовк») як гасло сучасного йому суспільства XVII століття [3], де людська справедливість, по суті, трансформувалася на «вовчу справедливість». І якщо ми з вами сьогодні здивуємося у сучасний світ, то чи не оскал цієї «вовчої справедливості» видно в діяльності багатьох людей?

Один з найбільших дослідників проблеми справедливості XX ст. Дж. Ролз відзначав, що справедливість – це предмет політики, а не філософії, точніше, політичної філософії, а не метафізичної. Більш того, Ролз у своїй роботі «Теорія справедливості» [4] осмислював проблему справедливості стосовно конкретного суспільства і конкретного часу – ліберально-демократичної Америки другої половини XX ст. Не входячи в нюанси теорії справедливості Дж. Ролзу, заснованої на поєднанні індивідуальної свободи і справедливого розподілу благ, розгляді справедливості як чесності, слід лише зазначити, що вона «працює» лише для країн, які мають схожу з американською не тільки економіку, а й ментальність.

Однак навіть сам Ролз говорив про неможливість врахувати уявлення про чесність і справедливість всіх, і довіряв акт створення і втілення ідеї соціальної справедливості тим, хто здатний до творчої інтуїції для здійснення вибору, перебору і пошуку оптимального варіанту договору-контракту «загального консенсусу». Але чи не підміняє він тим самим демократичний принцип справедливості догматичним, коли одна особа бере на себе право судити про уявлення інших? На це звертає увагу Ю. Хабермас, та й сам Дж. Ролз, критикуючи утилітаризм, визнавав помилковість заміни «обраними» всього народу.

Таким чином, в соціальному ключі проблема справедливості залишається невирішеною. Питання про можливість її рішення веде до сфери космозмізму і релігії, до сфери віри в Вищу Справедливість Космічного Логосу або Бога.

Л і т е р а т у р а

1. Платон. Держава. – К., 2000. – 355 с.
2. Макиавеллі Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 80 с.
3. Гоббс Т. Левіафан. – К.: Дух і Літера 2000. – 606 с.
4. Ролз Дж. Теорія справедливості. – Новосибірськ: НГУ, 1995. – 535 с.

Бобкова О.,

*студентка І курсу магістратури спеціальності
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сілютіна І. М.*

ІННОВАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Складна соціально-політична ситуація, нестабільні економічні умови розвитку українського суспільства, його інформаційна глобалізація позначаються на діяльності всіх соціально-комунікативних інститутів, вимагають відповідного реагування на існуючі виклики. Не стоїть осторонь означених проблем і бібліотека, яка намагається трансформувати традиційні напрями своєї діяльності, приймати активну участь у процесах інформатизації та впроваджувати інноваційні технології.

Сьогодні бібліотеки є головним інформаційним центром громади, основне завдання якої – формування сучасного інформаційного суспільства. В час змін, у якому переважають сучасні комунікаційні технології, книгозбірні не можуть залишатися бездіяльними, тому вони активно впроваджують такі напрямки роботи, як програмно-проектна діяльність, фандрейзинг, PR – менеджмент, що сприяє позитивному іміджу і залученню додаткових спонсорських джерел фінансування та реалізації власних цільових програм. Книгозбірні беруть участь у грантових конкурсах, написанні мейга, мульті, моно-проектів, рекламують свою роботу за допомогою бібліотечних веб-сайтів і блогів, тобто знаходяться у постійному пошуку та подальшому впровадженню нових форм і методів роботи, що сприяє формуванню позитивного іміджу бібліотеки в громаді.

Про теоретичну значущість вказаної проблеми свідчать дискусії на сторінках фахових періодичних видань, де обговорюються змістовні та технологічні аспекти організації роботи сучасних бібліотек в епоху цифрового середовища, що породжує світову проблему нечитання. Тому, наголошують провідні фахівці, бібліотекам необхідно адаптуватися, комбінувати (синтезувати) традиційні цінності та нові реалії – інновації, і це, є, мабуть, єдиним правильним шляхом [1].

Бібліотечна інновація, як своєрідна нестандартна ідея, методика, проєкт, що виходить за межі традиційних форм та пропонує своїм користувачам унікальні послуги, використовує для їхнього виконання технології, як правило, нехарактерні для бібліотечної практики. Основними об'єктами інновацій є: послуги та продукція; бібліотечна технологія; організаційний розвиток бібліотеки; соціальна база змін.

З початку дев'яностих років минулого століття вітчизняні бібліотеки активно впроваджують у свою роботу нові технології: автоматизують бібліотечні процеси шляхом впровадження АІБС, створюють власні інформаційні ресурси у вигляді електронного каталогу, електронних архівів публікацій, повнотекстових баз даних рідкісних видань, надають користувачам доступ до світових інформаційних ресурсів, впроваджують мультимедійні технології. Вони організовують роботу з дистанційного обслуговування різних категорій користувачів, зокрема, відкривають віртуальні довідкові служби, віртуальні виставки, надають інформаційно-аналітичні послуги. Середовищем розповсюдження інновацій вважаються: мережа Інтернет, конкурси інноваційних рішень та проєктів, творчі майстер-класи, програми з фахового навчання, системи додаткового навчання (тренінгові семінари, онлайн-конференції, бібліобрифінги).

Ефективній діяльності бібліотеки сприяє бібліотечний менеджмент. Нині, коли відчувається повільне оновлення існуючих практик роботи книгозбірень, а продуктивність праці не може задовольнити потреби суспільства, доцільно впроваджувати у роботу бібліотек такі методи, як контролінг (нова концепція), бенчмаркінг (запозичення чужого досвіду), реінжиніринг (перепроєктування діяльності), що допоможуть визначити стратегію та тактику управління бібліотекою із застосування інноваційних технологій управління. Аналіз практики роботи бібліотек показує певні зміни у структурі запитів користувачів бібліотечної інформації, насамперед, корпоративних. Більшість користувачів відчуває потребу не так в інформаційній, як в аналітичній продукції, а саме створенні бібліотечних продуктів у результаті синтезу інформації фондів, на аналізі масивів фондів інформації мережі Інтернет.

Сучасна вітчизняна дослідниця Н.П. Кравчук підкреслює, що «Одним із головних чинників впровадження інноваційної моделі інформаційно-

бібліотечного обслуговування є зміна ролі та функцій бібліотекаря в новому інформаційно-освітньому середовищі. Успішність інновацій в організації роботи бібліотеки залежить від персоналу, його фахового рівня та готовності до змін...» [2]. Адже саме персонал має вирішувати одну з головних проблем, яка постає у відносинах українських книгозбірень з користувачами: надання останнім інформації у вигляді, зручному для використання, що потребує значних зусиль для переведення бібліотечного фонду на паперових носіях в електронну форму. Оцифрування інформаційних ресурсів, що на сьогодні є доволі складною проблемою, вимагає не тільки коштів і часу, а й значних трудовитрат з боку фахівців бібліотек.

Вплив сучасних технологій на розвиток книгозбірень обумовив необхідність пошуку нових способів життєдіяльності, перегляд функцій, пристосування до новітніх умов і як наслідок, демонстрацію значного інноваційного потенціалу, що проявився у створенні мультимедійних бібліотечних центрів, бібліотек – центрів правової інформації, бібліотек-культурних центрів, бібліотек як майданчиків місцевих громад [3]. Відомо, що основу будь-якої інновації складає професіоналізм. Якщо читачі у цілому доволі вдало здійснюють пошук інформації в Інтернеті, то бібліотекарі виконують дуже важливу функцію консультанта у пошуку джерел як у бібліотечних фондах друкованих видань, так і в глобальній мережі.

Таким чином, книгозбірні як соціокультурні установи, беруть участь у поширенні нової суспільно значущої інформації та знань, накопичених людством, через організацію загального доступу до них. Майбутнє бібліотек, яке пов'язується з віртуальним простором онлайн-середовища, буде визначатися їх здатністю надання інформації у зручних для споживача форматах та діалогізацією комунікаційного процесу з користувачами бібліотеки, що надалі буде потребувати впровадження нових інноваційних методів і форм роботи.

Л і т е р а т у р а

1. Инновации в библиотеках: сб. ст. /Е.Н. Гусева // Российская гос. б-ка, Науч.-исслед. отд. библиотековедения [сост. М.Я. Дворкина, Е.Н. Гусева]. – М.: Пашков дом, 2010. – 132 с.
2. Кравчук Н.П. Нові форми і методи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів у бібліотеці університету: матер. VI міжн. наук.-практ. конф., 10–11 вересня 2015 року/ Н.П.Кравчук. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/29634/3/38-203-207.pdf>. – Назва з екрану
3. Бібліотека ХХІ століття: перспективи та інновації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – 237. – Режим доступу: <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Z-tezy.pdf>. – Назва з екрану

*Борисов П., Жеребят'єв Д.,
студенти I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.культ., проф. Смоліна О.О.*

ТРАНСГУМАНІЗМ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Ми живемо в час новітніх технологій, розробок, винаходів, котрі важко було уявити ще кілька років тому. Одночасно із розвитком технологій знаходять своє практичне застосування такі **актуальні**, нестандартні, футуристичні погляди на світ, як наприклад, трансгуманізм. **Метою нашої роботи** є аналіз концепції трансгуманізму в аспекті сучасної антропології.

Одним із засновників трансгуманістичного руху є англійський філософ та футурист Макс Мор, який, власне, і дав визначення цьому поняттю ще тридцять років тому. Цей термін охоплює цілу школу, прихильники якої відмовляється приймати традиційні людські обмеження, такі як смерть, хвороба та інші біологічні недоліки. Зазвичай трансгуманісти цікавляться футуристичними темами, у тому числі освоєнням космосу, завданням розуму у віртуальну мережу та кріозбереженням. Трансгуманісти також надзвичайно зацікавлені у таких темах, таких як нанотехнології, комп'ютерні науки та неврологія. Прихильники трансгуманізму засуджують стандартні парадигми, які нехтують самореалізацією людини.

Нині ж наукові дослідження для вдосконалення можливостей людини та радикального продовження життя підтримують корпорації Кремнієвої долини, зокрема Google і Facebook, Microsoft та Tesla.

Рік тому Ілон Маск заснував нейротехнологічну компанію Neuralink. Ця компанія розробляє технологію «нейромережива», що дозволить підвищити функціональність мозку, а також протистояти штучному інтелекту. Тим часом Марк Цукерберг і його дружина Прісцилла Чан повідомили про інвестування понад € 2,5 млрд у лікування хвороб, поєднуючи біологію з інформатикою. Співзасновник PayPal Пітер Тіел створив Фонд Breakout Labs для фінансування науковців та нових компаній, які працюють над досягненням безсмертя, й інвестував \$3,5 млн у Фонд Мафусаїла, заснований британським геронтологом Обрі де Греем, який розглядає старіння як інженерну проблему, яку потрібно вирішити на клітинному рівні шляхом перепрограмування клітин.

Іншою, безперечно важливою, постаттю школи трансгуманізму є колишній репортер National Geographic, спікер TED та підприємець Золтан Іштван. Він намагається надати трансгуманізму такої траєкторії, щоб через 10-15 років кожен знав, що це означає, і людство позитивно сприймало

ідею трансгуманізму. Найбільшою офіційною організацією трансгуманістів є Humanity+, яка щоквартально випускає тематичний глянцеви́й журнал, організовує конференції і наукові події та об'єднує близько 6000 активістів з понад 100 країн світу.

Звичайно, цей тип світогляду не мав би такого широкого масштабу, якби не ідеї трнсгуманістів, які дарують надію, сподівання, та мотивують не зупинятися на досягнутому. Нині під гаслом трансгуманізму можна побачити доволі розрізнені рухи, групи, організації та конкретних осіб. Але всіх їх поєднує прагнення подолати людську природу для досягнення якісно нового стану, а також радикального продовження тривалості життя. Для цього розробляються різні варіанти «еволюції», основними з яких є штучний інтелект, кріоніка, регенеративна медицина, оцифрування свідомості, генні модифікації, нанотехнології, робототехніка, біоніка тощо.

Трансгуманісти стверджують, що ці технології протягом наступних десятиліть дозволять:

- звільнити людство від інфекцій, ліквідувати спадкові захворювання;
- створити штучні кінцівки або органи, які будуть цілком керовані мозком;
- впровадити технологію кріозбереження з подальшим успішним розмороженням;
- переносити свідомість на комп'ютерні носії;
- збільшити регенераційну здатність тіла людини для захисту від пошкоджень;
- досягнути незначного старіння та повернути молодість тілу та мозку.

Некомерційна організація трансгуманіста Рендала Коена Carboncopies працює над створенням штучних нейронних тканин, здатних підтримувати індивідуальні функції і досвід розуму на інших носіях, крім біологічного мозку. Іншими словами, це перенесення людської свідомості в будь-яку іншу форму. Коен вважає, що розум — це програма, додаток, запущений на базі людського організму, і його можна «емулювати» на будь-яку іншу платформу.

Заснована Максом Мором компанія Alcor, що спеціалізується на кріоніці, вже зберігає 150 кріоконсервованих клієнтів та має контракти з тисячею інших людей, які з якихось причин вирішили затриматися на цьому світі з вірою у майбутні технології.

Трансгуманізм є гарячою темою, яка активно обговорюється за кордоном, однак поки що не увійшла до буденних новин українців. Однак концепція направленої еволюції перестала бути фантастикою і поступово перетворюється в доволішню реальність.

Водночас у сучасному світі швидкими темпами поширюється ідея створення "надлюдини" майбутнього з впровадженням передових технологій, які б не тільки компенсували вади людини, але й зробили б її досконалішою, підвищили її розумові здібності, зробили сильнішою, невразливою до будь яких хвороб чи навіть безсмертною [1].

Але чи замислювався хтось, якою ціною, а найголовніше, навіщо створювати таку людину.

Френсіс Фукуяма не без підстав вважав що трансгуманізм є найнебезпечнішою в світі ідеєю [2]. Ця ідея найбільш загрожує людству тому, що вона маскується під гаслом «розвитку та еволюції», хоча насправді являє собою жорстке втручання в природне існування людини, як частини нашої Землі. До кінця важко оцінити наслідки такого втручання.

По-перше, людству прийдеться зіткнутися з проблемами нестачі ресурсів та коштів на втілення цих дорогих проєктів, бо навіть найбагатші країни сучасного світу не в силах зробити усіх своїх мешканців «надлюдьми». Це, в свою чергу, може викликати нову потужну хвилю війн та локальних конфліктів за цінні ресурси та нові технології, що відкине людство в розвитку на десятиліття [3]. Годі й казати про те, що більшість людей на Землі існує на середньому та низькому рівні життя. Поява недешевих операцій ще більше посилить класову нерівність, що може привести до жорстокої боротьби. Жага до збагачення зростає, як ніколи раніше.

По-друге, ліки від усіх хвороб, зупинення процесу старіння, необмежене продовження людського життя, в перспективі безсмертя зупинить природний відбір, що приведе до перенаселення планети, ряду соціальних, економічних, екологічних та політичних проблем. Крім того поява «надлюдей» поряд із звичайними, наражатиме останніх на небезпеку, адже вони будуть значно вразливішими. Це змусить держави створювати нове регулювання суспільних відносин, враховуючи надприродну силу «нових людей». Внаслідок цього з'являться несумісні з сучасними потребами правові системи.

По-третє, і це найголовніше, створення з «надлюдей» біороботів, в подальшому, перенесення свого розуму до комп'ютерів, назавжди позбавить людину можливості бути свідомою, індивідуальною особою [3]. Ідея вдосконалення конкретної людини чи групи людей виокремить їх з соціуму, а людина, насамперед, соціальна істота. Це також може привести до суперечок та конфліктів з приводу міста в соціумі між «людьми майбутнього» та «минулого».

Марні ілюзії про безсмертя та необмежені можливості, жага до вдосконалень, бажання бути кращим за інших, страх перед смертю, усе це буде призводити до нестабільності в суспільстві, втраті людьми розуму і вони почнуть вірити в апгрейди свого тіла без жодних наслідків.

Висновки. Транслюдина – досить ризикований експеримент, котрий може призвести до негативних наслідків у різних галузях земного життя. Водночас зараз важко у повноті уявити, які можуть бути наслідки такого експерименту над людством. Сучасному людству потрібно усіма способами зберегти ту людину, яка є зараз. Вдосконалювати медичні технології, вирішувати економічні та соціальні проблеми, а не тішити себе ідеями хибної еволюції. Минулі лиха вже довели вразливість людини і нам залишається лише сподіватись, що людство зрозуміє, що жодні біороботи не замінять цінності існування справжньої людини.

Однак за умови використання новітніх ідей з метою боротьби із хворобами, боротьби зі смертю, або допомоги людям, котрі мають певні вади, трансгуманізм – це саме той шлях, котрий здатен вирішити низку таких проблем людства.

Л і т е р а т у р а

1. Турчин, Алексей Валерьевич (2012-01-01). Футурология. XXI век: бессмертие или глобальная катастрофа? с 332-344
2. Bostrom N. A History of Transhumanist Thought. Vol. 14
3. Гриценко М. М. Інтеграція як умова прогресу. Діалектика інтеграції / М.М. Гриценко // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. С. 124-125
4. <https://transhuman.livejournal.com/101926.html>

*Гура Н.,
студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа» юридичного
факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.п.н., доц. **Медведєва Є.А.***

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ЧИТАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

В умовах сучасної соціокультурної та інформаційної ситуації, кризи читання, ослаблення ролі книги в сімейному вихованні, невідповідності батьків до участі у вихованні та розвитку дітей як читачів, особливо актуальним стає спільне бібліотечне обслуговування батьків і дітей.

Закон України «Про бібліотеку та бібліотечну справу» визначає бібліотеки, як «бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів

та інших носіїв інформації), які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства» [1].

Сім'я - базисна основа первинної соціалізації особистості. Саме в родині починається процес засвоєння дитиною соціальних норм, культурних цінностей, благополуччя майбутнє кожної людини закладається в дитинстві завдяки тому досвіду, який він отримує в сім'ї. Складність ситуації полягає в тому, що сім'я, переживши ряд реформованих змін державного масштабу, також знаходиться в кризовій ситуації. Все це не могло не позначитися на процесі організації сімейного читання, формування дитини як читача. Сім'я перестає бути середовищем, стимулюючої читання дитини. Деякі батьки мало читають або не читають взагалі. Негативним фактором у формуванні читача - дитини є і втрата традицій сімейного читання. Необхідно підкреслити, що читання в сімейному середовищі відіграє особливу роль. Спільне прочитання книги, спілкування з приводу прочитаного зближує членів сім'ї, об'єднує їх духовно. Тим часом, на сучасному етапі розвитку суспільства в більшості сімей книга перестає бути темою для розмови. Такий стан вкрай негативно виявляється на духовний клімат сім'ї і не сприяє формуванню дитини-читача. Отже, на сьогоднішній день відродження, подальший розвиток і виведення на новий рівень традицій сімейного читання як культурної норми розвитку є однією з найважливіших завдань соціуму.

Рішення складних питань сімейного читання тільки бібліотекою або тільки всередині сім'ї неможливо, так як їх діяльність має локальні завдання і не дозволяє в контексті системи вирішити зазначені проблеми. У зв'язку з цим очевидна необхідність вивчення взаємодії бібліотеки та сім'ї.

Актуальність даного дослідження спрямоване на практичну підготовку одного із способів теоретичного та практичного вирішення проблеми спаду сімейного читання, шляхом висвітлення форм взаємодії бібліотеки та сім'ї, особливостей сервісу в підтримці сімейного читання, задля пошуку шляхів вдосконалення сімейного читання в бібліотеці.

Теоретична основа дослідження ґрунтується на фундаментальних працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, практиків, аналітиків, експертів. Форми взаємодії сучасної бібліотеки та сім'ї є темою обговорення в працях вчених: Т. Вилегжаніної, Г. Станіславчук, Г. Кириченко, М. Кушнерчук, Н. Богун, Л. Сторожик, І. Шипілової, М. Звятинцевої, Н. Добриніної, Ю. Мелентьевої, В. Кулешова, Т. Кочергина, Т. Степичева, Л. Курганської, Г. Беленької, В. Жукової, Р. Мотульського, Н. Ніколаєнко, Л. Пичугіної, Л. Паликової, А. Довгань, М. Рябова, Л. Туєва і т. ін.

Особливості бібліотечного сервісу в підтримці сімейного читання представлені в роботах: Н. Кусої, О. Прядко, В. Адоніної, І. Казаринової,

Г. Озлоєвої, Н. Опаринової, Ю. Немикіна, Т. Ковальчук, Ю. Ковальчук, О. Ворошилова, Н. Грабар і т. ін.

Шляхи вдосконалення сімейного читання в бібліотеці висвітлені в роботах: Т. Коваль, Б. Єлепова, А. Ванаєва, І. Міхнової, І. Ніколаєва і т. ін.

Дана проблема є актуальною як для теорії, так і для практики, що обумовило вибір теми дослідження. Робота значима для співробітників бібліотечної сфери, педагогів різного рівня, працівників культури, батьків та інших зацікавлених осіб, що беруть участь в процесі розвитку підростаючого покоління, а також людей, небайдужих до збереження та розвитку читання як одного з чинників підтримки інтелектуального та культурного рівня українців.

У якості об'єкта дослідження розглядається сімейне читання на сучасному етапі. Предметом дослідження є особливості сімейного читання у бібліотеці на сучасному етапі. Практичною базою дослідження виступає бібліотека-філія сімейного читання № 8 КЗ «Лисичанська ЦБС».

Мета дослідження передбачає розкриття особливості сучасного сімейного читання в бібліотеці на сучасному етапі та окреслення шляхів його вдосконалення в бібліотеці-філії сімейного читання № 8 КЗ «Лисичанська ЦБС».

Основні завдання дослідження узгоджені з об'єктом, предметом та метою і передбачають наступне:

- виявити форми взаємодії між бібліотекою та сім'єю;
- розкрити структуру читацької аудиторії «Сім'я», виділивши в ній основні суб'єкти читання: молоді сім'ї; сім'ї з дітьми; сім'ї, які очікують дітей; неповні сім'ї та ін.;
- показати змістовні та функціональні потреби сім'ї в книзі, читанні та бібліотеці;
- вивчити особливості сучасного бібліотечного сервісу, характерного для підтримки сімейного читання;
- розкрити особливості моделювання змісту читання в залежності від особливостей сімейної аудиторії;
- представити специфіку соціально-культурних заходів для масової аудиторії сімейного читання;
- проаналізувати структурно-змістовні особливості діяльності бібліотеки-філії сімейного читання №8 КЗ «Лисичанська ЦБС» з читацькою аудиторією;
- виявити можливості теоретичних і практичних досягнень у вдосконаленні сімейного читання в бібліотеці. .

Інформаційною базою дослідження є праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань форм взаємодії бібліотеки та сім'ї, особливос-

тей бібліотечного сервісу в підтримці сімейного читання та вдосконалення сімейного читання в бібліотеці.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України Про бібліотеки і бібліотечну справу (зі змінами й доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 7. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_biblioteki_i_bibliotechnu_spravu/download.htm
2. Адонина В.А. Семейное чтение как источник формирования интереса к книге и духовного обогащения семьи / В.А. Адонина // Преимущество в образовании. – 2018. – № 19. – С.6-16.
3. Беленька Г. Родинні читання: відновимо добру традицію! / Г. Беленька // Дошкільне виховання. – 2013. – № 2. –С. 17–19.
4. Бібліотека – організатор сімейного читання : метод. рекомендації / Л. С. Сторожик. – Ч: КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка», 2014. – 16 с.
5. Добрынина Н.Е. Книга, чтение, библиотека в семейном интерьере / Н.Е. Добрынина. — М.: «Канон +» РООН «Реабилитация», 2016. – 216 с.

Клименко Н.,
студентка I курсу магістратури спеціальності
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сілютіна І. М.

МІСЦЕ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАССАЧУСЕТСЬКОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ В ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасне суспільство, яке базується на інформації та знаннях, висуває високі вимоги до системи вищої освіти, що повинна готувати випускників до роботи в умовах, котрі постійно змінюються. Успішна реалізація цих вимог багато в чому залежить від ефективної організації, змісту, технологій і методик навчання, створення у кожному закладі вищої освіти якісного інформаційно-освітнього середовища (ІОС). Головною метою останнього є забезпечення максимального задоволення потреб суб'єктів освіти незалежно від місця їх знаходження та освітніх ресурсів і/або послуг, які вони потребують в режимі 24/365, що вимагає активного використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ).

Важливе місце в ІОС закладу вищої освіти повинна займати наукова бібліотека як потужний інформаційний центр. На жаль, сьогодні на вітчизняних теренах склалася ситуація, коли лише незначна кількість університетських книгозбірень може претендувати на такий статус. Ця обставина актуалізує необхідність формування системи поглядів на місце бібліотеки у сучасному інформаційно-освітньому середовищі ЗВО, потребує вивчення передового зарубіжного досвіду у даній царині задля вироблення ефективної стратегії розвитку бібліотек закладів вищої освіти України та впровадження найкращих зарубіжних здобутків у вітчизняну практику.

Заслужовує на увагу досвід, набутий бібліотеками провідних університетів Сполучених Штатів Америки (США). Відомо, що розвиток бібліотек вищої школи США відбувався під впливом низки факторів, які й досі обумовлюють їх поступ, зокрема: ранній вступ країни в стадію інформаційного суспільства та пріоритет держави в розробках глобальних комп'ютерних мереж. Результатом зазначеного було створення сприятливих умов для віддаленого доступу до електронних ресурсів та розповсюдження бібліотеками навчальних закладів власних продуктів і послуг серед віддалених користувачів, у першу чергу, співтовариства закладу вищої освіти.

Аналіз ІОС сучасного університету США, запропонований в дослідженні, заснований на досвіді Массачусетського Технологічного Інституту (Massachusetts Institute of Technology - MIT), визнаного лідера рейтингу QS World University Rankings за шістьма ознаками: дослідницька діяльність, викладання, думка роботодавців і кар'єрний потенціал, кількість іноземних студентів і викладачів [4]. Серед випускників інституту: 90 Нобелівських лауреатів; 56 володарів Національної медалі науки США; 75 стипендіатів-дослідників фонду Макартуров; 29 переможців Національної премії в галузі технологій та інновацій та 15 - премії AM Turing [2].

Інформаційне обслуговування користувачів MIT здійснюють 7 бібліотек (Barker Library, Dewey Library, Hayden Library, Institute Archives & Special Collections, Lewis Music Library, Rotch Library), які демонструють нову концепцію сучасної книгозбірні, підтримуючи дослідні програми інституту як інноваційними, так і традиційними рішеннями. Бібліотеки Массачусетського технологічного інституту забезпечують надійну основу для створення, поширення, використання та збереження інформації, творчої участі користувачів з метою вирішення глобальних викликів і проблем соціальної справедливості [3].

Служба бібліотек MIT забезпечує стабільне, довгострокове зберігання у цифровому форматі результатів наукових досліджень, виконаних у закладі. Колекція з більш ніж 90000 документів, включає доповіді на конференціях, рецензовані наукові статті, препринти, технічні звіти, дисерта-

ції, робочі документи та дослідницькі дані. Про значущість і затребуваність цього ресурсу свідчить той факт, що протягом місяця у середньому завантажується понад один мільйон документів [3].

Доступ до послуг і ресурсів бібліотек Массачусетського технологічного інституту є привілеєм, що надається викладачам, студентам, співробітникам інституту; включаючи членів їх родин та обмежується задоволенням конкретної потреби у наукових, дослідницьких або освітніх матеріалах і послугах, доступних у бібліотеках МІТ [2]. Кожна з бібліотек оснащена за останнім словом техніки; є окремі приміщення для колективної роботи та ізольовані кабінети для самостійних занять. Бібліотеки мають кваліфікованих фахівців, які вносять вагомий внесок у реалізацію місії МІТ з просування результатів наукових досліджень, новітніх технологій викладання і навчання у МІТ і за його межами.

Бібліотечною спільнотою МІТ сформовано Цільову групу «Майбутнє бібліотек», метою роботи якої є створення наукової бібліотеки як відкритої глобальної платформи. «Працюючи над створенням бібліотеки майбутнього, ми <...> повинні переосмислити і оживити основні бібліотечні функції, подумати про те, як найкращим чином використовувати бібліотечний простір і забезпечити відповідність нової бібліотеки потребам усіх наших спільнот. Співпраця і постійна взаємодія зі спільнотами, які ми обслуговуємо (в Массачусетському технологічному інституті і за його межами), а також критичне використання даних та інших сервісів, визначатимуть наші рішення і нашу стратегію» [1].

Отже, приклад діяльності Массачусетського технологічного інституту дозволяє визначити ІОС навчального закладу як комфортне інтерактивне освітнє середовище, що забезпечує доступ до інформації в будь-який час і з будь-якого місця, забезпеченого повнотекстовими електронними документами. Бібліотеки Массачусетського технологічного інституту є найважливішим компонентом ІОС закладу, адже одночасно виступають місцем наукової активності, підготовки до занять, самостійної роботи з різного типу інформацією та проведення вільного часу. Цьому сприяє декілька чинників: відкритий доступ до всіх фондів (окрім колекцій рідкісних книг і рукописів); наявність значної кількості комп'ютеризованих робочих місць для користувачів; різноманітність локацій для відвідувачів (робочі столи, індивідуальні кабінети для роботи і кімнати для групових та самостійних занять у малих групах); наявність електронного каталогу на весь фонд бібліотек інституту, доступного як з комп'ютерів всередині бібліотек, так і через веб-сайт бібліотек у віддаленому режимі; автоматизована видача документів; широкий спектр додаткових онлайн-послуг, які супроводжують користування традиційними документами, зокрема, можливість через сайт бібліотек продовжити термін користування книгами; активне

використання міжбібліотечного абонементу, що дозволяє отримувати документи з інших бібліотек протягом короткого терміну.

Як показало дослідження, у Массачусетському технологічному інституті вже не перше десятиліття відбувається концентрація найрізноманітніших видів ресурсів, незалежно від типу носія, форм, обсягів, способів використання та їх надання освітній та науковій спільноті. Прикладом може служити інтернет-портал, відомий в Мережі як MIT D-space-<http://web.mit.edu>; <https://dspace.mit.edu/index.jsp>. Його творці сформулювали своє завдання у такий спосіб: «представити дослідження Массачусетського технологічного інституту в оцифрованому вигляді, в тому числі чернетки, технічні звіти, робочу документацію, матеріали конференцій, фото» [3].

Аналіз інформаційно-освітнього середовища Массачусетського технологічного інституту довів, що бібліотека є інтегруючою структурою складу та головним генератором зовнішніх і внутрішніх інформаційних ресурсів, яка динамічно розвивається і еволюціонує в системі вищої освіти, а її діяльність визначається цілями і завданнями, що стоять перед ЗВО, співвідносяться зі стандартами і сучасними програмами навчання. Саме бібліотеки закладів вищої освіти є визнаними лідерами у застосуванні в своїй діяльності ІКТ і найчастіше виступають першопроходцями в реалізації проектів, започаткованих з використанням технологічних інновацій. Це дає можливість бібліотекам навчальних закладів США надавати інформаційні ресурси для задоволення інформаційних потреб своїх користувачів на якісно іншому, в порівнянні з бібліотеками закладів вищої освіти нашої країни, рівні.

Отже, бібліотеки Массачусетського технологічного інституту займають значне місце в інформаційно-освітньому середовищі закладу, виконують особливу роль в інтелектуальному та громадському житті МТІ, є місцем наукових досліджень та навчання.

Л і т е р а т у р а

1. Institute-wide Task Force on the Future of Libraries. URL: <https://www.pubpub.org/pub/future-of-libraries>
2. MIT - Massachusetts Institute of Technology. URL: www.mit.edu/
3. MIT Libraries URL: <https://libraries.mit.edu/>
4. Рейтинг университетов мира QS – Education index URL: <https://www.educationindex.ru/articles/university-rankings/qs>

*Ковальова М., Лифенко Р.,
студенти 1 курсу спеціальності «Психологія»
факультету гуманітарних наук,
психології та педагогіки СНУ ім.В.Даля
Науковий керівник: д.культ.н., проф. Смоліна О.О.*

ТРАНСЛЮДИНА І ПОСТЛЮДИНА – НАШЕ МАЙБУТНЄ?

Потужна хвиля технічного прогресу здатна захопити і людину. Не тільки в якості винахідника і користувача гаджетів. Людина поступово може втратити свої лідуючі позиції в конкуренції з електронними пристроями у, наприклад, швидкості обробки інформації, обсягами пам'яті тощо. Щоб вистояти в цій конкуренції знадобиться, можливо, масштабна трансформація людського ества. Про це вже існує досить багато текстів, та ведуться запеклі дискусії. Тому тема нашої роботи є **актуальною**.

Мета роботи – розглянути можливі перспективи та ризики нової форми людського ества.

Термін «транслюдина» виник у 80-і роки ХХ ст. для визначення перехідної форми між людиною сучасного зразка і постлюдиною – істотою майбутнього.

Спроби описати людину майбутнього були і раніше, наприклад у вченні Ф.Ніцше про надлюдину в творі «Так говорив Заратустра». Ніцше створив концепцію, яка представляла людину як перехідний етап між мавпою і надлюдиною. Тому Ф. Ніцше можна вважати людиною яка дала величезний поштовх самій ідеї існування надлюдини. Надлюдина - це образ великої людини, майже бога, справжнього генія, сильного духом, вмілого, напористого, впевненого в собі, здатного зібрати навколо себе справжню армію сподвижників. Надлюдина здатна виділитися з натовпу, стати лідером, запропонувати людству новий шлях розвитку. Вона - найвищий ступінь моралі і відповідальності, ідол свого покоління. Це нова думка, новий розум, сила, міць і благодійник в одній особі. Саме до такого «виду» людей Ніцше зараховував Юлія Цезаря, Наполеона Бонапарта, Олександра Македонського і Чезаре Борджіа. Але, здавалося б, саме думка соціуму, думка більшості є правильною? На це у Ніцше є своя відповідь. Думка більшості створюється з однакових думок індивідуумів. А іншим, «незгодним», залишається діяти саме за цими встановленими правилами. Саме тому не варто йти на поводу у чужої думки, так як єдиних правил не існує.

Питання майбутнього розвитку людини і людського суспільства сьогодні хвилюють багатьох. У західній науковій громадськості не так давно з'явилася і набирає велику популярність концепція майбутнього розвитку

людини, яка отримала назву **трансгуманізм**. Цей термін був запозичений у Р. Хакслі, але у нього мова йшла про «розуміння нових можливостей людської природи», при якому людина залишається людиною. Сучасні ж трансгуманісти розглядають «еволюційний гуманізм» (так вони визначають трансгуманізм) як процес, спрямований на подолання людської природи і перехід до якісно нового стану.

Засобами досягнення є застосування і конвергенція, так званих, НБИК-технологій. НБИК-технології - це нано-технології, біологічні, інформаційні та когнітивні технології. В результаті синтезу цих технологій має бути створено нова людська істота для нового людського суспільства. Поняття «Трансліудина» було описано футурологом Ф.М. Есфендіарі (псевдонім FM-2030). Трансліудина - це перехідна модель людини, між справжньою людиною і постлюдиною, те саме ніцшеанське розуміння людини як проміжної ланки між мавпою і надлюдиною.

Вважається, що ця постлюдина буде володіти надрозумом і надздібностями. Самі автори проекту стверджують, що ця людина буде мати якісь імпланти, що з'єднують її безпосередньо з технічними пристроями. Люди будуть безстатеві, розмножуватися будуть штучним шляхом за допомогою біотехнологій. Існувати люди будуть не тільки звичайним, біологічним способом, але також в технічному, інформаційному і цифровому стані. Тобто за допомогою технологій планується створити істоту, яке подолає свою людську природу і її обмеження. І це одне з головних напрямів сучасної західної науки і філософії.

Тобто у «постлюдині» з'єднані воєдино людина і техніка. І людина тут уже постає – «фактором». Основна відмінність «людини-фактора» від особистості, «економічної людини» у тому, що суб'єкт, який стоїть за нею, втрачає самототожність, фрагментизується. Він децентрований. Ініціатива й остаточне вирішення питань під час його взаємодії із зовнішнім середовищем, один із одним, переходять до техніки.

В цьому і полягає криза гуманізму, яка починається зі вступом суспільства в соціотехнічну стадію суспільства, коли суспільство, у зв'язку з усе більшою і більшою динамічністю, перестає бути власне людським і перетворюється на людиномашинне (технолюдинне), тобто з того моменту, коли техніка починає заміняти не лише фізичну, а й розумову силу людини. Яскравим показником цієї кризи є намір заручитися послугами генної інженерії та «начинити людину чіпами».

Сучасна інженерна психологія розглядає людину, що працює в складних автоматичних або напівавтоматичних системах, як ланку цих систем: зі «сенсорним входом», мозком як «приладом для переробки інформації» та моторним «виходом». Людина тут вже зараз – просто ресурс, який потрібно активізувати й особливо – «контролювати за надійністю».

Справа в тому, що людині-ресурсу не потрібна любов, яка заміняється порнографією, їй не потрібен «Інший». Достатньо навести існуючі комп'ютерні кафе, де відвідувачі збираються разом, але спілкуються з машинами. У сфері виробництва в «людині-ресурсі» ціниться нервово-психічна стійкість, обумовлена переважно радикальним збідненням афективної й емоційної сфери. Ділок – продукт відчуження (К. Маркс), перетворення закритих (заповідями релігії, нормами моралі, канонами культури) «тепліх» суспільств у відкриті (вільні й холодні, «цивілізовані»). У процесі того, як суспільство, котре складається з особистостей, перетворюється на цивілізацію, що складається з «економічних людей» («ділків»), а економічна цивілізація – на технос, який складається з чинників, узаємодія оператора та конкретної людини стає всезагальною формою буття людини.

Такий процес доповнюється втратою сенсу буття. Якщо попередня інтелектуальна культура, насамперед, філософія, релігія, наука були сповнені пошуків істини як сенсу буття, то тепер цей пошук утрачений. Істина нікого (за окремими винятками) не цікавить. Істина сьогодення – це результат творення свого світу, власного успіху, вдалого фінансового проекту, це технологічний обман суперника тощо. Істина для такої людини-фактора, людини-ділка – все, що стосується лише суб'єктивних досягнень індивіда, але в жодному випадку не об'єктивних обставин, котрі сприймаються лише доповненнями до власної поведінки й діяльності.

Постлюдина опиняється поза людиною, вона переповнена різною інформацією, що по суті, спотворює дійсність відповідно до того чи іншого замовлення. Зокрема, посилюється на людей вплив світу віртуальної реальності. Ця людина – зовсім інша, відмінна від усіх тих образів і уявлень, котрими наповнена наша освіта, система виховання, література, рекомендована для набуття потрібних світоглядних орієнтацій. Людина в цих образах, наприклад, срібного віку, постає сильною завдяки доброті, розуму, співпереживанню, вона сповнена тривоги за майбутнє всього людства й інших людей. У казках і міфах люди хотіли стати могутнішими і фізично сильнішими; у різних релігійних ученнях вони прагнули піднятися до безтілесного духа. Образно це можна подати як «третю природу» буття людини: перша – природа; друга – культура; третя виникає в умовах нових цінностей, котрі є результатом прагматизації життя. Колишні величні досягнення духовного світу – уявлення, почуття, знання, душа, думки, мислення – сприймаються як набридлий бідний родич або навіть чужинець, якого потрібно вигнати. Нова людина, людина «третьої природи» (сциєнтизму, технологізму, економізму, фінансизму) позбавляється і всіх властивих для мислячої людини характеристик – свободи, совісті, моральності, співпереживання й універсального розуму. Чи є вихід з ситуації, яку М. Фуко завершає словами: «Можна бути впевненим – людина зникне, як зникає обличчя, накреслене на прибережному піску»?

Висновки. Вчення про транс-людину і трансгуманізм в цілому зараз є одним з провідних в зарубіжній філософії та науці. Зважаючи на те, на якому високому рівні зараз знаходиться наука можна зробити висновок, що ми вже дуже скоро переконаємося, дає нам ця наука правдиву картину майбутнього або ж все це дурні вигадки утопістів-фантастів. Ми думаємо, що в майбутньому людина в тому понятті, в якому ми її знаємо зараз з усіма своїми фізіологічними і біологічними недоліками поступиться домінуючою позицією в світі новому створінню, яким і є пост-людина.

Однак, яким райдужним не було б майбутнє транслюдини, слід пом'ятати, що це буде вже не та людина, яку ми звикли бачити. Веселу, усміхнену, щасливу, люблячу, іноді сумну або навіть і в сльозах – це людина, яка живе для того щоб бути людиною, а не якимсь фактором. Бо транслюдина – це лише фактор, «ресурс» яким користуються технології. Тому варто пам'ятати про своє людське начало та не варто його втрачати, бо тоді ми вже не будемо собою. Та навіть зможемо «зникнути» з обличчя землі.

Л і т е р а т у р а

1. Льїн В. Епоха “Пост”: Людина в перспективі “Нової духовності”, 2010. – С. 46-49.
2. Трансчеловек. <https://spzh.news/ru/zashhita-very/28745-transgumanizm-budushchee-bez-cheloveka>
3. Философские взгляды Ницше и учение о сверхчеловеке. <http://schastliviy-mir.ru/personal-growth/filosofskie-vzglyady-nitshe-uchenie-o-sverhchloveke.html>

Стельмашук А.,

студентка 1 курсу магістратури

спеціальності «Філософія» юридичного

факультету СХУ ім. В. Даля

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Шелковая Н.В.

РЕЧОВИЙ СВІТ СУЧАСНОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ: АКСІОФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

Речі оточують людину з самого народження, наповнюють собою простір, стають не тільки помічниками людини в повсякденному житті, але й служать об'єктами для естетичного задоволення.

Функції речі дуже різноманітні: вони задовольняють наші потреби, є помічниками в багатьох сферах людського життя, способом самовираження, проявом своєї винятковості, але часом, коли ціна стає занадто високою, сама річ починає підпорядковувати собі людину. Річ стає сенсом життя. Яскравим прикладом можуть служити дорогі машини, будинки, дорогоцінні прикраси, твори мистецтва, предмети одягу всесвітньо відомих дизайнерів.

Речі здатні не тільки розповісти про їхніх власників, а й дати загальне уявлення про економічну ситуацію, культурні сенси і психологічний клімат у суспільстві. Оточення людини наповнене речами, через які вона, немов заявляє себе світу. Колір, форма, матеріал, фактура характеризують не тільки саму річ, а й дають уявлення про самого власника, його ціннісні орієнтації. Таким чином, навіть якщо не бачити самого власника речей, а тільки його речі, можна скласти портрет цієї людини, її належність до певної епохи, культури, соціального і душевного стану. Яскравим прикладом можуть стати квартири-музеї видатних людей. Навіть якщо людини вже давно немає в живих, предмети побуту та вжитку, що заповнюють її особистий простір, становлять велику цінність і можуть розповісти багато про спосіб життя людини [1, с. 45].

Так, наприклад, візит до садиби Льва Толстого Ясна Поляна дає нам уявлення про речові цінності письменника: аскетичний інтер'єр, простий бавовняний одяг, але в той же час велика кількість книг і французьке вино говорять відвідувачеві музею, що духовна і тілесна їжа мали для Толстого велике значення.

Невіддільним від поняття «річ» є поняття «цінність» цієї самої речі. Що ж таке цінність і як впливає характер ціннісних орієнтацій соціуму на людину? Дослідженням цієї проблеми займається наука аксіофілософія. «Цінність, – як зазначено у філософському енциклопедичному словнику, – термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного» [2, с. 707].

Американські соціологи Ф. Знанецький і У. Томас вважають, що цінністю є будь-який предмет, який володіє змістом, що піддається визначенню і значенню для членів будь-якої соціальної групи [3]. При цьому Ф. Знанецький і У. Томас визнають існування групових та індивідуальних цінностей.

У філософії до трактування цінностей підходять з позицій їх соціально-історичної, економічної і духовної зумовленості. Реальні цінності для людини та спільноти є конкретними, історичними та обумовлені характером діяльності людей, рівнем розвитку суспільства і спрямованістю розвитку даних суб'єктів, носять конкретно-історичний характер.

Уявлення про цінність будь-яких предметів реальності з'являється в результаті їх порівняння з ідеальними образами, які відображають еталони даного суспільства чи спільноти щодо корисності, краси, модності, престижності чи навпаки цих речей. Це може відбуватися, і часто відбувається, на рівні почуттів, підсвідомості, традицій певного суспільства чи родини, а не на рівні розумового аналізу. Цінності – це те, що для людини значимо, що визначає життєві орієнтири її поведінки, що визнається позитивно суспільством. Соціально визнані цінності і ідеали впливають на формування групових та індивідуальних цінностей, які також є елементами мотивації поведінки людей [4, с. 161] (тут виникає проблема особистісності та стабільності, але це є предметом окремого дослідження).

Цінності доповнюють і збагачують мотивацію соціальної діяльності індивіда і групи. Так, позитивні мотивації спираються на цінності, які освоюються індивідом і стають ціннісними орієнтаціями, що направляють його свідомість і поведінку. Американський соціолог Д. Рисмен виділив три типи ціннісних орієнтацій:

- «традиційно-орієнтована» – прихильна до традицій, звичаїв, встановлених зразків поведінки;

- «ззовні-орієнтована» – схильна до впливу «інших», моди, засобів масової інформації, соціальних інститутів;

- «зсередини-орієнтована» – орієнтується більше на свої, індивідуальні цілі, інтереси, на зміну і перспективу, прихильна ідеям самостійності та автономності [5].

Наприклад, молоді більше цінують інноваційність і яскравість, літні – традиційність і доведеність (непорушність). Перехід до ринку, прогресування цінності економічної діяльності неминуче викликали у молодіжному середовищі підкорення цінностям багатства, влади, престижу, соціальних досягнень, а також нерозуміння батьками такого підпорядкування. Безумовно, частина протиріч між поколіннями абсолютно природна, тому що пов'язана, в першу чергу, з віковими відмінностями. Молодь завжди бажає виділятися, і демонструє це за допомогою зовнішніх атрибутів, наприклад, моди, жаргону, субкультури і т. д. [6, с. 126]

Речі є незмінними супутниками життя людини протягом всієї історії її існування, при цьому відношення до них залежить від їх кількості, функціональності і ціннісних орієнтирів суспільства. Серед безлічі принципів відносин людей до речей, заснованих на цих умовах, можна виділити три:

- перший принцип характеризується дефіцитом речей. Якщо попит на річ перевищує їх кількість, цінність речі зростає. Найбільший інтерес до себе мають речі, які представляють унікальність і неповторність, знаходяться в одиничному екземплярі;

- другий принцип пов'язаний з переходом до виробництва речей в промислових масштабах. Речей стає так багато, що вони заповнюють весь простір, втрачають свою унікальність і цінність в очах суспільства;

- третій принцип, властивий сучасному суспільству, пов'язаний з практичністю і багатофункціональністю повсякденних речей.

Відмінною особливістю сучасності є також недовговічність речей, якими користуються люди. І в цьому зацікавлені виробники речей, які закликають купувати все більше і частіше, мотивуючи покупців новими, більш досконалими якостями, функціями і здібностями речей, перетворюючи суспільство тим самим на «суспільство споживання» (Ж. Бодрийяр) [7]. «Світ стає подібним до контейнеру, повного об'єктів для одноразового використання», – відзначає З. Бауман у своїй роботі «Текуча сучасність» [8, с. 175].

Людина, керуючись своїми ціннісними орієнтаціями, створює свій «речовий світ», який, в свою чергу, «поглинає» її, бо «світ речей» – не тільки одна з умов буття людини і засіб задоволення її потреб, а й середовище, що формує людину.

Таким чином, річ супроводжує людину у всіх повсякденних просторах. Вона функціонує в приватному просторі одночасно і як утилітарний інструмент, і як предмет, який акумулює емоційну пам'ять і репрезентує власника в публічній сфері, є одним із засобів самоідентифікації людини. Соціальне значення речі, крім виконання утилітарних функцій, складається в маркуванні статусу власника. Культурні смисли речей пов'язані з їх здатністю транслювати як індивідуальні, так і колективні цінності і ідеали.

Л і т е р а т у р а

1. Капкан М.В. Культура повседневности. – Екатеринбург: УФУ, 2016. – 110 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
3. The Polish Reasant in Europe and America (With W.I. Towas), vols 1–5. Boston, 1998.
4. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 407 с.
5. David Riesman. The Lonely Crowd. – 13th edition. – Yale University, 1968.
6. Кушхова К.А., Шогенова Ф.З. Ценностные ориентации современной молодежи: особенности и тенденции // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1–1.
7. Корнев В.В. Философия повседневных вещей. – М.: ООО «Юнайтед Пресс», 2011. – 250 с.
8. Бауман З. Текущая современность. – СПб.: Питер, 2008. – 238 с.

Шаркова О.,
студентка 1 курсу магістратури спеціальності
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сілютіна І. М.

БІБЛІОТЕЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ

Сучасність характеризується кардинальними зрушеннями у соціально-економічній, політичній, культурній сферах, інформатизацією та демократизацією соціально-комунікативних інститутів, у тому числі, бібліотек. Ці реалії обумовлюють необхідність пошуку новітніх форм взаємодії книгозбірень і користувачів, розробку та надання нетрадиційних інформаційних продуктів та послуг, створення комфортного культурно-інформаційного середовища. На переконання І. Суслової, «збереження бібліотеки як високодемократичного соціального інституту, що володіє інформаційними ресурсами, потреба у яких є дуже високою» та «створення механізмів адаптації до складних економічних, політичних, суспільних явищ сучасної дійсності» [7, с.9] неможливі в умовах традиційної системи управління бібліотечними процесами. Остання, як продукт еволюційного розвитку, в новому соціально-економічному середовищі потребує нових підходів, нових алгоритмів, врахування світового досвіду та впровадження технологічних та організаційних інновацій. Можна говорити про те, що глибокі кризові явища в сфері управлінської діяльності, які виражаються у невідповідності традиційних структур і методів, сформованих в адміністративній системі управління бібліотекою, стали причиною пошуку нової парадигми управління [6]. Провідними вітчизняними та іноземними фахівцями в бібліотечній справі, зокрема, І.М. Сусловою, Т. Вилегжаніною, Т. Кулієвою, Н.М. Ніколаєнко, Ю.Ф. Черняковою, сформульовані основоположні підходи щодо організації та диверсифікації технологій управління бібліотеками. На противагу раціоналізму попередньої концепції, бібліотечний менеджмент, побудований на сучасній парадигмі управління, включає такі важливі особливості, як: ефективне використання людського потенціалу, невідокремленість від організаційної культури, що спирається на чесність і довіру до людей; послідовність та поступовість розвитку систем; прогнозування та планування змін, гнучкість і своєчасність управлінських рішень, підтримка ефективних комунікацій між працівниками та врахування індивідуального внеску кожного, хто працює, в загальному результаті [7, с.12].

У нових соціально-економічних умовах виявилися неефективними принципи й концепції централізованого управління, нездатні до змін та адаптації організації до нових умов та реалій, що склалися в суспільстві. Це стало причиною деформації основних управлінських функцій, стагнації бібліотечної діяльності. Бібліотечним співтовариством визначено, що бібліотечний менеджмент за сучасних умов має здійснюватися відповідно до постійних змін, аби забезпечити життєздатність бібліотеки, її стійкість та розвиток [5].

Є підстави вважати, що в бібліотечному менеджменті сформована парадигма, адекватна реаліям сучасності. Найголовнішим аргументом на її користь є широке використання принципів і методів менеджменту в практиці керівництва бібліотечною діяльністю, орієнтованість менеджменту на рішення практичних завдань. Крім того, можна констатувати, що сучасний бібліотечний менеджмент характеризується більш ефективним використанням людського потенціалу, спрямованістю на розвиток здібностей людей до спільних дій; еволюційним характером розвитку, що проявляє себе в удосконаленні вже сформованих структур і поступовому їх пристосуванні до нових умов; пріоритетністю стратегічної спрямованості управління [5].

Реальний менеджмент завжди містить загальне та особливе в певному їх співвідношенні. У світі існує розуміння не тільки менеджменту взагалі як концепції, філософії, типу управління, а й розрізнення існуючих моделей менеджменту, і менеджмент інформаційно-бібліотечної діяльності в нашій країні повинен бути творчою інтерпретацією світових моделей [6]. Основою формування сучасної системи управління інформаційно-бібліотечною діяльністю є моделі загального менеджменту, які будуються, по-перше, на уявленнях про природу людини і людські якості і, по-друге, на уявленнях про групову динаміку поведінки малих соціальних груп і закономірності спільної діяльності людей в бібліотеках та інформаційних центрах [3].

Ключовою проблемою полеміки, як у вітчизняній, так і у світовій науці є те, які принципи, методи й механізми регулювання повинні відповідати закономірностям нинішнього етапу соціально-економічного розвитку. В українській історії та сучасності існує безліч факторів (менталітет, суспільна свідомість, рівень наукового мислення, методологічна культура, розвиток соціально-економічного знання тощо), що, з одного боку, сприяють використанню моделей менеджменту, а з іншого – ускладнюють їх розуміння і практичну реалізацію [4].

Успішність діяльності книгозбірні безпосередньо пов'язана з конструктивністю дій управлінців. Функції сучасного управлінця виходять за рамки традиційних виробничих питань і передбачають діяльність у соціа-

льно-психологічному, організаційному, правовому та економічному напрямках, кожен із яких потребує сукупності фундаментальних знань і вмінь. Чим більше різноманітних важелів управління він використовує, тим фактично ширше доступний йому арсенал засобів підвищення ефективності менеджменту [1].

Отже, до сучасного керівника бібліотеки передусім висуваються вимоги високого професіоналізму саме в галузі управління. Недостатньо бути фахівцем бібліотечної справи. Потрібно знати й використовувати закономірності та принципи, теорію і практику менеджменту, методи моделювання організаційних структур книгозбірні, маркетингових структур, форми та засоби мотивації цілеспрямованої поведінки людей. Потрібно здійснювати в цьому системний та комплексний підходи, методи аналізу. Позиції менеджера бібліотеки у професійному середовищі стають дедалі більш чіткими, визначається і його головна мета – «керувати змінами, що означає відповідати часу» [2].

Таким чином, сучасні соціально-економічні реалії обумовлюють зміни у системі бібліотечного менеджменту, який має спиратися на ефективне використання людського потенціалу, прогнозування змін, ефективність і своєчасність управлінських рішень, забезпечення професійної комунікації та урахування індивідуального внеску працівників у загальному результаті діяльності бібліотеки.

Л і т е р а т у р а

1. Авраева Ю. Как стать менеджером / Ю. Авраева // Библиотека. – 2001. – № 7. – С. 66–67.
2. Гусева Е. Инновация как стратегия, фактор и условия развития библиотек / Е.Гусева // Науч. и техн. б-ки. – № 3. – С.10-14.
3. Колесникова, М.Н. Менеджмент библиотечно-информационной деятельности / М.Н. Колесникова. – М. : Профессия, 2008. – 350 с.
4. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: навч. посіб. / Л.І. Скібіцька. – К. : Центр учбової літ., 2010. – С. 64-66.
5. Суслowa И.М. Менеджмент библиотечно-информационной деятельности / И.М. Суслowa. – М. : Профессия, 2009. – 600 с.
6. Суслowa И. М. Стратегический менеджмент в современной библиотечной деятельности: организационно-методологические аспекты // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2002. – № 2. – С. 66-74.
7. Суслowa И. Эволюция подходов к управлению библиотечной деятельностью // Библиотечное дело - 2015: документно-информационные коммуникации и библиотеки в пространстве культуры, образования, науки: Материалы двадцатой международной научной конференции (Москва, 22-23 апреля 2015 года). – Ч.ІІ. – М.: МГИК, 2015. – 283 с.

Секція 5

УКРАЇНІ І СВІТ: МАЙБУТНЄ КРІЗЬ ПРИЗМУ МИНУЛОГО

Андропова В.,
*студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Татаренко Г. В.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій відпрацювання механізму реального захисту прав і запобігання їх порушенню. Одним із елементів такого механізму є інститут прокуратури України, становлення якого відбувалося під впливом соціально-економічних та політичних факторів. Науковцями висловлюється припущення, що історія прокуратури налічує багато століть.

Як показало вивчення наукової та навчально-методичної літератури, питаннями історії виникнення та діяльності прокуратури досить плідно займаються науковці як прокурорського нагляду, так і кримінальної направленості. Зокрема, в цьому контексті потужне доктринальне підґрунтя створили такі науковці, як: В.С. Бабкова, О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, М.М. Говоруха, В.М. Гусаров, Л.М. Давиденко, О.М. Джужа, В.В. Долежан, Л.С. Жиліна, І.М. Козьяков, О.Г. Колб, М.В. Косюта, Т.В. Корнякова, В.В. Кулаков, М.Й. Курочка, М.П. Курило, О.М. Литвинов, О.М. Литвак, М.І. Мичко, М.В. Руденко, Г.П. Середа, М.І. Скригонюк, Є.О. Шевченко та ін.

Стаття 1 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII (Редакція від 28.08.2018) встановлює, що Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом,

здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [1].

Варто виділити вісім основних періодів становлення та розвитку прокуратури України:

- 1) прокуратура за часів давнини;
- 2) прокуратура в часи козацької держави;
- 3) прокуратура на українських землях за часів Російської імперії;
- 4) прокуратура в Галичині;
- 5) прокуратура у період відродження Української держави;
- 6) прокуратура УРСР;
- 7) пострадянська прокуратура;
- 8) прокуратура сучасної України.

Кожен період характеризується особливим комплексом повноважень прокурора, порядком формування органів прокуратури, наявністю системи органів або одноосібних прокурорів, що вказує на місце та роль прокуратури в системі захисту прав і свобод людини, інтересів держави і суспільства.

За глибокої давнини почалося формування правової системи, а з нею і певних функцій прокуратури, і на території сучасної України. На етапі розвитку звичаєвого права також на рівні звичаю формувалася наглядова функція деспотичних володарів скіфської держави. Норми права у скіфів захищали життя, майно, привілеї царської сім'ї та родоплемінної знаті. Цар встановлював чіткий порядок використання пасовищ, адже йому належала верховна власність на землю. А коли існувала наглядова функція, то, звісно, існували і наглядачі. У VII столітті до н. е. скіфи зустрілися з грецькими поселенцями. У Північному Причорномор'ї елліни заснували свої міста-держави: Ольвію, Пантікапей, Феодосію, Херсонес та ін. Основними джерелами права в них були закони та рішення народних зборів і рад міст, постанови колегій, а також місцеві звичаї. Законодавча ініціатива належала народним зборам, радам міст, їх головам, колегіям, а також своєрідним попередникам сучасних прокурорів — номофілакам (стражам законів), які повинні були стежити за оформленням законів, поведінкою людей і посадових осіб і вимагали від них виконання законів. Крім номофілаків, існувала колегія продиктів (юридичних радників), які також виконували наглядові функції. У X ст. почало формуватися князівське законодавство давньоруської держави Київської Русі. Ще княгиня Ольга, встановивши норми і пункти збору данини, посилила функції нагляду. Вона також прийняла закон, який оберігав життя княжих дружинників. Статути князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого внесли важливі нововведення у фінансове, сімейне та кримінальне право [2, с. 90].

Анексувавши землі Галичини, австрійський уряд розпочав реформування органів влади та місцевого самоврядування. Особлива увага зверталася на утворення судових та інших правоохоронних органів: суду, прокуратури, поліцейського апарату й адвокатури. Законом від 10 липня 1850 р. функції прокуратури поділялися на два види: 1) «частково для безпосереднього правосуддя у цивільних та кримінальних справах»; 2) «частково для урядового керівництва юстицією і до поліпшення і правильного застосування законів взагалі». Як видно, другий вид функцій прокуратури виконував роль урядового засобу впливу на суд; формально визначалося підпорядкування суду прокуратурі [3, с. 21].

Входження Галичини до складу Австрії у 1772 р. та її перебування у складі Австрії та Австро-Угорщини до 1918 р. сприяло запровадженню і становленню інституту прокуратури на західноукраїнських землях. Органи прокуратури виконували роль урядового засобу впливу на суд. Хоча формально визначалося підпорядкування суду прокуратурі, але остання здійснювала нагляд за дисциплінарними порушеннями судових чиновників. З іншого боку, частково органи прокуратури здійснювали правосуддя у цивільних та кримінальних справах. На землях Галичини поетапно були створені й існували фінансові прокуратури, до функцій яких належали відстоювання і захист майнових інтересів держави.

Із самого початку своєї діяльності прокуратура УСРР розпочала активно виконувати свої функції, передбачені Положенням про прокурорський нагляд УСРР 1922 р. Так, на 1924 р. кількість засідань виконкомів, спеціальних комісій та інших органів, на яких були присутні представники прокурорського нагляду на місцях постійно збільшувалась. Окрім своїх безпосередніх обов'язків прокуратури на місцях була постійним «тлумачем» та «пояснювачем» законів. При підбитті підсумків роботи прокуратури на II З'їзді діячів юстиції було зазначено, що прокуратура при усіх своїх недоліках безперечно посіла своє місце серед системи радянського апарату і «зустрінута при впровадженні із деяким скептицизмом й недовірою, зараз набула необхідного авторитету». Зазначалося, що прокурорські протести все більше приймаються до уваги, а прокуратура вже «відіграла значну роль у справі впровадження... законності й справдила покладені на неї надії. А у відповідності до Постанови ВУЦВК «Про діяльність державної прокуратури» від 19.02.1925 р. на основі доповіді Народного Комісара Юстиції та Прокурора Республіки М.О. Скрипника «Про діяльність Державної Прокуратури з часу її організації» досягнуті позитивні надбання за три роки існування прокуратури УСРР характеризувалися серед іншого зживанням незаконності дій місцевих адміністративних органів, що сприяло загальному зміцненню державного апарату [4, с. 959].

Показово, що саме ця риса набула широкого втілення на практиці на початку діяльності радянської прокуратури в УСРР. Так, одним із найважливіших, з нашої точки зору, показником було те, що серед тих скарг та справ, що поступали до прокуратури у 1924 р. значна їх частина належала до заяв громадян про перевищення органами влади своїх повноважень. Особливо це було притаманне сільському керівництву, яке допускало ряд порушень законів. Це виражалося у встановленні самовільних зборів, грубій поведінці, пияцтві, безпідставних арештах осіб, в тому числі і тих, які оскаржували їх дії. Прокуратурою подібні факти оцінювалися як незаконні та такі, що могли відобразитися на ставленні селянства до радянської влади та вселяти населенню упевненість позбавлення від покарання порушників закону, якщо вони є посадовими особами. У зв'язку із цим у секретному листі до губернської прокуратури пропонувалося висунути справи про посадові злочини в окрему групу та приступити негайно до їх розслідування. До того ж нерідкісним було те, що до губернських прокуратур по всій території УСРР щоденно зверталися близько сотні відвідувачів, в тому числі й селяни, які за десятки верств приходили пішки до прокурорів, що б добитися в них «правди», подати скаргу на зловживання та утиски, а іноді й просто за роз'ясненнями. Вважаємо, що це було свідченням довіри до прокуратури та упевненості радянських громадян у її дієвості. Що загалом є найвищим показником ефективності роботи будь-якого державного органу [4, с. 960].

Українська прокуратура часів СРСР провадила загальний нагляд та кримінальне переслідування осіб, які вчинили злочин. Аналізуючи цей період діяльності органів прокуратури України, можна зробити висновок, що тоталітарний режим прямо вплинув на діяльність даного інституту. Найбільше постраждав інститут представництва громадян та держави в суді, який у цей період фактично був відсутній. Вирішальним етапом у формуванні пострадянської української прокуратури було прийняття 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет. 5 листопада 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон Україну «Про прокуратуру», у ст. 5 якого визначено основні функції, що виконує прокуратура, в тому числі нагляд за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами й громадянами. Ст. 121–123 Конституції України 1996 р. визначають прокуратуру як єдину систему, її функції, порядок призначення і звільнення Генерального прокурора України, строк його повноважень. З урахуванням вимог Конституції України Верховна Рада України внесла відповідні зміни до Закону України «Про прокуратуру». У Перехідних положеннях Основного Закону України передбачено, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за

додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства – до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, і до сформування системи досудового слідства та введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

Законом України від 18 вересня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури» внесено відповідні зміни до Закону України «Про прокуратуру» в частині порядку здійснення прокурорами нагляду за додержанням і застосуванням законів. Саме в такій редакції в сучасних умовах і регламентується порядок їх здійснення. Із вступом України до Ради Європи та визначення проєвропейського курсу розвитку постали завдання реформування прокуратури України. Взяті на себе Україною зобов'язання перед Радою Європи щодо реформування прокуратури зумовили необхідність подальшого удосконалення законодавства та прийняття Верховною радою України 14 жовтня 2014 р. Закону України «Про прокуратуру», в якому визначено роль та місця нагляду за додержанням і застосуванням законів у прокурорській діяльності. Такий нагляд здійснюється за новим Законом виключно у формі представництва прав і свобод громадянина, інтересів суспільства та держави [5, с. 169].

Формування інституту прокуратури в різних державах відбувалося протягом тривалого історичного періоду часто в суперечливих умовах, що призвело до існування в наш час декількох основних моделей її організації та діяльності. У зв'язку з євроінтеграційними прагненнями України виникає необхідність узгодження принципів організації, напрямів, форм та методів діяльності прокуратури України з прокуратурами європейських держав [6, с. 117].

Отже, досліджуючи історичний процес розвитку прокуратури України, слід зазначити, що у всі визначені періоди становлення прокуратури України, її місце та роль в системі захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави визначалось етапом розвитку держави, існуванням держави як такої, формою правління та наявним державним режимом України. Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що особливості зародження, формування та розвитку органів прокуратури є загальними і тією чи іншою мірою притаманні системам органів прокуратури усіх країн, де такі системи створені, в тому числі України. Національні ж особливості принципів організації та функціонування, структури, форм та методів діяльності органів прокуратури конкретної держави нерозривно пов'язані з особливостями її політичної, економічної та правової систем та характером їх історичного розвитку.

Л і т е р а т у р а

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII (Редакція від 28.08.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Воронов М. П. Історія становлення та розвитку прокуратури в Україні / М. П. Воронов // Сучасні питання економіки і права. - 2013. - Вип. 1. - С. 90-97.
3. Кондратюк О.В. До питання утворення і місця органів прокуратури Галичини в судовій системі Австро-Угорщини / О.В. Кондратюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. - 2011. - Випуск 4. – С. 20-24.
4. Усеїнова Г. С. Становлення прокуратури України: історико-правові аспекти / Г. С. Усеїнова // Форум права. - 2012. - № 4. - С. 959-962.
5. Наулік Н. С. Прокуратура України як інститут системи захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави: історія розвитку / Н. С. Наулік // Актуальні проблеми правознавства. - 2016. - Вип. 1. - С. 166-170.
6. Новосад Ю. О. Про деякі історичні аспекти становлення та розвитку прокуратури як суб'єкта запобігання злочинам / Ю. О. Новосад // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2016. - Вип. 5. - С. 116-120.

Кісіль К.В.,

*студент 1 курсу магістратури
спеціальності «Екологія» факультету
інженерії СНУ ім. В. Даля*

ЄВРОПЕЙСЬКА КУЛЬТУРНО-АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ДОНБАСУ

Лисичанськ - місто першої розвідки донбаського вугілля і місто бельгійських промисловців, які заснували найбільший в Європі содовий завод.

Доленосним для розвитку потужного хімічного промислового комплексу на Донбасі став візит у 1880-х роках Дмитра Івановича Менделєєва. Ця поїздка корінним чином змінила долю Донбасу, а особливо Лисичанська. У своєму листі імператору Миколі II у 1897 році Менделєєв зазначив: «Протекціоністська політика посприяла тому, що у 1886 році виплавлялося приблизно 32 млн пудів чавуну, а у 1896 році — понад 95 пудів. Не менш повчальним прикладом може служити сода. В середині 80-х років до Росії ввозилося близько 2 млн пудів соди, їдкої і вуглекислої, своєї ж майже не видобувалося. Тепер ці 2 млн пуд. виготовляються на Дінці, і якщо іноземне ввезення ще існує, то лише тому, що попит на соду з поживавленням справ швидко став зростати. Тут всі умови, щоб робити дешеву соду і різні солі і кислоти содових заводів. Тільки їх потрібно викликати, створювати».

Але, як вже показала історична практика, з виникненням великого потужного промислового комплексу, будь то завод чи якесь інше велике підприємство, виникає разом з ним і поселення, найчастіше будівників, а вже згодом – працівників та їх сімей. А якщо вже виникає поселення, то обов'язково з'являтиметься певна культура, яка описуватиме певні характерні риси населяючої спільноти.

Мета моєї роботи – вивчити і дослідити бельгійський архітектурний стиль забудови у місті Лисичанськ, показати взаємозв'язок між розвитком хімічної промисловості та європейською культурою на Донбасі.

Задачі роботи:

- Визначити, яким чином у м. Лисичанськ з'явилися бельгійські за будови, які не характерні для нашого регіону.

- Освітлити внесок великих людей в розвиток хімічної промисловості на Донбасі.

- Навести ілюстровані матеріали, що свідчать про наявність рис архітектурного європейського стилю в м. Лисичанськ.

У 1887 році бельгійський інженер-технолог Ернест Сольве та пермський купець Іван Любімов створили акціонерне товариство «Любімов, Сольве і Ко» для виробництва соди та почали підготовку до будівництва содового заводу у селі Верхнє Бахмутського повіту Катеринославської губернії. Сольве на той момент вже мав два содових заводи у Франції та один на Уралі. При будівництві заводу Сольве застосував нову і передову технологію, на той час, виробництва соди: із застосуванням аміаку. Для здійснення задуманого слід було знайти найкращих виконавців будівельних робіт, якими виявилися саме бельгійці.

** Ернест Гастон Сольве (фр. Solvay; 16 квітня 1838, Ребек — 26 травня 1922, Ексель) — бельгійський учений-хімік і підприємець. Розробив аміачний спосіб отримання соди з кухонної солі, який був кращим за раніше відомий спосіб Леблана. Заснував хімічну компанію Solvay (1863). Засновник Лисичанського содового заводу.

У селян Верхнього були викуплені ділянки та на початку 1890-го року почалося будівництво. У кінці квітня 1892 року завод почав давати першу продукцію кальцинованої соди. У листопаді цього ж року був збудований цех з виробництва каустичної соди, яка виготовлялася ферритним способом. У 1898 році виробництво соди було доведено до 200 тон на добу, що становило 70 000 тон кальцинованої соди на рік, що робило його першим у Росії та другим у Європі за виробництвом. Крім того завод випускав хлорне вапно та нашатирий спирт.

Понад три чверті століття завод називався по імені річки, на якій стоїть — Донецьким, згодом був перейменований на Лисичанський. На поча-

тку XX століття на заводі працювало 900 постійних робітників, у 1916 році — 1 554 робітники.

Для забезпечення заводу паливом, компанія-власник взяла в аренду шахту «Дагмара», а у 1896 році побудувала нову шахту «Костянтин Скальковський». У 1902 році на ній було видобуто 6,8 млн пудів вугілля, а число робітників перевищило 900 чоловік.

Для такої кількості працівників необхідно було забезпечення житлом, яке знаходилося б неподалік від заводу. Тому тім же бельгійцями під керівництвом Сольве на горі, яка нині носить назву Робоча, було збудовано близько двох десятків багатоквартирних будинків.

Для потреб людства необхідними є заклади надання медичної допомоги. Тому для працівників содового заводу та їх сімей були зведені:

- Лікарня;
- Дитяча поліклініка;
- Дитяча лікарня;
- Гостьовий будинок для приїжджих;
- Казарма для холостяків (нині Лисичанська багатопрофільна гімназія);
- Садиба першого керуючого заводом Донсода Сольве (нині тубдиспансер).

Вище перераховані будівлі стали неперевершаними взірцями бельгійської архітектури на Донбасі, яким немає аналогів не тільки у регіоні, але й в усій Східній Україні. Вони заслужено мають статус пам'яток архітектури.

Багато унікальних та неповторних у своєму стилі будівель залишили нам у спадок бельгійці, але перлиною серед них все ж є будівля лікарні Содового заводу. Вона була побудована у 1899 році та експлуатувалася майже до 2000-х років. Ця лікарня була і залишається досить незвичайним та загадковим об'єктом, який не тільки приваблює місцевих мешканців, але й заманює туристів із сусідніх міст.

Рис. 1, 2. Лікарня Содового заводу, м. Лисичанськ

Архітектура будівлі виразно витримана в нідерландському стилі. Готика в усі часи слугувала об'єктом натхнення для створення будівель різного призначення, а у поєднанні з класицизмом утворювалися стійкі універсальні споруди, здатні йти крізь часи, епохи, культурні революції.

Час іде, і все, що колись мало хоч якусь цінність, яку б велич і потужність не несло б, за життєвими законами, рано чи пізно, обречене на занепад та забуття. Нажаль, така доля спіткала більшість бельгійської спадщини в наших руках. Дещо, наприклад лікарня, безмовно стоїть розрусі, «доживає свої останні роки існування», щось, як гостьовий будинок, зовсім зруйноване, а щось, все ж таки, через стільки часу, знаходить нове переосмислення та нове призначення. Ось, наприклад, у стінах казарми для холостяків нині розмістилася Лисичанська багатопрофільна гімназія.

Або ж садиба-маєток першого керуючого заводом Донсода Сольве, після приходу до влади Більшовиків та його націоналізації, і нині служить протитуберкульозним диспансером.

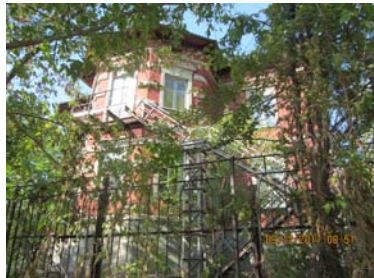

Рис. 3, 4. Протитуберкульозний диспансер, м. Лисичанськ

Беззаперечним залишається факт, що саме нідерландська готика має найбільшу історичну спадкоємність на території європейських країн, її використовували будівельники-зодчі і послідовники історизму у XIX столітті; своєрідними на нідерландських землях були ренесанс і класицизм. А мало хто здогадується, що ці ж самі архітектурні напрями та стилі притаманні далеко не лише країнам старої Європи. Бо нічим не гірші архітектурні скарби можна знайти також і на нашій Батьківщині, неов'язково слід шукати шедеври високої культури за кордоном, їх можна винайти й у себе вдома.

Висновки:

1. Згідно з моїми дослідженнями мені вдалося встановити причину виникнення бельгійського стилю забудови у місті Лисичанськ, показати взаємозв'язок між розвитком хімічної промисловості та європейською культурою на Донбасі.

2. Зі сказаного можна зрозуміти, що в забудові нашого регіону можна винайти архітектурні стилі, невластиві нашому регіону, та які мають статус пам'яток архітектури, які можуть слугувати як об'єктом культури, так і об'єктом заклику до нас туристів з різних куточків; які вважаються одними з найбільших багатств нашої країни.

Л і т е р а т у р а

1. Сергей Каленюк, Николай Ломако Тетрафоксы и другие лисичане. — Лисичанськ : ПП «Прінтекспрес», 2010. — С. 82-83. — 200 прим. — ISBN 978-966-8061-52-3.(рос.).
2. Кихтенко В. Легенды Лисичанска. — Лисичанськ : ПП «Прінтекспрес», 2010. — С. 56-64. — 1 000 прим. — ISBN 978-966-8061-49-3.(рос.).
3. <https://tw1npeaks.blogspot.com/2017/06/podov-ocherk-istorii-lisichanskogo-sodovogo-zavoda.html>
4. <http://egorov.livejournal.com/>

*Соболь С.,
студентка 4 курсу спеціальності
«Історія та археологія» юридичного
факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.і.н., доц. Сапицька О.М.*

СУФРАЖИЗМ В ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯХ

Специфічною рисою суфражистського руху Великобританії в другій половині ХІХ - початку ХХ ст. став розвиток чоловічого суфражизму: велика кількість чоловіків не просто симпатизували боротьбі жінок за рівноправність, але і створювало спеціальні організації на підтримку жіночого виборчого права. Цей феномен ще тільки починає досліджуватися в західній історичній науці, і в великому масиві літератури з історії англійської суфражистської роботи з даного питання зустрічаються досить рідко.

Американська дослідниця Сільвія Страусс назвала свою монографію «Зрадники чоловічої справи» (Traitors to the Masculine Cause) - так в Великобританії називали чоловіків, які виступали за рівноправність на шкоду інтересам своєї статі. Нескладно зрозуміти, що в суспільстві з жорстко визначеними гендерними ролями це було нелегкою справою, вимагало громадянської мужності і здатності піднятися над загальноприйнятими поглядами та нормами поведінки. Вивчення чоловічого суфражизму в Англії другої половини ХІХ - початку ХХ ст. дозволяє краще зрозуміти як

особливості розвитку і причини успіху суфражистського руху, так і специфіку гендерних відносин, які існували в англійському суспільстві даного періоду.

Можна виділити кілька різновидів чоловічого суфражизму: одні чоловіки відстоювали жіноче виборче право в парламенті, просували суфражистські законопроекти, співпрацювали з суфражистськими організаціями і просто голосували за суфражистські біллі; інші перебували в суфражистських організаціях зі змішаним членством або в самостійних чоловічих організаціях на підтримку жіночого виборчого права; треті були членами різних товариств друзів суфражизму, симпатизували ідеї політичного рівноправності статей і тому жертвують кошти на різні кампанії суфражистських товариств.

Існує принаймні два етапи в розвитку чоловічого суфражизму в Англії. Перший збігся з виникненням суфражистського руху в кінці 60-х рр. XIX ст. і був в основному пов'язаний з діяльністю представників радикального крила ліберальної партії (Дж. С. Мілля, Дж. Брайта, Ч. Ділка, Г. Фоссета та ін.). Другий став реакцією на появу антисуфражизма і войовничого крила в суфражистському русі - в цей час було засновано безліч чоловічих організацій на підтримку жіночого виборчого права, членами яких були представники різних партій.

Можна сказати, що суфражизм в Англії виник значною мірою завдяки чоловічій ініціативі: чоловіки стояли біля витоків практично всіх перших суфражистських організацій. Більшість перших суфражистів належали до радикального крила ліберальної партії. Їх відданість ідеї політичної рівноправності статей витікала з ліберальної доктрини і концепції утилітаризму, сформульованої І. Бентамом і Дж. С. Міллем.

Основною ідеєю лібералізму був універсалізм - переконання в рівній моральній цінності всіх індивідуумів, рівність властивих їм природних прав, прав людини, тобто рівність можливостей для всіх членів суспільства. З цієї точки зору, позбавлення жінок виборчих прав суперечило основним постулатам лібералізму. Прихильники утилітаризму, крім того, вважали, що відсторонення половини членів суспільства від публічної сфери (не тільки від політики, але і від економіки) є вкрай нераціональним і йде на шкоду суспільству. Тому вони були прихильниками не тільки жіночих виборчих прав, але і допуску жінок до освіти і професійної діяльності.

Однак не менше, а можливо, більшого значення у формуванні світогляду чоловіків-суфражистів мав їх особистий досвід, персональні і сімейні зв'язки і традиції. Багато з них були вихідцями з диссентерського середовища: для більшості англійців, які належали до Англіканської церкви, диссентери були Іншими, як і суфражистки, які не бажають вписуватися в традиційну систему гендерних відносин.

Серед радикалів і диссентерів, як правило, залученість в якесь суспільно-політичний рух була не стільки індивідуальною, скільки сімейною. Піонерами суфражистського руху ми можемо назвати Брайт, Макларенів, Панкхерст, Тейлоров, полагодити, Пеннінгтон, Фоссет і інших - в цих сім'ях чоловіки були не менш активні, ніж жінки. Нерідко дружини, дочки і сестри «звертали» своїх родичів чоловічої статі в суфражистську «віру», але можна привести і багато прикладів зворотного. Досить згадати ірландця Р. Хаслема, Г. Фоссета і Р. Панкхерст, які ще до весілля підтримували суфражистськом рух і, одружившись, спонукали чоловік до участі в ньому.

Багато перших суфражистських організації не просто брали чоловіків, але і допускали їх до керівництва. Так, у виконавчому комітеті першої суфражистських організації, Манчестерського національного суфражистського суспільства, в 60-70-х рр. XIX ст. було від 30 до 50% чоловіків. Беззмінним членом його виконавчого комітету довгі роки був талановитий адвокат Р. Панкхерст, що належить в той час до радикального крила ліберальної партії. Він відчув сильний вплив ідей аналітик Е. Джонса і Дж. С. Мілля і вніс великий вклад в розробку законів, які розширюють права жінок: підготував проект закону про ліквідацію недієздатності жінок (Women's Disabilities Removal Bill), який ініціював 50-річну боротьбу за надання жінкам виборчих прав в парламенті; закон про власність заміжніх жінок; закон про муніципальних корпораціях, що відновив право жінок брати участь в муніципальних виборах.

Створені радикальними лібералами суфражистських організації досить швидко знаходили самостійність і виходили з-під контролю творців. У грудні 1868р. Дж. С. Мілля разом зі своєю падчеркою Х. Тейлор був змушений вийти з Манчестерського національного суфражистського суспільства в знак протесту проти методів секретаря Л. Беккер. Дж. Брайт, П. Тейлор, Дж. С. Мілля і багато інших чоловіків-суфражисти вважали за необхідне включати до законопроектів про жіноче виборче право заміжніх жінок, але, багато суфражистки вважали, що потрібно починати з вимог надання права голосу самотніми жінкам, які користуються юридичною самостійністю.

Це було пов'язано з тим, що після поразки Дж. Брайта на виборах в 1874 р. лідером парламентської суфражистської фракції вперше був визнаний не представник ліберальної партії, а консерватор У. Форсайт. Він був адвокатом «і, коли ознайомився з суфражистським біллем, не міг перенести неясності формулювання про заміжніх жінок, яка була навмисно включена в білля в такому вигляді. Тому перед внесенням білля в палату він додав застереження, безумовно виключає заміжніх жінок».

Висування консервативних законопроектів, підтримуваних суфражистками, стало причиною розколу прихильників суфражизму в парламенті,

так як радикали відмовлялися голосувати в їх підтримку. У самому суфражистському русі це призвело до створення в 1889 р. Ліги за виборчі права жінок, в яку вступили багато радикальні суфражистки.

Проте в другій половині XIX ст. справа просування політичних прав жінок в органах законодавчої влади все ж залишалося в руках лібералів. Після відходу з парламенту Дж. С. Мілля найбільш відомими та, головне, переконаними прихильниками політичного рівноправності статей в парламенті стали радикальні ліберали Дж. Брайт, Ч. Ділк, Г. Фоссет, Л. Кортні. Останні троє були членам Кабінету міністрів. Дж. Брайт і Ч. Ділк зіграли важливу роль в прийнятті поправки до закону про муніципальних корпорацій, завдяки якому жінки були допущені до муніципальних виборів.

Г. Фоссет зробив внесок в просування інтересів жінок, коли став міністром пошти: він не тільки підвищив заробітну плату поштових службовців, знизив вартість поштових послуг, а й створив в поштової службі робочі місця для жінок. Реформи в цій сфері зробили його дуже популярним серед населення. Л. Кортні став лідером суфражистів в парламенті в 1877 р, коли законодавчу ініціативу знову взяв на себе повернувся до законотворчої діяльності Дж. Брайт. У 1882 р прихильники жіночої емансипації в парламенті добилися прийняття акта про власність заміжніх жінок, яка надала жінкам, які перебувають у шлюбі, можливість розпоряджатися своїм майном і заробітком.

Принципова позиція радикального крила щодо права голосу для жінок ледь не призвела до розколу в ліберальному уряді під час обговорення виборчої реформи 1884 року, коли ліберал У. Вудалл, пов'язаний з Манчестерським національним суфражистським суспільством, вніс поправку про включення жінок в число виборців.

Напередодні обговорення нового законопроекту в парламенті було 250 прихильників суфражисток. Однак У. Гладстон виступив проти суфражистської поправки, і в результаті 104 ліберала відмовилися від своїх обіцянок. Троє членів ліберального Кабінету, Ч. Ділк, Г. Фоссет і Л. Кортні, не погодилися голосувати проти поправки, що було порушенням партійної дисципліни і згодом негативно позначилося на їх політичних кар'єрах, хоча У. Гладстон і не вимагав їх виведення з уряду, щоб уникнути партійного і політичної кризи.

Цікаво, що, незважаючи на це, значна частина суфражисток відмежувалися від Ч. Ділкі, варто було йому опинитися в центрі політичного скандалу, коли колишня коханка привернула його як співвідповідача на шлюбнорозлучному процесі. Кар'єра політика виявилася знищеною, і він був змушений розпрощатися з надією зайняти в майбутньому одну з провідних державних посад.

Дионео в нарисі, присвяченому Ч. Ділк, відзначав парадоксальне фарисейство англійської громадської думки, яке мириться з багатьма страшними пороками, якщо вони залишаються в таємниці, але готове знищити людину за прояв звичайної слабкості, якщо його вчинок отримує розголос. Навіть колишній однодумець Ч. Ділка, відомий журналіст Вільям Стід, справедливо вважався одним із суфражистів, організував проти нього кампанію в *The Pall Mall Gazette*. А багато суфражисток виступили проти того, щоб його ім'я значилося в списку спонсорів Жіночої виборчої ліги, вважаючи, що це може зашкодити репутації формується організації.

У 1889 р *Women's Penny Paper* опублікувала заяву з 1604 підписами проти висунення Ч. Ділка в Лондонський рада олдерменом. Серед тих, хто підписався були Е. Гаретт-Андерсон, М. Фоссет, П. Макларен, Е. Макларен і інші. Історія Ч. Ділка, на наш погляд, є досить яскравим показником консервативності і обережності вікторіанського суфражизму, який, незважаючи на свої радикальні коріння, багато в чому продовжував слідувати суспільним умовностям і забобонам.

Л і т е р а т у р а

1. Fawcett M. G. Women's suffrage. A short history of great movement // L.: T.C. & E. C. Jack, 1911. - 104 p.
2. Pankhurst C. America and the War // L.: Effect Upon, 1914. - 108 p.
3. Pankhurst E. My Own Story // N.Y.: Hearst International Library, 1914. - 140 p.
4. Pankhurst S. The story of my four weeks in Holloway goal // McClure. - L.1913. - P. 19-23
5. Pankhurst S. The Suffragette Movement: an Intimate Account of Persons and Ideals // L.: Magniff, 1977. - 122 p.
6. Pankhurst S. Unshackled: the Story of How We Won the Vote // L.: Lores, 1987. - 212 p.

Секція 6

УЧНІВСЬКА НАУКА ЯК ПЕРЕДУМОВА ДИНАМІЧНОГО ПОСТУПУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Буханцов Олександр,

учень Міловської загальноосвітньої школи

I-III ступенів Міловської районної ради

Луганської області

Науковий керівник: вчитель історії та правознавства

Міловської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Міловської районної ради Луганської області

Чумак О. В.

УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ЕЛІТА У КОНТЕКСТІ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ

Кінець XX – початок XXI століть означилися для українського суспільства однією з найуспішніших, очевидно, спроб його модернізації. Вперше за багато десятиліть Україна розвивалася в атмосфері інтелектуальної свободи, у силовому полі європейських і світових процесів. Україну почали інакше сприймати в світі, з'явилося багато нових понять і явищ, якими тепер характеризують стан сучасної української держави, одним з яких є молода українська еліта. Змінилися і погляди сучасних українців, і світосприйняття – оновлення відчувається майже в усіх сферах життя: політиці, економіці, культурі...

Змінився і образ сучасної Української Жінки. Яка вона, що має і чого прагне? Цитуючи Соломію Павличко, відому прибічницю Жіночого Руху, зазначимо, що в сучасній Україні колективний образ жінки неоднорідний: «...Жінки в оранжевих жакетах лопатами розкидають асфальт, ремонтуючи дороги України... Сільські жінки з порепаними червоними руками продають їжу на міських базарах... Жінки-працівниці в сірих робах на індустріальному Сході України...Матері солдатів...А ще оперні примадонни, письменниці, фотомоделі, а останніми роками і ділові жінки – власники

фірм, менеджери, бухгалтери, фінансисти. Всі вони живуть в одному просторі й часі, ..., складаючи ... мозаїку образів, ніж один образ української жінки...» Зрозуміло, можна скласти узагальнений, «мозаїчний» образ української жінки, але ми поставили на меті дослідити повсякденне життя саме жіночої еліти.

Історіографія даного питання представлена різноманітними публікаціями в сучасних літературних-художніх місячниках, соціологічних та статистичних журналах, історичних часописах тощо. Цікавими у даному дослідженні є публіцистичні статті в загальнонаціональному часописі «Україна» [6], [8], в яких автори у вигляді «гарячих репортажів» намагаються «приблизити» представниць жіночої еліти до нас, звичайних читачів, власними розповідями письменниць, художниць, політиків про себе, про свої уподобання і плани.

Грунтовною, доцільною працею до цього питання є один з томів «100 знаменитих» - «100 знаменитих жінок України», цілком присвячений вивченню біографій найвідоміших українських жінок [1].

Досліджуючи жіноче питання, неможливо оминати праці Соломії Павличко, наприклад, публікація «Фемінізм», яка складається з декількох наукових робіт. У роботі «Жіночі права – людські права. Українська перспектива», зокрема, автор розглядає саме Образ сучасної Української Жінки, тощо [2].

Обов'язково має сенс звернутися до журналу «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та коле́гіумах» [3], [4],[10], в якому представлені праці наукових дослідників з питань сучасної модерної та постмодерної української літератури, твори представників цього напрямку, зокрема жінок, та критика на них тощо.

Ексклюзивні статистичні дані оприлюднені в журналі «Пані Вчителька» щодо успішності сучасних жінок [11], тощо.

З соціологічного словника: еліта (від фр. *elite* – найкраще) – невід'ємна частина будь-якого соціуму, яка виконує функції керування соціумом, а також винаходить нові моделі (стереотипи) поведінки, які дозволяють соціуму пристосовуватися до оточення, яке змінюється. Існує ціннісний підхід, який базується на вихідному понятті «еліта» (тобто «найкраще»). З цих позицій індивідууми, які належать до еліти, володіють більш високим інтелектом, талантом, здібностями, компетентністю, а також більш високою мораллю у порівнянні з середніми показниками конкретного соціуму.

Отже, складемо життєпис кращих представниць молодії незалежної України, якими маємо пишатися і на які має сенс рівнятися.

Сучасну Україну називають «жіночою» країною, і не дарма – за статистичними даними більш ніж 54 % її населення складають саме представ-

ниці жіночої статі. Новітня історія нашої країни може репрезентувати чимало імен видатних, відомих в усьому світі українок, славетних дочок своєї батьківщини [1, 3].

Без сумніву, найбільш вагомий внесок вони вклали в літературу і мистецтво: відомі письменниці – Ліна Костенко, Оксана Забужко, Євгенія Кононенко; сучасні акторки театру і кіно – Людмила Гурченко, Лариса Кадочникова, Ольга Сумська; майстрині співочого жанру – від відомих оперних примадонн, таких як Бела Руденко, до таких зірок естради, як Софія Ротару, Руслана, Таїсія Повалій, Наталя Могилевська.

Є серед представниць сучасної української жіночої еліти і немало представниць живопису – Магдалина Пуглик-Белень, кінорежисерів і продюсерів – Кіра Муратова, Оксана Байрак, телеведучих – Ольга Герасимюк, Ганна Безулик, Руслана Писанка, Марія Єфросініна, модельєрів та дизайнерів – Вікторія Гресь, Лілія Пустовіт, Діана Дорожкіна.

Українські спортсменки – Яна Клочкова, Лілія Підкопаєва, Ірина Дерюгіна, Катерина Серебрянська не один раз дивували світ своїми досягненнями і викликали відчуття гордості серед своїх співвітчизників.

Є й такі, хто за певних умов залишили Україну, але завжди відчували свою причетність до її історії, народу – Віра Смерека, навіть Міла Йовович або Катерина Ющенко.

Ще на початку ХХ століття Леся Українка писала: «Ми живемо в епоху оновлення світогляду, а нове розуміння світової історії обов'язково приведе до нової моралі і психології». Розуміючи це, багато відомих жінок незалежно від роду діяльності, завжди виступали в ролі своєрідних зодчих української держави, приймаючи чималу участь у будівельних процесах суспільного життя. Особливо зросла ця роль в наші дні, про що свідчить ціла плеяда цікавих політиків, партійних лідерів і державних діячів, які ведуть активну діяльність в сьогоденній Україні. Тому життєпис наших відомих сучасниць Юлії Тимошенко, Раїси Богатирьової, Наталі Вітренко, Валентини Семенюк, Олександри Кужель по праву входить до створення колективного портрету сучасної успішної української жінки, жіночої еліти взагалі [1, 4].

Як виявилось, проаналізувати повсякденне життя успішної української жінки не така вже й легка річ, адже представниць вітчизняної еліти, як бачимо, немало, і для виявлення спільних чи розбіжних рис в їхньому бутті, особливостей та закономірностей їхнього прагнення досягти визнання і успіху, необхідно виробити загальні критерії, за якими можна було б спостерігати майже за кожною з них. Отже, ми зійшлися на таких:

- особова біографія (бажано зазначити чинники, які обумовили успіх і визнання);

- місце проживання (від зазначення реального місця прописки до опису архітектурних особливостей будівлі, інтер'єру, тощо);
- уподобання в моді, мистецтві, літературі, навіть їжі, тощо;
- особливості або примітки, що стосуються конкретної жінки, чи могли б виокремити будь-яку елітарну групу взагалі (літературну, спортивну, тощо).

Отже, зосередимося на вивченні біографій представниць різних еліт задля виявлення саме тих факторів, умов чи особистих властивостей, які зіграли головну роль в процесі становлення, досягнення успіху, суспільної соціалізації та визнання і спробуємо зробити висновок, чи спільні ці моменти в житті кожної жінки, чи ні.

У березневому святковому номері журналу «Пані Вчителька» подано дуже цікаві статистичні дані у вигляді схематичної статті «Успішна жінка – хто вона?», за якими основні чинники, що обумовили успішність майже 90% видатних українських жінок, представниць кожної елітарної групи є – наполегливість, незламність духу, віра в свою перемогу, любов до обраної справи, цілеспрямованість та власні амбіції [11, 10-11].

Перш за все, звернемо увагу на представниць літературного Олімпу сьогодення, адже література є віддзеркаленням нашого життя. Суспільні процеси дійсно глибоко вплинули на життя і творчість кожної з них. Наприклад, Ліна Костенко, яка народилася у 1930 році, в містечку Ржищеві на Київщині. Після закінчення Літературного інституту імені М. Горького в Москві у 1956 році, повернувшись в Україну, саме тоді, коли народ відчув реальність демократичних змін, Ліна Костенко, однією з перших, розпочала публікувати свої волелюбні українські збірки (на той час у її творчому доробку їх було аж три). Але демократичні процеси в СРСР поступово почали згортатися... Де тендітній і слабкій жінці було обрати сили і терпіння? Лише принциповість, любов до народу і наполегливість у творчості не зламали її [3, 169-170].

Лише Наприкінці 70-х років ХХ століття письменниця повернулася до своїх читачів з історичним романом у віршах - «Маруся Чурай», який став подією у літературному житті України, а його авторка біла відзначена найпочеснішою літературною премією України – Шевченківською [3, 171].

Ось так, не зважаючи на життєві скрути, Жінка, Поетеса – Ліна Костенко досягла успіху і визнання, а її твори і досі дивують нас непідробною щирістю української душі і пристрасною думкою, високим мистецтвом, за яким ми визначаємо справжні взірці прекрасного...

Можна було сказати, що письменниці, які розпочали свою справу вже в роки незалежної України, наприклад Євгенія Кононенко, Ірена Карпа, Софія Андрухович та багато інших, відчули значно менші утиски в цензурі

з боку влади, але майже всі вони так і пишуть про український народ, його буття, проблеми і сподівання, переважно всі вони пишуть на українській мові і для українського читача.

Що їх об'єднує? Можливо, ментальність. Ментальність українки, письменниці, жінки, яка чітко уявляє, своє призначення в житті.

Жахливі роки Другої Світової війни, відіграли велику роль у формуванні в кожній дитині волі до життя, сильного характеру і високих духовних цінностей. Саме ці якості дали змогу сучасним представницям будь-якої еліти досягти успіху, не підкоритися долі і дійти намічених цілей. Наприклад, життя Ліни Костенко, яку ми вже згадували, або великої акторки, співачки Людмили Гурченко.

Дійсно, після окупації рідного міста Харкова, у якому в 1935 році народилася майбутня акторка, веселі безтурботні роки закінчилися. У всіх мріях її дуже підтримував батько, який взагалі відігравав для Людмили найважливішу роль в її житті. Якщо проаналізувати життя інших відомих українських актрис, то можна дійти висновку, що велике значення для їхнього становлення відіграли люди, які вірили в них і підтримували.

Підтримку коханих людей як головний чинник становлення успішних жінок і як основна умова формування упевненості в досягненні мети можна спостерігати і серед представниць інших еліт.

Наприклад, доля Софії Ротару, сьогодні відомої в усьому світі української співачки, нерозривно пов'язана з ім'ям Анатолія Євдокименко, її чоловіка. [1, 389-395]. Але, розглядаючи особливості повсякденного життя української жіночої еліти, не будемо відходити від головного питання нашого дослідження – які саме чинники обумовили становлення сучасних успішних жінок України?

По-перше, власні якості і амбіції. Це ті якості, які не здобуваються з часом, як відповідь на життєві скрути (приклад Ліни Костенко, Людмили Гурченко, тощо), вони не пов'язані з родом діяльності чи віком жінки, це якості, закладені перш за все природою, потім власним характером, і, зауважимо, що такі якості притаманні кожній успішній жінці.

Упевненість і наполегливість, зрозуміло, є невід'ємними складовими успіху і українських спортсменок. Наприклад, тренери плавчихи Яни Клочкової, заслуженого майстра спорту, чотириохкратної олімпійської чемпіонки, багатократної чемпіонки Європи і світу, «золотої рибки» України, неодноразово відзначають її обов'язковість, постійність. [1, 202].

Обов'язково слід зазначити, крім сильних природних рис характеру, звичайний талант і придатність до обраної професії, адже, яким би великим не було прагнення без таланту застосувати його занадто важко. Така вже невід'ємна специфіка того таланту – постійно самовдосконалюватися і охоплювати все нові й нові сфери людського життя.

Такі власні особливості притаманні відомим сучасним українським жінкам-кінорежисерам. Наприклад, Оксана Байрак, яка, до слова, ще на другому курсі Київського державного інституту театрального мистецтва створила картину «Круїз», а, з часом створила власну кіностудію «Байрак».

Але зовсім іншого «кольору» кінострічки талановитого кінорежисера Кіри Муратової. Не дарма Муратову названо серед 100 найкращих режисерів світу. У своїй творчості вона завжди намагається йти проти течії, куди б ця течія не повертала. Кіру Муратову іменують елітарним режисером, автором стрічок для обраних. [1, 305-306].

І ось тут, маємо зробити важливий висновок, що кожній успішній жінці притаманний свій власний Образ, свої власні особливості, секрети досягнення успіху.

Не менш помітною є така риса образу успішної української жінки – як патріотизм, любов до України, які нерозривно пов'язані високою духовністю кожної з представниць сучасної еліти, їхньою православною християнізацією.

Саме любов до Батьківщини, причетність до її історії, віра у її світле майбутнє обумовлюють оспівування України навіть за її межами. До сучасних славетних жінок України можна віднести Віру Смереку, Беллу Руденко, навіть Мілу Йовович і багато інших.

Наприклад, Віра Смерека у Канаді влаштувала українське видавництво, яке популяризує українське слово у світі, знайомить дітей української діаспори з їхньою історією, а іноді допомагає у публікаціях і виданнях сучасним українським авторам [9, 114-116]. Відома акторка Міла Йовович на весь світ сказала: «Мій характер, врода і талант від українського коріння» [1, 178-180], [12].

Таким чином, ми спробували створити загальний Образ сучасної української жіночої еліти, обумовити чинники її становлення, розглянути її повсякденне життя.

Дане питання, як бачимо, дуже широке і потребує подальшого вивчення. Більш детальному дослідженню належать такі його аспекти, як:

- вивчення уподобань у різноманітних сферах життя представниць української жіночої еліти;
- сімейний стан представниць української сучасної жіночої еліти як критерій дослідження її повсякденного життя;
- вивчення особливостей побуту, характеру, тощо окремих представниць певної еліти задля виявлення закономірностей чи протиріч в контексті їхнього повсякденного життя і т.д.

Л і т е р а т у р а

1. Павличко С.Д. Фемінізм / Передм. В.Агеевої. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002.– 322с.
2. Міщенко О.І. Ліна Костенко та Любов Пономаренко – видатні жіночі ім'я в українській літературі // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах №1'2006.– 268с.
3. Голобородько Ярослав Психологізм... Епатажність... Феєричність... (Новітні тенденції української прози: Оксана Забужко та Юрій Винничук) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах №2 (45)' 2016.– 170с.
4. Ірванець Олександр Жіноча складова в українській прозі // Україна #10 2017 Людина. Родина. Країна.– 220с.
5. Поліщук Ярослав Постколоніальний аспект сучасної літератури // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах №2 (45)' 2006.– 180с.
6. Успішна жінка. Хто вона? // Пані Вчителька Подарунок до 8 Березня, 2008.– 18с.

*Вещунова Марія,
учениця СЗШ №6
м. Сєвєродонецька Луганської області
Науковий керівник: учитель історії СЗШ №6
Москаленко О. Ю.*

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ НАРОДНОГО САМОДІЯЛЬНОГО ХУДОЖНИКА ЛУГАНЩИНИ ТЮТЮННИКА ВАЛЕРІЯ ІВАНОВИЧА

У зв'язку з відродженням в українській державі національної самосвідомості, прагненням української нації до свого «кореня», гостро стоїть питання необхідності глибокого вивчення культурної спадщини кожного народу і її відновлення. Носієм та творцем такої спадщини в нашому місті став народний художник Луганщини Тютюнник Валерій Іванович (Додаток А, рис.1).

Мета роботи: відтворити життєвий шлях і головні досягнення творчості Тютюнника В. І., нашого земляка, обдарованого вчителя, який сприяв розвитку та популяризації образотворчого мистецтва в місті, регіоні, і мав великий вплив на багатьох митців Луганщини.

Для досягнення мети були застосовані наступні методи:

- аналіз продуктів діяльності, вивчення творчого спадку художника, що зберігається в родині, у виставковій залі, в приватних колекціях;

- бесіда, спостереження, запис спогадів родичів, колег та друзів Тютюнника;

- систематизація зібраних матеріалів/

Життя та творчість Валерія Івановича Тютюнника серйозно не досліджувалось. З літературних джерел у родині зберігається лише 3 невеликі статті з місцевих газет [1, 2, 3] та одна сторінка альбому в Галереї мистецтв міста, присвячені художнику Тютюннику В. І. Тому все дослідження базується на документах, що збереглися в СЗШ № 6 (особова справа), у родині художника (трудова книжка, дипломи, почесні грамоти та подяки, каталог робіт, що вела дружина Тютюнника В.І.), на спогадах і розповідях членів родини, колег та друзів Валерія Івановича, його учнів, на інформації, яка отримана від директора Галереї мистецтв міста Іванової Н. М.

Народився Валерій Тютюнник 26 січня 1939 року в селі Піски Лохвицького району Полтавської області в родині аграріїв. Почав навчання в школі в селищі Первомайське. А закінчував 9-10 класи в селищі Радянське. Головною розрадою для юнака було малювання. Валерій малював олівцями, бо фарби в повоєнному селі знайти було важко, а іноді замальовував ескізи навіть квітами (зі спогадів дружини Тютюнник Л. Л.). Почавши творчу художню діяльність ще замолоду, Валерій Тютюнник продовжував її все життя.

У 1956 році Валерій закінчує школу та вступає на навчання до технічного училища річкового флоту № 1 у м. Великий Устюг (за даними особою справи). Під час практичних занять хлопець пройшов шляхами Північної Двіни, Сухони, Біломорканалу. За стратегічним завданням його судно побувало в Сурінамі (Південна Америка) та Канаді (Північна Америка). Ця щаслива пора і сформувала світогляд майбутнього художника – романтика, співця рідної природи.

З 1958 року Валерій Тютюнник починає самостійну трудову діяльність у сплавконторі Волзької річкової флотилії на посаді керманіча сплавлєбідкою № 93, потім працює на пароплаві «Суворовець» на Дніпрі, проходить строкову службу на Чорноморському флоті (за даними трудової книжки). Командир в/ч 81286 пропонує художнику взяти участь у виставці робіт художників-моряків в Одесі. Це була перша виставка, в якій Тютюнник В. І. взяв участь. Він представив на вернісажі в 1962 році картину «Воєнна берізка». В Одесі Валерій створює сім'ю зі студенткою Горун Л. Л.

У 1966 році родина перебирається до Северодонецька, де на той час проживають батьки Людмили. Валерій шукає роботи, що могла б забезпечити родину житлом, працює художником у механічному цеху Дослідно-конструкторського бюро автоматики, потім з 1967 року – на хімічному комбінаті оформлювачем культурно-просвітніх закладів (за даними трудової книжки). Саме тоді Валерій Тютюнник бере участь у художньому оформленні міського Палацу культури хіміків, виконує оформлення фойє, сцени. Людмила до 1969 року працює вихователем дитячого садка № 5, а

потім - викладачем української мови та літератури в СЗШ № 6. Родині пощастило – вона спочатку отримала однокімнатну квартиру, а коли в сім'ї 1973 року народилась друга дитина – син Олексій, міська рада виділила трикімнатну квартиру.

У 1970 році Валерій переходить на роботу до школи і до кінця трудової діяльності більше не полишає педагогіки. Спочатку з 1970 по 1972 рік він працював у восьмирічній школі № 7, потім – учителем трудового навчання в СЗШ № 15. Нарешті у 1978 році Валерій Іванович Тютюнник переведений до СЗШ № 6 вчителем малювання та креслення. У цій школі й працював Тютюнник В. І. до 1995 року до виходу на пенсію за вислугою років (за даними трудової книжки).

Навчаючи дітей, Валерій Іванович відчував потребу підвищувати власний художній та теоретичний рівні, адже він мав освіту агронома, яку здобув ще в Одесі, а художньої освіти у нього не було. Тому 1987 року він вступає до Заочного народного університету мистецтва в Москві на факультет образотворчого мистецтва і закінчує трирічне відділення станкового живопису і графіки. Головною умовою створення картин, перед якими в захваті стоятимуть і колеги, і учні, був талант художника, до якого додалися професійна та навчальна підготовка, багаторічний досвід викладача та підтримка оточуючих.

Поділяли захоплення голови родини і його близькі. Син Олексій з дитинства захоплювався малюванням, писав аквареллю та олійними фарбами. По закінченні 9 класу школи № 6 Олексій вступає до Луганського училища № 6 і закінчує його за спеціальністю художника-оформлювача (Додаток А, рис. 2).

Справжнім відкриттям для родини стала творчість матері, Людмили Леонідівни, що взяла до рук пензля у 59 років. Вона довго жила поряд з художниками і навіть не підозрювала, що теж має мистецький талант. У творчості художниці теж переважають пейзажі, яскраві, життєдайні, що розкривають повноту сприйняття оточуючого світу саме жінкою, з гострим емоційним забарвленням (Додаток А, рис.3).

Далі з 1997 року творча доля подружжя стала спільною. Тютюнники беруть участь у багатьох виставках та вернісажах, навіть на міжнародному рівні, підтримуючи один одного і в творчості, і в житті. Тому не дивно, що в каталозі картин Тютюнника В. І. налічується тільки з 1998 року (коли каталог почала вести Людмила Леонідівна) понад 533 роботи (Додаток А, рис.4).

Тютюнник В. І. починав свою творчу біографію з пейзажних картин та замальовок. Пейзажі В. І. Тютюнника можна згрупувати за наступними темами:

- міський пейзаж, краєвиди Сєвєродонецька: «Христоводвиженська церква», «Бузок квітне» (Додаток Б, рис.1);

- природа краю в різні пори року: зимові, весняні, літні та осінні пейзажі: «Осіньна дорога», «Осінній дощ» «Липень» (Додаток Б,рис.2);
- північні краєвиди, що вразили художника в пору юності: «Різдвяна ніч», «Зимовий вечір» (Додаток Б, рис.3);
- зображення храмів на лоні природи: «Христовоздвиженська церква», «Спасо-Преображенська церква», «Церква архистратига Михайла», «Святогірський монастир» (Додаток Б, рис.4);
- морські пейзажі: «Азов», «Летючий голландець» (Додаток Б, рис.5);
- есенінські мотиви: «Лисиця», «Зима», «Рідні далі» , «Яблуні квітнуть» (Додаток Б, рис.6);
- картини – ілюстрації до улюблених пісень: «Цвіте терен», «Під вікном колишеться черемха» (Додаток Б,рис.7).

Витоками творчої наснаги художника стали обставини його життя: спадковість від батьків; зростання та змушнення на лоні природи; романтика річкових та морських просторів, з якими пов'язана юність художника; щаслива та обдарована родина; вроджене почуття прекрасного та романтична натура; любов до свого краю, до рідної української землі; творча професія та творча обстановка в родині, де творили три художники; підтримка творчості художника з боку колег та друзів; сприятливі умови для творчості, що були в молодому місті Северодонецьку.

Творчість народного самодіяльного художника Луганщини Валерія Івановича Тютюнника має наступні особливості: глибока народність; наявність у творчості елементів імпресіонізму; майстерне володіння лінійною та повітряною перспективою; великий реалізм зображення; глибока інтуїція, що дозволяє проникнути до самої суті явищ; романтичне ставлення до рідної природи; вражаюча плідність творчої роботи. Головною манерою малювання був академічний стиль у його сучасному розумінні[2] (Додаток Б, рис.8).

Значущість творчості митця полягає в тому, що мистецький стиль В. І. Тютюнника мав великий вплив на творчість місцевих художників, керівництво відділу культури обласної державної адміністрації присвоїло Тютюннику В. І. звання «Народний самодіяльний художник Луганщини»[3] (Додаток А, рис.5). У місті Северодонецьку картини митця прикрашають школи, музичне училище та інші культурні та державні заклади. Його роботи мають міжнародне визнання та знаходяться в приватних колекціях в Росії, Ірландії, США, Фінляндії, Чехії, Словаччині, Ірані, Литві, Італії[1].

На основі даної роботи створено книгу про Валерія Івановича, до дня народження художника 26.01.2017 року проведено разом з Северодонецькою галереєю мистецтв вечір пам'яті художника. Популяризація творчості вчителя нашої школи, талановитого народного художника, співця краси

рідного краю Тютюнника В. І. надає можливість формування естетичного смаку народу, національної самосвідомості та національної гідності, виховання молодого покоління громадян на здатності сприймати дійсність та перетворювати її за законами краси.

Л і т е р а т у р а

1. Купина Н. Спасибо за мастерство / Н. Купина // Огни Северодонецка. – 1996 – № 18. – С. 2.
2. Квитка А. Призвание / А. Квитка // Эврика. Еженедельник. – 2000. – № 10. – С. 4
3. Яровой Э. Выставка картин северодонецких художников стала событием в культурной жизни Луганска / Э. Яровой // Северодонецкі вісті– 2009 – № 5. – С. 2 .

Додаток А

Рис. 1. В. І. Тютюнник біля своїх робіт

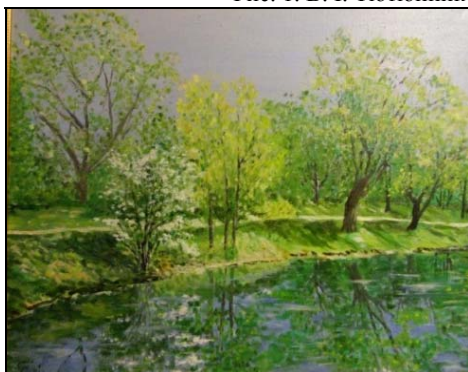

Рис. 3. Л. Л. Тютюнник.
Квітень

Рис. 2. О. В. Тютюнник.
Зимовий ранок

Рис. 5. Посвідчення «Народний самодіяльний художник Луганщини»

Рис. 4. Каталог картин родини Тютюнників, створений Л.Л. Тютюнник

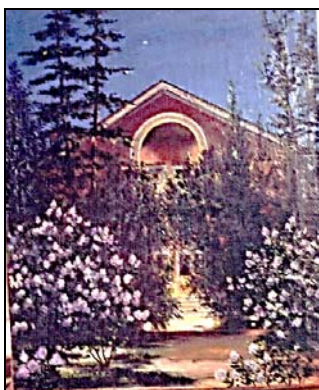

Рис. 1. В. Тютюнник. Бузок квітне

Рис. 2. В. Тютюнник. Осіння дорога

Рис.3. В. Тютюнник. Різдвяна ніч

Рис. 4. В. Тютюнник. Спасо-Преображенська церква

Додаток Б

Рис. 5. В. Тютюнник. Азов

Рис. 6. В. Тютюнник. Цвіте терен

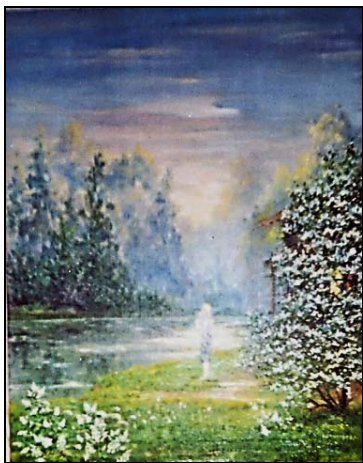

Рис. 7. В. Тютюнник.
Під вікном колишеться черемха...

Рис. 8. В. Тютюнник. Туман

*Донченко Анастасія,
учениця Сєвєродонецького НВК
Науковий керівник: Катрич М.О.*

ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ШКОЛІ

Сьогодні гендерна рівність займає центральне місце у системі прав людини. Одним з фундаментальних принципів Організації Об'єднаних Націй (ООН), який закріплено у її Статуті є «рівні права чоловіків та жінок», а також захист та просування прав жінок, як відповідальність кожної держави. Україна зобов'язалась виконувати ключові міжнародні зобов'язання щодо забезпечення гендерної рівності.

Гендерна рівність закріплена у Конституції України, а у ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначається, що «гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [1].

Однак і досі жінки та дівчата стикається з викликами, які впливають на забезпечення їх рівних прав та можливостей взагалі, а також з певною нерівністю в освіті та навчанні; на сьогодні у суспільстві продовжують існувати та поширюватись певні гендерні стереотипи.

В українській системі освіти хлопчиків і дівчаток навчають по-різному. Це твердження на перший погляд суперечить дійсності – і Конституція, і освітні закони прямо забороняють дискримінацію на підставі статі. Індекс гендерного паритету у школах, тобто співвідношення жінок і чоловіків наближається до одиниці. Однак Ірина Когут розглядаючи питання «Як виглядає гендерна рівність в освіті?» зазначає, що:

- З раннього дитинства дівчат і хлопців свідомо та несвідомо «заточують» під різні види активностей, різні інтереси та вміння.

- Загалом питання прихованої гендерної профорієнтації у школі та гендернозумовленого вибору освітньої траєкторії – складна для вивчення тема.

- На жаль, в Україні досі немає кількісних даних на рівні усієї країни щодо розриву у навчальних досягненнях між хлопцями та дівчатами. Навіть результати ЗНО не аналізуються у розрізі статі [2].

Які ж стереотипи існують в освіті?

Стереотипізована соціалізація школярів відображає гендерні стереотипи, підсилюючи їх і створює низку проблем, серед яких найбільше виражені такі:

- низький відсоток чоловіків серед педагогічного складу спричиняє формування і підтримку гендерних міфів (про чоловічу грубість, про жіночу логіку);

- а наявність стереотипів, у свою чергу, призводить до гендерного дисбалансу у педагогічній спільноті;

- засвоєння навчального матеріалу може відбуватися однобічно, незбалансовано через брак чоловічого підходу;

- відсутність рольової моделі чоловіка-вчителя може призводити до однобічного формування особистості школяра;

- хлопчики і дівчатка можуть відчувати неадекватну емоційну прив'язаність до жінок і відчуження до чоловіків, чи, при зворотній реакції, – ворожість до жінок і надмірну довіру до чоловіків [3].

Ще одне питання, яке виникає – це гендероване виховання, яке передбачає, що змалечку дітей спрямовують у певні рамки, задані їхньою статтю, і через виховання дівчинкою чи хлопчиком формують певні гендерно марковані соціальні схильності, риси характеру, когнітивні звички. Починаючи з магазинів іграшок та підручників для першокласників, діти засвоюють, що жінка – це вчителька, медсестра, бухгалтерка чи стюардеса, а хлопчик – робітник, директор, інженер чи пожежник.

Які кроки потрібно зробити для досягнення гендерної рівності в освіті?

Вважаємо, що по-перше, необхідно викоринити гендерні стереотипи, шляхом, зокрема, навчання педагогів та учнів/учениць;

По-друге, використовувати фемінітиви в усній та письмовій мові у школі (елементи стратегії фемінізації).

Вживання фемінітивів – це як орієнтир, який зазначає, що дівчинка або жінка відіграє певну роль або обіймає певну посаду, або ж демонструє, що для українського суспільства жінка важлива й активна в усіх сферах діяльності.

Пропонуємо говорити: «директорка», «учителька», «фахівчиня з фізики/хімії» ..., «учениця», «дослідниця», «першокласниця»...

учити – учит-ель – учитель-к-а

дослід-ник – дослід-ниц-я

Загалом в українській мові є понад 13 суфіксів, які можуть утворювати іменники – назви осіб жіночої статі.

Серед них найпродуктивнішими є суфікси **-к-** (учителька, директорка, лідерка), **-ниц-** (дослідниця, урядовиця, очільниця), **-ин-** (філологиня, філософиня), **-ес-** (агентеса, адвокатеса) [4].

На нашу думку, ще один крок – це стратегія нейтралізації, тобто уникнення акценту на статі взагалі.

Говоримо, «учительство», «читацька аудиторія», «студенство», «медіаспільнота», замість, «учитель/учителька», «читач/читачка», «студент/студентка». Саме **українська мова** дає неосяжне поле для творчості.

Тож будемо гендерно чутливими! Дотримуємося гендерного балансу, не допускаємо дискримінації, зокрема, за ознакою статі.

Л і т е р а т у р а

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005р. № 2866-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. Когут Ірина «Хлопчики - направо, дівчатка – наліво. Як виглядає гендерна рівність в освіті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/07/6/214737/>
3. Сидорів С.М. Початкова освіта України. Проблеми гендерної кадрової асиметрії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gender.at.ua/publ/3-1-0-87>
4. Малахова Олена «Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://womo.ua/olena-malahova>

Жовтюк Ілля,
учень СЗШ №6 м. Севєродонецька
Луганської області
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії,
вчитель-методист учитель історії
СЗШ №6 Москаленко О.Ю.

ВИДАТНИЙ МАЙСТЕР ЕКСЛІБРИСУ – БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ РОМАНОВ

Кожній людині під силу та по праву внести в світ щось надзвичайне, цікаве, збагатити його частиною своєї духовності. В нашому місті людей, що змогли реалізувати свій творчий потенціал, дуже багато. Вони утворюють своєрідний прошарок молодого міста, що згуртовується навколо Галереї мистецтв вже біля 25 років. Особливе місце серед них посідає член Національної Спільноти художників України Борис Миколайович Романов. Його ім'я добре відоме не тільки в нашому місті, країні, а й далеко за її межами. Ця людина багато зробила для розквіту української культури, для популяризації наших мистецьких надбань у світі.

Борис Миколайович розкривається в творчості як багатогранна натура, широко обдарована людина, що виявляє свій талант в різних видах тво-

рчості: промислового дизайні, плакаті, пейзажному живописі, книжковій ілюстрації, офорті та екслібрисі. 13 січня 2019 року Борису Романову виповнилося 70 років, він сповнений творчої енергії та мистецьких задумів. Тож об'єктом дослідження став розвиток в місті одного з цікавих видів образотворчого мистецтва – книжкової графіки, а предметом - життя і творчий доробок одного з перших майстрів екслібрису в нашому регіоні Бориса Миколайовича Романова (Додаток А, рис.1).

Головним джерелом відомостей про життя і творчість став сам Борис Миколайович, що активно співпрацював з автором. Він же надав можливість скористуватись публікаціями, присвяченими художнику, що зберігались в його особистому архіві. Серед цих публікацій – відгуки на творчість Бориса Миколайовича визнаних авторитетів на Україні у галузі екслібрису Петра Нестеренка [1], відомого колекціонера екслібрисів Андрія В'юника [2], директора Дружківського краєзнавчого музею Тетяни Долинської [3]. Відгуки на виставкову діяльність Б. Романова містяться в статтях заслуженого журналіста України С. Перцовського, інших кореспондентів місцевих ЗМІ [4,5].

Народився Борис Миколайович Романов в місті Дружківка Донецької області. Живопис завжди притягував його своєю різноманітністю, варіативністю і "свободою" для творчості, яка, в поєднанні з творчою музичною родиною, визначила шлях художника (Зі спогадів Б. Романова).

Батько Бориса Миколайовича, помітивши любов сина до образотворчого мистецтва, відвів його до О. Я. Бондаря, що керував студією образотворчого мистецтва в палаці культури машинобудування [2,с.23]. Джерелом натхнення для юного Бориса були книги, зокрема твори Тараса Шевченка, які вплинули на творчість майстра графіки і відобразилися в серії екслібрисів з "Шевченкіани".

У 1967 році Борис вступив до Харківського художнього інституту. Саме під час навчання в інституті юнак вперше познайомився з технікою ліногравюри та екслібрису, навіть курсову роботу з графіки зробив як екслібрис. Та майбутню творчість з цим видом мистецтва не пов'язував.

Працювати Борису Миколайовичу довелося художником - дизайнером у відділі промислового дизайну Северодонецького об'єднання «Азот». Робота його полягала в оформленні тари товарів побутової хімії. Згодом Борис Миколайович очолив відділ промислового дизайну та працював там аж до виходу на пенсію 2010 року.

Робота художника в галузі книжкового знаку починається з 1986 року, припадає йому до душі й стає справжнім покликанням. Мистецтво екслібрису має довгу історію. Перші екслібриси створив німецький художник Альбрехт Дюрер (кінець 15 — початок 16 ст.). Створювали екслібриси митці Лукас Кранах Старший і Ганс Гольбейн, славетний М. Врубель та В. Світальський [6].

Довгий час Борис Романов створював так звані портретні екслібриси, багато з яких він виготовляв для особистих бібліотек замовників. У такому екслібрисі опрацьовується певне шифрування, яке полягає в створенні символів і трактувань, за якими можна закріпити ті чи інші ідеї, задумані автором [5, с.42].

Потім тільки портретні малюнки вже не задовольняли художні смаки митця і він став все більше уваги приділяти сюжетній, композиційній гра-вюрі [2].

Досить великий часовий проміжок своєї творчості Романов створював чорно-білі екслібриси, не змінюючи власних стандартів. Але, як і буває у будь-якого художника на певному етапі творчості, Романов почав експериментувати. Вже в кінці 80-х років він переходить до рішення нових задач намагається використовувати можливості кольору [1,с.28].

Не одними книжковими знаками займався Романов, він також ілюстрував деякі книги. Найулюбленішими, за визнанням самого художника, були твори Т.Шевченка. Ілюстрував Борис Миколайович і інші твори, зокрема северодонецького красназвця І. Каленюка. Тематика творів художника дуже широка: він звертається і до персонажів літературних творів, і до національних героїв, і до національної символіки.

Перший екслібрис «Шевченкініани» був виконаний Б. Романовим 1986 року для вчителя СЗШ № 4 м. Северодонецька Людмили Первак. Наступного року з'явився книжковий знак для редактора відділу журналу «Українська мова і література в школі» Раїси Вітренко[5]. Потім художник створює книжкові знаки шевченківської тематики для видатних діячів культури України – Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Дмитра Павличка, Володимира Яворівського, Василя Зінкевича. Найбільш виразним твором «Шевченкініани» є книжковий знак, зроблений для бандуриста Івана Висоцького. Тарас Шевченко, в довгій білій сорочці, виглядає чи то апостолом, чи ангелом-охоронцем, якого поглинули роздуми над сенсом сучасного життя. За його спиною – крила, складені в символічну для християнського світу оболонку яйця [4].

Не менш значуща робота митця – екслібрис, присвячений заслуженому працівнику культури України, почесному громадянину Северодонецька Віталію Асєєву. Одинокі постать поета з рукописами височіє в отворі дверей, але поет не поспішає ввійти в цей світ з того вічного світу, що знаходиться за його спиною. Поет ніби запитує: «Чи варто?...». Так художник долучає глядача до світосприйняття самого генія українського народу (Додаток Б, рис.7).

Художник створив та опублікував свої роботи, присвячені шевченківській тематиці, окремим виданням, підкресливши цим величезне значення цього напрямку творчості і власне для себе, і для української культури.

Всього за час творчої діяльності Б. М. Романова його роботи презентувались на 40 виставках малої графіки, 13 персональних виставках, багатьох Всеукраїнських та Міжнародних вернісажах (Додаток А, рис. 2, 3, 4,5). Тож автор роботи виділив наступні особливості творчості Бориса Миколайовича Романова: продуманість задуму кожного книжкового знаку; майстерність виконання; символічність кожної деталі малюнка; колоритність виконання кожного листа; лаконічність графічної мови; багата фантазія; легкий гумор; зрозуміла кожному глядачеві художня мова, що сприймається без зусиль; наявність циклів творів, поєднаних однією ідеєю.

Художник експонує не тільки власні твори мистецтва, а веде величезну роботу з пропаганди мистецтва екслібрису в нашому регіоні. За його активної участі та завдяки його особистому знайомству з майстрами різних регіонів України, в Галереї мистецтв було організовано вернісажі робіт видатних художників - графіків С. Калиновича, А. та Г. Пугачевських, В. Леоненка, С. Адамовича. Художник не тільки організовує виставки, а й щедро ділиться секретами майстерності (Додаток А, рис. 6).

Тож творчість нашого земляка добре відома далеко за межами міста. Його роботи зберігаються у колекціях Донецького, Луганського та Дружківського художніх музеїв; Національного музею Т. Г. Шевченка, Музею книги і друкарства, Музею гетьманства та Національного музею літератури України (м. Київ); Музею «Кобзаря» у Черкасах, Музею Т.Г.Шевченка у Пекіні, Міжнародного центру екслібриса (м. Сант-Ніклас, Бельгія); Брунейського музею графічного мистецтва (Італія) і у багатьох приватних колекціях в Україні та за її межами (Додаток Б, рис. 8).

Графічна творчість представлена і на сторінках Всесвітньої енциклопедії сучасного екслібриса, що видається в Португалії, а шевченківські екслібриси - в Шевченківській енциклопедії.

Художник є учасником всіх мистецьких заходів міста і виступає активним популяризатором художньої творчості серед молоді, виховує художні смаки прийдешнього покоління митців.

Л і т е р а т у р а

1. Нестеренко П. Сучасний екслібрис. // Україна. Наука і культура. Випуск 30.- 1999.- С. 436 – 437.
2. В'юник А. Пристрасний майстер екслібриса. // Образотворче мистецтво.-2001.- №2. – С.41-42.
3. Долинская Т. Весь мир в миниатюре. // «Неизвестная Дружковка».- 1998.- №4.- С. 21 – 29.
4. Горелкіна А. Такий різний Шевченко Бориса Романова. //Сєверодонецькі вісті.- 07.02.2014.- №6.
5. Кирилова М. І модерн, і класика – Великому Кобзарю.// Наша газета.- 11.02.2014.- № 21.
6. Інтернет-ресурси: <https://uk.wikipedia.org/wi>

Рис. 1. Робоче місце художника

Рис. 2. У колі друзів у Галереї мистецтв

Рис. 3. Міжнародна виставка «Релігій багато – Бог один», серпень 1994, м.Київ

Рис. 4. Б.Романов на виставці «Мій Шевченко» в Національному музеї літератури України, м. Київ

Рис. 5. Всеукраїнська художня виставка «Мальовнича Україна» в Северодонецьку

Рис. 6. Майстер-клас з техніки екслібрису веде Б. Романов

Рис. 7. «Шевченкіана» Б. Романова

Рис. 8. Екслібриси Б. Романова для зарубіжних колекціонерів

Ірметова Анна
учениця Сєвєродонецького НВК
«Спеціалізована школа-колегіум «НаУКМА»
Науковий керівник: вчитель історії та права
Марухненко Є.

СВОБОДА СЛОВА

З моменту проголошення незалежності України, прийняття декларації про суверенітет, свобода слова із площини фіктивно-юридичної перейшла в площину практичну, з юридичного поля перейшла до практики. Актуальність цієї теми полягає в тому, що ми до сих пір не змогли викоринити пережитки тоталітарного минулого зі свого життя, тому на рівні нашої свідомості, свідомості нашої політичної еліти, обмеження свободи слова мають випадки на практиці.

Свобода слова виписана в низці міжнародних документів, серед яких «Загальна декларація прав людини» (ст. 19) [2], «Конвенція про захист прав людини і основних свобод» (ст. 10) [3]. Початком законодавчого уно-рмування громадянських свобод, свободи слова можна вважати «Біль політичних прав», частину Біблії - неписаної Конституції Великої Британії від 1689 року. Вона не лише обмежувала владу короля, а й гарантувала свободу слова на засіданнях парламенту та недопустимість переслідування за висловлені судження. «Свобода слова і дебатів; ніякі слухання в Парламенті не можуть бути підставою для притягнення до відповідальності в суді і не можуть бути поставлені під сумнів за межами парламенту (парламентський імунітет)»

Свобода слова в Україні - гарантується Конституцією України право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким законним способом. Свобода слова в Україні має в цілому позитивну тенденцію після проголошення незалежності, хоча і нестабільну.

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.» (ст.34) [1]

Україна в 1997 році ратифікувала Європейську Конвенцію про захист прав людини і основних свобод, яка в ст.10 передбачає забезпечення права на свободу вираження поглядів.

Проблеми свободи слова

Упродовж 2017 року, за даними «Індексу фізичної безпеки журналістів України», в Україні зафіксовано 143 напади на журналістів, а у 2018 року - 86 нападів, найбільше таких випадків сталося в Києві й Київській області – 29.

У 20-му доповіді управління верховного комісара ООН по ситуації з правами людини в Україні (п. 13) висловлюється стурбованість у зв'язку з кримінальним переслідуванням незалежних українських медіа-активістів, журналістів і блогерів. Вельми широка інтерпретація і довільне використання силовиками СБУ положень антитерористичного законодавства змушує констатувати факт того, що ситуація зі свободою слова і самовираження на Україні залишається далекою до ідеальної.

8 червня 2018 року Європейська федерація журналістів засудила «зростаюче вербальне насильство, в тому числі в інтернеті, по відношенню до журналістів в Україні». У заяві також наголошується, що інсценування вбивства журналіста Аркадія Бабченко «серйозно впливає на довіру до журналістів», оскільки «громадську думку навмисно вводиться в оману пропагандистської операцією», а також заявила про повну підтримку українських колег з агентства Національної спілки журналістів у зв'язку з висловлюваннями першого заступника голови Верховної Ради України Ірини Геращенко, названими в ЄФЖ «вербальної атакою», про нібито пособництві представників союзу «кремлівської пропаганди».

Статистика показує, що в останні роки кількість убитих українських журналістів різко збільшилася. За чотири роки, що минули з початку Євромайдану, на Україні загинули більше десяти журналістів. Німецький журналіст і режисер фільму «Прифронтовий Донецьк. Республіка нон-грата» Марк Барталмай назвав пост - Євромайдан України найнебезпечнішою країною для журналістів.

Смерть журналіста Георгія Гонгадзе у свій час сколихнула усе суспільство. Це сама найгучніша справа за часи незалежності України. Основна версія вбивства була пов'язана з професійною журналістською діяльністю.

Ще одного українського журналіста Олеся Бузину застрелили о 13:20 у четвер, 16 квітня 2015 року у Києві. Одіозного журналіста та письменника вбили на вулиці Дегтярівській, поряд із його будинком, коли він вийшов на пробіжку. У МВС називають вбивство Бузини замовним. Основною версією слідчі розглядають професійну діяльність журналіста. Розглядом справи про вбивство Олеся Бузини займається Шевченківський суд Києва. На суді постійно відбувалися ексцеси. С14 приходили на процес з

фаєрами, група підтримки Медведько і Поліщука вступала в суперечку з мамою Олеся Бузини. Наступне судове засідання по кримінальній справі призначено на 22 квітня 2019 року. 17 квітня 2019 року четверта річниця з дня смерті Олеся Бузини. Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ Арлем Дезір в день четвертої річниці вбивства журналіста Олеся Бузини закликав українську владу притягти до відповідальності замовників і виконавців злочину. Про це сказано в його заяві у Twitter.

У середу, 20 липня 2016 року, вранці в результаті підризу машини загинув відомий журналіст Павло Шеремет. Генпрокурор України Юрій Луценко назвав загибель Шеремета вбивством і розповів, що журналіст загинув внаслідок спрацювання вибухового пристрою. Офіційно було повідомлено про 2 основні версії вбивства журналіста: його професійну діяльність та вбивство з метою дестабілізації ситуації в Україні та, зокрема, у Києві. 22 липня 2016 року оперативна група заявила, що основною версією вбивства — професійна журналістська діяльність.

Убивство журналістів - це наступ на свободу слова...

Свобода слова в Інтернеті

Щорічно 12 березня світ відзначає день свободи слова в Інтернет. Святкувати цей день «віртуальний світ» розпочав у 2008 року за ініціативою міжнародної організації «Репортери без кордонів». Причиною до відзначення такого дня стало все більше втручання держави у всесвітню мережу, накладання цензури та заборони використання мережі взагалі.

Досить болючим питанням свободи слова в Інтернет є для України. Хоча цього року Україна посіла 116 місце у щорічному рейтингу свободи засобів масової інформації і таким чином піднялася на 8 позицій, проте все ще існує цензура з боку держави.

Питання регулювання інтернету в Україні актуалізується як через періодичні спроби держави втрутитися до цієї сфери, у т.ч. запровадити реєстрацію інтернет-ЗМІ, так і у зв'язку із захистом позицій тих, хто стоїть на сторожі вільного інтернету.

8 лютого 2012 року відбулося засідання комітету Верховної Ради з свободи слова та інформації, де розглядалися правки до законопроекту «Про захист суспільної моралі», яким фактично намагалися запровадити цензуру в Інтернеті. Це ще один доказ знищення свободи слова в українському секторі мережі Інтернет. Міжнародна правозахисна організація «Репортери без кордонів» визначила список «ворогів» Інтернету. Цього року до нього потрапили Білорусь і Бахрейн [5].

А чи не означає це, що держава має повне право втручатися в Інтернет-ЗМІ і захопити всю владу в мережі і бути диктатором?

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що законодавство сучасних країн всіляко намагається втрутитися у свободу слова в Інтернеті. Проте,

усі законопроекти та рішення влади порушують міжнародні принципи регулювання інформаційного простору, обмежують конституційні права людини. Як справедливо зазначають експерти, Інтернет не може регулюватися на державному рівні, оскільки інформаційна діяльність у глобальній мережі тотожна конфіденційності спілкуванню чи отриманню інформації за запитом [4].

Плюс та мінуси свободи слова

Плюси.

1. Розвиток демократичної держави, оскільки громадяни можуть вільно, без будь-яких обмежень, висловлювати свою думку з різних питань.
2. При повноцінній свободі слова міг би відбуватися прозорий контакт між державою і народом.
3. Відсутність цензури, обмежень, та можливість відкрито висловлювати свої думки.
4. Самовираження.
5. Доступність будь-якого роду інформації.

Мінуси.

1. Люди за допомогою свободи слова зможуть принизити гідність іншої людини або обмовити його.
2. Повна незалежність у висловлюваннях може обернутися законною пропагандою чогось.
3. Велика ймовірність постійного порушення особистих прав людей шляхом публічної образи та іншого роду принижень.
4. Частіше всього, люди, які користуються свободою слова, не бачають нести відповідальність за свої слова.

Висновки. У Рейтингу свободи слова від "Репортерів без кордонів" Україна у 2019 році зайняла 102 місце з 180 країн і опустилася на одну сходинку в порівнянні з минулим роком. Про це йдеться в щорічному індексі свободи ЗМІ в світі станом на 2019 рік, оприлюдненому 18 квітня 2019 року.

Правозахисники відзначають, що найбільшими викликами для свободи слова в Україні залишаються такі явища, як стеження або перешкодження в роботі журналістів - розслідувачів із застосуванням насильства.

У державі, що знаходиться у стані конфлікту, свобода вираження поглядів є далеко не першочерговим пріоритетом. Захист життя людей та національної безпеки стають визначальними чинниками політики держави у періоди нестабільності.

Надзвичайно легко маніпулювати думками та поведінкою населення тоді, коли уся нація переживає критичні моменти своєї історії. Однак, захист національної безпеки ще не означає правомірності обмеження прав та

свобод людини. Ці дві концепції не можуть бути взаємовиключними, на- томість повинні розглядатися у своїй комплементарності. Голоси повинні бути почутими. І це стосується не лише професійних журналістів, але й блогерів, осіб, що займаються цивільною журналістикою та кожної особи, що ділиться своїми поглядами на просторах Інтернету.

Вбивства та напади на журналістів, відсутність належного розсліду- вання таких випадків призводять до зменшення громадянської активності та створюють атмосферу страху і самоцензури. Викривлення та підміна реальності відбуваються там, де свободі вираження поглядів відводиться другорядна роль. Будь-яке право людини нічого не означає, якщо поруч з ним не функціонують його обов'язки і відповідальність. Відповідальність як властивість відповідати перед самим собою і оточенням за свої думки, слова і справи [6].

Свобода слова при всій її невизначеності вираження і існування та- кож передбачає відповідальність за поширення і виконання цього самого слова. Це якість - відповідальність - слід виховувати у людини з малих років, і тоді воно стає фундаментом двох якостей: порядності і професіо- налізму.

Аналізуючи прояви свободи слова в політичному житті нашої країни, доводиться з сумом констатувати, що вона існує у нас переважно тільки в одній частині - в формі поширення інформації: новин, заяв, критики, про- позицій. І практично не функціонує в своїй другій частині - виконання сказаного слова і цієї обіцянки.

Тільки навчившись нести всю повноту відповідальності за свої слова, ми зможемо досягти реального прогресу на шляху до процвітання суспіль- ства і держави з красивим і гордим ім'ям - Україна.

Свободою жертвувати не можна, якою б не була мета.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. «Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс] – Режим дос- тупу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція про захист прав людини і основних свобод. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. «Репортери без кордонів» розширили список країн-«ворогів Інтерне- ту». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voanews.com/ukrainian/news/world/Internet-Freedom-03-13-2012-142493345.html>.

5. Н.Зубар. Цензура в Інтернеті поки що відміняється. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2012/02/tsenzura-v-interneti-poky-scho-vidkladajetsya/>
6. Ю.Шеляженко. Закон підкорює Інтернет: за свободу слова доведеться відповідати. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/185446>

Кольченко Аміна,
учениця СЗШ школи І-ІІІ ступенів № 6
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії,
вчитель-методист, учитель історії
середньої загальноосвітньої школи
І-ІІІ ступенів № 6 Москаленко О. Ю.

ЖИТТЯ, НАПОВНЕНЕ ТВОРЧІСТЮ. ХУДОЖНИК – МОНУМЕНТАЛІСТ МАЛАХОВА КАТЕРИНА ЛЬВІВНА

Пошукова робота присвячена життєвому та творчому шляху одного з професійних художників нашого міста Малахової Катерини Львівни та являє собою частину творчого проекту, що здійснює СЗШ №6 разом з Севєродонецькою галереєю мистецтв. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю збереження культурних досягнень нашого міста, імен та творчого доробку людей, що розвивали, розвивають та збагачують культуру Луганщини, а, значить, і всього українського народу.

Завдання роботи:

- Зібрати і зберегти якомога більше відомостей про життя та творчу діяльність К. Л. Малахової.
- Визначити витoki творчої насаги талановитої художниці.
- Виявити значущість творчого спадку митця, зв'язок її творчості з загальнокультурним процесом у місті та регіоні.
- Популяризувати творчість талановитої професіональної художниці, що присвятила свою творчість нашому місту.

Методи дослідження:

- Індивідуальні зустрічі з художницею.
- Знайомство з наявними літературними джерелами.
- Вивчення документальних та фотоматеріалів, наявних у Галереї мистецтв та в родині Малахової К. Л.

- Перегляд телевізійної передачі «Щастя художника», присвяченої Катерині Малаховій.
- Вивчення творчого спадку художника, що зберігається в родині, у Галереї мистецтв, в приватних колекціях.
- Запис спогадів родичів, колег та друзів художниці.
- Систематизація зібраних матеріалів.

Системного дослідження життєвого і творчого шляху художників Малахових не існувало, тому дана робота є першою спробою відтворення та збереження відомостей про видатних митців рідного міста.

ПОЧАТОК ЖИТТЄВОГО ТА ТВОРЧОГО ШЛЯХУ. ВИТОКИ МИСТЕЦЬКОЇ НАСНАГИ ХУДОЖНИЦІ

Історія родини Катерини Малахової вражає. На початку 18 сторіччя до Російської імперії був запрошений на роботу норманський інженер Августин де Бетанкур. Він був не тільки видатним інженером та винахідником, а й походив від аристократичного роду короля Канарських островів Жана де Бетанкура, що завоював ці землі для Кастильського королівства. В його родині на острові Тенерифе і народився Августин де Бетанкур, згодом отримав європейську освіту і посів місце директора королівського кабінету машин та механізмів у Мадриді. Він займав посаду інтенданта провінцій, відкрив у Мадриді школу інженерів шляхів, побудував перший в Іспанії телеграф. А далі був звинувачений у зв'язку з дияволом через свій телеграф і став вигнанцем [1, с.20].

У Росії Бетанкур став служити у чині генерал-майора у Відомстві шляхів сполучення. Завдяки його діяльності було відкрито першу військово – будівельну школу, побудовано першу велику шосейну дорогу Петербург – Москва. Він розробляв проекти будівництва Манежу в Москві, каналу від Петербурга до Іжорського заводу, багато аронних мостів у обох столицях Російської імперії. Саме Августин де Бетанкур розробив спосіб захисту російських грошових знаків, так зване подвійне тиснення, що використовувалось навіть у 1997 році [1, с.21].

В Петербурзі Бетанкур мав кохану, що народила йому дочку Августу. Саме Августа де Бетанкур і була прабабусею Феофанії Федорівни Максименко – матері Катерини Малахової (Додаток А). Тобто Катерина Львівна - нащадок короля Канарських островів Жана де Бетанкура. За радянських часів було дуже небезпечно згадувати про дворянське походження, тому сім'я довгі роки тримала свій родовід у таємниці. Але всі члени родини відрізнялись шляхетністю та неабиякими талантами.

Народилась Катерина Орлова 22 травня 1939 року в місті Харкові. Роки її дитинства припали на період Другої світової війни, тож закінчувати освіту їй довелося вже у Ворошиловградській області, де опинилась

сім'я після війни. У 1956 році Катерина вступила до середньої школи робітничої молоді та закінчила її в червні 1957 року.

Мати – Феофанія Федорівна Максименко, була дуже талановитою художницею, що займалась хромолітографією (Додаток Б).

Любов до прекрасного передалась від матері і дочці. За малювання Катерина взялася після відвідин театру, куди її вперше привела Феофанія Федорівна. «Театр, балет, співи мали на мене такий вплив, - ділиться спогадами Катерина Львівна, - що, повернувшись додому, я вимагала у матері папір, фарби та пензлики, потім сідала малювати. Надовго» [2].

Катерина Орлова навчалася у Луганському художньому училищі за спеціальністю «викладач креслення та малювання». Саме тут Катерина познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком Анатолієм Яковичем Малаховим, теж художником, що навчався у Мінську після військової служби. Подружжя оселилося в Антрациті, а потім почали працювати в місті Свердловську, отримавши від міськвиконкому квартиру. Обидва художники працювали в Свердловській майстерні Луганського художньо-промислового комбінату з 1969 року. За порадою знайомих приїхало подружжя до Северодонецька. Місто сподобалось, знайшлася робота. Обміняли квартиру у Свердловську, оселились на все подальше життя в нашому місті 1977 року, стали художниками Северодонецького цеху Ворошиловградського художньо-виробничого комбінату.

Художня творчість стала для Катерини Малахової ділом всього життя. «Моє діло мене захоплює, – ділиться художниця. - Створювати красу – це велике щастя. Я запам'ятовую красу очима, і навіть якщо не завершую роботу одразу – я пам'ятаю те, що вразило, і можу малювати його потім по пам'яті» (Цит. за фільмом «Щастя художника»).

Разом з чоловіком, Анатолієм Яковичем Малаховим, Катерина працювала 28 років у міському художньому фонді, доклала великих зусиль по художньому оформленню нашого міста. Тут Катерина Львівна була атестована художником творчої кваліфікації. Роботи Катерини Малахової, виконані як настінні розписи та гобелени, і зараз прикрашають музичне училище ім. С. Прокоф'єва, музей ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», міську дитячу бібліотеку, школи № 14 та 16.

Окрім праці в художньому фонді, 5 років, з 2007 по 2010 роки, подружжя Малахових виховувало творчу зміну в Северодонецькій художній школі, передаючи молодому поколінню настанови та секрети творчості, тож митці матимуть продовження у своїх учнях [3].

За ініціативою міського відділу культури в Северодонецьку в кінці 90-х років почали створювати музей міста. Першими його співробітниками і стало подружжя Малахових. 1997- 2002 роки Катерина Львівна працює в міському відділі культури художником міського музею, а її чоловік – ди-

ректором. Наслідки економічної кризи та інші труднощі не дали змоги реалізувати цей проект і в місті музей не було відкрито.

ТВОРЧЕ ЖИТТЯ КАТЕРИНИ МАЛАХОВОЇ

4 листопада 1995 року відкрита Виставкова зала народної творчості, яку ми тепер знаємо як Северодонецьку галерею мистецтв. Тут, у стінах першого в місті мистецького закладу, формувався колектив місцевих художників, глядачів, розквітав талант людей, закоханих у красу рідного краю. Тут склалась плеяда художників, що з 90-х років ХХ ст. багато зробила для формування художньої культури регіону: Романов Б. М., Горошенко Ю., Кондра П. Ф., Шматко Л. Л., Тютюнник В. І. Було серед цих корифеїв художньої творчості міста і подружжя Малахових..

Катерина Малахова – учасник 38 обласних мистецьких виставок, 3-х республіканських, та 1-ї міжнародної у французькому місті Сент-Ет'єн 2002 року.

У березні 2003 року відкрилася перша персональна виставка художниці в Северодонецькій виставковій залі. Виставка отримала дуже високу оцінку глядачів завдяки високій майстерності та своєрідному баченню оточуючого світу художницею[4].

Травень 2005 року - друга персональна виставка художниці Катерини Малахової, що розкрила багатогранний духовний світ творчої жінки [5].

Листопад 2008 року – виставка подружжя Малахових та матері Катерини Малахової Феофанії Федорівни Максименко. Ф. Ф. Максименко писала портрети, в тому числі портрети своєї родини, та створила родинне дерево сім'ї Максименків (Додаток В) [2].

Творчий доробок Катерини Львівни Малахової становить понад 150 картин, виконаних у різних техніках. Багато з них не збереглися, бо їх переробляла сама художниця, вдруге використовуючи полотно. Частина робіт залишається золотим фондом Северодонецької галереї мистецтв та багатьох закладів культури міста.

У своїй творчості Катерина Малахова використовує різні жанри та техніки, різні стилі та тематику. Вона пише великі полотна натуральними фарбами, чудові картини маслом, філософські та ліричні акварелі, створює великі настінні гобелени та маленькі мініатюри, використовує монотипію та мозаїку.

Визначальна риса творчого напрямку художниці Малахової К. Л. – корпусний та монументальний живопис. У музичному училищі ім. С. Прокоф'єва стіни прикрашені роботами Катерини Малахової під назвами «Грації», «Музи» та гобелен «Катерина»; у музеї ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот» зберігається стінний розпис «Будівничі»; міську бібліотеку прикрашає картина «Вечір», стіни шкіл № 14 та 16 теж мають роз-

писи стін, виконаних художницею. У дитячий бібліотеці – розпис стіни «Ведмежатко», портрети Лесі Українки, Тараса Шевченка (Додаток Д).

З особливим натхненням пише художниця і пейзажі. Вона залюбки вимальовує знайомі з дитинства степову далечинь, донбаські селища, на сторожі яких стоять терикони, багату українську ниву та сліди минулої війни. Не можуть не привернути уваги цінителів художньої творчості такі пейзажні картини як «Березень», «Дерево при дорозі», «Ранок» (Додаток Е).

Деякі роботи, виконаних у техніці пастель, носять релігійний характер. Образи святих Михайла, Гавриїла та Пречистої Діви Марії наповнюються внутрішнім сяйвом та небесною святістю ікони для Свято-Христороздівняного храму, що збудовано в місті 2000 року. Це подарунок художниці храму і місту.

Для художниці – жінки велике значення має краса оточуючого світу, тому багато уваги вона приділила в своїй творчості квітам – різним, простим і загадковим, містичним та навіть історичним: «Іриси», «Хранителі скарбів», «Фараон» (Додаток Є).

Фантастичні роботи - «Зурбаган», «Фантазія», «Загублений світ», «Країна Анабар», - містять казкові сюжети, дивовижні дерева та квіти. Мотиви цих полотен, загадкові та дивовижні, розповідають про фантастичні країни та їх небачених мешканців. Вони виконані художницею в техніці монотипії (Додаток Ж).

Особливе місце у творчості Катерини Львівни посідає портретний живопис. Портрети прабабусі Августи та Августина де Бетанкура написані нею з великою любов'ю до свого родинного коріння, а «П'ятий варіант Малевича» - сповнений глибокого філософського змісту автопортрет (Додаток З).

Роботи К. Л. Малахової несуть у собі величезний філософський зміст, примушують замислюватись над тим, що є сенсом життя, що знаходиться по той бік життя та смерті. Художниця своїми картинами немов роздумує над гармонією відносин людини та вічно прекрасним світом природи. Особливо це виявляється в її футуристичному триптиху «Вічність» (Додаток И).

Катерина Малахова – лауреат І обласного фестивалю «Червона калина», що проходив у Луганську 2000 року, де виставлялась одна з найкращих робіт художниці – триптих «Вічність» та І Всеукраїнського фестивалю народної та професіональної творчості в м. Київ у 2002 році.

У січні 2019 року Катерина Малахова пішла з життя, залишивши нам, жителям міста, свій великий творчий спадок. Збережемо ж його.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження автором вивчено всі наявні джерела з життя та творчості одного з добре знаних у місті художників – Катерини Малахової. На підставі цих джерел встановлено:

- Творчий доробок Катерини Малахової становить понад 150 картин та розписів.

- Витоками творчої наснаги художника стали: спадковість від батьків; щаслива та обдарована родина; вроджене почуття прекрасного та романтична натура; любов до свого краю, до рідної української землі; творча професія та творча обстановка в родині, де творили 3 художники; підтримка творчості художника з боку колег та друзів; сприятливі умови для творчості, що були в молодому місті Северодонецьку.

Творчість Катерини Малахової має наступні особливості: глибока народність; різножанровість та використання різних технік виконання малюнків; переважання у творчості монументального живопису; улюбленим жанром був плернерний пейзаж, натюрморт з квітами; майстерне володіння технікою монотипії; яскравість фарб, різноманітність сюжетів; футуристичне забарвлення зображення; глибока інтуїція, що дозволяє проникнути до самої суті явищ; романтичне ставлення до рідної природи; вражаюча плідність творчого співробітництва з чоловіком –художником і скульптором.

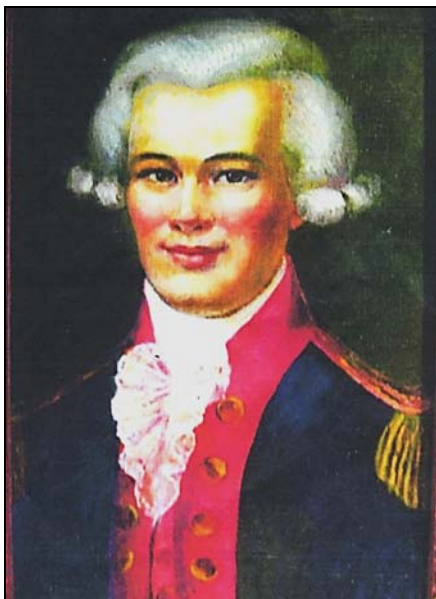
- Мистецький стиль Катерини Малахової мав великий вплив на творчість місцевих молодих художників.

- В місті Северодонецьку розписи художниці прикрашають школи, музичне училище та інші культурні та державні заклади.

- Подружжя Малахових Багато зробило для розвитку та популяризації художньої творчості в місті, виховало молоду зміну митців різця та пензля.

Л і т е р а т у р а

1. Николаева Анна. Россиянин с Тенерифе. Забытые имена / А. Николаева // Тайны XX века.– 2002.- № 1,с. 20-21.
2. Северная Надежда. В плену искусства/ Н. Северная //Северодонецькі вісті. - 4.11.2008р. №90
3. «Тонкой кистью по мольберту золотой поры». //Северодонецькі вісті.- 12.10.2004р. №82.
4. Каягина Оксана. Дама в шляпке и с кистью/ О. Каягина // Огни Северодонецка.- 21.03.2003р. №12(426).
5. «И жизнь, и слёзы, и любовь...»//Северодонецькі вісті.- 24.05.2005р. №40.

Фотопортрет та автопортрет Феофанії Максименко

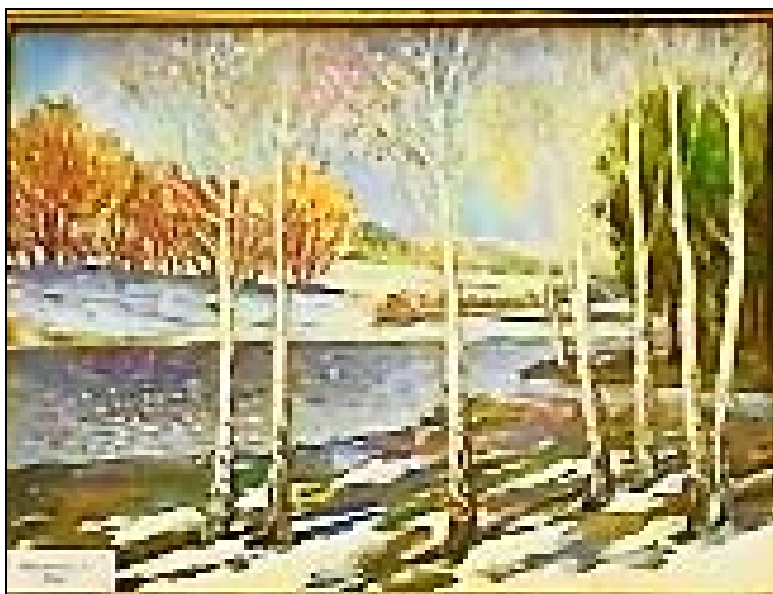
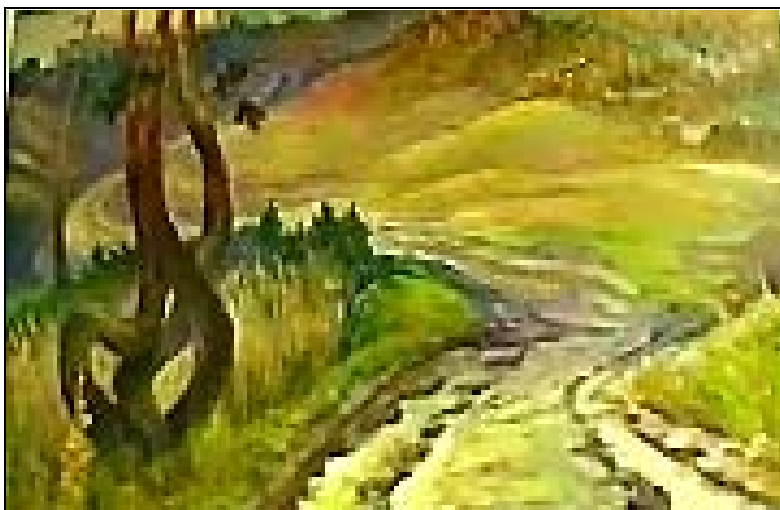
Подружжя Малахових під час сумісної виставки 2008 року

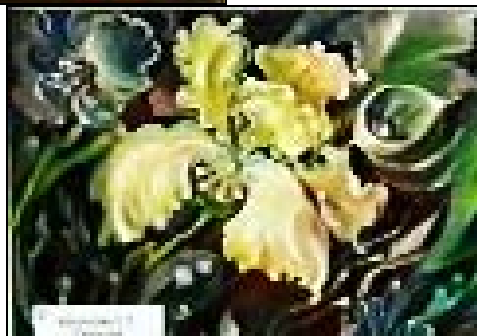
Катерина Малахова під час мистецьких заходів Галереї мистецтв

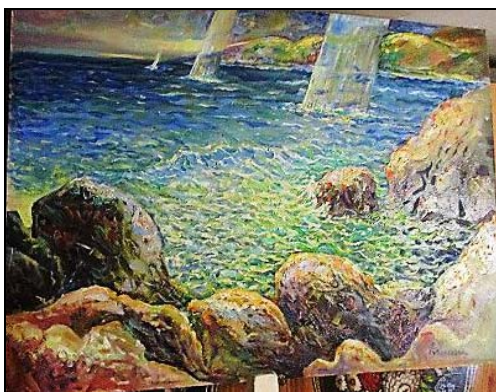
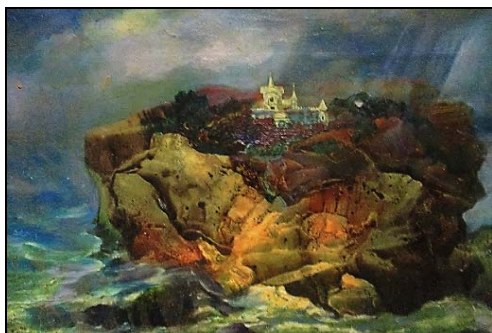
Монументальні роботи Катерини Малахової,
що прикрашають обласний коледж культури та мистецтва

Пейзажні роботи К. Малахової «Дерево при дорозі» та «Березень»

Квіти К. Малахової. «Іриси» та «Хранителі скарбів»

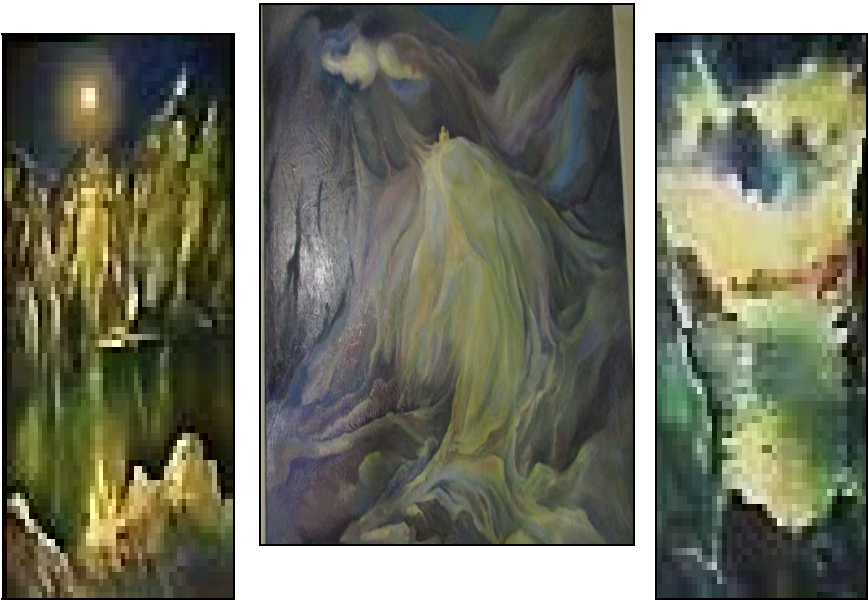
Фантастичні роботи К. Малахової
«Зурбаган», «Втрачений світ», «Фантазія»

Автопортрет К. Малахової
П'ятий варіант Малевича

К. Малахова. Дискотека

К. Малахова. Триптих «Вічність»

Лисенко Анастасія

учениця Троїцького ліцею Троїцької селищної ради

Троїцького району Луганської області

Науковий керівник: учитель правознавства

«Троїцький ліцей Троїцької селищної ради

Троїцького району Луганської області»

Борзілова Т.О.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність дослідження. Питання дотримання прав людини завжди матимуть важливе значення, адже права людини – це невід’ємна складова її буття. За умови порушень прав та свобод неможливий повно-

цінний розвиток як окремої людини так і суспільства в цілому, що вже доведено самою історією розвитку людства. Прийняття такого документу як Загальна декларація прав людини (далі – Загальна декларація, Декларація, ЗДПЛ) стало важливим та переломним етапом становлення міжнародної системи захисту прав людини. Це твердження є загальновизнаним. Але ведуться дискусії щодо правової дієвості, декларативності, рекомендаційного характеру положень Декларації, щодо проблеми недотримання проголошених прав державами, які схвалили цей документ. Отже визначення ролі Загальної декларації у сфері захисту прав людини на сучасному етапі є актуальним питанням.

Дослідження проблематики імплементації положень Декларації має важливе практичне значення для вдосконалення національного конституційного законодавства, інституту прав людини, як в Україні, так і на міжнародному рівні, для розвитку науки конституційного права в цілому.

Стан дослідження проблеми. Питання створення, проголошення, сутності, історичного значення, впливу на практику захисту прав людини Загальної декларації прав людини широко вивчалися в Україні та світі. Цю проблему досліджували Ю.М. Бисага, Ян Броунлі, В.Г.Буткевич, В.А.Василенко, В.Н.Денісов, В.І.Євінтов, Л.Г.Заблоцька, С.В.Ісакович, І.В. Ніколайко, П.О.Недбайло, А.С.Мацько, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький.

Мета та основні завдання дослідження. Метою наукової роботи є обґрунтування дієвості положень Загальної декларації прав людини на сучасному етапі розвитку суспільства.

Відповідно до цього в роботі зосереджена увага на виконанні таких основних завдань:

- теоретичне вивчення історичного значення прийняття ЗДПЛ
- аналіз впливу ЗДПЛ на розвиток міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини
- аналіз впливу імплементації положень ЗДПЛ на формування національного законодавства у сфері прав людини
- визначення впливу ЗДПЛ на юридичну практику у сфері захисту прав людини

Об'єкт та предмет дослідження. Загальна декларація прав людини та вплив її положень на розвиток сфери захисту прав людини.

Методи дослідження: метод порівняння, метод аналізу, логічний, історичний методи дослідження.

У ході дослідження також проводилося вивчення судових рішень у сфері захисту прав людини. У роботі проаналізовані роботи юристів, що присвячені вивченню створення, історичного значення та сучасній ролі Декларації.

Прийняття 10 грудня 1948 року резолюцією Генеральної Асамблеї ООН Загальної декларації з прав людини [1] стало відправною точкою нового етапу у розвитку міжнародного права. Цей документ був переведений на безліч мов світу (більше ніж на 300). Елеонора Рузвельт назвала Декларацію «Великою хартією вольностей» для всього людства. Це перший документ, завдяки якому «на міжнародному рівні права людини набули чітких контурів та рис, вперше вони були зібрані і висвітлені у єдиному документі». [2; 178]

«Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Усі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом... Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію». [1] Це лише декілька положень, але вже тільки вони вражають своєю значущістю, зважаючи на той історичний період, за якого вони були проголошені. Цей документ був прийнятий у відповідь на жакіття Другої світової війни. Саме у прийнятті такого документу міжнародна спільнота побачила порятунок від розповсюдження впливу тоталітарних режимів.

В той же час існує точка зору, що «Загальна декларація прав людини в XXI столітті відіграє набагато меншу роль, ніж раніше. Раніше права людини в міжнародній політиці були головною цінністю, а зараз західні країни дещо переглянули ці позиції – тепер вони вважають безпеку та стабільність більш важливими цінностями» [3] Науковці також вказують на декларативність та рекомендаційний характер положень декларації. А.О. Кориневич у своїй роботі стверджує, що «немає однастайної думки щодо правового статусу і юридичної сили ЗДПЛ. Одні науковці стверджують, що Декларація юридичної сили не має, адже прийнята вона була резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Інші вчені відзначають, що жодна держава-член ООН не проголосувала 10 грудня 1948 р. проти прийняття Декларації, а, отже, можна стверджувати, що ЗДПЛ є міжнародно-правовою нормою звичаєвого характеру». [2;178]

Завершуючи розгляд питання щодо декларативності положень ЗДПЛ, необхідно зазначити, що всі її положення «були покладені в основу розбудови всієї системи міжнародного права». [4] Відповідно до Загальної декларації з метою додержання країнами-підписантами її положень була прийнята Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [5] Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року, набула чинності 3 вересня 1953. Вона запровадила судовий механізм захисту визнаних міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи. У 1966 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Міжнародний пакт про громадянські й політичні права [6] та Міжнародний пакт

про економічні, соціальні та культурні права [7]. Ці два пакти, два багатосторонні міжнародні договори, є втіленням ефективної правової діяльності у галузі захисту прав людини. І прообразом цих пактів стала Загальна декларація прав людини. [2;178] Таким чином положення Декларації набули незаперечного юридичного та практичного значення.

Проголошені в Загальній декларації основні права і свободи розглядаються сьогодні більшістю країн як юридично обов'язкові договірні норми. Вміщені в Декларації принципи і норми постійно розвиваються і уточнюються у процесі укладення нових міжнародних угод. [8]

ЗДПЛ була ухвалена 48 голосами держав-членів ООН (8 утрималося) і, згідно зі Статутом ООН, вважається прийнятою одностайно.

Загальна декларація стала основою більшості повоєнних конституцій держав світу щодо закріплення прав людини. І тому не менш як 90 національних конституцій, прийнятих після 1948 року, містять перелік функціональних прав, які відтворюють посилання Загальної декларації, або включені до них під її впливом. Наприклад у п.2 ст.10 Конституції Іспанії зазначено «Норми, що пов'язані з основними правами та обов'язками, які закріплені в Конституції, відповідають Загальній декларації прав людини...», у п.1 ст.4 Конституції Молдови - «конституційні положення про права та свободи людини тлумачаться та застосовуються відповідно до Загальної декларації прав людини...»[9]

Як приклад можна навести і Конституцію нашої держави. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. стало новим важливим кроком для розвитку прав людини в незалежній Україні. Зміст головних міжнародних документів про права людини визначив зміст другого розділу Конституції України, забезпечивши тим самим його демократичне наповнення. Чинна Конституція України імплементувала всі основні положення міжнародно-правових актів із прав людини, насамперед Загальної декларації прав людини. [10]. Згідно із ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що Загальна декларація прав людини ООН є невід'ємною частиною національного законодавства України. [10]

Таким чином, спираючись на норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, норми Загальної декларації прав людини, імплементовані національним законодавством, громадяни мають змогу захистити свої права та свободи на національному рівні, або використати міжнародні інституції.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) - міжнародний судовий орган, що діє на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Наразі 47 держав-членів Ради Європи ратифікували Конвен-

цію. Таким чином, ЄСПЛ стоїть на захисті близько 820 мільйонів європейців. [11;16]

За час своєї діяльності (1959-2014 рр.) ЄСПЛ виніс близько 18 тис. рішень, причому 10-тисячне рішення було винесене ЄСПЛ 18 вересня 2008 року. Суд розглядає індивідуальні (в основному) та міждержавні (рідше) заяви (справи) та виносить рішення стосовно стверджуваних порушень прав, гарантованих Конвенцією. Рішення Суду є обов'язковими для виконання країною-відповідачем, щодо якої вони були винесені. Чимало рішень ЄСПЛ призвели до внесення суттєвих змін у національне законодавство, судову практику в багатьох сферах. Завдяки практиці ЄСПЛ Конвенція залишається потужним та динамічним інструментом, який здатен відповідати новим викликам та зміцнювати верховенство права, а також демократію в Європі. [11;17]

Упродовж 2018 року Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) ухвалив 880 рішень у справах, в яких виявив порушення Європейської конвенції з прав людини, з них 86 справ стосуються України. Переважна тематика скарг: тривале невиконання або взагалі невиконання рішень національних судів, на порушення права на свободу та особисту недоторканість.

Згідно Постанови Конституційного суду України «Про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду України за 2017 рік» у зверненнях громадян переважали такі питання: права військовослужбовців, ветеранів, чорнобильців, соціальне забезпечення скарги на дії установ, осіб, судові рішення.

Згідно щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України від громадян України, іноземців осіб без громадянства надійшло 23 136 звернень. У зверненнях громадян переважають порушення таких видів прав: громадянські права – 58%, соціальні права - 12%, політичні права – 7,5 %, економічні – 7% тощо. [12]

Отже, можна зробити висновок: незважаючи на те, що з дня проголошення Загальної декларації прав людини минуло 70 років, даний документ залишається дієвим інструментом у сфері захисту прав людини.

Загальна декларація прав людини, на думку В.Ф. Погорілка, стала актом «самозбереження людства, реакцією на фашизм, тоталітаризм, диктатуру і подібні негативні явища, згубні для людини і людства, і разом з тим це якісно новий людський вимір, нова міра гідності людини, новий рівень людської свідомості і буття, нижче якого людина не має сходити, оскільки там може бути інший світ – нелюдський, із точки зору сучасної людини» [13]

І чим більше років минає від означеної події, тим рельєфніше, яскравіше, переконливіше виявляється його невимруща актуальність. Гуманістичний вплив, який вчинила й продовжує вчиняти ЗДПЛ на хід новітньої історії, навряд чи можливо перебільшити. [14]

Л і т е р а т у р а

1. Загальна декларація прав людини. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кориневич А.О.Імплементация стандартів Загальної декларації прав людини у міжнародному праві.// Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 83 (Частина II), 2009, стор178-182
3. «Втілення прав». Наскільки дієвою є Загальна декларація прав людини в Україні? [Текст]// [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1358310.html>
- Латковська Т. А. Загальна декларація прав людини – видатний документ історії людства. [Текст]// [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод[/] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.]/[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. 60-річчя Загальної декларації прав людини: дотримання прав людини – пріоритет держави та суспільства[Текст]// [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://helsinki.org.ua/2008/12/60-richchya-zahalnoji-deklaratsiji-prav-lyudyny-dotrymannya-prav-lyudyny-priorytet-derzhavy-ta-suspilstva/7/>
9. Кириченко В.М., Соколенко Ю.М. Загальна декларація прав людини: історико-правові аспекти (до 70-річчя прийняття)// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2018№36 т.2 стор.12-14
10. Алмаші І.М.Загальна декларація прав людини як джерело Конституційного права України //Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015 Серія ПРАВО. Випуск 32. Том 1 стор 92-97
11. Караман І.В., Козіна В.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 136 с
12. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2018 рік// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://notorture.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/Report-2019.pdf>
13. Рабінович П., Особа В. Професор Г. Лаутерпахт – автор ідеї та першого проекту Міжнародного білля (Загальної декларації) прав людини// Вісник Національної академії правових наук України №4 (75) 2013 стор. 3-10
14. Погорілко В. Загальна декларація прав людини – одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття.//Право України, 1999 №4 с.7-9

*Любимова Єлизавета,
учениця Сєвєродонецького багатопрофільного ліцею
Науковий керівник: доцент кафедри педагогіки і психології
Луганського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент
Ларіонова Н. Б.*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Окупація Автономної Республіки Крим і частини Донбасу спричинила вимушену масштабну міграцію в Україні й появу ще однієї вразливої групи населення – внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Відповідно, перед державою постало завдання забезпечення прав і свобод цієї категорії, серед яких трудові права займають особливе місце, адже працююча людина не тільки самостійно забезпечує себе і своїх рідних засобами існування, сплачує податки, але й створює матеріальні й духовні цінності, що сприяє подальшому розвитку суспільства. Саме це ставить на порядок денний науковий аналіз правового забезпечення трудових прав ВПО в Україні.

Метою нашої роботи є оцінка сучасного стану правового забезпечення трудових прав ВПО та розробка пропозицій щодо його подальшого вдосконалення.

На сучасному етапі в Україні розроблена нормативно-правова основа забезпечення трудових прав ВПО:

1) закони (Конституція України [1], Кодекс законів про працю України [2], «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [3], «Про зайнятість населення» [4], «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [5]);

2) підзаконні акти (Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження основних напрямів розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки» № 505 від 8.07.2015 р. [6] та «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб» № 696 від 8.09.2015 р. [7]).

Ці нормативно-правові акти закріпили ряд механізмів, що сприяють працевлаштуванню ВПО та підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці: особливий порядок отримання статусу безробітного та особ-

ливий порядок отримання дубліката трудової книжки; заборона випробування під час приймання на роботу; компенсація фактичних транспортних витрат на переїзд до іншої адміністративно-територіальної одиниці місця працевлаштування, витрат для проходження попереднього медичного та наркологічного огляду; компенсація витрат роботодавця на оплату праці за працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа ВПО; компенсація витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих безробітних з числа ВПО; право ВПО на одноразове отримання ваучера – документа встановленого зразка, який дає право на перепідготовку, підготовку на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, спеціалізацію, підвищення кваліфікації у навчальних закладах чи у роботодавця.

Але в цілому чинне законодавство недосконале та не містить належних і ефективних правових, організаційних і процедурних механізмів забезпечення трудових прав ВПО.

Таку оцінку підтверджує проведений нами аналіз ефективності забезпечення трудових прав ВПО.

Напливи ВПО працездатного віку на певних територіях загострили вже й до того погіршену ситуацію на українському ринку праці, підвищивши конкуренцію за наявні робочі місця і сприяючи зниженню заробітної плати.

Так, відповідно до даних моніторингу Міжнародної організації з міграції зайнятість є однією з ключових проблем, що постають перед ВПО. Лише 41,5% особам – внутрішнім переселенцям у порівнянні з 60,1% – до переміщення вдалося знайти роботу на новому місці. Це безумовно впливає на рівень добробуту ВПО. Загальний рівень статків більшості таких громадян залишається низьким: тільки 45% ВПО можуть купувати продукти харчування за власні кошти [8, с.7].

Серед складнощів із пошуком нового місця проживання та безлічі інших суттєвих проблем саме працевлаштування найбільше завдає негативного психологічного тиску на осіб цієї категорії. Згідно досліджень Луганської служби зайнятості, 65% ВПО працездатного віку знаходяться у стані постійної тривоги, яка спровокована масштабними змінами у їхньому житті; 15% ВПО – у стадії «адаптації», тобто відбувається пристосування до нового соціуму, місця проживання, нової роботи та посади, що може призвести до значного психоемоційного навантаження; 10% – у «стані виснаження» (спостерігається розчарування, апатія, невпевненість у своїх силах, що у крайньому разі може потребувати втручання психолога) [9]. Тому важливим є створення сприятливого середовища для психологічної адаптації ВПО на ринку праці.

Через обмеженість у часі, коштах та напругу на локальних ринках праці ВПО, що мають достатній рівень кваліфікації у певних сферах, не

завжди можуть отримати гідну роботу. За таких умов вони зазвичай погоджуються на гірші умови праці та заробітну плату, що загострює, у тому числі житлові проблеми, адже вартість оренди житла перевищує середньобласний рівень заробітної плати [10, с. 100]. Відповідно, частка ВПО (найбільш активна) – у пошуках більш сприятливих умов переміщується в інші підконтрольні регіони, а частка (більш пасивна) повертається на непідконтрольну територію до власного житла.

Якщо у першому випадку це посилює міграцію, відповідно створюючи додаткові проблеми, то в другому виступає ще й політичним фактором, бо підриває довіру до української держави, яка не створила необхідних умов, а також явно не сприяє росту проукраїнських симпатій певної частки населення непідконтрольних територій.

У той же час якісний аналіз безробітних з числа ВПО свідчить, що ефективне використання цього трудового ресурсу дозволить перетворити ВПО з фактору, що дестабілізує ринок праці, у фактор економічної стабілізації територіальних громад і регіонів.

Так, за даними Державної служби зайнятості, розподіл ВПО за освітою суттєво відрізняється від освітнього рівня загальної кількості безробітних. Особи з вищою освітою серед ВПО становлять понад 70%, із професійно-технічною – 19 %, із початковою та середньою – 11 %, у той час як серед числа усіх безробітних частка осіб з вищою освітою становить менше 45%, із професійно-технічною – 35 %, із середньою – 20 % [11].

Тим більше, що ресурси забезпечення зайнятості ВПО є в кожному регіоні. Наприклад, у Луганській області на ринку праці існує постійний попит на робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (27,9%), кваліфікованих робітників з інструментом (13,6%), працівників сфери торгівлі та послуг (9,8%) та професіоналів (10,2%) [10, с.21].

Практично необмеженим ресурсом забезпечення зайнятості ВПО є підтримка самозайнятості і підприємницької діяльності осіб даної категорії. Зокрема, за даними моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів Луганська область має найгірший показник суб'єктів малого та мікропідприємництва серед усіх регіонів [10, с. 81].

У той же час, дані щодо зайнятості ВПО показують не покращення ситуації, а, навпаки її погіршення: якщо у березні 2018 року частка зайнятих ВПО становила 48%, то у червні 2018 року – 42%, у той час як серед усього населення України рівень зайнятості є помітно вищим і залишається стабільним (56%) [8, с. 12].

Це тривожна тенденція, адже конфлікт, що викликав масову міграцію, стає все більш затяжним і кількість ВПО, які хочуть залишитись на новому місці проживання, збільшується.

Так, за даними дослідження, проведеного у березні 2017 року, лише 1% переселенців повідомили про наміри повернутися до колишнього місця проживання в найближчому майбутньому; більшість ВПО відзначили, що планують повернутися додому лише після завершення конфлікту (39%); 17% наголошують, що, можливо, повернуться в майбутньому, 26% респондентів висловили чіткий намір залишитися на новому місці проживання [12, с. 310].

Відповідно, державі, органам місцевого самоврядування необхідно зосередити увагу на довгострокових заходах забезпечення стабільного розвитку, націлених на успішну інтеграцію переміщених осіб у новому середовищі, основним механізмом якої, на нашу думку, є саме забезпечення зайнятості ВПО. Ефективне розв'язання цієї проблеми, буде, в свою чергу, сприяти економічній і соціальній стабілізації суспільства в цілому.

Таким чином, аналіз ефективності існуючих на сьогодні механізмів забезпечення трудових прав ВПО показує на необхідність їх найскорішого вдосконалення, адже фактична роль держави і органів місцевого самоврядування у проблемах зайнятості цієї категорії є вкрай низькою.

З нашої точки зору, для подальшого вдосконалення правового забезпечення трудових прав ВПО в Україні необхідно:

1) створити спеціальний структурний підрозділ Державної служби зайнятості, який би: зосередив єдину електронну базу ВПО працездатного віку з даними щодо освіти, професії/спеціальності, стажу роботи, відкрити для територіальних служб зайнятості, що дозволить пропонувати підходящі вакансії відповідно до наявного в даному регіоні попиту; зосередив на своєму офіційному сайті наявні по всій Україні вакансії для самостійного пошуку роботи;

2) розробити спеціальні державні програми додаткового фінансування Луганського й Донецького регіонів з метою відновлення й розбудови економічної інфраструктури, що буде сприяти відкриттю нових робочих місць;

3) розробити спеціальні регіональні програми сприяння зайнятості вимушених переселенців з урахуванням специфічних особливостей цієї соціальної групи, стану і перспектив розвитку регіонального ринку праці та потреб соціально-економічного розвитку регіону;

4) закріпити на законодавчому рівні додаткові механізми заохочення для роботодавців, які відкривають підприємства з метою працевлаштування ВПО, та ВПО, які готові до відкриття власної справи (пільгові умови реєстрації, податкові, кредитні, митні та страхові пільги тощо);

5) закріпити на законодавчому рівні механізми заохочення безробітних з числа ВПО, готових до переселення в трудонедостатні регіони України, в першу чергу – забезпечення житлом;

6) впровадити в роботу служб зайнятості спеціальні програми соціально-психологічної адаптації ВПО до умов ринку праці.

7) ураховуючи обмеженість пропозицій щодо працевлаштування на офіційному ринку праці, їх невідповідність якісному складу ВПО, скасувати норми щодо скорочення і припинення щомісячної адресної допомоги на оплату житлово-комунальних послуг не працевлаштованій особі працездатного віку з числа цієї категорії населення.

Узагальнення отриманих нами результатів дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день в Україні створена основа правового забезпечення трудових прав ВПО, яка не забезпечує здійснення цих прав і, відповідно, потребує негайної розробки ефективних правових, організаційних і процедурних механізмів державою і органами місцевого самоврядування на науково обґрунтованих засадах.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення – 15.04.2019р.)
2. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10 грудня 1971 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення – 15.04.2019р.)
3. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 1533-III від 2.03.2000 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (дата звернення – 15.04.2019р.)
4. Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI від 5.07.2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення – 15.04.2019р.)
5. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20.10.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення – 15.04.2019р.)
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження основних напрямів розв’язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки» № 505 від 8.07.2015 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2015-п> (дата звернення – 15.04.2019р.)
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб» № 696 від 8.09.2015 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-п> (дата звернення – 15.04.2019р.)
8. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. [Електронний ресурс] // Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_10_ukr_press.pdf (дата звернення – 17.04.2019р.)

9. Презентація проекту «Індекс комфортності переселення», 16 вересня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/353986-prezentaciya-proektu-indeks-komfortnosti-pereselencya> (дата звернення – 17.04.2019р.)
10. Стратегія розвитку Луганської області до 2020 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/strategy_ukr_20-07-2017.pdf (дата звернення – 18.04.2019р.)
11. Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=351058> (дата звернення – 19.04.2019р.)
12. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / [С. Б. Булеца, О. І. Котляр, Я. В. Лазур та ін.]; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О. Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М. В. Савчина; к.ю.н., доц. М. В. Менджул. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 348 с.

Мілюкова Анастасія,
учениця СЗШ №6
м. Сєвєродонецька Луганської області
Науковий керівник: учитель історії СЗШ №6
Москаленко О.Ю.

ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ НАРОДУ: ВІД ВИСТАВКОВОЇ ЗАЛИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ДО ГАЛЕРЕЇ МИСТЕЦТВ

Загальна декларація прав людини у ст. 27 закріплює право кожного вільно брати участь у культурному житті суспільства, захоплюватись мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами [1]. Робота, що представлена, досліджує один із шляхів реалізації цього права в нашому місті та є початком великого проекту по створенню літопису одного з важливих осередків культури нашого міста – Галереї мистецтв.

Головні задачі дослідження: зберегти історію становлення одного з найбільш значущих об'єктів культури міста; дослідити розвиток осередку культури від Виставкової зали до Галереї мистецтв; проаналізувати форми роботи Галереї мистецтв; зібрати відомості про визначних діячів художньої культури міста; з'ясувати вплив Галереї мистецтв на розвиток культури міста та регіону, на можливості реалізації конституційних культурних прав громадян.

Северодонецьк – одне з наймолодших міст України. А молодим завжди притаманна творчість. Тож і в нашому місті збирається і формується ще з 50-х років колектив творчих людей, що розвивають культуру та утверджують культурні цінності народу. Але знайомити городян з творчим доробком художників не було можливості, тож і виставляли вони картини на стихійних виставках.

Для реалізації права мешканців міста на вільний доступ до культурних цінностей виконкомом міської ради була розроблена програма культурного розвитку Северодонецька на 1995-1998 роки і затверджена сьомою сесією міської ради народних депутатів. Згідно програми повинна відкритися Виставкова зала народної творчості та художніх ремесел [2]. Виставки картин існували ще в Давній Греції і називались «пінакотеки». В Україні такі культурно-мистецькі заклади почали відкриватися тільки з середини 90-х років XX сторіччя з утвердженням права на вільний доступ до культурних цінностей народу [3, с. 148]. Тож Виставкова зала Северодонецька була одною з перших художніх галерей незалежної України.

Для її відкриття в місті існували всі передумови, головним з яких була робота міської художньої школи. Відкрилась школа в 1970 році. Це був простий барак, погано пристосований для дитячої творчості. Але вирости в ньому такі відомі в місті і далеко за його межами художники, як О. Снь, Ю. Барабанов, Л. Шматко. Майже всі випускники школи стали художниками. Всі викладачі школи зараз – її випускники.

Відкрилась Виставкова зала 4 листопада 1995 року, і відразу стала популярною. У її створенні велику роль відіграла керівник відділу культури міської ради Тетяна Тишаківа, художники та майстри, чії роботи стали основою експозиційного матеріалу.

Першим директором Виставкової зали був Олександр Савченко, а першим екскурсоводом – Володимир Ірха, художник та голова громадської організації «Художня рада міста Северодонецька»[4] (Додаток А, рис. 1)

Біля витоків активного життя Виставкової зали стояли корифеї художньої творчості міста – Борис Романов, Павло Кондра, Анатолій Беленецький, Валерій Тютюнник, Олександр Снь, подружжя Малахових (Додаток А, рис. 2)

Спочатку зала займала лише 1 кімнату, але плідно працювала. Перші виставки в осередку культури презентували жителям міста імена художників Едуарда Нальотова та Володимира Цвітного. Через рік після відкриття при залі почала працювати школа-студія народної творчості для обдарованих дітей, учні якої стали потім студентами творчих ВНЗ Донецька, Луганська, Єнакієвого, Києва. Так почали формуватись мистецькі традиції Виставкової зали [Зі спогадів О. Савченко].

Вже 2005 року зала мала 3 експозиційні приміщення – біла, блакитна та рожева зали. Спочатку, в 1995 році, з виставковою залою співпрацювало 60 художників, зараз їх налічується понад 170[5]. Майже кожен презентував свої персональні виставки, брав участь у конкурсах та фестивалях, достойно представляв наше місто як в межах національних, так і міжнародних форумів.

Всі ці досягнення, багатогранна робота всього колективу виставкової зали принесла закладу культури визнання і жителів міста, і його керівництва: рішенням сесії Северодонецької міської ради від **22 жовтня 2009 року Виставкову залу народної творчості реорганізовано в комунальний заклад «Северодонецька галерея мистецтв» з музейним статусом** [з архіву Галереї мистецтв]. Було проведено і реконструкцію приміщення.

27. 05. 2010 року Галерея мистецтв відкрилась після ремонту. Вона отримала сучасну систему підвісів, що привезена з Голандії, та нову систему направленоного світла, що дозволяє якісну експозицію картин (Додаток А, рис. 3).

Отримавши новий статус музейного закладу, Галерея підвищує і рівень своєї роботи: вона приймає міжнародні делегації (зокрема з Франції, Великобританії, Німеччини, Японії), бере участь в організації республіканського фестивалю «Мальовнича Україна», присвяченого шевченківським дням, співпрацює з Національною Спілкою художників України [з архіву Галереї мистецтв].

Кожна презентація нової виставки, незалежно від того, що експонується на ній – картини, різьблення по дереву, бісероплетіння чи вишивки, стає значною подією в культурному житті Северодонецька. Виставкова діяльність Галереї дає змогу глядачам познайомитись з широким розмаїттям творчих напрямків наших митців: це і виставки картин маслом, і акварелі, і роботи, виконані в стилі «art sand» (картини з піску), фасадна скульптура та коренепластика, ікони та художні вироби з металу, фотографія та вишивка і багато інших напрямків.

Серед кращих авторів – графік Євген Григоров, автор герба і прапора нашого міста Володимир Цвітний, веселий і світлий Олександр Єнь, Юрій Барабанов, автор монументального живопису К. Малахова, декоратор Леонід Шматко. З'являються і дуже скоро стають відомими нові імена художників – В. Галімова, І. Мацюка, В. Калюжина, Гаррі Невена.

Відкриті двері Галереї мистецтв і для художників Луганщини та всієї України. Добре запам'ятались глядачам виставки Миколи Волги – академіка, професора Національного авіаційного інституту в Києві, - «Малюнки Бога на камені»; Олега Висоцького – прибалтійського художника-косміста, - «Дихання космосу»; Олексія Леонова – київського художника, майстра глиняної скульптури; Костянтина Калиновича – членкора Королівського Товариства Живописців та Граверів, - «Очікування зими»; Дени-

са Чернова - викладача Харківської академії дизайну та мистецтв, - «Час. Природа. Враження»; Олександра Ковальчука, вінницького майстра, - «Образ на склі»; міжнародна виставка екслібрису, організована завдяки творчій співпраці Бориса Романова та Маріо де Філіппіса та багато інших.

Галерея мистецтв організує багато виїзних виставок, де наші автори отримують визнання глядачів. Частіше всього виїжджали наші митці презентувати свої твори до Луганська, Києва, Рубіжного. Географія перемог наших митців (Єня, Романова, Чорнобай, Смоліної, Тютюнника, Маковій та інших) у різноманітних конкурсах та виставках широка: Росія, Англія, Франція, Японія, Туреччина. Серед наших художників є й ті, чії роботи знаходяться в національних галереях Іспанії, Польщі, Росії, Канади, Китаю, в музеях та виставкових залах Луганщини (Додаток А, рис. 4).

Багато місцевих художників стали лауреатами та дипломантами фестивалів «Слобожанський спас», «Луганщина – світанок України», «Сорочинський ярмарок», «Червона калина». На останньому фесті «Сорочинський ярмарок» у 2018 році скульптура Л. Терещенка прикрасила ярмаркову площу і залишилась там назавжди (Додаток Б, рис. 5). А вулиці міста, заклади культури, храми, каплиці, торгівельні приміщення прикрашають твори наших митців.

Виставкова зала стала місцем об'єднання творчої еліти міста. Тут відбуваються вечори музики, поетичні читання. Виступали тут і місцеві барди, академічну музичну програму представляли студенти та викладачі музичного училища ім. О. Прокоф'єва, юні таланти з дитячих музичних шкіл (Додаток Б, рис.6) Тож сплелись чудовим чином у Галереї мистецтв три музи: художня, поетична та музична.

Творчість можлива лише на основі наступності в розвитку культури. Тож Галерея мистецтв активно виховує молодих митців. При Галереї існує маленька академія мистецтв для дітей 3-6 років, щонеділі організовуються майстер-класи, для дітей і дорослих (Додаток Б, рис.7). Тільки за останні 3 роки в Галереї працювало 28 майстер-класів під керівництвом визнаних майстрів художньої творчості [з інтернет – сторінки Галереї] (Додаток Б, рис.8).

Наслідком дослідження стали наступні висновки:

- Виставкова зала, створена 1995 року, перетворилась на один з визначних осередків культури м. Северодонецька;
- завдяки багатогранній діяльності керівництва та художників Виставкова зала переросла в Галерею мистецтв;
- галерея співпрацює зі 170 художниками та народними майстрами, щорічно галерею відвідує до 50 тисяч городян і гостей міста, реалізуючи своє право на доступ до надбань культури;
- Виставкова зала стала місцем об'єднання творчої еліти міста;

- більше 10 северодонецьких художників отримали міжнародне визнання та брали участь у виставках за кордоном;
- майстри образотворчого та ужиткового мистецтва Северодонецька багато зробили для утвердження культурних цінностей українського народу.

Л і т е р а т у р а

1. Загальна декларація прав людини//Інтернет-ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
2. Цветная Л. Есть городская программа / Л. Цветная // Северодонецькі вісті №79, 19.10.1995.
3. Михальчук В. В. Галерейна діяльність в системі художньої культури залежної України [Текст] /В.В. Михальчук // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури.- 2008.- № 21.- С. 147-154.
4. Ірха В. Ф. Искусство – вечно / В. Ф. Ірха //Талісман. – 1997.-№ 10.
5. Лішик О. Духовна скарбниця народу / О.Лішик // Северодонецькі вісті.- № 21.- 20.03.2009.

Додаток А

Рис. 1. Перший директор
та перший екскурсовод
Виставкової зали

Рис. 2. Колектив
художників – засновників
Виставкової зали

Рис. 3. Нова система підвісів та освітлення

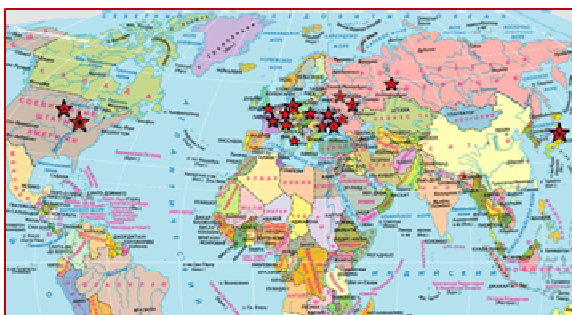

Рис. 4. Країни, де знаходяться роботи северодонецьких митців

Додаток Б

Рис. 5. Дерев'яна скульптура Л. Терещенка в Сорочинцях

Рис. 6. Учасники музичних вечорів

Рис. 7. Майстер – класи в Галереї

Рис. 8. Учасники маленької академії мистецтв для малят

*Мірошник Ольга,
ВП «Старобільський соціально-гуманітарний коледж»
ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2 - (9) курс,
спеціальність «Початкова освіта»
Науковий керівник: к. і. н., доц. кафедри політології
та правознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка
Бублик О. І.*

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ОСВІТИ

*У мене немає ніг, але є почуття,
Я не можу бачити, але я постійно думаю.
Хоча я не чую, я хочу спілкуватись.
Чому люди вважають мене непотрібною,
безмовною, бездумною?
Як і інші, я спроможна думати про наш світ.
Коралі Северс, 14 років, Велика Британія*

Протягом останнього часу як і у всьому світі, так і в Україні, внаслідок різних факторів, як то впливу забрудненої екології, природних явищ, так і людського впливу, генетичних причин та ін., збільшилася кількість дітей з особливими потребами. Такі діти є дуже особливими, вони дуже відрізняються як від усіх інших, так і один від одного. Тож перед нашою країною постає гострим питання щодо захисту прав дітей з особливими потребами, а особливо створення відповідних умов для їх успішної інтеграції в суспільство. Особливим напрямком діяльності нашої держави є захист прав дітей з особливими потребами на рівний доступ до освіти.

На сьогоднішній день проблема захисту прав дітей з особливими потребами на рівний доступ до освіти є особливо актуальною. Сьогодні одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є створення інклюзивного освітнього середовища. Як і в більшості країн світу, в Україні концепція інклюзивної освіти застосовується, як правило, до людей з особливими потребами, яких станом на 1 січня 2013 р. налічувалося близько 2,74 млн., що становить майже 6% від загальної кількості українців. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тенденцією до зростання кількості дітей, які потребують спеціальної освіти, яка б сприяла їхній соціальній адаптації та інтеграції в активне суспільне життя [1, с. 14].

Кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а задля того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно

від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей. Саме цей принцип є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою чого є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти [2, с. 310].

Метою дослідження є висвітлення питання захисту прав дітей з особливими потребами на доступність освіти та особливості інклюзивної освіти. У вивченні даного питання важливим є ознайомлення з базовими законодавчими актами, зокрема з основними міжнародними документами, та з українським законодавством щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну, доступну освіту.

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та інші присвятили свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Значний вплив на розвиток системи спеціальних навчальних закладів, удосконалення їх структури, розробку методик ранньої діагностики психічного розвитку дітей мали праці психологів Л. Виготського, О. Венгер, О. Запорожця, О. Киричука, Г. Костюка, Б. Корсунської, С. Максименка, Н. Морозової, В. Синьова, П. Таланчука, В. Тарасун, М. Ярмаченка. В них обґрунтовано принципові положення щодо особливостей розвитку психічних процесів у дітей різного віку, ролі корекційного виховання у підготовці до шкільного навчання, механізмів формування їх соціально – комунікативної активності. В дослідженнях вчених вивчалася історія становлення і розвитку окремих напрямків спеціальної освіти дітей шкільного віку з різними психофізичними порушеннями [3, с. 57].

Важливим для осмислення інклюзивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989р.), яку Україна ратифікувала Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей присвячена стаття 28, де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

- сприяють розвиткові різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають

таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;

- забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей».

З моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році та вибору курсу на розбудову відкритого демократичного суспільства, Україна ратифікувала низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема у сфері забезпечення права на освіту. Ці документи визначають ключові стандарти прав людини, у тому числі й щодо права на здобуття освіти. Визнаним міжнародним законодавцем у сфері захисту прав людини є Організація Об'єднаних Націй, яка у своїх законодавчих актах визначила, що питання інвалідності стосується сфери захисту прав людини, а не лише реабілітації та соціального забезпечення.

Основними міжнародними документами у галузі прав людини є: Конвенція по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.), Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.) та інші[4].

Говорячи про наше законодавство, щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами, то запровадження інклюзивної освіти регламентуються Конституцією України і відображаються в державних документах, законах України "Про освіту" (1991), "Про загальну середню освіту" (1999), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2002) та ін.

Конституцією України (стаття 53) громадянам України гарантовано повну загальну середню освіту як обов'язкову та стверджено, що держава забезпечує доступність і безкоштовність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, а також розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти та різних форм навчання [5].

У Законі України "Про освіту" освіту проголошено основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства й держави. У документі визначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпе-

чення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами. У статті 3 цього закону встановлено право громадян України на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального й майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин [6].

Що ж являє собою інклюзивне навчання? Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Воно передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчального методичного забезпечення [7, с. 5].

Мета інклюзивного навчання – реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція у суспільство, залучення сім'ї до участі у навчально-виховному процесі.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;
- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;
- створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;
- створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми
- потребами з іншими учнями;
- забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання.

Головні засади інклюзивної освіти чітко визначені в Саламанській декларації (1994 р.). У документі зазначено, що всі діти, незалежно від наяв-

них відмінностей між ними, мають право отримувати знання разом з іншими. Інклюзивні заклади освіти повинні використовувати різноманітні методи навчання та виховання, розробляти індивідуальні плани навчання з урахуванням будь-яких потреб своїх вихованців [8, с.24].

У Концепції розвитку інклюзивного навчання (Наказ МОН № 912 від 01.10.10 р.) наголошується, що інклюзивна освіта в Україні має запроваджуватися, починаючи з дошкільних навчальних закладів, де відбувається головним чином виховна діяльність щодо підростаючого покоління [9, с. 4].

Ми досліджували питання захисту прав дітей з особливими потреби щодо надання їм належного навчання і дізналися, що міжнародні нормативні документи відіграють вагомую роль у становленні національного законодавства у сфері забезпечення прав інвалідів, у вирішенні конкретних питань стосовно цієї категорії осіб. Говорячи про нашу законодавчу базу, то вона також має неабиякий вплив на розвиток інклюзивного навчання. Тобто реалізація міжнародної та української законодавчої бази з питань інклюзивної освіти приведе до низки позитивних зрушень у системі розвитку інклюзивного навчання, що сприятиме забезпеченню права дітей з особливими потребами на рівний доступ до освіти незалежно від стану здоров'я чи місця їхнього проживання. А також розвиток нових типів загальноосвітніх навчальних закладів та ін.

Отже, перехід до інклюзивного навчання, як до найбільш сучасної форми соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими потребами, – має стати одним із пріоритетних напрямів у розвитку національної освіти для особливих дітей. У виконанні і забезпеченні правових норм рівного доступу до освітніх послуг важливу роль може відіграти новий напрям освітньої реформи «Нова українська школа», яка акцентує особливу увагу на розвиток толерантного ставлення учнів і суспільства в цілому до дітей з особливими потребами.

Л і т е р а т у р а

1. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа “Наук.дослід. ін-т соц.-труд. відносин”. – К., 2013. – 198 с.
2. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. – 308 с.
3. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посібн. / Н. З. Софій, А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда та ін. ; [за заг. ред. Даниленко Л. І]. – К. : 2007.
4. Міжнародно-правові документи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmcio.ippp.kubg.edu.ua/?page_id=63>.

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с
6. Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : лист МОНмолодьспортом України № 1/9-384 від 18 травня 2012 року [Електронний ресурс] // ОсвітаПоль. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/.
7. Інклюзія як нова філософія освіти // Радість дитинства – вільні рухи. – 2009. – № 4, С. 8
8. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. – 308 с.
9. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН № 912 від 01.10.10 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/. – Назва з екрана.

Онищенко Поліна

*учениця Рубіжанської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів №9 Рубіжанської
міської ради Луганської області*

*Науковий керівник: к. пед. н., доц. Луганський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Ларіонова Н. Б.*

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У XVIII – 60-і роки XIX ст.

На сучасному етапі державотворення в Україні відбуваються активні зміни в системі судоустрою і правосуддя. Зокрема на порядку денному стоїть проблема розбудови ювенального судочинства. У зв'язку із цим є необхідність вивчення закономірностей розвитку та історичного, в тому числі вітчизняного, досвіду правової реакції на неповнолітню злочинність.

Метою нашої роботи є розкриття тенденцій розвитку інституту покарання неповнолітніх злочинців на українських землях Російської імперії у XVIII – 60-ті роки XIX ст.

Свого часу О. Ф. Кістяківський виділив у розвитку науки кримінального права та кримінального законодавства два етапи, актуальні в зазначених нами хронологічних рамках:

1) розвиток кримінально-правової науки вченими, які вказали на неспроможність старих і необхідність нових засад кримінального права (зокрема, Монтеस्क'є і Беккарія);

2) перебіг науки кримінального права наприкінці XVIII – у XIX ст., коли були сформовані ці нові засади, які полягали в тому, що в них «узято за єдину основу кримінального права потреби, благо та щастя людини як істоти суспільної, звідки виникають ідеї гуманності й корисності» [1, с. 52].

Італійський правник Чезаре Беккарія у своїй роботі «Про злочини і покарання» (1564 рік) окреслив мету покарання як запобігання новим злочинам, визначив презумпцію невинуватості (ніхто не може бути названий злочинцем до винесення обвинувального вироку), виступив проти смертної кари і широко практикованих тортур, наголосив на значенні виховного моменту для уникнення та профілактики злочинів [2, с. 38 – 39; 3, с. 111].

Отже, для кримінального права у XVIII столітті характерна тенденція до гуманізації й зміна в розумінні призначення кримінального покарання – від покарання й залякування до перевиховання й виправлення.

В історії розвитку ювенального права України на засадах такого критерію як формування юридично-нормативного ставлення до дитини та дитинства Н. М. Крестовська виділяє зокрема етап постсередньовіччя – XVIII – середина XIX ст. [4, с. 78 – 79].

На цьому етапі зміни у поглядах на призначення покарання й самої системи покарань, викликані гуманістичною ідеологією Просвітництва, дали поштовх до зміни ставлення суспільства до дитини: від «маленького дорослого» до особливої істоти, яка не може осмислено діяти й, відповідно, нести таке ж суворе покарання за злочин, як і людина доросла [2, с. 38; 3, с. 111; 4, с. 112].

Така зміна, в свою чергу, ставила перед законодавцем наступні завдання:

1) встановлення вікової межі повноліття як віку настання кримінальної відповідальності;

2) визначення засобів покарання неповнолітніх злочинців.

Основними досягненнями цього періоду було:

- уведення вперше до пам'ятки українського права – кодексу «Права, по которым судится малороссийский народ» (1743 рік) дефініції неповнолітньої особи («недорослые дети»; «лета же совершенные исчисляются мужеску осмнадцать, а женскому полу тринадцать, или пока в замужество будутъ виданы» (гл. 11, арт.1, п. 1)), закріплення в ньому норм опікунського права (глава 11) [5];

- встановлення Кодексом 1743 року особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх: звільнення неповнолітньої особи, яка вчинила злочин, від катувань та смертної кари, обов'язок батьків відшкодува-

ти завдані збитки, встановлення покарання таким особам за розсудом суду (гл. 23, 25) [Там само];

- поява спеціальних нормативно-правових актів щодо розгляду справ і покарання неповнолітніх злочинців – Указів Сенату «О наказании преступников малолетних» 1744 року [6] та «О производстве дел уголовных, учиненных несовершеннолетними и о различии наказания по степени возраста преступников» 1765 року [7]. Останній законодавчо закріпив вік настання кримінальної відповідальності у повному обсязі у 17 років і для хлопців, і для дівчат, що значно випереджало загальноєвропейське судочинство того часу, та встановив дві вікові градації кримінальної відповідальності неповнолітніх (10-15 та 15-17 років) з відмінністю в покараннях;

- встановлення імперськими нормативно-правовими актами (Сенатський указ «О производстве дел уголовных, учиненных несовершеннолетними и о различии наказания по степени возраста преступников» 1765 року [7], «Уложение о наказаниях уголовных и исправительных» 1845 року [8] тощо) принципу нерозуміння й неосудності дітей у віці до 10 років та принципу обов'язкового пом'якшення покарання неповнолітньому;

- винесення проблематики покарання неповнолітніх злочинців в окреме провадження – до юрисдикції совісних судів – спеціальних судів, створених у результаті адміністративно-територіальної реформи Катерини II («Учреждения для управления губерниями Всероссийской империи», 1775 рік) [9].

Совісні суди відрізнялися особливою гуманістичною спрямованістю діяльності, визначеною на законодавчому рівні (відповідно до статті 397 згаданого вище Указу вони повинні були виявляти гуманність узагалі, пошану до людської гідності й відвертати пригноблення як таке) [Там само].

Опрацювання матеріалів судових справ, які розглядалися в совісних судах протягом їх діяльності, доводить, що при розгляді злочинів, скоєних неповнолітніми, совісні суди:

А) ретельно досліджували усі обставини скоєння злочину;

Б) виходили з принципу пом'якшення покарання;

Б) демонстрували гнучкість у прийнятті рішень щодо покарання неповнолітнього злочинця, враховуючи обставини, які обтяжують покарання (пряме й опосередковане невизнання своєї провини; втеча з-під варти; рецидив), та обставини, які пом'якшують покарання (визнання своєї провини; сімейний стан злочинця; особливості скоєння злочину / особистості злочинця);

В) при винесенні покарань використовували:

1) кримінальні види покарань (найчастіше призначали тілесні покарання, як правило, у пом'якшеній, порівняно з дорослими злочинцями формі);

2) некримінальні види покарань (зокрема майнові покарання, які за розсудом суду були альтернативними або додатковими до тілесного покарання й носили характер відшкодування батьками або опікунами неповнолітнього нанесених злочинцем збитків, нерідко у кратному розмірі);

3) примусові міри виховного характеру (церковна покута) [3; 10, с. 122 – 143].

Отже можна стверджувати, що розвиток інституту покарання неповнолітніх злочинців у Російській імперії в цілому та на українських землях зокрема у XVIII – 60-х роках XIX ст. відображає загальну гуманізацію кримінального права, властиву добі Просвітництва, та свідчить про тенденцію до усвідомлення дитинства як особливого етапу життя людини, цінності дитини як особливого суб'єкта суспільного життя й правових відносин, винесення неповнолітньої злочинності в окрему проблематику кримінального законодавства та кримінального судочинства, становлення принципу розуміння у ставленні до неповнолітнього злочинця.

Совісні суди – перший в історії вітчизняної судової практики випадок винесення в окрему компетенцію судочинства щодо злочинів, скоєних неповнолітніми. Судівництво здійснювалось на максимально гуманістичних засадах, можливих в умовах існуючої на той час законодавчої бази, що дозволяє оцінити діяльність совісних судів щодо неповнолітніх злочинців на українських землях Російської імперії як зародження ювенального правосуддя.

Л і т е р а т у р а

1. Назимко Є. С. Історичний метод та проблеми періодизації історії розвитку інституту покарання неповнолітніх [Текст] / Є. С. Назимко // *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. – 2014. – № 2. – С. 47 – 57.
2. Маслійчук В. Л. Вік дорослішання: початок повної кримінальної відповідальності в Правобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. [Електронний ресурс] / В. Л. Маслійчук // *Український історичний журнал*. – 2010. – № 2. – С. 38 – 47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2010_2_4
3. Продіус К. В. Акультурація зарубіжного досвіду у протидії злочинності неповнолітніх у дореволюційній Україні / К. В. Продіус // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. – 2017. – Вип. 44(2). – С. 110 – 114.
4. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. М. Крестовська; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2008. – 468 с.
5. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 [Текст] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського; упоряд. К. А. Вислобоков; відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. – Київ: [б.в.], 1997. – 547 с.

6. О наказании преступников малолетних : Сенатский [указ], 18 июля 1744 г. [Текст] // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 1. – Т. 12. – № 8996.
7. О производстве дел уголовных, учиненных несовершеннолетними и о различии наказания по степени возраста преступников: Сенатский [указ], 26 июня 1765 г. [Текст] // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 1. – Т. 17. – № 12424.
8. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. 1845 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://museumreforms.ru/node/13654>
9. Учреждения для управления губерний Всероссийской империи. 1775 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://museumreforms.ru/node/13634>
10. Шандра В. С. Совісні суди в Україні (остання чверть XVIII – середина XIX ст.) [Текст] / В. Шандра. – Наук. ред. О. П. Реєнт. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 266 с.

Парамоненко Марія,
*учень Рубіжанської спеціалізованої школи
I-III ступенів №7 Рубіжанської
міської ради Луганської області
Науковий керівник: к.п. н., доц., Луганський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Ларіонова Н. Б.*

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЯК ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН

На сучасному етапі в Україні магдебурзьке право, яке діяло на наших землях більше ніж п'ятсот років, знаходиться в центрі уваги представників юридичних, історичних і політичних наук. Це пояснюється багатьма причинами.

По-перше, вивчення історичного досвіду поширення європейських правових норм на українських землях набуває особливого значення в умовах входження України в європейський простір.

По-друге, аналіз магдебурзького права як моделі міського самоврядування, яке довгий час функціонувало на українських землях, може сприяти вдосконаленню місцевого самоврядування в сучасній українській державі, що важливо в умовах децентралізації системи державного управління.

По-третє, магдебурзьке право, незважаючи на його широке застосування в Україні, є однією з найменш досліджених тем у вітчизняній історико-правовій науці.

Мета нашої роботи – систематизація сутнісних характеристик магдебурзького права на українських землях як історико-правового феномену.

Логічно розпочати наше дослідження із з'ясування історії виникнення магдебурзького права.

Магдебурзьке право походить із саксонського міста Магдебург. Звідси й назва. У 1118 році це німецьке місто отримало право на міське самоврядування від архієпископа Віхмана – власника міста [1, с. 13].

З часом магдебурзьке право оформилось як система середньовічного міського права, яка регулювала різноманітні політичні, соціально-економічні та правові відносини того часу.

Магдебурзьке право встановлювало певну систему правових норм: юридично закріплювало права й волі громадян, а також їхнє право на самоврядування. Крім самостійного управління, міста, наділені магдебурзьким правом, мали податковий і судовий імунітет, право власності на землю, торговельні пільги та звільнення від феодалських повинностей. Магдебурзьке право встановлювало порядок виборів і функції органів міського самоврядування, суду, купецьких об'єднань, цехів, основні норми карного й цивільного законодавства, регулювало питання торгівлі, судочинства та оподаткування [2, с. 15; 3, с. 114].

Науковці підкреслюють таку його особливість як охоплення значної кількості галузей права – цехового, торгового, цивільного і цивільно-процесуального, кримінального і кримінально-процесуального, зобов'язального, сімейно-шлюбного, спадкового [3, с. 117].

До особливостей магдебурзького права слід також віднести:

1) некодифікованість – відсутність єдиного акту, а отже множинність джерел, серед яких М. Кобилицький виділяє три групи: автентичні, не автентичні та праці європейських дослідників XVI–XVII ст. [1, с. 16 – 17];

2) наявність декількох різновидів (крім власне магдебурзького права науковці виділяють кульменське (хелмінське) та новомарктське (шредське) право, які діяли, в тому числі, на українських землях) [1, с. 15 – 16];

3) масштабне поширення за межі місця виникнення.

Що стосується розповсюдження магдебурзького права на українських землях, то дослідники підкреслюють таку особливість як його поширення в межах різних епох, ареалів і державних утворень [3, с. 114].

І дійсно, спочатку магдебурзьке право функціонувало на українських землях у Галицько-Волинській державі, а після припинення її існування – на українських землях, що увійшли до складу Польського королівства, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої та Російської імперії.

Магдебурзьке право було впроваджене на українських землях разом із появою німецьких колоністів. Їхня кількість значно збільшилася після монголо-татарської навали та у результаті політики короля Данила Галицького. Німецьких колоністів запрошували і наступні галицько-волинські володарі [1, с. 15; 4, с. 34].

М. Кобилецьким доведено, що майже у всіх містах України, які входили до складу Польського королівства, Великого князівства Литовського і згодом Речі Посполитої, діяло магдебурзьке право [1, с. 15].

На Лівобережній Україні магдебурзьке право стала поширюватись наприкінці XVI ст. [4, с. 34].

Усі міста України, що володіли магдебурзьким правом, українські дослідники поділили на три групи:

1) міста з так званим повним магдебурзьким правом (Львів, Камянець-Подільський, Київ), що мали самоврядування на основі 2 колегій: міська рада у складі радників і бургомістрів, що виконували в основному адміністративні функції, та вїйт і лавники, що здійснювали судові функції;

2) міста з неповним магдебурзьким правом – де діяла спільна колегія з бургомістрами, радниками, вїйтом і лавниками, що виконували адміністративні та судові функції (саме ця група складала основну кількість міст України, що володіли магдебурзьким правом);

3) приватновласницькі міста, які формально мали органи міського самоврядування, аналогічні до міст із неповним магдебурзьким правом, але у своїй діяльності перебували під цілковитим контролем власника чи його представника [4, с. 34].

Окрему групу становили західноукраїнські села, що володіли магдебурзьким, кульменським (хелмінським) або новомарктським (шредським) правом на чолі з солтисом або вїйтом та лавниками [1, с. 20 – 21; 4, с. 34].

У містах Західної України, які після першого поділу Польщі (1772) відійшли до Австрії, магдебурзьке право було ліквідоване до кінця 18 ст., зокрема у Львові у 1786р., в Україні – у 1831 р., у Києві – у 1834 р. [3, с. 114].

Виникає питання, чому магдебурзьке право виявилось таким затребуваним на українських землях?

Частка дослідників даної проблеми на перше місце ставлять німецьку колонізацію [1, с. 15; 3, с. 114 – 115]. Але чи можна вважати її основною?

Науковцями доведено, що поширення магдебурзького права проходило в трьох зонах:

1) Німеччина та Пруссія;

2) чеські, словацькі, угорські та польські землі, де значну частину городян становили німецькі колоністи;

3) литовські, білоруські й українські землі, на яких німецькі колоністи не мали значного впливу (1, с. 15; 3, с. 114).

Тому ми погоджуємося з точкою зору С. Водотики та Л. Савенка, що основною причиною функціонування магдебурзького права майже на всіх українських землях протягом такого довгого часу є його відповідність інтересам і потребам (економічним, соціально-політичним, духовно-культурним) жителів українських міст (3, с. 114).

Запровадження магдебурзького права на українських землях мало велике значення.

Перш-за-все, це забезпечило включення України в європейське правове поле [5, с. 363].

Таке включення, безумовно, впливало на формування в українців європейської правосвідомості і правової культури.

Крім того, магдебурзьке право відіграло значну роль у становленні української системи права. Українські дослідники вважають магдебурзьке право на українських землях, що перебували у складі Великого князівства Литовського і Гетьманщини, українським міським правом, оскільки відбувся взаємовплив магдебурзького права з Литовськими статутами і українським звичаєвим правом [4, с. 35].

Беззаперечною є роль магдебурзького права у кодифікації українського права у XVIII – на початку XIX ст.

Зокрема, свого часу дослідник А. Яковлів довів, що магдебурзьке право стало основним джерелом права при створенні кодексу "Прав, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. [5, с. 368 – 369].

У дослідженнях М. Кобилецького доведено значення і роль магдебурзького права у створенні "Прав, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р., "Процесу краткого приказного" 1734 р., "Суду і розправи в правах малоросійських" 1750 р., "Екстракту малоросійських прав" 1767 р., "Екстракту із указів, інструкцій і установлень" 1786 р., "Зібрання малоросійських прав 1807р." та ін.; хелмінського права (різновиду магдебурзького) – у створенні "Прав, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. та "Зібранні малоросійських прав 1807 р." [1, с. 21].

Зокрема, серед коротких цитат, на які посилались автори "Прав, за якими судиться малоросійський народ" основну частину становили джерела магдебурзького права. 3-поміж 3 031 цитат 1 580 – на книги магдебурзького права, 1 006 – на Литовський Статут і 445 – на українське звичаєве право. [4, с. 35].

Але найбільше значення функціонування магдебурзького права на українських землях – це закладення демократичних традицій самоврядування, які продовжують існувати і до сьогодні.

Зокрема, А. Бортнікова зазначає, що значна кількість принципів організації та діяльності місцевого самоврядування за магдебурзьким правом, зберегла свою практичну значимість, і ці принципи покладено в основу діяльності органів місцевого самоврядування на сучасному етапі українського державотворення [6, с. 21]. У своєму дослідженні на матеріалах Волинської області вона довела, що з шістнадцяти основних принципів місцевого самоврядування, характерних для часу функціонування магдебурзького права, на сучасному етапі одинадцять (народовладдя; законність; гласність; колегіальність; субсидіарність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність в межах повноважень, визначених законом; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування) проявляються в більш значній мірі [Там само, с. 20 – 21].

Отже, магдебурзьке право як німецьке міське право відповідало українським економічним, соціально-політичним та духовно-культурним запитам, регулювало основні сфери суспільного життя, сприяло включенню України в європейське правове поле, формуванню в українців європейської правосвідомості і правової культури, відіграло значну роль у становленні української системи права та в закладенні демократичних традицій самоврядування на наших теренах, які продовжують існувати й до сьогодні.

Л і т е р а т у р а

1. Кобилицький М. М. Магдебурзьке право і його застосування в Україні (XIV – перша половина XIX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид.наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень / М. М. Кобилицький. – Львів, 2009. – 35 с.
2. Лісна Ю. С. Магдебурзьке право на українських землях / Ю. С. Лісна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 2. Том 1. – С. 15 – 18.
3. Водотика С. Г. Сучасні візії причин появи Магдебурзького права в Україні / С. Г. Водотика, Л. А. Савенок // Чорноморський літопис. – №10. – 2014. – С.113 – 118.
4. Кобилицький М. М. Магдебурзьке право в Україні / М. М. Кобилицький // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. № 3-1. – С. 33 – 36.
5. Гошко Тетяна. До історіографії німецького права в Україні [Електронний ресурс] / Гошко Тетяна // Україна в Центральній Європі. – 2013. – 12. – С. 347 – 377. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/uacenter_2013_12_347
6. Бортнікова А. В. Контемпоральний вимір дослідження органів міського самоврядування на Волині в умовах запровадження магдебурзького права [Елект-

Свиридов Олексій,

учень Щастинськї ЗОШ І-ІІІ ступенів

№ 1 імені К. Кутового

Науковий керівник: к. ф.н., доц. кафедри філософії,

культурології та інформаційної діяльності

СНУ ім. В. Даля Шелкова Н. В.

ПРОБЛЕМА ЕГОЇЗМУ: БІБЛІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Проблема егоїзму як причини гріхопадіння людини, як відходу від Бога і світу, і сутності первородного гріха, гостро поставлена в Біблії, разом з пов'язаними з нею проблем свободи, як свого вибору і відповідальності (за свій вибір), не тільки не втратила своєї актуальності сьогодні, але, без сумніву, стала буквально животрепетною проблемою сучасного суспільства. «Шкаралупа» его є бар'єром, іноді непереборним, між людиною і Богом, людиною і людиною, людиною і навколишнім світом. Саме егоїзм є причиною найрізноманітніших, інколи дуже гострих конфліктів у всіх сферах буття. Більш того, замкнувшись у собі, людина, за природою суспільна, прирікає тим самим себе на вмирання. Про це не раз розповідається в Біблії, про це постійно міркують і говорять Отці і Вчителі Церкви, на це звертають увагу всі дослідники проблеми егоїзму.

Первородний гріх

Однією з головних проблем в Біблії є проблема добра і зла, гріховності людини. Людина, на відміну від тварин, має волю. Це вищий дар, який дав Бог людині, що робить її богоподібною, і свобода, як усвідомлений вибір, виявляється, перш за все, у виборі між добром і злом.

Через те, що людина за своєю природою вільна, вона несе повну відповідальність за свої вчинки перед Богом, іншими людьми і світом, який вона повинна «зберігати і обробляти». Праведність – це «ходіння перед Богом», життя в злагоді з Ним, людьми і світом за заповідями, що дав Бог. Гріх – це свідомий чи несвідомий відхід від Бога, від виконання Його волі.

У першій книзі Мойсея «Буття» розповідається про гріх Адама та Єви, яких спокусив змії з'їсти плід з дерева пізнання добра і зла. Єва і

Адам відступили від Бога, пішли за словом змія, бо *думали тільки про себе*. Так, Єва, коли стояла під деревом пізнання думала, «що дерево добре на їжу, і принадне для очей, і пожадане дерево, щоб набутися знання» (Бут 3: 6) [1]. Для чиєї їжі добре? Їжі для Єви. Для чиїх очей принадне? Для очей Єви. Для кого цей плід пожаданий? Для Єви. Кому дасть знання? Єві! Тобто вона *думала тільки про себе*. Адам, якому вона дала скуштувати цей плід також, міг відмовитися, послухатися Бога, але він теж думав лише про себе... *Сенс первородного гріха полягає в егоїзмі*, печатка якого лежить на людях до сьогоднішнього дня.

Більш того, коли Бог запитав їх: чи не їли вони з дерева пізнання добра і зла, то вони замість каяття переклали свою відповідальність на інших: Єва – на змія, Адам – на Єву і Бога, кажучи, що «жінка, що дав Ти її, щоб зо мною була, вона подала мені з того дерева, і я їв» (Бут. 3: 12). Тобто це Бог винний, це Він дав Адаму таку дружину, ще й сказав при цьому: «й пристане до жінки своєї» (Бут. 2: 24), ось Адам і «пристав». Слід зазначити, що ситуація Адама і Єви – це, перш за все, ситуація, характерна для людського життя і для сучасних людей, справжніх дітей Адама і Єви в сенсі аналогічного егоїзму і безвідповідальності. Адам і Єва протиставили себе Богу, свою, людську волю – божественній волі і не скористалися шансом, який їм дав Бог, покаятися, щоб повернутися до Бога. Скоєний гріх і відмова від каяття порушує спілкування людини і Бога.

Проблема егоїзму

І люди, які є істинними дітьми Адама і Єви, з давніх-давен до сьогоднішнього дня думають лише про себе і забувають про Бога, світ і інших істот. Існує точка зору, згідно з якою егоїст – це той, хто любить тільки себе. Але це не так. Егоїст не любить нікого, і навіть себе, бо він просто не вміє любити. *Він думає тільки про себе, а думати і любити – це не одне й теж, любить не голова, а серце*. Егоїстична людина, яка не відчуває болю Іншого своїм серцем, здатна холоднокровно, ретельно продумавши всі вигоди для себе, знищити все і вся. Але чи не обернеться для егоїста ця «вигода» стражданнями і, навіть, смертю? Адже, згідно із законом бумеранга – все повертається. За все доводиться відповідати.

Однак егоїстові все мало. Йому вічно чогось не вистачає: влади, уваги, пошани, любові, мирських благ і т.д. Він, як спрут, простягає чупальця до оточуючих і тягне все до себе. Чому? Тому, що його постійно, й іноді болісно, гризе відчуття неповноцінності. Егоїст – це істота, що має комплекси неповноцінності. Воля до влади, будучи однією з домінант сучасної цивілізації, є в більшості випадків проявом саме комплексу неповноцінності.

Комплекси неповноцінності породжують агресію. Хмара агресивності і злоби парить над сучасним світом, згущується іноді в хмари, з яких ллє

злива агресії, що виявляється в різного роду конфліктах: від особистих і сімейних до міждержавних і міжрелігійних. Але агресія, ненависть і інші негативні емоції і почуття – лише гілки дерева, корінням якого є комплекс неповноцінності.

Егоїзм є ядром усіх деструктивних духовних процесів в людині і людському суспільстві. Егоїст відгороджується від світу «шкаралупою» свого Его, свого «Я». Світ у всій його таковості залишається поза занепалої людини – егоїста. Думаючи лише про себе, людина прирікає себе на самоізоляцію, бо, якщо ти не любиш світ, то світ не любить тебе. І, добровільно (вільно) вибираючи само-ізоляціонізм-егоїзм, людина «задиhaється» в шкаралупі свого Его, в ній гасне світло душі.

Проблема свободи, відповідальності і егоїзму

Одним з вищих дарів, які Бог дав людині, був дар свободи як вибору. Але той, хто вибирає, повинен нести відповідальність за свій вибір. Однак тягар своєї відповідальності перші ж люди не змогли винести на своїх «плечах», вони переклали її на «плечі» інших: Адам – на Бога, Який дав йому таку дружину, Єва – на змія, який її спокусив. І печатка цієї безвідповідальності лягла на весь рід людський, пронизуючи світовідчуття людей занепопалого світу з давніх-давен до наших днів.

Якщо поруч з людиною знаходиться істота, яка вища за її, то існують два засоби зрівнятися з нею:

- 1) піднятися самому;
- 2) принизити іншого.

І люди нашої цивілізації, занепопалої цивілізації, використовують в більшості випадків другий шлях, «обливаючи брудом» інших для піднесення себе. А коли приходить час відповідати, то простягають «вказівний палець руки» в сторону «не-Я». «Не Я в цьому винен (не в мені причина), а він (вони, воно і, навіть, Він (Бог))», повторюючи жест Адама і Єви.

Людина, «приречена на свободу» (Ж.-П. Сартр) і не може не вибирати. «Навіть в тому випадку, якщо нічого не вибираю, тим самим я все-таки вибираю» [2, с. 338], вибираю пасивність і повинен нести за неї таку ж відповідальність, як і за будь-який спосіб активності. Але «діти» Адама і Єви не думають про наслідки свого вибору і не бажають нести за нього відповідальність.

Чому ж люди, як і їх «прабатьки» Адам і Єва, не хочуть нести відповідальність «на власних плечах»? Бояться. Ними рухає страх – страх покарання. Тут спрацьовує інстинкт самозбереження, але не людський, а тваринний інстинкт. Бо справжня людина, що живе в Богові, усвідомлює всім своїм єством, що найстрашніше покарання не фізичне, а духовне, що не можна «втекти» від відповідальності за свій вибір і за все рано чи пізно доводиться розплачуватися. І страшний не гріх, бо лише Бог безгрішний,

більш того, іноді, щоб піднятися, *треба* впасти. *Страшне байдуже ставлення до свого гріха.*

Христос учив: «Ви – світло світу. Не може сховатися місто, що стоїть на верху гори. І не запалюють світильника, щоб поставити його під посудину, але на свічник, і світить він всім у домі» (Мф. 5: 14-15). Не ставити його під посудину, але на свічник. Відкрити себе світові, «проклянутися» крізь шкаралупу свого Его, роздути в собі ту іскру Божого Світла, яка є в кожній людині (бо за образом Божим створені ми) і створити Дім людського буття.

Дім. Дім – це там, де тебе люблять. Дім – це там, де тобі тепло і затишно. Сучасний світ – це бездомів'я, де незатишно і холодно душі людської, бо в ньому віють протяги і вітри злоби і агресії, ненависті, спраги слави і влади. У сучасному світі панує культ Золотого Тельця, культ фізичних задовольень, егоїзму і, як наслідок, безвідповідальності. Бо егоїст думає лише про себе і своє життя (задоволення і блага для себе) і його життєвий вектор спрямований всередину, а відповідальність – це, перш за все, вектор зовні

Сучасні люди продовжують будувати Вавилонську вежу, рухомі жагою слави і влади. «І сказали вони: Тож місто збудуймо собі, та башту, а вершина її аж до неба. І вчинімо для себе ймення» (Бут. 11: 4). І вчинімо для себе ймення... Вчинити *собі, для себе, а іншим, для інших?* Адже Бог і божественне проявляються саме в спрямованості зовні, а не в себе. Христос вчив в Нагірній проповіді: «Щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своему над злими й над добрими, і дощ посилає на праведних і на неправедних» (Мф. 5: 45). Сонце світить іншим, дощ поливає інше, а людина хоче світити і «поливати» тільки себе, своє «Я», своє Его. *Его ... Ось що є, на мій погляд, наріжним каменем усіх проблем сучасного людства.*

Сьогодні в світі, на жаль, часто лише *говорять* про Бога, але реально «править балом» Сатана. Сучасна цивілізація магічна за своїм характером, бо її лейтмотивом протягом усього існування є воля до влади, до панування, бажання зробити собі ім'я. І це світовідчуття пронизує більшість людей, їм «просякнута» земна атмосфера.

Про нерозривну єдність людини з Богом і наслідки, що досягають людей, які відійшли від Бога, говорив св. Ігнатій Брянчанінов: «Людина не може не бути тією, якою вона створена. Не дано їй перебувати єдино з самою собою. Вона може бути з самою собою тільки за допомогою Божественної благодаті – без неї вона робиться чужою до самої себе і підпорядковується мимоволі переважанню занепалих духів за довільне усунення з себе благодаті, за нехтування мети Творця» [3, с. 10].

Висновки

Що ж робити? Як жити далі?

Уявляється, що можна виділити два шляхи подальшого розвитку людства:

1. Продовжувати від-хід від Бога до Его («Я»), від теоцентризму і пантеїзму до антропоцентризму і менталоцентризму. Це шлях самогубства людства. Бо відхід від Бога є відхід від божественного, духовного начала в людині, від людського в людині, так як *саме* духовне, божественне начало робить людину людиною і виділяє її з усього створеного світу. Відхід від Бога, духовного до матеріального, породжує невтомну спрагу матеріальних і фізичних задоволень, комфорту і, як наслідок, породжує індустрію матеріальних благ, засобів комфорту, техногенну цивілізацію. Всею проголошуючи свободу, людина добровільно (вільно!) стає рабою техніки, рабою Золотого Тельця, на вітвар якого вона готова покласти будь-які жертви.

Вже на початку XX століття осмислення цього процесу призводить М. Бердяєва до наступних думок: «Життя робиться все більш технічним. Машина накладає відбиток свого образу на дух людини... У цивілізації саме мислення робиться технічним, всяка творчість і будь-яке мистецтво набуває все більш і більш технічний характер... Цивілізація є підміна цілей життя засобами життя, знаряддями життя... панування над людськими душами неприродного сил, ... а магічного царства машинності і механічності, що підмінює справжнє буття» [4, с. 168, 169, 172]. На початку XXI століття це «магічне царство машинності» сформувало кіберпростір, в якому відбувається процес «перевертання» віртуального на реальне і реального на віртуальне, розмивання меж між ними.

2. Повернення до Бога, відхід від Его («Я»), що ведуть до божественної свободи, божественної любові до всього сущого і, тим самим, до божественної, тобто вселенської, відповідальності кожної людини. Це шлях життя і розквіту людства, людяності.

І занепалі люди, як це не абсурдно, обирають перший шлях. «Можна, мабуть, сказати, – писав Ж.-Б. Ламарк, – що призначення людини ніби полягає в тому, щоб знищити свій рід, попередньо зробивши земну кулю непридатною для проживання» [5, с. 704].

Жага слави, панування, влади, прагнення «зробити собі ім'я» пронизує всю людську історію і є причиною численних воєн, конфліктів і конфронтацій як на релігійному, так і на політичному ґрунті. Егоїстична природа людини, формула якої: «Чому не я? Чому не мені?», породжує конкурентну боротьбу, в ході якої жертвами стають найчастіше невинні люди (згадаємо хрестові походи, католицьку і сталінську інквізицію) і навіть немовлята (вбивство немовлят царем Іродом, що бачив в Христі конкурен-

та, і вбивство немовлят, зокрема єврейських, фашистами, і сьогодні в численних військових конфліктах жертвою корисливих домагань, спраги влади «великих дядьків» стають діти, немовляти).

І відповідь на питання: бути чи не бути, жити чи не жити людству на Землі залежить від вільного вибору самих людей: чи задихнутися в шкаралупі свого «єго», чи «проклонутися» з нього назустріч світу і людям, полюбити їх.

Л і т е р а т у р а

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту // пер. І.Огієнко. – К.: Українское библийское общество, 1988. – 1538 с.
2. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1989. – 398 с.
3. Брянчанинов И. Слово о человеке / Брянчанинов И. – СПб.: Почаевская лавра, 1996. – 631 с.
4. Бердяев Н. Воля к жизни и воля к культуре / Н. Бердяев // Бердяев Н. Смысл истории. – М.: Мысль, 1990. – С. 162–174.
5. Ламарк Ж.-Б. Избранные произведения: в 2-х т. / Ж.-Б. Ламарк. – Т. 1. – М.: АН СССР, 1955. – 968 с.
6. Грехопадение // Мифы народов мира. – М., 1987. – Т. 1. – С. 321.
7. Грех первородный // Православная энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravenc.ru/text/166457.html> – Назва з титул. екрана.
8. Мень А.В. История религии: В поисках Пути, Истины и Жизни / Мень А.В. В 7 т. Т.1. Истоки религии. – М.: СП Слово, 1991. – 287 с.
9. Петров Э.Ф. Эгоизм: философско-этический очерк / Петров Э.Ф. – М.: Наука, 1969. – 207 с.
10. Покровский А. Грехопадение прародителей / Покровский А. // ПБЭ. – Т.4. – С. 776.
11. Преподобный Иустин (Попович), Челийский. Первородный грех, его причины и последствия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Iustin_Popovich/pervorodnyj_greh/ – Назва з титул. екрана.

Слесарєв Арсеній
учень Нижньотеплівської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Науковий керівник: вчитель з основ правознавства й історії
Нижньотеплівська ЗОШ І-ІІІ ступенів
Капиталанова Т. А.

ІСТОРІЯ ПРАВА. КРІЗЬ ШИРМУ ВІКІВ ДО НАШИХ ЧАСІВ

*«Право та справедливість полягають у тому,
щоб кожний мав і робив своє так,
аби ніхто не мав чужого і не позбавлявся свого».*
(Конфуцій)

Серед багатьох правил, що існують у людському суспільстві, є особливі, які встановлює держава. Такі правила отримали назву норми права.

Що таке право? Це слово має два значення. З одного боку, право розуміють, як можливість людини щось робити (тобто можливість особи задовольняти свої потреби законним шляхом). Саме цю можливість називають суб'єктивним правом.

З іншого боку, право має ще одне, ширше значення. Об'єктивним правом називають систему загальнообов'язкових, формально визначених норм, правил поведінки, що встановлюються й підтримуються державою та регулюють важливі суспільні відносини [7].

Право дуже схоже на живу істоту. Як і організми, право постійно еволюціонує, пристосовується до нових умов людського середовища. У цьому можна переконалися, простежуючи хронологію появи правових пам'яток, їх цілі та значення для суспільства.

Хочу почати з короткої характеристики звичаєвого права. Цей вид права було сформовано на основі звичаїв та традицій, які існували ще в додержавний період. Звичаєве право було досить розвинутим у рабовласницькому та ранньофеодальному суспільствах.

У практиці багатьох народів застосовувалися такі звичаї, як кровна помста, принцип таліону, табу, шлюбні обряди тощо. Цих неписаних правил поведінки дотримувалися добровільно, їх виконання забезпечувалося силою суспільної думки. Спеціальних органів, наділених власними повноваженнями, які б слідкували за виконанням звичаїв не було. До порушників застосовували переконання, іноді примус.

Звичаєве право України сягає своїм корінням правових звичаїв Київської Русі, основну частину якого записано в «Руській правді». У пізніші часи місцем відродження давніх і виникнення нових правових звичаїв ста-

ла Запорозька Січ. Козацьке право не знало писаних джерел і пропанувало за будь-яких обставин керуватися нормами звичаїв та здоровим глуздом.

Існує теорія, що право виникло разом із державою. Де, коли і як була утворена перша держава ніхто не знає. Прийнято вважати, що одними з найперших держав були Єгипет і Месопотамія, принаймні між цими двома державами уклалися відносини, що вже мали правовий характер. Але схожий прояв права складався ще у часи первіснообщинного ладу, коли між племенами й союзами племен закріплювалися правила переговорів. Найдавнішим договором, що дійшов до наших днів є угода між правителями месопотамських міст Лагаш і Умма, який було укладено приблизно у 3100 р. до н. е. [4].

Ще однією з найдавніших правових пам'яток людства є закони царя Хаммурапі, які було створено в середині XVIII ст. до н. е. Вони були першими писаними законами; саме ці закони прийшли на зміну звичаєвому усному праву, яке існувало за часів родового ладу [9].

Цей звід законів регулював відносини між шарами суспільства. Закони були висічені на базальтовому стовпі. Звід складався з 282 статей, у яких були прописані покарання за різні кримінальні злочини.

Тексти законів збереглися й до наших днів. Ми знаємо, що держава намагалася зберегти та зміцнити майнове становище селян. Їм надавалися пільги. Якщо селянин потрапляв у рабство за борги, закон вимагав його звільнення через три роки. За військову службу селяни отримували землю від імені царя. Але найцікавішою рисою зводу було те, що існувала наявна система встановлення справедливості – таліон.

Таліон відомий з давніх-давен у багатьох народів. Це рівна міра покарання або рівнозначна відплата. Таліон у звичаєвому праві (принцип), за яким міра покарання повинна дорівнювати тяжкості вчиненого злочину, тобто «око за око, зуб за зуб». Якщо під час первіснообщинного ладу існувала система кровної помсти, то у державі вже була система нанесення винуватцю тієї ж шкоди, що наніс він сам [4].

Отже, головна перевага державного права полягає в установленні та підтриманні єдиного для всього суспільства правового ладу.

Свої певні особливості мало право Стародавньої Греції. Як відомо, Стародавня Греція являє собою сукупність міст-полісів. Право будувалося на системі Афіньської полісної демократії, а його основними джерелами вважалися звичай і закон, які нерідко ототожнювалися. Поліси між собою часто укладали угоди, а інколи й воювали.

У містах-державках Північного Причорномор'я функціонували суди. В судочинстві брали участь судді, обвинувачені, свідки. Судовий процес мав змагальний характер, вирок суду був остаточним. Найтяжчими вважалися злочини проти держави (змови, спроби повалення демократичного ладу,

державна зрада, розголошення державної таємниці). Щодо цих злочинів застосовувалися смертна кара, штраф, конфіскація майна [3].

У греків існувало поняття законної війни – урочистість у її оголошенні, що супроводжували релігійні обряди. Тобто норми права Греції були пов'язані з канонами релігії [4].

Але найдосконалішою, на мій погляд, була система права у Римській імперії. Вона покладена в основу європейської континентальної правової культури. Римські юристи зазначали: «Право є мірилом правильного, і все, що суперечить мірилу правильного, є несправедливим» [8].

Основним принципом Римського права є твердження, що держава є результатом встановленої домовленості між громадянами у цілях вирішення усіх правових питань держави. Цей принцип пізніше став фундаментом такої форми влади як республіка, що зараз є найпоширенішою формою влади у світі. Римський юрист Ульпіан розділив право на дві частини: публічне і приватне. Перше має відношення до стану держави, а друге – до окремих осіб. Публічне право Риму не залишило значущого сліду в історії, а от приватне право зіграло іншу роль. Воно характеризувалося рівноправністю усіх осіб, крім рабів. Раби у Римському праві ніколи не сприймалися як суб'єкти права [1].

Коронували Римське право «Закони дванадцяти таблиць». Досконалий звід законів регулював відносини майже в усіх галузях. Це було перше писане джерело права Стародавнього Риму, але, на жаль, до наших днів дійшли тільки уривки. За згадками, у інших документах цей звід мав вигляд дванадцяти дерев'яних дощечок. Вказана система правового регулювання відносин діяла у Візантійській імперії до самого моменту її падіння у 1453 році.

Варварські народи, що осіли на території колишньої Західної Римської імперії зберігали свої правові звичаї. Вони передавалися усно та змінювалися дуже повільно. Із виникненням у варварів держав повстала потреба письмово фіксувати свої звичаї. На це вплинуло також і співіснування з римлянами, що знали письмо та мали закони. Таким чином, протягом V–IX століть у варварських державах з'являлися свої зводи законів (так звані варварські правди). Найвідомішими є «Бургундська правда», «Саксонська правда» та «Салічна правда».

Звід законів, що діяв у королівстві франків, «Салічна правда», включав у себе ордалії – випробування вогнем, водою, а також катування для встановлення вини. Випробування вогнем являє собою ходіння із зав'язаними очима по вугіллю, або злодій повинен був пронести розпечений меч голими руками на певну дистанцію. Якщо він витримував випробування та не зазнав тяжких ушкоджень, його виправдовували. Ще одним способом було занурення рук в оріп. Найгуманнішим було покарання

хлібом: підозрюваний повинен був з'їсти шматок хліба не запиваючи водою. Вважалося, що злодій завжди подавиться ним. Чинovníки могли уникнути випробувань, відрядивши замість себе підлеглого [6].

Між тим, на українських землях був і свій звід законів. Найдавнішим зводом законів Русі-України була «Руська правда» XI ст. Вона складалася з трьох частин: кримінальна, приватна, процесуальна. Автором її був князь київський Ярослав Мудрий. Усі громадяни Русі перебували під опікою «Руської правди», головним завданням якої було надавати можливість сторонам боронити свої права на життя, здоров'я і майно, а судові – підставу до справедливого вироку. Особливістю «правди» була еволюція у бік гуманності. Так, за вбивство селянина ніхто не вбивав винуватця, а штрафували у розмірі 12 гривень. Цей звід був актуальним навіть після розпаду Русі-України, наприклад, у Галицько-Волинському князівстві.

Також у Середньовіччі було поняття Божого суду. Це був поєдинок між обвинувачуваним і кимось із сім'ї потерпілих. Якщо підозрюваним була жінка, то за неї міг заступитися будь-який лицар. Принципом Божого суду була «смерть правопорушника та перемога невинного».

Лише у XIII ст. Божий суд та ордалії було скасовано. Їм на зміну прийшов суд присяжних, коли 12 вільних осіб вирішували долю підсудного на основі доказів [6].

Як відомо, право – це система норм. Як з'являються та як закріплюються правові норми? Способи, форми вираження й закріплення правових норм називають джерелами права. До них належать: правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, релігійно-правовий акт та міжнародно-правовий акт.

Висвітлювати питання розвитку права не можливо без характеристики правової системи. У кожній державі в силу її правової культури та звичаїв історично складається своя правова система, яка має досить розгалужену структуру [2].

Правова система – широке поняття, до якого входить не лише право та його джерела, а й юридична практика та інші елементи. Існує чимало класифікацій правових систем. Деякі з них складають одну правову сім'ю. Вважають, що XV-XVI століття є періодом, коли склалися певні правові сім'ї. Кожна з них має свою власну практику застосування.

Однією з них є романо-германська правова сім'я. Її утворюють країни, у яких право склалося на основі римського права. Основний елемент – правові норми, котрі визнаються як норми поведінки, що відповідають вимогам моралі й справедливості та регулюють відносини у суспільстві. Структура цієї правової сім'ї складається з двох елементів – публічного та приватного права. Виникла вона в континентальній Європі. Внаслідок колонізації набула поширення у багатьох країнах світу.

Друга правова сім'я – англо-саксонська (англо-американська). В її основі лежить англійське право. У ньому не існує поділу на публічне та приватне право, але англійське право поділяють на загальне й право справедливості. Норма англійського права більш конкретна. Основною формою права є правовий прецедент. За традицією закони в англійському праві відіграють другорядну роль. Поширена в Англії, Канаді та США, але після здобуття незалежності в США правова система розвивалася незалежно від Англії.

Третя правова сім'я – релігійна. Прикладом може бути мусульманське право. Воно зафіксоване у шаріаті. Ґрунтується на обов'язках, що покладаються на віруючу людину, а не на правах, які вона може мати. До релігійного типу належить індуське та іудейське право.

Традиційне право притаманне країнам Африки. Люди багато століть виконували існуючі звичаї та дотримувалися традицій. Гарантом їх дотримання був не примус, а страх перед надприродними силами.

Перелік правових сімей не є вичерпним. Існує скандинавське, латиноамериканське, китайське, японське право та інші правові сім'ї [2].

Отже, стає зрозуміло, що діюче у державі право пов'язане з правосвідомістю громадян. Норми права створюються людьми, у цих нормах покладено знання, розум, правові погляди, ставлення людей до правапевної історичної епохи [5].

Сучасне право не є виключенням. Під час формування основ правової держави, головна правова вимога щодо зміцнення законності та правопорядку, водночас має бути вимогою моралі. Саме тому Рада Європи вимагає скасування смертної кари, яка є нелюдям, жорстоким, принижуючим гідність людини явищем. До того ж смертна кара суперечить природному праву людини на життя. Вона не має доведеного стримуючого ефекту та робить судові помилки не виправними. За останні 20 років у державах-членах Ради Європи не було жодного випадку застосування смертної кари.

Дослідивши задану тему, можна впевнено зробити висновок, що правотворчий процес має еволюційний характер і без його подальшого розвитку не можливе формування сучасних правових держав.

Л і т е р а т у р а

1. Буткевич О. В. / Історія міжнародного права: підручник. – видання 2-ге, стереотипне – К.: Вид. Ліра-К, 2016. – 412 с.
2. Гавриш С.Б., Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М. / Правознавство : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академ. рівень. – К.: Генеза, 2010. – 416 с. : іл.
3. Гісем О.О. / Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. – 192 с., іл.

4. Голованов С.О. , Костирко С.В. / Історія Стародавнього світу : Підруч. для 6-го кл. – К.: Грамота, 2006.–296 с.: іл.
5. Дрожжина С.В. / Основи правознавства. 34 конспектів уроків за програмою Міністерства освіти України. 2-ге видання, виправлене, доповнене. – Донецьк: Академія, 1998. – 20 с.
6. Ліхтей І.М. / Історія Середніх віків: Підруч. для 7-го кл. – К.:Грамота, 2007. – 296 с.: іл.
7. Наровлянський О.Д. / Основи правознавства : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К. : Грамота, 2017. – 192 с. : іл.
8. Сутковий В.Л. / Правознавство (практичний курс): підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2009. – 216 с.
9. Шалагінова О.І., Шалагінов Б.Б / Історія стародавнього світу: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – К. : Пед. Преса, 2006. – 288 с.: іл., карти.

Фоменко Євгенія,
учениця Біловодської гімназії
Науковий керівник: вчитель права
Біловодської гімназії Бердецький К. С.

СВОБОДА СЛОВА ЯК СКЛАДОВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Повна свобода висловлювань — необхідна умова,
щоб виправдати претензії на істину [1]

Свобода слова - одна з найбільш часто згадуваних і разом з тим суперечливих свобод людини і громадянина. Свобода слова — право людини вільно висловлювати свої думки, отримувати та поширювати інформацію. По всьому світу право вільно висловлюватись затверджено у різних деклараціях, пактах, конвенціях та хартіях. Країни намагаються слідувати за виконанням законів. Чи вдається підтримувати права людини про свободу слова в Україні?

Зі становленням України незалежною державою, українцям стало легше дихати, у плані встановлення Конституції у кордонах України. За Радянської Союзу було багато заборон щодо вільного викладення своїх думок. Була встановлена сувора цензура, що забороняла у віршах, книгах, статтях, картинах, публічних виступах та ін. негативні вислови щодо влади, пропаганду української культури; національні настрої українців пригнічувалися, патріотів своєї країни карали вбивствами, засланнями, позбавленням волі або активістів переманювали на сторону влади для покращення рейтингу серед народу.

Багато речей змінилося після прийняття Конституції України. Свобода слова поширювалася на політиків, письменників, публічних персон, художників та на засоби масової інформації. Ми наче закричали на весь світ: «УКРАЇНА ВІЛЬНА!»

Здавалося, що тепер все чудово, що мрія мільйонів виповнилася, нам здавалося, що ми тепер вільні висловлювати всі свої думки. Чи так це насправді? Чи можливо ми живемо лише ілюзією свободи?

З дня становлення України незалежною нас було 5 президентів, не рахуючи виконуючого обов'язки. Кожен з них намагався допомогти Україні піднятися на ноги, кожен вкладав щось у розвиток країни. Але чомусь Україна занепадає, населення виїжджає. Скоріше за все це через тенденцію людей здаватися кращими, ніж вони є, ціною введення в оману народ неважливо якими методами.

І один з них це контролювання ЗМІ. Хоча Конституцією України захищена цензура, в нашій країні вона прогресує. Для початку, незалежні канали, що висловлюють думку народу, занепадають через намагання корупціонерів припинити розповсюдження інформації, що начебто є накликом, але просто демонструє їх «благі» діяння. Також існують державні телеканали, вони провідні в телебаченні України. Для їх існування і розвитку з державного бюджету виділяються достатньо коштів. Хоч в країні і свобода слова, ми хоч коли-небудь бачили на державних каналах розкриття корупційних схем чи чогось неприйняттого для влади? А телеканали чи газети, що спонсуються політиками, лише рекламують нам своїх власників.

Звичайно ми можемо говорити все, що заманеться поки це не набуває важливості на національному рівні. Далі нас будуть намагатися підкупити, а потім знищити нашу точку зору.

Коли приходить час чергових виборів, неважливо на яку посаду, нам подають все в найкращому вигляді про кандидатів, навіть, коли це неправда. Чомусь люди, що мають вплив, ведуть інформаційну війну між собою або навіть проти нас. Чому ЗМІ піддаються підкупу? Чому вони не продовжують справу, для якої були створені з самого початку, а саме для розповіді правди простому народові? Скоріше за все вони бояться тиснення зі сторони влади. **«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» [2]** – але цей закон має захищати їх. Незрозуміло чому керуючі країною самі порушують закони про цензуру та свободу слова. Можливо це замкнуте коло?

Скільки випадків з телеканалами та заможними людьми, коли одні публікували щось шокує про других, а ті в свою чергу намагалися створити перешкоди для діяння телеканалу. Нещодавно це сталося з найпопулярнішим каналом України. Багато видавництв закривалися через конфлі-

кти з впливовими людьми. Чи мало трагічних випадків сталося за останні 20 років з людьми, що працювали у ЗМІ. На початку століття і Україну, і світ сколихнуло вбивство журналіста Георгія Гонгадзе, пов'язане з його професійною діяльністю, яке недорозслідувано досі. У 2003 році в Мелітополі був знайдений повішеним на ручці холодильника голова Незалежної спілки журналістів Запорізької обл. Володимир Караченцев. Його смерть правоохоронці назвали нещасним випадком і не стали розслідувати як вбивство. Події Помаранчевої революції вплинули на багато каналів, мовлення "5 каналу" блокували в Закарпатській, Донецькій, Луганській і Харківській областях. На мітингах в Луганській і Донецькій областях били журналістів, у цих регіонах закривали газети і припиняли трансляцію телеканалу "Ера". У серпні 2010 у Харкові зник журналіст, головний редактор місцевого видання "Новий стиль" Василь Климентьєв. На мітингу в Києві побили журналістів "5 каналу". Пізніше почався конфлікт Нацради з питань телебачення і радіомовлення та телеканалу "112 Україна", якому відмовляють у продовженні ліцензії і виносять попередження. Мовлення одного з провідних інформаційних телеканалів опинилося під загрозою [3].

Цим не можна сказати, що у всьому винні заможні люди чи політики. В цьому винні також і інтереси людей, що суперечать між собою. Спочатку ми боремося за заборону дискримінації, потім за свободу слова, за відновлення правдивої української історії, а потім боремося проти нашої історії та просто викреслюємо її частину. Закон про декомунізацію суперечить закону про свободу слова та заборону цензури («Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки») [4]. Вже з назви зрозуміло, що цим законом нам вводять цензуру на символіку Радянського Союзу. На мирних демонстраціях, де народ виступав проти відмови від частини нашої історії, було задіяно силу проти людей, що висловлювали свою точку зору. Чи це не є порушенням свободи слова? Тим більш, країни союзники України не погоджувалися з дійсним президентом щодо потреби підписувати цей закон. У науковому середовищі також висловлювали побоювання стосовно того, що закон обмежуватиме право на свободу слова у питаннях суперечливої історії України. На цю тему навіть з'явився лист істориків із США, Канади, Німеччини та України до президента Порошенка із закликом не підписувати закон, оскільки він "політизує історію".

Також актуальною темою є свобода в школі. Ми, діти, теж маємо свою думку про якісь речі, що відбуваються у нас в країні, так як ми теж є її громадянами. Але пишучи есе чи готуючи власний вислів на якусь тему про нашу країну, ми не можемо торкатися політичної складової. Вчителі

говорять, що ми ще замалі для такого і, якщо ми висловимося якимось дуже негативно, то вчителі можуть понести покарання у вигляді догани. Тобто громадянину, що не досяг повноліття, не можна вільно говорити на якісь теми?

Як отримати відповіді на вище вказані питання та вирішити проблеми з забезпеченням свободи слова українцям? Щоб це зробити нам потрібно пройти довгий шлях. Для початку, спираючись на приведені факти, потрібно допрацювати закони про свободу слова та цензуру, зробити упір на захист прав журналістів та телеведучих. Потрібно звернути увагу на злочини що кояться проти них, та покарати винних, а також створити конкурентне середовище для ЗМІ і забезпечити незалежність редакційної політики та менеджменту від втручання з боку публічної влади. Також потрібно переглянути закони що забороняють висловлюватися про комуністичну символіку та використовувати її у демонстраціях, бо вони якоюсь мірою суперечать свободі слова. Треба більш детально опрацювати закони, а саме підпункти, та вказати особливості і виключення, щоб уникнути протиріч між народом та правоохоронцями. Звичайно треба прояснити ситуацію щодо школи та політиків, бо заборона вільно висловлюватися на політичні теми робить учнів невпевненими, що вони потрібні своїй країні, та є її вільними громадянами. Можливо з обранням нового президента України питання щодо свободи слова швидше просуватиметься до вирішення, інформаційні війни завершаться і нам стане жити краще.

Л і т е р а т у р а

- 1 Міллз, Дж. С. Про свободу / Пер. з англ. А. Фридмана // Наука і життя. 1993. № 11. С. 10–15; № 12. С. 21–26.
- 2 Конституція України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
- 3 Олена Дисюк, 112.ua, Свобода слова.
- 4 Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 26, ст.219

Шуляка Яна
учениця Біловодської гімназії
Науковий керівник: вчитель історії та
правознавства Біловодської гімназії
Гарковець В.

ПРАВА ЛЮДИНИ, ЧИ Є ВОНИ НАСПРАВДІ?

У сучасному світі дуже часто обговорюється це питання. Бо інколи, а навіть і часто, багато хто сумнівається в цьому, задаючись питаннями: «Права, де вони? Чи є права насправді? Яка їх реалізація? Чи можуть вони нас захистити?»

З самого початку всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Ніхто не може їх ущемити. Ми всі повинні ставитися один до одного у дусі братерства, незважаючи на колір шкіри, вік, мову, стать, наше походження, майнове або інше становище. Ми потребуємо рівності в усіх аспектах життя. Це розуміли скрізь та завжди всі члени людської сім'ї. Тому і була створена «Загальна декларація прав людини» [1]. У ній встановлюються правила, яких повинен дотримуватися кожен громадянин держави, яка її підписала. У сучасних реаліях кожна країна, яка турбується про своїх громадян, підпорядковується цій декларації. У ній міститься 30 важливих для всіх людей статутів, беручи до уваги, що загальне розуміння характеру цих прав і свобод має величезне значення для повного виконання цього зобов'язання. Кожний з них підкреслює і не дає порушувати права людини. Не можна виділяти найважливіші чи головніші за інші. Кожна з них дає безпеку нормальному існуванню людині. На мою думку, якби в 1948 році не було підписано цей документ, то все одно він був би підписаний. Бо люди, як не крути, розумні. Вони хочуть почувати себе безпечно, надійно та, насамперед, дати зрозуміти всім навколо, що, якими б ми не були, ми все одно залишаємося рівними.

Для дотримання та підкріплення цих важливих статутів, зараз створено та впроваджено велику кількість програм захисту прав людини в цілому. Одна з визначних всесвітніх програм це MATRA [2]. Вона буде діяти з 15 по 24 травня 2019 року з питань верховенства права на тему «Захист прав людини та національних меншин» (м. Гаага, Королівство Нідерланди). Головна мета програми – зміцнення інституційної спроможності державних органів у сфері верховенства права у країнах: Албанія, Вірменія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Македонія, Молдова, Сербія, Туреччина, Україна та Чорногорія.

Також однією з визначних програм є п'ятирічна програма USAID «Права людини в дії» (з 2017 по 2022 рр.) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), яка виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини.

Американський народ, через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), надає економічну та гуманітарну допомогу по всьому світу понад 50 років. В Україні допомога USAID надається в таких сферах як: економічний розвиток, демократія та управління, охорона здоров'я і соціальний сектор. Починаючи з 1992 р., Агентство США з міжнародного розвитку надало Україні технічну та гуманітарну допомогу на суму 1,8 мільярда доларів. І це є велика допомога для нашої держави. Але коли ми будемо запроваджувати такі чудові речі?

Так, дуже добре, що весь світ запроваджує програми відносно до прав людини. Але найбільш цінними та бажаними для мене є програми саме українського запровадження. На мою думку, однією з найкращих програм є «Всеукраїнська програма зі встановлення контролю за дотриманням прав людини працівниками МВС» [3]. Її відображення є в студентській інформаційно-освітній програмі «Захист і охорона: точки взаємодії з молоддю», спрямованій на зменшення кількості випадків неправомірних дій поліції (незаконного затримання, допиту, огляду, насильства) по відношенню до молоді в Луганській, Донецькій, Харківській, Дніпропетровській і Запорізькій областях України.

Завдання проекту – підготовка групи молодіжних лідерів для проведення студентського моніторингу, розробка концепції та інструментарію моніторингу, проведення інформаційно-просвітницької кампанії, проведення моніторингу та оприлюднення його результатів.

Незважаючи на те, що дії співробітників правоохоронних органів в Україні (поліції, прокуратури, СБУ) зараз оцінюються з урахуванням їх відповідності стандарту в галузі дотримання прав людини, правозахисна спільнота регулярно фіксує випадки перевищення службових повноважень, порушень при затриманні, незаконного насильства з боку співробітників МВС України. За даними моніторингу незаконного насильства в органах внутрішніх справ України майже 1300 000 осіб ставали жертвами незаконного насильства з боку працівників поліції. Найбільш вразливою групою, яка постійно стикається з неправомірними діями поліції, є молодь. Про негативні тенденції свідчать заведення 39 справ проти України в Європейському Суді з приводу поганого поводження щодо особи, яка утримується під вартою, а також неналежного розгляду скарг від осіб на погане поводження з боку представників держави під час затримання або утримання під вартою, неналежні умови утримання, а також ненадання належної медичної допомоги в місцях попереднього ув'язнення.

У зв'язку із загостренням ситуації в Україні пройшов ряд акцій протесту, приводом для яких стало вбивство студента Ігоря Індила в Шевченківському РВВС міста Києва і перешкоджання проведенню мирних акцій у регіонах.

Ці дії були спрямовані на привернення уваги громадськості та керівництва МВС до проблеми підвищення рівня обізнаності молоді у сфері захисту своїх прав при контакті з поліцією та зменшення випадків неправомірних дій поліції відносно молоді, але вони вимагають більш системного підходу.

І результати не змусили на себе чекати. Все, що було заплановано програмою, здійснилось. Хоча вона не є цілком новою, але й досі проводяться заходи з питань прав молоді. Для мене дуже приємно, що ця програма не є лише пустими обіцянками на папері, а й насправді виконується, бо я сама дуже часто беру участь у такого роду заходах. Мені безмежно радісно, що молоде покоління не перестає навчатися таким важливим речам.

Молодь розуміє свої права і в таких випадках вона більш рішуча. Я пишаюся, що саме Україна зробила та провела програму такого типу.

Бо я вважаю, що це цілком правильне рішення.

У сучасному світі люди мають свої права, можливо, не всюди та не всі знають про це, але це все-таки прогрес. Навіть якщо ми будемо порівнювати з початком 20 століття, а це було якихось 100 років тому – для історії це є порівняно недавно. У ті часи в усьому світі половина населення, а саме жінки, зовсім не мали ніяких прав. Лише в 1906 р. виборче право для жінок досягло континентальної Європи. Але почнемо з початку. Патріархальний устрій більшості суспільств передбачав, що жінки та чоловіки виконують різні соціальні функції й, відповідно, надавав їм різні набори прав та обов'язків. Жінки, зазвичай, перебували у залежності від батька або чоловіка, й тому їхні майнові та громадянські права, у тому числі право обирати й бути обраними, часто були суттєво чи повністю обмежені.

У різних країнах жінки отримали право голосу в різні часи. У багатьох країнах це відбулось до запровадження загального виборчого права, через що жінки певних рас і соціального положення не мали можливості голосувати. Але жінкам це не подобалось. З тих пір і по сьогодні вони борються за своє визнання, як повноцінні члени людської спільноти.

Починаючи з 18 століття, коли жінка зрозуміла, що чоловіки не кращі за неї, а в деяких речах вона сильніша та розумніша, незважаючи на це, їй не давали можливості голосувати (приймати важливі рішення) тільки тому, що вона «жінка». Навіть і зараз, як не дивно, є країни, в яких жінки не можуть голосувати. Наприклад, Ліван. Там обмежене жіноче виборче право. Жінки, на відміну від чоловіків, мають надати свідоцтво про початкову

освіту. Голосування для чоловіків є обов'язковим, для жінок – за бажанням. Тобто тільки освічена жінка може голосувати.

А щодо чоловіків – все одно. До таких країн також відноситься Саудівська Аравія. На місцевих виборах жінки не мають права голосу. Вперше місцеві вибори в Саудівській Аравії відбулись у 2005 році. Жінки в них участі не брали. У 2009 році очікувалось запровадження жіночого виборчого права, однак змін у законодавстві поки не відбулось [4]. Дозвіл жінкам на участь у виборах з 2015 було оголошено у 2011 році. Загалом це країни мусульманської віри. Бо з самого початку існування їхньої віри люди підпорядковуються всьому, що в ній сказано. Можливо, і самим жінкам у тих країнах не хочеться, щоб у них були права, можливо, їм так зручніше. Вони так звикли. Я не осуджую їхню віру, я просто не до кінця розумію їх вибір. З часом в названих країнах буде рівноправ'я і вони зрозуміють, як це чудово та прекрасно.

Права людини в усьому світі неоднозначні. Хтось ставить себе вище за інших, забуваючи, що від народження ми всі рівні. Про це потрібно пам'ятати. Якщо ти народився багатим, гарним, розумним, то не треба зневажати людей, які, на твою думку, не такі, як ти. Вони можуть бути набагато кращими за тебе, їм просто доля не так сильно допомогла. У мене завжди є порив змінити цю ситуацію. Я сподіваюся, що кожна людина, якою б вона не була, буде ставитися до інших добре та з повагою незалежно від її статі, статусу в суспільстві, віруванні та інших факторів, які роблять нас різноманітними та неповторними. А різні програми допомагають людям толерантно відноситися один до одного. І я щиро вірю, що, можливо, через кілька десятків років, моє покоління приведе наш світ і людське розуміння в суспільство, в якому будуть ставитися один до одного з повагою і розумінням.

Л і т е р а т у р а

- 1 Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
- 2 Навчання у рамках програми MATRA «Захист прав людини та національних меншин» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?grants=navchannya-u-ramkah-prohramy-matra-zahyst-prav-lyudyny-ta-natsionalnyh-menshin>
- 3 Всеукраїнська програма зі встановлення контролю за дотриманням прав людини працівниками МВС [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://postup.lg.ua/vseukrayinska-programa-zi-vstanovlennya-kontrolyu-zadotrimannyam-prav-lyudini-pracivnikami-mvs>
- 4 Жіноче виборче право [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%8>

ЗМІСТ

Беляєва Л.М. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ.....	10
Болгарєва К.В. ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	12
Борова Г.О. ВІДБУДОВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ МИРУ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ДОСВІТ ТА ОТРИМАНІ УРОКИ.....	24
Галкін В.Л. НОВЕЛИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	29
Держак Н.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЯВУ ПРИНЦИПУ СУБСИДІАРНОСТІ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ В УКРАЇНІ.....	32
Колесник В.Е., Татаренко Г.В. ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	35
Кунченко К.О. НОВА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ НАЛЕЖНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	40
Марченко Д.М., Арсентьєва О.С. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ	43
Матвієвська А. Л. ПЕРЕВАГИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	47
Метьолкіна О.М. ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СВОБОДИ СОВІСТІ ГРОМАДЯН ТА В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРАХ	50
Нікітіна О.В. МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ «SOFT SKILLS»: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАГНЕННЯ	53

Покидіна Я.М.	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ	56
Сташевська І.В.	
ЗАПИТ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	59
Суржан Б.П., Котова Л.В.	
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	62
Татаренко Г.	
ІДЕЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ	66
Тютюнник В.К., Котова Л.В.	
НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО СПІВПРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	72
Язловська-Кузнецова Ю.С., Татаренко Г.В.	
«МУНІЦИПАЛЬНА НЯНЯ» ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	75

Секція 1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Галкін В.Л., Татаренко Г.В.	
ДОКУМЕНТИ, ВИДАНІ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ, ЯК ДОКАЗ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	78
Кравченко Н.І.	
АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ	82
Попова Ю.О.	
ЮРИДИЧНЕ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ У СВІТІ	86
Татаренко І.В.	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНИХ КОНФЛІКТІВ АБО ТОТАЛІТАРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА?	88
Фоменко Ю.	
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА НІМЕЦЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	92

Чигрінова Е.О.

МІЖНАРОДНО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ
ДОВКІЛЛЯ ВІД ВПЛИВУ ХІМІЧНО НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН..... 97

Шетілова А.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: НОВИЙ ІНСТИТУТ
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА..... 99

Секція 2

РОЗВИТОК ЦИВІЛІСТИКИ, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ СВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Базалєєва А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ
РЕПУТАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПІСЛЯ ПОШИРЕННЯ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ 104

Батузова В.М.

СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ
ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЇЇ РОБОТИ 109

Винник О.

ЗАХИСТ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ 111

Волкова О.

РЕАЛІЇ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ..... 115

Головіна В., Гніденко В. І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ДЕФЕКТ ВОЛІ» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ 120

Голубенко В.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОРСЬКОГО
ПРАВА У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ
ІНТЕРНЕТ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ 123

Денисова К.А., Прокоф'єва Н.С.

УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЕМ НА
ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: І ПРАКТИКА ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ
(PRO BONO) 127

Капінос Д. В.

СПІВВІДНОУЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЗОВУ» ТА «ПОЗОВНОЇ
ЗАЯВИ» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ 131

Кравченко Л.В.	
ПРАВОВИЙ СТАТУС СТОРІН ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	134
Кравченко Н.І.	
ПОНЯТТЯ СТАЖУ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	137
Кунченко К.О.	
ОСОБИ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	139
Мартинюк Н.О.	
ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	142
Пономарьова А. Гніденко В. І.	
ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	146
Приймак К.С.	
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ДОКАЗІВ І ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	150
Прудіус А., Гніденко В.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ НАД МАЙНОМ	153
Савочка Катерина, Гніденко В. І.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ ...	157
Стародубцева К.	
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ» ТА «ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ»	161
Степанова Г.А.	
ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРЕСПЕКТИВИ	164
Татаренко Д.В., Татаренко Г.В.	
ДИСКРИМІНАЦІЯ В ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАХИСТУ	168
Чигрінова Е.О.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС.....	172

Секція 3

СУЧАСНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Баранова Г.О.	
КОРУПЦІЯ В ОРНАНАХ ПРОКУРАТУРИ	175

Гуркіна В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОГО СУДУ	178
Денисова К.А., Прокоф'єва Н.С.	
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ	182
Кравченко Л., Капінос Д.	
ЕЛЕКТРОННИЙ СУД В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	184
Кузнецов О.М.	
ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ	188
Литовка М.О.	
НАЛЕЖНІСТЬ І ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ	192
Мартинюк Н.О.	
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	196
Мороз В.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ	200
Нікітіна О.В.	
НАГЛЯДОВА ПРОБАЦІЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СПОСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	202
Попова Ю.О.	
САМООБОРОНА ТА САМОЗАХИСТ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	205
Попова Ю.О.	
ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ	207
Пругло А.Ф.	
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАДІЖОК, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ	210
Романок С.Ю.	
ПРОБЛЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ	213
Романок С.Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЧИН ТА УМОВ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	216
Рязанцева Я.М.	
АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ: ЯКІСТЬ НАДАННЯ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	219

Сокирка С.	
ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА У ДОКАЗУВАННІ.....	223

Секція 4

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПРАВО

Бескровний Є., Шелковая Н.В.	
ПРОБЛЕМА СПРАВЕДЛИВОСТІ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ	227
Бобкова О.	
ІННОВАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....	230
Борисов П., Жеребят'єв Д.	
ТРАНСГУМАНІЗМ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ	233
Гура Н.	
ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ЧИТАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	236
Клименко Н.	
МІСЦЕ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАССАЧУСЕТСЬКОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ В ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	239
Ковальова М., Лифенко Р.	
ТРАНСЛЮДИНА І ПОСТЛЮДИНА – НАШЕ МАЙБУТНЄ?	243
Стельмашук А.	
РЕЧОВИЙ СВІТ СУЧАСНОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ: АКСІОФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР	246
Шаркова О.	
БІБЛІОТЕЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ.....	250

Секція 5

УКРАЇНА І СВІТ: МАЙБУТНЄ КРІЗЬ ПРИЗМУ МИНУЛОГО

Андропова В.	
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ	253
Кісіль К.В.	
ЄВРОПЕЙСЬКА КУЛЬТУРНО-АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ДОНБАСУ	258
Соболь С.	
СУФРАЖИЗМ В ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯХ.....	262

Секція 6
УЧНІВСЬКА НАУКА ЯК ПЕРЕДУМОВА ДИНАМІЧНОГО
ПОСТУПУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Буханцов О. УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ЕЛІТА У КОНТЕКСТІ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ	267
Вещунова М. ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ НАРОДНОГО САМОДІЯЛЬНОГО ХУДОЖНИКА ЛУГАНЩИНИ ТЮТЮННИКА ВАЛЕРІЯ ІВАНОВИЧА	273
Донченко А. ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ШКОЛІ	280
Жовтюк І. ВИДАТНИЙ МАЙСТЕР ЕКСЛІБРИСУ – БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ РОМАНОВ	282
Ірметова А. СВОБОДА СЛОВА	288
Кольченко А. ЖИТТЯ, НАПОВНЕНЕ ТВОРЧИСТЮ. ХУДОЖНИК – МОНУМЕНТАЛІСТ МАЛАХОВА КАТЕРИНА ЛЬВІВНА	293
Лисенко А. ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	307
Любимова Є. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	313
Мілюкова А. ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ НАРОДУ: ВІД ВИСТАВКОВОЇ ЗАЛИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ДО ГАЛЕРЕЇ МИСТЕЦТВ	318
Мірошник О. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ОСВІТИ	325
Онищенко П. РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ХVІІІ – 60-І РОКИ ХІХ СТ.	330
Парамоненко М. МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЯК ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН	334

Свиридов О.	
ПРОБЛЕМА ЕГОЇЗМУ: БІБЛІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	339
Слесарєв А.	
ІСТОРІЯ ПРАВА. КРІЗЬ ШИРМУ ВІКІВ ДО НАШИХ ЧАСІВ.....	345
Фоменко Є.	
СВОБОДА СЛОВА ЯК СКЛАДОВА ПРАВ ЛЮДИНИ	350
Шуляка Я.	
ПРАВА ЛЮДИНИ, ЧИ Є ВОНИ НАСПРАВДІ?	354

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

Форуму «Україна-ЄС: виклики сьогодення»
та Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів,
студентів, науковців «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми
та перспективи розвитку права в Україні»

16-17 травня 2019 року

Відповідальний за випуск
Оригінал-макет

*Г.А.Капліна
О.В. Могильна*

Підписано до друку 10.05.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк 21,27. Обл.-вид. арк. 22,7.
Наклад 100 прим. Вид. № 3220. Замов. № 12. Ціна договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідectво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93400, м. Северодонецьк,
просп. Радянський, 59а,
Е –mail: vidavnictvosnu.ua@gmail.com

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний, 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна